

DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 14237

Topol'čany Memorial Book

Ḳorot meḳorot li-ḳehilah yehudit Ṭopolts'ani

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

©2003 THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY AND
THE NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY:
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Stetner
Ruth Taubman

•

Original publication data

AUTHOR Büchler, Yehoshua Robert.
TITLE *Ḳorot meḳorot li-kehilah yehudit Topolts'ani / Yehoshu'a Robert Bikhler*
 ṣ'arach Mordekhai Amitai.
IMPRINT 880-04 [h. m.] : Va'adah le-hotse'at sefer zikaron li-kehilat Topolts'ani be-
 Yisra'el, 1976.
DESCRIPT 74, 174, [44] p., [20] p. of plates : ill. : 24 cm.
SUBJECT Jews -- Slovakia -- Topoľčany -- History.
 Topoľčany (Slovakia) -- Ethnic relations.
 Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Slovakia -- Topoľčany.
ADD'L NAME Amitay, Mordekhai.
ADD'L TITLE Story and source of the Jewish community of Topoľčany

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING.

PRINTED IN THE U.S.A.

קהילת טופולציני
מקורותיה וקורותיה

יהושע רוברט ביכלר

קורות מקורות לקהילה יהודית טופולצ'אני

ערך מרדכי אמיתי

הוצא לאור ע"י ועדה להוצאת ספר זכרון
לקהילת טופולצ'אני בישראל 1976

©

כל הזכויות שמורות להוצאה
סודר בסדר-צילום ע"י רם-אות בע"מ ירושלים
PRINTED IN ISRAEL

מקודש לזכרם של קדושי טופלצ'אני
והסביבה אשר נפלו על קדוש השם
בתקופת השואה 45 — 1939.

עם הספר.

ספר זה, אשר הנך קוראה היקר מקבל לידך, יצא לאור הודות לקומץ אנשים מסורים אשר נרתמו עם כל נשמתם למשימה הקדושה ולהנציח בדרך זו את תפארת קהילתינו. מטבע הדברים לא יכול ספר זה להקיף את תולדות וקורות יהודי טופולציאני במלואה ולפרטיה. ברצוני להגיש בזה את תרומתי הצנועה כדי להצביע רק במקצת על החיים היהודים מלא תוכן המשורשים עמוק במסורת הרוחנית של ערכי היהדות מימי הבראשית עד עצם ימי השואה הנוראים. ספר זה מטרתו לשמש עדות לדורות הבאים על קהילה יהודית טופולציאני, עיר ואם בישראל, אשר לא קיימת עוד והיא חוליה נוספת בשרשרת המפעלים שמטרתם להנציח קדושי הקילה, ביוזמת הועד של יוצא טופולציאני בישראל, - כהצבת לוחות זכרון בהר ציון ירושלים ובבית הכנסת של חוג חת"ם סופר בתל אביב ובזכרות.

תודתי נתונה לכל אלה אשר בשלבים השונים סייעו בידי כדי להביא ספר זה לידכם. במיוחד מודה אני לחברי הועד להוצאת הספר ומעל לכל למר איזידור שימקו מפרנסי הקהילה האחרונים יום הרעיון אשר עודד אותי במשך כל תקופת עבודתי.

אני מעריך מאוד את השתתפותם של בני עירינו במימון הספר ומדגיש את נדיבותו של מר טיאודור הרצי ווסטאורנג', — ארה"ב, שבעזרתו הצלחנו לסים את המלאכה בזמן.

להבות חביבה, קייץ 1975

יהושע ר. ביכלר

העיר טופולצ'ני וקורותיה.

העיר טופולצ'ני, עיר מוצאנו שוכנת בסלובקיה המערבית, בעמק הפורה של נהר ניטרה. העמק כולו מוקף משלושת עבריו ברכסי ההרים: הרי אינוכץ מצד מערב, הרי וטצ'ניק מצפון ורכסי טריכץ' ממזרח, ורק מהדרום פתוח העמק כולו ומשתרע עד עמק הדנובה. המצב הטופוגרפי הוא המעניק לעמק זה את אקלימו הנוח, רכסי ההרים מגיעים עליו בפני הרוחות הקרים והנהר ניטרה משקה את אדמותיו. כל התנאים האלה הועידו את האיזור כולו למושב בני-אדם בתקופות קדומות ביותר, האקלים והארמה הפכו חבל ארץ זה לשטח חקלאי מבורך. ומעידות על כך החפרות הארכיאולוגיות הרבות אשר נעשו ממחוז וממצאיהם הרבים.

סביבתה הקרובה של העיר טופולצ'ני היתה גם היא מיושבת בתקופה קדומה יחסית. הישוב אשר קדם לעיר קיבל את שמו מטירה בשם טופולכאן שאת הריסותיה אפשר למצא גם כיום מעל לכפר פוהרדיה כ-15 ק"מ מערבית מטופולצ'ני. הטירה אשר נבנתה כנראה במאה ה-9 על ידי הנסיכים הסלאבים של נסיכות מורביה הגדולה נשאה את השם טופולכן בסלאבית עתיקה ובמשך הדורות הוא התגלגל לטופולצ'ני, בשפתם של בני המקום.

אחרי פלישת ההונגרים וספוח מחוז ניטרה למלכות הונגריה בשלהי המאה ה-11 שימשה הטירה מרכז צבאי חשוב לנסיכים ההונגרים משושלת אַרְפָּאד להגנה על הממלכה מפני פלישות והשפעות של הצי'כים והגרמנים ממערב.

אימתי נוסדה העיר טופולצ'אני לא ידוע בדיוק. העדויות הראשונות בכתב אשר מזכירות במפורש את טופולצ'ני בשמה המקורי טופולכן קיימות משנת 1173 והיא אז אחוזת המלך. כבר מראשיתו לא היה הישוב תלוי בטירה והוא מופיע כיחידה עצמאית. רק מאוחר יותר ניתנה טופולצ'ני כנחלה למשפחת טורקה. אחרי שהמשפחה נכחדה בתקופת מלכותו של בֶּלָה ה-4 נמסרה טופולצ'ני בשנת 1235 על ידו לאביר הונגרי בשם דֶנֶש. בתקופה זו כבר שיכים לטופולצ'ני מספר אחוזות וכפרים, הנזכרים בתעודת המסירה ונקבעו אז גם גבולות הישוב, שלא השתנו בהרבה עד לימינו. גבולות טופולצ'ני כפי שהן מוזכרות בתעודה של בֶּלָה ה-4 היו: מצד מזרח תחנת הקמח "בוש" ליד הנהר ניטרה, בצד צפון גבל הישוב בשדות פֶרְנֶזְנוֹבָצָה ממערב עבר הגבול ליד הכפר טובֶרְנִיקִי ונגע במבואות נמצ'יצה ולבסוף, מצד דרום היה הגבול הנחל חוֹצִינָה. לפי זה אפשר לראות שמימי הביניים עד למאה ה-20, נשארו תחומי טופולצ'ני כמעט זהים.

לא נמצאו כל תעודות שלפיהן אפשר לקבוע אימתי קיבלה טופולצ'ני מעמד של עיר.

עדות כתובה ראשונה המזכירה את טופולצ'ני בעיר, היא תעודה משנת 1342, כשהמלך קרול רובקט תבע תשלום מיוחד מערי הונגריה והעיר טופולצ'ני חויבה לשלם לקופת המלך 20 מרקים של כסף במשך 15 יום. לפי זה, היה באותו הזמן לטופולצ'ני מעמד עירוני, ובשנת 1347 העניק המלך לורדיג הגדול לעיר טופולצ'ני גם זכויות שפוט.

עם כניסת המאה ה-15, בזמן מלכותו של הקיסר זיגמונד, הוא מוסר את העיר עם הטירה למשפחת סצ'ני הידועה. בני משפחת סצ'ני עשו רבות למען העיר טופולצ'ני שהתפתחה כמרכז מסחרי ומשנת 1429 גבו בה מס הדרכים.

קץ לפריחתה של העיר בא בפרוץ המלחמות נגד ההוסיטים. בשנת 1434 כבשו צבאות ההוסיטים בפקודו של יאן שטיקובסקי את העיר והמבצר והפכו אותם למרכז צבאי ולעמדת פקוד קדומנית. שלטון ההוסיטים נמשך שנים רבות, והמלחמות גרמו סבל רב לבני המקום. לפי תעודה משנת 1481 מתברר, כי העיר נמסרה אחרי גרוש ההוסיטים, על ידי המלך ההונגרי מטיאש קורבין למיכאל אוֹרְסֶג ולבנו לְסֶלו, ואחריהם שלט על כל הסביבה האביר לְבֵאִי ויורשיו.

מן המאה ה-16 לא נותרו תעודות רבות על העיר. גרמו לכך כנראה המלחמות נגד הטורקים אשר התנהלו באותו זמן בכל חומרתן. המלחמה לא פסחה על טופולצ'ני ובשנת 1599 פלשו לעיר כוחות מוגברים של הטורקים. העיר נהרסה כליל, חלק של האוכלוסיה נרצחו במקום וחלק נלקח לשבי כעבדים, הרכוש נשרד. הטורקים לא החזיקו בעיר זמן רב אבל עברו שנים רבות עד שהצליחו לשקמה.

בשנת 1731 פקד הרס נוסף את העיר, שריפת ענק השתוללה ובלהבות עלו כמעט כל בתי העיר. השיקום מהשריפה והבניה המוגברת אחריה העניקו לעיר את צורתה אשר השתמרה עד לימים שלנו. בתקופה זו, בשנת 1779 ניבנתה במרכז העיר הכנסיה הקתולית בתרומתו של ברון שְטוֹמֶר לשיקומה של העיר. משפחת האצילים מבית שְטוֹמֶר אשר מושבה היה בכפר טופֶלְנִיקִי הסמוכה תרמה רבות להתפתחותה של העיר במשך שנים ארוכות.

המאה ה-19 מביאה התקדמות נוספת ותנופה רבה, נבנו בנינים פרטיים וציבוריים רבים וטופולצ'ני הופכת אחת הערים החשובות בעמק נִיטְרָה, משמשת כמרכז למסחר ומרכולת, מתפרסמת בשוקיה הגדולים הזוכים לביקורים לרוב. בעלי המלאכה מאורגנים בגילדות וידועים בתוצרתם.

המהפכות של שנות 49-1848, פגעו קשה בעיר ועצרו את תנופת התפתחותה. למעשה, שנות המהפכה ותוצאותיה הם הגורם להתפתחות מעטה של העיר בשנים הבאות. מפעל תעשיתי ראשון הוקם בה רק בשנת 1870, והוא בית החרושת לסוכר אשר נבנה גם הוא על ידי ברון שְטוֹמֶר. זמן רב היה המפעל היחיד בעיר, עבדו בו כ-300 פועלים ותפוקתו היתה כ-6000 טון סוכר לשנה, מרביתו ליצוא.

גם בית החולים נבנה בשנת 1885 מתרומתה של משפחת שְטוֹמֶר והיו בו 77 מיטות. בסקר

סטאטיסטי משנת 1885 מראה שֶׁבְּטוֹפּוֹלְצ'נִי היו אז כ־350 בתים ומספר התושבים 4500 נפש אשר התחלקו לפי לאומיותם ל: 2650 סלובקים, 1160 גרמנים ו־530 הונגרים. את מספרם הגדול של הגרמנים אפשר להסביר בכך, שבאותו הזמן הצהירו רוב היהודים על לאומיותם כגרמנית. טענה זו מתחזקת אם נבדוק את חלוקת התושבים לפי השתיכותם הדתית: 2900 תושבים היו קטולים, יותר מ־1500 יהודים והשאר לוטרנים.

גם מלחמת העולם הראשונה לא שינתה באופן מהותי את אופיה של העיר. אחרי קום מדינה הציבוסלובקית העצמאית והמשבר הכלכלי אשר פרץ בסוף שנות ה־20, חלה נסיגה בהתפתחותה של העיר ונסגרו בה גם המפעלים שהיו קיימים עד אז. טוֹפּוֹלְצ'נִי איבדה את מעמדה כעיר ובפרוץ מלחמת העולם השנייה לא עבר מספר תושביה על 12,000. מלחמת העולם השנייה לא פגעה בעיר ומחוץ לקרב קצר בחוצות העיר בזמן המרד הסלובקי הלאומי בספטמבר 1944 ועם נסיגת הגרמנים במרץ 1945 לא הורגשה בה כל פעילות צבאית.

מקורות לקהילה היהודית טופולצ'אני

כבר בפתחו של פרק זה עלי לציין, כי החומר אשר עומד כיום לרשות מי שברצונו לסקור תולדותיהן של קהילות ישראל באירופה מוגבל ביותר. דבר זה רילבנטי במיוחד לגבי קהילות יהודיות באירופה המרכזית והמזרחית עקב השואה הנוראה אשר פקדה את היהדות בחלק זה של העולם, בנוסף לקושיים אשר התעוררו בהשגת חומר תעודי כלשהוא הקשור בקהילות היהודיות ממקורות רשמיים, באותן מדינות. למעשה, אין לחוקר כל ברירה אחרת אל לוותר מראש על מקור חשוב זה ובמקרים רבים המקור היחידי היכול לספק מידע על חיי היהודים בעבר. עובדה שניה לא פחות חמורה היא, שרוב הארכיונים של הקהילות הושמדו או אבדו בשנות מלחמת העולם השנייה ולא נותר לנו אלא להסתפק במקורות משנים ולא מושלמים ובעזרתם לשחזר את קורותיהן ומקורותיהן של קהילות ישראל.

עם עבודתי על תולדות הקהילה היהודית בְּטוֹפּוֹלְצ'נִי הועמדתי בכל החומרה בפני הבעיות הנ"ל. עם חורבנו של בית הכנסת הגדול בְּטוֹפּוֹלְצ'נִי, הושמד, בין היתר, גם ארכיון הקהילה וחומר מודפס אחר, אשר כפי שנמסר לי מאנשים יודעי דבר, נודע לו ערך היסטורי רב. בעצם השמדתו של הגנוז, איבדנו מקור עקרי וחשוב ביותר אשר יכול לגלות לנו פרק נכבד על צמיחתה, התפתחותה ופעלה של קהילתנו.

ולא די בכך. גם בית העלמין הישן, אשר שכן בפינת רחוב מֶסְרִיק [שְׁפִיטְלֶגְסֶה] חולל ונחרב כבר בהתחלת מלחמת העולם השנייה משנסלל דרכו כביש. חלק מהקברים והמצבות הועברו לבית הקברות החדש, אבל חלק גדול, ובמיוחד המצבות העתיקות נקרו נותצו ועל מה שנותר מהן הכתב טושטש ובלה במשך השנים הארוכות ותנאי האחזקה הגרועים, אין כל אפשרות לפענח אותן ולהעמידן לרשות הרבים. והרי כי בהעדר חומר תיעודי כתוב, יכולות

היו המצבות העתיקות לשמש מעין חשוב של אינפורמציה בשטחים שונים של חיי הקהילה ובמיוחד במה שנוגע לאישים ולפעלם בחיים היהודיים.

גם המקור השלישי, הוא הגנוך העירוני בִּטּוּפּוֹלְצ'י, אשר היה יכול לשפוך אור על תושביה היהודים של העיר, במצב הקים אין אליו כל גישה עכשיו. לאור כל העברות האלה לא נשאר לי אלא להסתפק בשני מקורות מהן ניתן ללקט חומר לעבודתי זו. המקור האחד הוא ספרים ופירסומים אחדים אשר ראו אור בארץ ובחו"ל, והמקור האחר הוא עדויותיהם של אנשים אשר היו ופעלו בשטחים שונים של החיים היהודיים בטופולצ'אני.

לצערנו, לא נכתב הרבה על הנעשה בקהילתנו בספרות והעיתונות היהודית במונרכיה הישנה. רק טיפין טיפין אפשר היה ללקט מפה ושם קטעים קצרים הדנים באספקטים השונים של יהודי טופולצ'י. הסבר למעוט האינפורמציה הוא באופיה המיוחד של קהילת טופולצ'י בדורות האחרונים. כאן המקום להדגיש בשבחם של אבותינו, שקהילתנו היא מן הבודדות אשר גם אחרי הפלוג בקהילות היהודיות בהונגריה, נשארה מאוחדת למעשה עד הסוף המר. מאחר שהפרסומים היהודיים הרבים אשר ראו אור בהונגריה היו ברובם מפרי עטם של מחברים רפורמים-גיאולוגים והיות וקהילתנו השתייכה בעקביות במשך כל תקופת קיומה לזרם החרדי-האורתודוקסי ובהעדר כל שתוף פעולה בין שני הזרמים הללו, יצא שקהילת טופולצ'י, שהיתה כאמור אורתודוקסית לא זכתה לאותה מידה של פירסום אשר היה מגיע לה בהתחשב בגודלה, חשיבותה ותרומתה לחיים יהודיים במדינה.

היהודים התישבו בחלקה המערבי של סְלֹבֶקְיָה בתקופה מוקדמת יחסית. קהילותיהם הגדולות ואישים חשובים מתוכם התפרסמו עוד בימי הביניים. גם במחוז נִיטְרָה היו כמה קהילות עתיקות אשר הוזכרו בתעודות רבות וסופר עליהן בהרחבה. דבר המאפיין את הקהילות העתיקות בשטחה של סְלֹבֶקְיָה באותם זמנים הוא העדר רציפות בקיומן, כתוצאה מהגזירות אשר הוטלו על היהודים בידי השליטים והגירושים ממקום מגוריהם אשר היו מנת חלקם. קהילות נוסדו, ואחרי זמן מה נעלמו וחדשות נוסדו במקומן, כזה היה גורלו של עם ישראל בשטחה של מלכות הונגריה בימי הביניים המאוחרים.

אין כל ידיעה על ישוב יהודי בִּטּוּפּוֹלְצ'י, בימי הביניים. על סוחרים יהודים אשר שהו בעיר מעידה תעודה מהמאה ה־14, אבל סימנים לקהילה אין. יתכן שהתעודה מתייחסת לסוחרים יהודים במעבר אשר עשו בִּטּוּפּוֹלְצ'י רק זמן קצר וקצוב שכן טופולצ'י היתה מפורסמת כבר אז בשוקיה הגדולים. נמצא ביסוס לסברה, כי משפחות יהודיות בודדות התגוררו באי־אלה אחוזות בסביבת טופולצ'י בחסות האצילים ולרגל תפקידיהם היו מבקרים מדי פעם בעיר. ניתן להניח, כי לא היתה קימת קהילה יהודית ולא היה גם ישוב קבע של יהודים בִּטּוּפּוֹלְצ'י לפני שנת 1526, שנת מפלת ההנגרים בקרב עם הטורקים במוחאץ.

בתקופת מלחמת הטורקים הפך מחוז נִיטְרָה לאיזור ספר וקרבות מרים התנהלו שם שנים רבות. ערים ועירות התרוקנו מתושביהן וגורלן של הקהילות היהודיות שם היה חמור עוד

יותר. עם פרוץ הקרבות התפזרו היהודים לכל עבר להציל את נפשם, שכן רבים היו הקרבנות מתוכם.

עם שקוט הקרבות במחצית השניה של המאה ה-17, באה תקופה חדשה לחיים יהודיים בחבל ארץ זו. היו אלה יהודי מונקבה, בנייהדות עתיקה, בעלת מסורת ומשורשת עמוק בערכי היהדות, שהסתגרה במשך דורות בין חומות הגיטאות, שפרצו את המחסומים וגלי הגירה נהרו לשטחה של הונגריה.

יהודי מונקבה שנלחצו ע"י הגזירות והגירושים מצאו להם מרחב מחיה בשטחים הנרחבים והשוממים הללו. והם שימשו בסיס פיזי ורוחני ליהדות הונגריה שלעתיד. הקהילות החדשות אשר נוסדו בתקופת ההגירה הראשונה, נוסדו בדרך כלל לא הרחק מהגבול המורבי, לפי דוגמת קהילות מונקבה, התנהלו לפי המסורת והמינהגים של יהדות מונקבה וכיהנו בהן רבנים דינים, שוחטים ומורים אשר הובאו לשם ממורביה. כמו כן, למדו בחורים מהקהילות החדשות בחדרים ובישיבות שמונקבה. קשרים הדוקים אלה נתקיימו כמה דורות ואיפנו את היהדות אשר התישבה בשטחה של קלוקבה, לגבי קהילת טופולצ'ני, לא היתה ההתפתחות שונה.

מן העדות הראשונה העומדת לרשותנו ניתן להסיק, שהיהודים הראשונים אשר התישבו בטופולצ'ני הגיעו גם הם ממונקבה. דבר זה מסתבר מתעודה מענינת מאוד משנת 1649. בתעודה הנזכרת מדובר בחוזה אשר נחתם בטירת הלוהובץ [גלגוץ / בי"ו 11 לדצמבר 1649, בין הנסיך אדם פורגץ' ובין חמישה יהודים יוצא אוהרסקי קראד (בראדא) ואוהרסקה הרדישקה, שתיהן במורביה. לפי החוזה ניתנת ליהודים מאיר בן יוליש זליג, אברהם בר יעקב, מאיר בר יוסף, מאיר בן משה ומאיר בן שמואל כ"ץ הזכות לגבות מס דרכים בטופולצ'ני. מאחר שידוע שהזכות לגבות מס דרכים היתה קשורה במתן זכויות ישיבה, מתברר, כי החתומים הנ"ל הם הם היהודים הראשונים אשר התישבו ישיבת קבע בטופולצ'ני. לפי תעודה זו מתבקשת המסקנה כי היהודים הגיעו לטופולצ'ני כבר בשלבים מוקדמים מאוד של ההגירה המורבית להונגריה, עוד לפני גלי ההגירה ההמונית, וטופולצ'ני היא אחת הערים הראשונות אשר בה קיבלו היהודים אז רשות להתישב בה.

אם נבדוק את שמות היהודים החתומים, אפשר לקבוע שתי עובדות אשר מצבעות שמדובר ביהודים בגיל קשיש אשר אבותיהם נפטרו כבר, כיוון שאחרי שמם בא הציון ז"ל, ומתקבל על הדעת כי הם היו גם בעלי משפחות. נוסף לכך ניתן להסיק כי ארבעה מהם היו בקשרי משפחה, ויש לדבר זה חשיבות. עובדה שניה היא כי המדובר באנשים בעלי ממון רב הן במורביה והן בהונגריה מאחר שהתחייבו לשלם סכומים גדולים עבור הזכויות המוענקות להם ובמקרה שלא היו עומדים בהתחייבויותיהם ניתן לעקל את רכושם.

אין כל עדות על מספר הנפשות שעברו באותו הזמן לטופולצ'ני וגם אין כל ידיעה האם כולם המשיכו להתגורר שם. יש ברשותנו תעודות לפיהן מסתבר כי בשנת 1727 גר

בְּטוּפּוֹלֶצְ'נִי יהודי בשם מאיר משה עם משפחתו ובקש רשות לעבור לְנוֹבֶה־מֶקֶטוּ. מאחר ויהודים בשם מאיר הם החתומים על חוזה ה"ל, מתקבל על הדעת שמאיר משה הוא אחד מצאצאיה של משפחת מאיר הותיקה. התעודה השניה היא משנת 1746 ומתיחסת למשפחת יעקב יצחק ומשפחתו, ביחד 6 נפשות אשר גרו באותה השנה בְּטוּפּוֹלֶצְ'נִי. מאחר וגם אברהם יעקב הוא חתום על החוזה, מתחזקת הגירסה שבשתי התעודות מדובר בבני בניהם של היהודים הראשונים והמסקנה המתבקשת היא שהיהודים אשר הגיעו לְטוּפּוֹלֶצְ'נִי עוד בשנת 1649 צאצאיהם הם שיסדו מאוחר יותר את הקהילה.

לצערנו לא מצאנו כל תעודות נוספות אודות חיים יהודיים בְּטוּפּוֹלֶצְ'נִי במאה ה־17, ואין אנו יכולים לקבוע כמה עובדות יסוד בתולדות הקהילה, מתי נוסדה הקהילה, כמה יהודים גרו בעיר, מי היו פרנסיה ורבניה ופרטים חשובים אחרים אשר יכולים לשפוך אור על תקופת בראשית זו.

המאה ה־18 מביאה עמה שינויים מרחיקי לכת בחיי היהודים. תקופה זו ידועה כתקופת יסוד וצמיחה של קהילות רבות בסלובקיה. ההגירה ההמונית של היהודים לתוך סלובקיה (שטחה הצפוני של הונגריה), והקונסולידציה הכללית בארץ תורמות את שלהן גם מבחינת החיים היהודיים. מתקופה זו עומד לרשותנו חומר תעודי רב, על מקורן של קהילות ישראל והישוב היהודי במדינת הונגריה. יהודים ראשונים הגיעו לְטוּפּוֹלֶצְ'נִי בשנת 1649 מאוֹהֶרֶסְקִי ברוד ולפחות חלקם איזו להם את העיר לישיבת קבע.

מספר תעודות אשר מזכירות את יהודי טופולצ'ני במפורש השתמרו והן מספקות חומר חשוב על חיי היהודים בעיר. אף שלא ניתן לקבוע בודאות על פיהן מספר עובדות יסוד הקשורות בתולדות הקהילה. כך לא נמצאה כל עדות על בניית בית הכנסת "שומרי תורה" אשר לפי הערכת מומחים לבנין, נבנה במחצית הראשונה של המאה ה־18, כמו כן אין כל ידיעות אודות הרבנים אשר כהנו בק"ק טופולצ'ני. התגלית החשובה ביותר אשר יכולה לשפוך אור על קיומה של הקהילה בתקופה זו, מקורה בשנתון יהודי (יידיִשֶׁר קְלֶנְדֶּר) אשר יצאה בווינה בשנת 1915-16. בין שאר הפרטים על הקהילה היהודית טופולצ'ני כתוב בשנתון, שבמקום קיים בית עלמין יהודי ישן, אשר נוסד לפני כ־160 שנה.

אם נסתמך על מקור זה, מסתבר שבית העלמין הישן נוסד בְּטוּפּוֹלֶצְ'נִי סביב שנת 1755. גם לפי ממצאים אחרים אשר בחלקם הוזכרו כאן, והתעודות אשר עומדות לרשותנו, סביר להניח כי אומנם המקור הנ"ל הוא מהימן, מאחר ועד כמה שידוע, גם בית הכנסת "שומרי תורה" נבנה סמוך לאותו תאריך או אולי כמה שנים מוקדם יותר. אם נקח עובדות אלה בחשבון אפשר לקבוע כמעט בודאות שבמחצית המאה ה־18 התנהלו בְּטוּפּוֹלֶצְ'נִי חיי קהילה סדירים על כל מוסדותיהם.

התעודות אשר ברשותנו מספרות כי למרות הנסיונות שנעשו כדי לגרש את יהודי טופולצ'ני, במיוחד במחצית הראשונה של המאה ה־18, היתה רציפות של חיים יהודיים בעיר

לאורך כל המאה. התעודות מזכירות במפורש ובתאריכים שונים את היהודים בטופולצ'ני במחצית הראשונה של המאה ה-18. וכאן רצוי להרחיב את הדיבור על הנסיונות השונים לגרש את היהודים מטופולצ'ני. הפרשה התחילה בצו מלכותי מחודש מאי שנת 1727, המצוה על הגראף פֶטֶר בֶּרְנִי, אשר יהודי טופולצ'ני היו נתונים לחסותו להרחיקם מהעיר. אין כמובן ידיעות ברורות מאין באה היוזמה לגירוש, האם תושבי העיר היו היוזמים, בראותם ביהודים מתחרים אפשריים במסחר, או שהיוזמה באה מהשליטים בעצמם, הן החילונים והן הכנסייתיים, אשר יד להם בגזירות השונות אשר הוטלו על היהודים באותה התקופה. התעודות הדנות בגירוש יהודי טופולצ'ני מצביעות היטב על היחסים בין האציל אשר נתן ליהודים את חסותו והשליט העומד בתוקף על צו הגירוש והוא עצמו מתערב אישית למען ביצוע הצו.

המדובר באציל ההונגרי הגראף פֶטֶר בֶּרְנִי אשר מושבו בכפר קֶרְנֶצ'ה הקרוב לטופולצ'ני, ואשר בחלק של העיר שהיה נחלתו ישבו היהודים. האציל או אחד מאבותיו רכש בזמנו ביחד עם הרכוש גם את ההכנסות שבאו מהיהודים ולא היה מעוניין שהיהודים, שהיו מעלים לו מס קבוע וגבוה ביותר, יסולקו. כנראה לא אהבת ישראל גרמה לכך שהגראף בֶּרְנִי לא מלא את הצו המלכותי אשר ציוה עליו לגרש את היהודים, אלא שנגר עיניו עמדו יתרונות כלכליים. אחרי אוזרתו הנוספת של המלך, פנה הגראף בֶּרְנִי ביום 29 לחודש מאי שנת 1727 למשרד החצר ההונגרי בבקשה, כדי להשיג את רשות השהיה עבור היהודים אשר בטופולצ'ני בציינו את הנזקים החמורים למעמדו ולרכושו שעלולים להגרם לו עם גירושם של היהודים. כתשובה לפנייתו, מודיעים לגראף פֶטֶר בֶּרְנִי ביום 19 לחודש אוגוסט, שנת 1727 כי המלך נשאר ברעתו ועל היהודים לעזוב את טופולצ'ני.

יש לציין כי בסופו של דבר לא כל היהודים גורשו אלא רק חלק קטן מהם וגם הם רק לפרק זמן קצר, כנראה רק כדי לצאת ידי חובה כלפי פקודתו של המלך.

מתקבל על הדעת שהיהודים בעיר היוו גורם חשוב. סביב גירושם התנהל מאבק סמוי בין סמכותו העליונה של המלך והסמכות המקומית של האציל אשר ראה בגירוש יהודים הנתונים תחת חסותו פגיעה במעמדו וזכויותיו. בסיכום יש להוסיף, שהמדובר כאן אינו ביהודים בודדים הנתונים לחסדי סמכות מקומית כלשהיא, אלא קהילה יהודית מאורגנת, בעלת מספר נפשות משמעותי אשר היה בכוחה להשפיע ולנצל את תלותו של גראף בֶּרְנִי בהם, על מנת למנוע את גירושם מהעיר.

אין ברשותינו תעודות או עדויות אחרות היכולות להצביע על תאריך מדויק של יסוד הקהילה, אך ניתן לשער שהקהילה נוסדה בראשית המאה ה-18 והמשיכה להתקיים עד למחצית המאה ה-20.

מי הם יהודי טופולצ'ני בהתחלת המאה ה-18? תשובה על השאלה תהיה כמובן רק

חלקית והעדויות מתיחסות רק למחצית הראשונה של המאה, ורק למספר מצומצם של יהודים.

נראה כי שתי הדמויות הבולטות אשר אליה מתייחסות התעודות שברשותנו ואשר להן עמדה וחשיבות באותה התקופה גם מעבר לטופולצ'ני, הם אליעזר טופולצ'ני ואברהם קפץ. מתקבל על הרעת, שאליעזר טופולצ'ני הוא יליד טופולצ'ני, שכן התעודה אשר מתייחסת אליו היא משנת 1711 והאיש הוא באותה שנה אדם בוגר. מכאן סביר לחשוב שאליעזר טופולצ'ני יכול היה להיוולד בעיר בשנות ה-70 של המאה ה-17, וזה מחזק את הטענות הקודמות, שבמחצית השנייה של המאה ה-17 כבר ישבו בִּטּוּפּוֹלְצ'ני ישיבת קבע מספר משפחות יהודיות. הכינוי טופולצ'ני לא היה נפוץ בין היהודים לא בתקופה ההיא ולא בתקופות יותר מאוחרות, לכן סביר לחשוב כי היה מיועד אך ורק לאיש זה ולבני ביתו, מאחר והוא ילד יהודי ראשון אשר נולד בִּטּוּפּוֹלְצ'ני.

התעודה הראשונה היא מיום 31 לחודש מאי 1711 ומתייחסת לחמישה יהודים מטופולצ'ני: אליעזר טופולצ'ני, אברהם קפץ, הירש ויצחק יעקב ובִּיֶרְגֶל. כל היהודים האלה השתתפו בקרבות בצד הקיסרי נגד המורדים ההונגרים על יד המבצר נוֹיְהוּיֶזֶל (נוֹבֶה זֶמְקִי) וצוינו לשבח על ידי המפקד העליון של כוחות הקיסר בהונגריה, הפילדמרשל גראף פֶּלְפִי, עבור מעשה גבורה בשדה הקרב ועזרתם הגדולה לצבאות הקיסר. גראף פֶּלְפִי מציין במיוחד, שהאִיִּשִׁים הֵנִ"ל העבירו מספר קצינים לצידו של המפקד הקיסרי והושיטו סיוע כלכלי אשר טיבו לא פורט.

התעודה השנייה אינה נושאת תאריך, אך שנת כתיבתה, גם היא 1711. מדובר במכתב בקשה, בו פונים היהודים אליעזר טופולצ'ני, אברהם קפץ, הירש ויצחק יעקב ובִּיֶרְגֶל לשלטונות להעניק להם זכויות מיוחדות בהסתמך על הציון־לשבח אשר העניק להם הפילדמרשל גראף פֶּלְפִי עבור פעלם בשעת המצור על מבצר נוֹיְהוּיֶזֶל. כמו כן מציינים הם במכתב את כל זכויותיהם הקרביות ואחרות.

לשתי התעודות יש ערך רב מכמה בחינות, מאחר שהן מגלות לנו שמות של יהודי טופולצ'ני בזמן ההוא ומצביעות על מעשיהם. לגבי השמות, ידועים ומוכרים לנו בני משפחת יעקב, הירש ויצחק אשר משתייכים לאותה משפחה אשר אביה הגיע לטופולצ'ני עוד בשנת 1649 וידוע שבני משפחה זו ישבו קבע בִּטּוּפּוֹלְצ'ני דורות רבים, על כך יש לנו עדויות נוספות. המפורסמים בין השמות באותה התקופה הם אליעזר טופולצ'ני ואברהם קפץ. לגבי בִּיֶרְגֶל אין כל פרטים נוספים.

בקשר לאברהם קפץ, ואליעזר טופולצ'ני השתמרו 4 תעודות לפיהן מסתבר, שמדובר באנשים מכובדים בעלי עמדה ורכוש שהיו מקובלים מאד על יהודי העיר. כנראה מלאו אישים אלה תפקיד מכובד בקרב הקהילה המקומית. עמדו להם הזכויות אשר הוענקו להם עבור שירותם לקיסר בשנת 1711 והם ניהלו בשותפות עסקי מסחר נרחבים אשר הגיעו עד לחצר

המלך. שתי תעודות נוספות אשר דנות בקשרי מסחר של יהודים אלה הם משנת 1716 ז"א 5 שנים אחר השתתפותם במלחמה כאשר מעמדם היה מבוסס ואיתן למדי. לתעודות הללו אופי משפטי והן מתייחסות להלוואות וערבויות אשר אברהם קפץ' ואליעזר טופולצ'ן מצד אחד והגראף בוטלר קשורים בהן. אשתו של אברהם קפץ' פונה למלך, מאחר שבעלה ביחד עם אליעזר טופולצ'ן היו באותו הזמן באחד ממסעיהם המסחריים.

יש להזכיר גם את בני משפחת יעקב שלגביה קימות עדויות כתובות על ישיבתם בִּטְוּפּוֹלְצ'יני כמעט 100 שנה מאז בואו של אברהם יעקב לעיר בשנת 1649. ידוע לנו כי בני משפחה זו, הירש ויצחק יעקב אשר נלחמו נגד המורדים ההונגרים בשנת 1711, הם כנראה נכדיו של אברהם יעקב, ועדות נוספת בסוגיה זו היא תעודה רשמית של המחוז נִיטְרָה ובה כתוב שיצחק יעקב ובני משפחתו, ביחד 6 נפשות, הם בעלי זכות מגורים קבועה בִּטְוּפּוֹלְצ'יני בשנת 1746.

דומה המצב לגבי משפחת מאיר, אשר 4 מבניה הגיעו לִטְוּפּוֹלְצ'יני בשנת 1649 ולפחות עד לשנת 1727 התגוררה משפחה זו בעיר. בתעודה מאותה השנה מבקש יהודי בשם משה מאיר רשות לעבור עם שני בניו ומשפשהם לעיירה נובה מְסֵטו (נִיֶּשְׁטֶטל). מאחר ומתקופה מאוחרת אין כל ידיעות אודות משפחה זו בקהילת טופולצ'ני, הם שהעתיקו את מגוריהם לִנְבֹּהָ מְסֵטו, אחרי 80 שנות ישיבה בִּטְוּפּוֹלְצ'יני. יש לדעת, שבתקופה ההיא היתה לִנְבֹּהָ מְסֵטו קהילה גדולה וחשובה ויהודים רבים נמשכו שם. יש לנו תעודה נוספת מאותן שנים אשר גם היא דנה במעבר משפחה יהודית מִטְוּפּוֹלְצ'יני לִנְבֹּהָ מְסֵטו. התעודה מתייחסת ליהודי מכובד וידוע כרבים בשם לִיב בּוֹשֶׁן, יהודי אשר התפרסם כעסקן מוכר והיה בין פרנסי הקהילה. אם נשפוט לפי השם, ידוע כבר כי האיש בעצמו או אחד מאבותיו מוצאם מכפר בּוֹשֶׁן הקרוב לִטְוּפּוֹלְצ'יני, וכנראה משם הם עברו לעיר. כאן רצוי להוסיף שתעודה זאת מצביעה על המצאם של היהודים גם בכפרים שמסביב לעיר טופולצ'ני ויש לכך ראיות נוספות.

את פרשת השמות אפשר לסיים בתעודה נוספת, אמנם מתקופה קצת יותר מאוחרת, היא משלימה יפה את רשימת השמות של יהודי טופולצ'ני במחצית הראשונה של המאה ה־18. מסמך אשר נכתב ב־5 לחודש יולי 1756, הוא צו מאסר נגד יהודי בשם יעקב נִיטְרָה, כבן 35, אשר גר בִּטְוּפּוֹלְצ'יני ביחד עם אשתו ושלושת ילדיו, והוא חשוד שביחד עם אחרים שרדו את ארמונו של אציל הונגרי בשם גֶּבּוֹר פֶּרֶנְאִי. הצו מפרט את כל פרטיו האישיים של החשוד, שלפיהם יודעים אנו כי הוא יליד מחוז נִיטְרָה, ומשם הגיע לִטְוּפּוֹלְצ'יני.

עכשיו אנו יודעים כי אברהם קפץ', אליעזר טופולצ'ן, יצחק יעקב, הירש יעקב, בירגל, משה מאיר, הרש מאיר, לִיב בּוֹשֶׁן, יעקב נִיטְרָה ומשפחותיהם, הם מראשוני הקהילה היהודית בִּטְוּפּוֹלְצ'יני ויתכן כי היו עוד רבים אחרים שלגביהם, לצערנו, אין ברשותנו כל עדויות. יחד עם התרחבותן ויסוד קהילות חדשות בארץ הונגריה, הביאה המאה ה־18 גל נוסף של רדיפות וגזירות על היהודים, במיוחד בתקופת שלטונם של הקיסר קרל ה־6 (1711-1740) ובתו

הקיסרית מריה טרזה (1740-1780), אשר הצטיינו באיבתם כלפי היהודים. מדי פעם צצות גזירות חדשות, גירושים והטלת מיסים כבדים. בשנת 1735 ערך הקיסר קרל ה-6 מפקד האוכלוסיה היהודית במחוזות הונגריה, כשמטרתו הטלת מיסים חדשים. אודות מפקד זה יש עדויות רבות המצביעות על מחוז נִיטְרָה, כמחוז בעל האוכלוסיה היהודית הגדולה ביותר בהונגריה כולה ומספרם שם יותר מ-2000, רובם ככולם מהגרים ממורביה. לגבי טופולֶצ'ני אין המספרים ברורים דיים. לפי הערכה זהירה ולא מחייבת נפקדו בִּטּוּפּוֹלֶצ'ני כ-75-80 יהודים בשנת 1735. אין לקבל את המספרים הרשמיים של המפקד כמדויקים מאחר שמסיבות ברורות ומובנות היו היהודים מעונינים להמעיט עד כמה שזה ניתן את מספרם, לכן מתקבל על הדעת שבמחוז נִיטְרָה וגם בעיר טופולֶצ'ני היה מספרם של היהודים גבוה יותר ונוסף לזה יש לקחת בחשבון שבאותו הזמן חיו בִּלְעֵרִי הונגריה יהודים רבים בלי זכויות ישיבה ונפקדו אך אלה אשר להם עמדה זכות מגורים קבועה במקום.

עדויות אחרות, רובן משנות החמישים של המאה ה-18 והן בעלות אופי כללי. המדובר בתעודות המתייחסות להגבלות זכויות המגורים באיזורים השונים ונוגעים גם בִּטּוּפּוֹלֶצ'ני וסביבתה. בתקופת שלטונה של מריה טרזה, בין יתר הגזירות, הוגבלו זכויות המגורים ותנועתם של היהודים במקומות שונים. הגבלת התנועה גרמה סבל רב ופגעה קשות בפרנסתם של יהודים רבים, אשר עסקו ברוכלות והיו רגילים לבקר ערים וכפרים לרגל עסקיהם. על מצבם החמור של סוחרים יהודיים מעידה התעודה מ 2 לחודש אפריל 1753. מדובר במכתב אשר כתבו סוחרים יהודים מהעיר השכנה בִּנוֹבֶצ'ה למושל המלכותי בהונגריה ומבקשים להתיר להם לבקר בעיר טופולֶצ'ני, כדי שיוכלו לגבות את כספם אשר חיבים להם יהודי טופולֶצ'ני. בפניה זו מתארים יהודי בִּנוֹבֶצ'ה את מצבם הקשה אשר נגרם להם עקב הגבלות התנועה ומתחננים בפני השלטונות על ביטול הגזירה.

מכתב זה ממחיש בצורה חריפה את גורלם המר של היהודים אשר לא ניתנה להם רשות לצאת לרגל עסקיהם, גם לא לסביבה הקרובה ביותר, לִטּוּפּוֹלֶצ'ני. גם התעודות האחרות מאותה התקופה דנות בנושא של זכויות מגורים והתחום בו רשאים או לא רשאים היהודים להתגורר. בקשר לפרשה זו היו קיימים ניגודים בין המושל המלכותי, אשר יצג את האינטרסים של הקיסרית מריה טרזה ובין האצולה המקומית אשר היהודים עמדו תחת חסותה. האצולה ומושלי המחוזות, היו להם הכנסות רציניות מהיהודים וגם הם היו בין הנפגעים כתוצאה מההגבלות אשר הוטלו על היהודים ופגעו קשה מאוד במסחר. האצולה עשתה כדי להקל על המצב והיו מצידה פניות רבות בתאריכים שונים בקשר לגבולות תחום המגורים במחוז נִיטְרָה ואיזור טופולֶצ'ני.

לפי התעודה מ-3 לאוגוסט 1753 נקבע לפי הצו של ראש מחוז נִיטְרָה גבול חדש למגורי היהודים שכלל את טופולֶצ'ני, עד לנהר נִיטְרָה.

כאן המקום לציין, שלתעודה זו צורפה רשימה ארוכה של כפרים השייכים לאיזור

טופולצ'ני, בהם ביטלו השלטונות את זכויות המגורים, שכן הם מעברו המזרחי של הנהר וקרובים לערי המכרות.

בשנת 1755 פורסם צו מלכותי, המצוה על השלטונות המקומיים לגרש את כל היהודים ממקומות הקרובים עד 7 מילים לערי המכרות. יהודי טופולצ'ני אמנם לא נפגעו אז אבל המוני יהודים גורשו מהאיזור.

תעודה נוספת בסוגיה זו היא מ־20 לדצמבר 1758, אשר מתארת את פנייתם הנמרצת של נבחרי מחוז ניטרה למושל המלכותי למען ביטול הגירושים והגבלות התנועה משנת 1755 ומבקשים לתחום גבולות חדשים למגורי היהודים, גם מזרחה מהנהר ניטרה.

שינויים מרחיקי לכת לגבי היהודים חלו עם עלייתו של הקיסר יוסף השני (1780-1790), על כס השלטון. הקיסר הנאור פרסם בשנת 1782 את "כתב הסובלנות", שבו בוטל חלק מהגזירות. החלה נהירה המונית של היהודים לעבר ערים ועיירות, אשר קודם לא היו היהודים רשאים לגור שם. כתוצאה מגלי ההגירה נוסדו קהילות חדשות והעתיקות יותר גדלו והתפתחו בצורה מזורזת. הקיסר אשר מטרתו היתה להוציא את היהודים מבדידותם ולקרבם להשכלה כללית ציוה בין השאר להקים בתי־ספר כלליים לילדי ישראל בכל המדינה.

בשנת 1785 נערך ביוזמת הקיסר מפקד נוסף של האוכלוסיה היהודית ומהנתונים מסתבר שגם הקהילה היהודית בטופולצ'ני התרחבה וצמחה, משפחות יהודיות חדשות נקלטו והיא כבר מנתה אז כ־220 נפש. לפי הערכה מבוססת כבר עמד אז מזה שנים מספר בית הכנסת הגדול "שומרי תורה" שמסביבו היו מרוכזים החיים היהודיים, חיי קהילה סדירים. וכך, בהתקרב המאה ה־19, התחילה הפריחה אשר בשנים הבאות הצמיחה את אחת המפוארות שבקהילות ישראל בסלובקיה.

בצדק אפשר לכוונת את המאה הזאת כתקופת הפריחה של חיי הקהילה. הכוונה היא, לא רק לגידולה של האוכלוסיה היהודית בעיר אלא, ובעיקר, צמיחתה הרוחנית. הקשר ההדוק בין הקהילה היהודית בטופולצ'ני ובין מרכזי התורה וחוכמת ישראל במורביה אשר נוצר עוד במאה ה־18, ובמיוחד הקרבה הנפשית אל המרכז הרוחני החשוב והגדול בקרטיסלבה, שבראשו הג"ר בעל "חתם־סופר" ובניו, היה להם השפעה בעלת חשיבות עליונה לגבי התפתחותה ודרכה של הקהילה היהודית בטופולצ'ני. הקשר אשר נוצר ונתהדק בתקופת כהונתו של רבי משה סופר, נתן את אותותיו בכל השטחים של חיי הקהילה ובמשך דורות כהנו בטופולצ'ני כרבנים דיינים ומורן צדק אך ורק תלמידיו של חתם סופר ובנו כתב סופר וביניהם גם שני דודניו של הרב הגדול, רבי נפתלי ורבי יעקב שלום סופר אשר הקימו את ביתם בטופולצ'ני. לקרבה הרוחנית נוספו גם קשרים משפחתיים, כשרבי צבי יהודה פרידמן, מלומד גדול וסוחר עורות אמיד נשא לאישה את בתו של חתם סופר. עשרות מבחורי טופולצ'ני אשר פנו לשאוב תורה בישיבת קרטיסלבה, חזרו לערים ופרסמו את שמה ברבים. שנת 1810 היא שנה בעלת חשיבות עליונה בתולדות הקהילה. האוכלוסיה היהודית מתקרבת

ל-500 נפש ובאותה השנה נוסדה בעיר הישיבה אשר תרמה רבות לתהילתה של טופולצ'ני היהודית. בין מיסדי הישיבה בלטו משכמם ומעלה הרבנים אשר אנשל רוטה ורבי אברהם אולמן.

רבי אשר אנשל רוטה נולד בִּטְוּפּוֹלְצ'ני בשנת 1778, למד תורה בישיבות מורביה ושימש בקהילתו כממלא מקום לרב הראשי עד לשנת 1810 וכדיין ומורה בישיבה עד יום מותו בשנת 1839. הוא היה מלומד דגול, ובני משפחתו התפרסמו כרבנים ידועי שם בקהילות רבות.

רבי אברהם אולמן, כהן כרב ראשי בִּטְוּפּוֹלְצ'ני משנת 1810. נולד בעיר לֶקְנֶבֶךְ (בוֹרְגֶנְלֵנד) בשנת 1790, שם שימש אביו כרב ראשי. עם בואו לִטְוּפּוֹלְצ'ני היה בין מיסדי הישיבה, אשר במשך יותר מ-130 שנות קיומה העמידה דורות של רבנים ותלמידי חכמים שפרסמו את שמה למרחקים. הישיבה שוכנה מעל לבניין בית-הכנסת "שומרי תורה", במבנה של הקהילה ברחוב ליפובה. בידיו רשימה ארוכה של רבנים בעלי שם ששמשו בה כמורים. הראשונים היו הרב אנשל אשר רוטה, הג"ר אברהם אולמן ולהלן הממשיכים הדגולים הג"ר זאב וולף תרצה"ס, הג"ר בנימין וולף לייב, רבי יהושע דוד צבי קצבובג, רבי יהושע פיליפ, רבי אהרון אַקֶּפֶלד, הג"ר ירמיה לייב, רבי יעקב שלום סופר, רבי דוד אולמן, הג"ר נפתלי סופר, רבי אלעזר לייב, רבי פנחס ליינק, רבי ישעיה פרידמן, רבי משה צבי תרצה"ס, הג"ר פייבל כלב שְׁלִיזְנֶגֶר, רבי אברהם פֶּראגֶר, רבי יצחק שְׁנוֹיִינֶר, רבי מנחם מנדל דוֹיטש, רב אלעזר שרטור אלה וגם אחרים הרביצו בה תורה ופארו את שמה של הישיבה במאה הקודמת. את המאה ה-19 מאפיינת ההגירה הפנימית של יהודים מהקהילות הותיקות שבסלובקיה לתוך הונגריה פנימה. נטיה זו נתקיימה במשך תקופה ארוכה וקהילות ידועות וגדולות בעבר התרוקנו לאט מתושביהן היהודים. בִּטְוּפּוֹלְצ'ני, אף כי גם בה היתה מורגשת נטיה זו ומספר רב של צעירים עזבו את העיר, לא פגעה הדבר בצמיחתה של הקהילה. אם בתחילת המאה ה-19 מנתה הקהילה קרוב ל-500 נפש, בשנת 1830 נפקדים בעיר טופולצ'ני קרוב ל-600 יהודים. עליה זו היא משמעותית לאור העובדות הנזכרות לעיל.

עם יסוד הישיבה ופרסומה, באים לִטְוּפּוֹלְצ'ני ללמוד תורה עשרות של בחורים מקהילות מרוחקות וקרובות גם יחד והם מוסיפים לנוף היהודי המיוחד של העיר, אשר השתמר עוד שנים רבות. היהודים מהיום עתה למעלה משליש אוכלוסית העיר ולהם השפעה גדולה על הנעשה בה. שוב אין היהודים יושבים בִּטְוּפּוֹלְצ'ני בחסדי הגויים, אלא הם הם אשר פרסמו את העיר כמרכז מסחרי וכעיר ירידים והם מספקים את סחורתם לכל האיזור. הקהילה בונה את מוסדותיה, ורבנים דגולים ומפורסמים מכהנים בה לאורך כל התקופה ותורמים לכבודה ולתפארתה.

רבי אברהם אולמן, כהן כרב ראשי משנת 1810 עד 1825. היה מקורב לחת"ס סופר וידידו האישי, למדן גדול בזכות עצמו ומחבר ספרים רבים. עם מות אביו חזר לעיר הולדתו לֶקְנֶבֶךְ למלא את מקומו כרב ראשי עד ליום מותו בשנת 1849. בניו התפרסמו גם הם כרבנים גדולים

בקהילות שונות בהונגריה. בנו, רבי דוד אולמן פרסם ספר על קורות אביו בשם "בית אברהם".

הג"ר בנימין וולף ליב, בעל "שערי תורה" נבחר לרב ראשי בטופולצ'ני בשנת 1826. נולד בשנת 1772 לאביו הגאון רבי אלעזר בעל "שמן רקח", למד תחילה אצל אביו ומאוחר יותר אצל הגאון רבי לייב פרוסטניץ במורביה, בשנת 1813 היה לרב ראשי בק"ק קולין צ'כיה, ושם התחיל לכתוב את חלק א' של יצירתו המפורסמת "שערי תורה", אשר השלים בשעת כהונתו בטופולצ'ני. רבי בנימין וולף ליב תרם רבות לדמותה של הקהילה אשר בשעת כהונתו זכתה ליהפך לאחד המרכזים של יהדות ותורה במדינה. בשנת 1837 עבר לעיר נרבוקה אחרי שהיו לו חילוקי דעות עם פרנסי הקהילה בטופולצ'ני, שם כיהן כרב ראשי עד יום מותו בשנת 1851. הג"ר בנימין וולף ליב השאיר אחריו בנים, נכדים וחתנים גדולי ישראל וחשובי דור.

הג"ר זאב וולף תרצה"ס, נולד בשנת 1785 במאטרסדורף, למד אצל חת"ס סופר ושמו יצא כגאון מופלג וצדיק מפורסם. בתחילה היה דיין במאטרסדורף ובשנת 1826 התקבל לכהן בקהילת טופולצ'ני ובמשך 40 שנה שימש בה כרב ואב"ד. התנהג בקדושה וטהרה ושמו נערץ בפי גדולי הדור. מת בטופולצ'ני בשנת 1866. חיבר ספר "תפארת שבת, פני שבת". בנו רבי משה צבי תרצה"ס ירש את מקומו באב"ד וגם הוא היה רב מפורסם ולמדן גדול.

הג"ר ירמיהו ליב, בנו של הג"ר בנימין וולף ליב, נולד בשנת 1811 בעיר קולין שבצ'כיה. משחר ילדותו היה לבו ער לתורה, עד שנודע שמו כתלמיד חכם. למד בישיבת ניקולסבורג במורביה אצל רבי מרדכי בנט ואחרי למודיו הקים את ביתו בטופולצ'ני, שם כהן אביו כרב ראשי. בשנת 1837 כשאביו עבר לנרבוקה מילא הוא את מקומו כרב ראשי. בשנת 1854 עבר לק"ק אויז'ה, אחת הקהילות הגדולות בהונגריה שם כיהן כרב ראשי עד יום מותו. ב־1867 הוא בין מיסדי וראשי אגודת "שומרי דת" למען שמירת דת ומנהגים נגד המחדשים, כשהוא אחד הלוחמים החריפים נגד הרפורמה בקרב היהודים. עמד בראש משלחת הרבנים החרדים בקונגרס יהודי הונגריה בשנת 1868-69. רבי ירמיהו היה מכובד מאד על ידי הגויים והתקבל פעמיים על ידי הקיסר פרנץ יוזף בראש משלחת רבנים אורתודוקסים, שהוא היה אחד ממנהיגיהם. מת בשנת 1874 והשאיר אחריו חיבורים רבים וחשובים.

רבי אלעזר בן הג"ר ירמיהו ליב, נולד בטופולצ'ני בשנת 1831, שבה אביו וסבו כיהנו כרבנים ראשיים. למד ולימד בישיבה המקומית, הקים את ביתו בעיר והיה סוחר נכבד. הוא דחה כל הפניות שבאו אליו מקהילות רבות אשר רצו בו כרב. כשנפטר אביו, הפצירו בו גדולי הרבנים למלא את מקומו כרב ראשי באויז'ה, ולבסוף קיבל את התפקיד. היה למדן גדול ואחד מגאוני הדור. מקובל ומכובד גם בעיני הקיסר והשרים. מת בשנת 1918 באויז'ה, חיבר ספרים רבים, ביניהם "פקודת אלעזר".

רבי יעקב סופר, נולד בשנת 1815 בִּבְּראטיסְלָבה, מקורב למשפחה ותלמידו של בעל "חתם סופר", אשר חיבבו מאד. אחרי למודיו בישיבה החתחתן בטופולצ'ני, ששם כיהן כדיין

ואחר כך כרב של הקהילה. תלמיד חכם מובהק, הניח חידושים רבים, חיבר מספר ספרים שהחשוב ביניהם "שערי נפתלי". נפטר בטופולצ'ני בניו, רבי משה סופר, היה רב ואב"ד בטיסה-פיךד, והרב זוסמן סופר התפרסם כרב ומגיד בקהילה האורתודוקסית בפּשט. הג"ר נפתלי סופר, אחיו של יעקב שלום, גם הוא יליד בְּרַאטְסְלָבָה. תלמידו המצטיין של חת"ם סופר ואחרי מותו, המשיך ללמוד אצל בנו כתב סופר. הקים את ביתו בטופולצ'ני ונשא לאישה את בתו של הרב ליפמן פרידמן. תחילה כהן כמורה בישיבה ואחר כך כדיין ורב. בשנת 1860 עבר לאיגלאו לכהן שם כרב ראשי. התפרסם כתלמיד חכם גדול, חיבר מספר יצירות חשובות, "גבול בני נפתלי", "ילקוט בית אפרים" וכו', מת בשנת 1899.

הג"ר פייבל כלב שלזינגר כיהן כרב ראשי בטופולצ'ני משנת 1860 עד ל-1908. נולד בטרנצין בשנת 1828 אביו רבי נחום שלזינגר היה בין הדמויות החשובות של הקהילה שם. למד בישיבת פרשבורג אצל כתב סופר, הצטיין כדרשן נפלא. במשך 48 שנות כהונתו כרב ראשי בטופולצ'ני, זכה לכבוד והערכה, ומבית מדרשו יצאו רבנים מובהקים. היה אהוב ומכובד על כל בני קהילתו והוא ידע לנהל בחוכמה את עיניני הקהל. גדולתו התגלתה בשעת המשבר הגדול של הקהילות היהודיות בהונגריה. לרבי פייבל כלב שלזינגר יש חלק נכבד בעובדה שק"ט טופולצ'ני לא התפלגה, ונשארה מאוחדת ונאמנה לדרכה הרוחנית.

בשנת 1908 כשהוא בן 80, מוסר הוא את הרבנות לבנו נחום. נפטר בשנת 1911. חיבר את היצירות: "תורת בר נש" ו"חי אגדות".

הרב פנחס לינק, יליד טופולצ'ני, יצא ללמוד תורה לישיבת פרשבורג אצל מרן חתם סופר, אשר חבבו מאוד וכינה אותו בשם "ארגז ספרים". אחרי למודיו חזר לעירו וכיהן כרב, דיין ומורה בישיבה. נפטר בשנת 1882. רבי ישעיה פרידמן נולד בטופולצ'ני, נכדו של מרן בעל "חתם סופר". אביו, רבי צבי יהודה פרידמן היה מנכבדי הקהילה. למד אצל כתב סופר בישיבת פרשבורג, זכה לכבוד גדול כתלמיד חכם ולמדן מובהק. כמה קהילות גדולות וחשובות פנו אליו שיקבל משרה של רבנות, אבל הוא לא נענה. בטופולצ'ני התמנה כרב, דיין ומורה בישיבה.

החיים אשר התנהלו במשך כל המחצית הראשונה של המאה ה-19 על מי מנוחות, קבלו תפנית חדשה בשנת 1848. עם הגל המהפכני אשר עבר על ארצות אירופה בשנות 1848-1849 ואשר לא פסח על המונרכיה האוסטרו-הונגרית, פרצו מהומות ופרעות ביהודים בחלקים שונים של הקיסרות. בשבוע הפסחא, מיד אחרי הפרעות בְּרַאטְסְלָבָה, פרצו מהומות בעשרות עיירות וכפרים בסלובקיה המערבית. בשבוע הראשון של חודש מאי אירעו מעשי ביזה, שוד ופגיעות גופניות גם בסביבת טופולצ'ני ונפגעו יהודים רבים, במיוחד בכפרים קרושובצ'ה, פוֹדְרֵדְיָה, בְּנוֹבָצָה וְנוֹבָה מְסֻטו. בטופולצ'ני פרצו מהומות ב-3 למאי, כשהמון האיכרים מכפרי הסביבה ביחד עם תושבים מקומיים חדרו לחנויות ולדירות של יהודים וגרמו נזקים חמורים לרכוש. בניגוד למקומות אחרים לא אירעו בטופולצ'ני מקרים של פגיעות

גופניות חמורות, להוציא פציעות קלות עקב זריקת אבנים ומכות. הנזק ברכוש לאחר השוד היה כבד ותוצאות ההרס נראו היטב עוד זמן ממושך. נשדרו בעיקר מחסנים וחנויות וכמו כן דוכניהם של היהודים בשוק אשר נערך באותו יום.

כתוצאה מהמהפכה ומלחמת השחרור ההונגרית הוכרז על ידי ממשלתו המהפכנית של לאיוש קושוט על מתן שיווי זכויות ליהודים במלכות הונגריה, שיווי זכויות שבוטל לאחר כשלון המהפכה. מקרבות הדמים אשר התנהלו באותו זמן יצאה קהילת טופולצ'ני מבלי להיפגע, הודות לאי נקיטת עמדה לצד כלשהוא וכך מנעה מעצמה צרות אשר היו מנת חלקן של רבות מקהילות ישראל.

גם בשנים הבאות לא שקטו הרוחות בקרב העדה היהודית במלכות הונגריה. מזה שנים התנהלה בארץ מערכה גורלית בין הזרם החרדי (האורתודוכסי) ובין הניאולוגים (המחדשים) על דמותה של היהדות והגיעה למידה של חריפות שהצריכה את התערבותם של מוסדות ממשלתיים אשר נקטו כמובן עמדה לטובת המחדשים. בשנת 1868 פורסם על ידי הממשלה צו, לפיו נקראו נציגי הקהילות היהודיות בהונגריה לבחור צירים לכנס מיוחד, אשר יסדיר לפי החלטת הרוב את כל העניינים הקשורים בניהול הקהילות היהודיות. כנס זה אשר נכנס להיסטוריה בשם "הקונגרס" נודע לו תפקיד עצוב בהתפתחות הקהילות היהודיות בארצות הכתר ההונגרי בדורות האחרונים. עצם מערכת בחירת הנציגים שהיתה חריפה למדי העמיקה את חילוקי הדעות הקוטביים אשר היו קיימים בלא-הכח. גם בפתיחת הקונגרס בדצמבר 1868 לא יושרו חילוקי הדעות אלא העמיקו, ובשעה שהרוב הניאולוגי רצה לכפות על האורתודוכסים כמה החלטות אשר היו בניגוד להכרתם הדתית, עזבו הללו את הקונגרס. התוצאות היו הרות אסון לגורלה של יהדות הונגריה. בעקבות הקונגרס, היא התפלגה לשלושה זרמים נפרדים, והפירוד התמיד עד עצם ימי השואה. כתוצאה מהקרע נוסדה בשנת 1871 "הלשכה הארצית של הקהילות האורתודוכסיות העצמאיות" (לִגְדִּיקְסְקָצְיָה), אשר זכתה להכרה רשמית מהשלטונות. במקביל הוקם "האירגון של הקהילות הניאולוגיות" והיו גם קהילות כאלה, אשר המשיכו להתנהל כמקודם (סטאטוס-קוו), נוצר מצב של ניתוק מוחלט וגמור בין הזרמים השונים ביהדות העתיקה של ארץ הונגריה. ספיחיהן של "מלחמות היהודים" הגיעו עד חצרו של הקיסר, והוא בעצמו נאלץ להתערב אישית לא פעם, כדי לפסוק לגבי דרכן הרוחנית של קהילות לא מעטות. באין אפשרות להגיע להסכם, יש שהצדדים פנו לערכאות של גויים לפסוק בעניינים שאינם שייכים בדרך כלל למוסדות חילוניים.

גם נציגיה של טופולצ'ני נטלו חלק והשתתפו בקונגרס. משלחת יהודי טופולצ'ני, כשבראשה רב ראשי הג'ר פייבל כלב שְלִיזְיִנְגֶר, הופיעה שם מלוכדת ומגובשת. הרב שְלִיזְיִנְגֶר בהופעתו ובנאומו המזהיר, בו קרא לאחדותן של הקהילות על בסיס המסורת, עשה רושם רב על כל באי הועידה. הופעתו המתונה ושיקול דעתו זכו להד רב גם מחוץ לכותלי הקונגרס וגם העיתונות היהודית דנה בהם בהרחבה. לאסונה של יהדות הונגריה, לא התמלאה משאלתו

של רבנו והיהדות חזרה מהוועידה מפולגת ומסוכסכת.

למזלנו, היתה הקהילה שלנו אחת מהמעטות אשר לא נפגעו כתוצאה מהקונגרס ונשארה אחידה ומאוחדת. סובלנות, כיבוד דעת הזולת ומנהיגותו של הרב הראשי פייבל כלב שְלִיזִינגֶר, אשר באותם ימים גורליים הוכיח את גדולתו ולא נתפס לקטנות, ולנגד עיניו עמדה אחדותו של כל הציבור היהודי בעיר וכך הצילו את יהדות טופולֶצ'יני מהגורל המר שפקד קהילות כה רבות. גם אחרי פטירתו של רבי שְלִיזִינגֶר, כהנו על כס הרבנות בְּטוּפּוֹלֶצ'יני אישים רחבי אופק אשר הלכו בעקבותיו ואחדות הקהילה עמדה בראש דאגותיהם. לכן, המשיכו חיי הקהילה להתנהל על מי מנוחות של פריחה רוחנית וכלכלית.

הקהילה כגוף הצטרפה אל "הלשכה הארצית של קהילות אורתודוקסיות" משהוקמה, וחייה נוהלו בהתאם לתקנון (שטאטוט), אשר התקבל כחוק והיה בתוקף עם שינויים קלים עד ימי השואה.

בשנים ההן שנות ה-80 וה-90 של המאה ה-19, תופסים היהודים גם עמדות ציבוריות חשובות בעיר, נציגיהם נבחרים להנהלת העיריה ולמוסדות אחרים ו-2 מעסקני הקהילה נבחרו יותר מאוחר לסגנים של ראש העיר. הראשון אשר נבחר היה מר יוסף פֶּלְזֶנְבוֹרְג ואחריו מר קרול פולק וד"ר ויליאם בֶּקֶר, חבר הקהילה היהודית, מונה כרופא מחוזי וזכה בתפקידו להערכה רבה.

לפי הנתונים הסטטיסטיים משנת 1885 מונה הקהילה היהודית בְּטוּפּוֹלֶצ'יני כ-1500 נפשות. בראשה עומדים אישים נכבדים בעלי תושיה וכושר מנהיגות, המטיבים לנהל את עניניה. כתוצאה מהעליה המתמדת במספר היהודים בעיר, מחריפה בעית בית הכנסת. בית הכנסת הישן "שומרי תורה" שוב איננו עונה על הדרישות, שכן צר הוא מלהכיל את ציבור המתפללים הרב, ובתי התפילה הרבים הפזורים במקומות שונים בעיר, שוב אינם נאים לקהילה פורחת. מדי פעם צץ הרעיון לבנות בית כנסת מרכזי, אשר יענה על כל הצרכים, אך בסופו של דבר הענין נדחה מחוסר אפשרות מעשית של ביצוע. עתה עם הצמיחה והפריחה הכלכלית של הקהילה הגיעה השעה לממש את החלום הישן, ולגשת לתכנון ולבניה. הציבור היהודי כולו ובראשו בעלי יוזמה מבין פרנסי הקהילה ורבניה, רבי פייבל כלב שְלִיזִינגֶר, רבי יצחק שְנִינגֶר, רבי אברהם פראגר ורבי מנדל דויטש, נרתמו כולם למשימה הנשגבת ובשנת 1895 התחילה הבניה. בשנת 1898 נחנך בית הכנסת הגדול במעמד של מאות אורחים מוזמנים, נציגי קהילות מכל המדינה, גדולי הרבנים וכמובן, חתני השמחה, הציבור היהודי של העיר. בבית הכנסת הושקעה מחשבה רבה ומלאכת אומנות עד שהיה ליצירת פאר, ליפה שבמבני העיר שעליו גאותם של היהודים. עם הקמתו חותמת הקהילה בצורה הולמת את המאה התשע עשרה בחייה אשר היתה ליהודי טופולֶצ'יני תור של תנופה ושיגשוג, פריחה וצמיחה ותקוות רבות לקראת התקופה החדשה.

ראשיתה של המאה ה-20 מצאה את הקהילה בשיא פריחתה הכלכלית והתרבותית.

יהודי העיר נהניו מחיים תוססים ומבטחון עצמי רב. בשנת 1908 פרש מכס הרבנות הראשית בעיר בגלל גילו המופלג הג"ר פייבל כלב שלזינגר, אחרי שכיהן בה למעלה מ-40 שנה במשרה הרמה. בצער רב נפרדה הקהילה מרבה האהוב, ובהתאם לרצונו בחרה הקהילה את בנו, נחום שלזינגר למישרת רב ראשי בטופולצ'ני.

רבי נחום שלזינגר נולד בטרנצ'ין, למד אצל גדולי התורה והיה ידוע היטב לאנשי הקהילה מזה שנים רבות. הוא הצטיין בהשכלתו בענייני קודש, אך גם בידעות רחבות בעניינים כלליים, במזגו הטוב וביחסו הידידותי לכל, ובשאר תכונותיו האישיות דומה היה לאביו והלך בעקבותיו.

כממלא מקום של רב ראשי וכאב"ד של הקהילה שימש משנת 1880 רבי יצחק שניגר. רבי יצחק אשר כ-50 שנה פעל בקודש בטופולצ'ני, היה לו חלק נכבד בעיצובה הרוחני של הקהילה.

הוא נולד באוהרסקי בראד, מורביה, ולמד בישיבות וורבובה, אונגבר, וסיים אצל בעל "כתב סופר" בישיבת פרסבורג. אחרי לימודיו עבר לטופולצ'ני, שם הקים את ביתו, למד ולימד בישיבה המקומית והתמנה לרב ואב"ד. למאות מתלמידיו אשר למדו מפיו בישיבת טופולצ'ני, זוכרים אותו כאיש גדול תורה ודרשן מפואר. אחד מתלמידיו אשר נעשה רב מפורסם, הקדיש לרבי יצחק שניגר פרק בספרו, אשר כמה משפטים ממנו מובאים להלן: "כל אישיותו היתה מיוסדת על טהרת קודש, נשמתו היתה ערינה מזוקקת. בצורתו החיצונית דומה היה לאחד הקדמונים, איש גבוה קומה, איש גיבור חיל בכתפיים הרחבות ופנים יפים המאירים, דומה היה ללרכו בעל "כתב סופר"..."

רבי יצחק שניגר נפטר בשנת 1922. טרם מותו חיבר ספר "ברכת יצחק" אשר חולק לתלמידיו הרבים, ולבני המשפחה.

וכיצד נצטיירה הקהילה היהודית בטופולצ'ני בשנים שקדמו למלחמת העולם הראשונה? האוכלוסיה היהודית בעיר מנתה כבר כ-2000 נפש, מזה 250 בעלי בתים משלמי מס קהילה ובעלי זכות בחירה. כרב ראשי מכהן הרב נחום שלזינגר, וכרבנים ודיינים רבי יצחק שניגר ורבי מנרל דויטש. בראש הקהילה הנציגות הנבחרת (רפרזנטנץ) המורכבת מראש הקהילה יעקב אקשטיין, סגניו איגנץ נימן ומשה ברנפלד. חברי הנציגות הם הא' יעקב הילברט, מוריץ קופפשטיין, שלמה גלי, לודוויג כהן, לודוויג מילר, משה-אהרן ליבבר, פיליפ לינס, ברנץ שלזינגר, חזן ראשי ומזכיר הקהילה בנימין זאב אברהמזון, וחזנים ושוחטים משה גרוזינגר ומשה נויס.

בשנת 1911 נפטר הרב הדרגול הג"ר פייבל כלב שלזינגר ועם מותו הגיעה לסיומה תקופה בתולדות הקהילה, תקופת המקורות.

הקהילה, מוסדותיה ופעלה.

הפילוג שחל בקרב הקהילות היהודיות בהונגריה הביא בעקבותיו שינוי מהותי בחיים היהודיים ואחת התוצאות הראשונות של פירוד זה היתה הקמתם של אירגונים נפרדים לכל אחד מהזרמים, ארגונים אשר ניהלו את עניני הקהילות, כל אחד לפי דרכו. הקהילה היהודית בִּטּוּפּוֹלְצ'י, הצטרפה בשלמותה לאירגון הקהילות האורתודוקסיות שמושכן בבודפשט, מיד עם הקמתו. עם הכרתה של ממשלת הונגריה בארגון זה זמן קצר לאחר מכן, נוהלו הקהילות לפי תקנון מיוחד, הידוע בשם "שטאטוט", אשר אושר ע"י מוסדות ממשלתיים והיה לו תוקף רשמי לגבי כל חברי הקהילות. מצב זה היה קיים למעשה עד לסיומה של מלחמת העולם הראשונה. כתוצאה מהמלחמה והקמתה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית בשנת 1918, חלו תמורות מרחיקות לכת בקרב אירגוני הקהילות היהודיות, שעד לסיום המלחמה היו מאורגנים על בסיס טריטוריאלי כללי, ועתה מצאו את עצמם לפתע מנותקים מהמרכזים עקב פירוקה של המונרכיה האוסטרו-הונגרית. ברפובליקה הצ'כוסלובקית החדשה הוכר המיעוט היהודי בפעם הראשונה גם כלאום. חוקיה ומוסדותיה הדמוקרטיים של הרפובליקה איפשרו ליהודים התפתחות רוחנית דתית וכלכלית. בשנת 1920 הוכר רשמית אירגון הקהילות האורתודוקסיות בסלובקיה וניתנו לו כל הזכויות לנהל את הקהילות בהתאם להכרתן הדתית, ללא התערבות של גורמים מבחוץ. מוסדות הקהילה נהנו מחופש פעולה מלא, למרות שהתקנות הישנות נשארו בתוקף. אמנם היו קהילות, וקהילתנו ביניהן, אשר התאימו את ה"שטאטוט" הישן לצורך המקום ולרוח הזמן, אבל חיי הקהילה המשיכו להתנהל ברוח המנהגים וההלכות שהיו נהוגים בקהילות האורתודוקסיות שבמערב-סלובקיה מזה דורות רבים, בהשראתה של האסכולה הפרסבורגאית. כאן המקום לציין את תרומתו של ראש קהילתנו, שלמה גֶּלְאִי, שערך בתקופת כהונתו שינויים חשובים בתקנות הקהילה. בראש הקהילה עמדה נציגות נבחרת בת 31 חברים, ה"ראָפּרֶזֶנְטַנְץ", אשר מתוכה נבחרו ראש הקהילה ובעלי תפקידים-אחרים. ה'נציגות' היא אשר ניהלה כל עניני הקהילה לפי התקנות אשר הקנו לה סמכות רשמית להטיל על כל חבריה מס קהילה ולגבותו, להחזיק בתייספר אשר זכו להכרה מידי משרד החינוך, לנהל את רכוש הקהילה וכו'. במה שנוגע לעניני פולחן היה קיים שיתוף פעולה הדוק בין הנציגות ובין הרב הראשי והדיין, כשהרבנים הם הסמכות הקובעת האחרונה.

הבחירות לקהילה.

הנציגות (ראפראזנטנץ) נבחרה בבחירות חשאיות שנערכו כל 4 שנים. זכות בחירה הוענקה לכל בעלי הבתים אשר שילמו את מס הקהילה או לאלמנותיהם של בעלי בתים שנפטרו. המיסוי היה פרוגרסיבי ונגבה לפי יכולתו הכלכלית של בעל הבית, כך שכל אחד יוכל לעמוד בתשלום ולהשתתף בבחירות. רק בודדים היו משוחררים מלשלם מס קהילה, ולכן לא יכלו לבחור. מספר שבועות לפני הבחירות פורסמה ע"י הנציגות רשימה של בעלי זכות בחירה, כדי לתת אפשרות לערער לאותם בעלי הבתים שמסיבה כלשהיא לא נכללו בין המצביעים. בידי רשימת בעלי זכות בחירה משנת 1934, וממנה מסתבר שבאותה השנה הופיעו 311 בעלי בתים. בדרך כלל הורכבה 311 בעלי בתים רק רשימת מועמדים אחת, מוסכמת על הכלל, למרות שבאופן מעשי היתה קיימת האפשרות של הגשת יותר שמות. הרכבת רשימות המועמדים נעשתה ע"י הנציגות והרשימות היו תלויות ימים מספר לפני הבחירות בבניני הציבור, לעיון הקהל. לבחור היתה האפשרות למחוק שמו של מועמד אשר לא נראה לו ולהוסיף לרשימה איש מתאים לו, דבר אשר נעשה לעתים קרובות. לבחירה עמדו 36 מועמדים, 31 נבחרו לנציגות ו-5 כמילואים.

לקראת הבחירות היתה מורגשת פעילות מוגברת בהרכבת הרשימות ומערכת בחירות ערה, להבטחת בחירתם של מועמדים אשר הומלצו ע"י הנציגות. נוסף לכך, מדי פעם התקיימו פגישות שכנוע על מנת לשריין מקומות בטוחים לבעלי השקפות חרדיות מסורתיות, אשר היוו תמיד בין 75-80 אחוז של הנציגות. הבחירות רוכזו ע"י ועדת בחירות, מזכיר הקהילה רשם דו"ח על מהלכן, והן התנהלו בדרך כלל באווירה רגועה וסדר מופתי.

31 חברי הנציגות הנבחרת בחרו מתוכם את ראש הקהילה ובעלי תפקידים אחרים. הישיבות התנהלו בלשון הגרמנית. בתפקיד מזכיר הקהילה אשר ניהל את הפרטיכל, שימש שנים רבים אליעזר ליברמן. ולפניו בנימין-וולף אברהמזון.

לבחירת ראש הקהל היו קיימות שתי שיטות. בימים עברו, כשראשי קהילות היו למעשה הנציגים הבלעדיים של היהודים כלפי השלטונות, ניתנו להם סמכויות נרחבות, היו נבחרים במישרין, כשהמועמד שזכה לקולות הרבים ביותר נתמנה לראש הקהילה. עם הזמן התקבלה שיטה שניה, לפיה נבחר ראש הקהילה ע"י הנציגות מתוך 31 הנבחרים. בדרך כלל הוצע שם המועמד ע"י אחד או מספר חברי הנציגות ואם לא היו הסתייגויות נערכה הצבעה גלויה. אם לא הושגה הסכמה כללית על מועמד אחד, נערכו בחירות חשאיות ומועמד שזכה למספר הקולות הגדול ביותר נבחר כראש הקהילה. בצורה זו נבחרו גם יתר בעלי התפקידים.

ועדות, תפקידים ותחום פעולתם.

ועדת הכספים (פיננץ-קומיסיון) מנתה כ-5-6 חברים ובראשה גיזבר הקהילה, בפי הכל פיננץ-שף. הוועדה היתה אחראית על עניני הכספים, על ההכנסות וההוצאות וכמו כן על המיסוי וכל הקשור בו. אחד התפקידים החשובים והקשים של הוועדה היה קביעת גובה המס,

שהוטל על כל חבר בקהילה. אומנם הרבר נעשה בהתאם למצבו הכלכלי של משלם המיסים, אך ההסתייגויות והערעורים על קביעות הועדה היו רבים. לועדת הכספים היו סמכויות נרחבות והיתה רשאית בהתאם לחוק לאכוף את תשלום המיסים בדרך משפטית, והיו מקרים קיצוניים שבהם היה צורך להפעיל את משרדי ההוצאה-לפועל הממשלתיים נגד משתמטים וסרבנים. מצבה הכספי של הקהילה חייב לערוך מדי פעם בדיקות ותיקונים ברשימת משלמי המס. כל שינוי כזה חייב היה לקבל את אישורה של הנציגות כולה וויכוחים סוערים אפינו את הישיבות הקשורות בענייני המס.

ועדת הכלכלה היתה מורכבת מ־4 חברים וריכו אותה הכלכלן (האקונום). תפקידה העיקרי היה לנהל ולדאוג לאחזוקתו של רכוש הקהילה שהיה מסוגים שונים. לקהילה היהודית טופול־צ'ני היה רכוש רב בנכסי דלא נידי כגון בתי־כנסת, בתי־ספר, מקוה ומרחצאות, בית־חרושת למצות, משחטות ואטליוזים, ונוסף לזה בתי מגורים ומגרשים. נכסים אלה זקוקים היו לניהול סדיר ובזאת טפלה ועדת הכלכלה.

הגבאים, 4 במספר, תפקידם היה לנהל את ענייני הקודש בבתי־הכנסת. ועדת בתי־הספר, היתה הועדה היחידה אשר חבריה לא היו צריכים להיבחר מקרב חברי הנציגות ופעלה בצורה אוטונומית. בראש הועדה עמד תמיד בהתאם לנוהג ישן הרב הראשי, והיו בה עוד כ־12 חברים. תפקידה העיקרי היה פיקוח על מהלך הלימודים וכמו כן איוש המקומות בסגל ההוראה. לתחום פעילותה היו שייכים בית הספר העממי. בית הספר העממי היה מוכר על ידי משרד החינוך והתרבות וזכה לתמיכה ממשלתית.

חברה קדישא

חברה קדישא היתה מוסד עצמאי ובלתי תלוי בקהילה ומוסדותיה. היא נוהלה על פי תקנון עתיק יומין אשר נערך בזמנו בידי המהר"ל מפראג והיה נהוג בקהילות רבות של הקיסרות ההבסבורגית, אחרי שהותאם לתנאי המקום ולצורך הזמן. תפקידה של החברה קדישא בעיר טופול־צ'ני היה לטפל בכל מה שהיהודים מבינים כ"גמילות חסדים", ז"א אחזקת בתי קברות, דאגה למתים, קריאת פרקי תהילים, סידור ההלוויה, ניחום אבלים, כמו כן הגשת סעד, בקור חולים, עזרה רפואית, וכל ענייני צדקה אחרים. את כל הפעילות הענפה הזאת עשו אנשי חברה קדישא בהתנדבות. אומנם לא היה חוק שכל חבר בקהילה היהודית חייב להיות גם חבר בחברה קדישא, אבל המגמה היתה שרוב רובם יצטרפו גם לחברה קדישא. כל המועמד לחברה קדישא חייב היה לשלם תשלום מיוחד אשר בקהילתינו נע בין 100 ו־500 כתר, סכום לא קטן באותם הימים. בשלוש השנים הראשונות היה המצטרף בגדר מועמד אשר כונה "מֶלְדֶּשִׁי" ולאחר תקופה זו התקבל לחברות מלאה. דמי חבר שולמו פעם בשנה בהתאם למצב הכלכלי, בדרך כלל בין 50 ו־100 כתר. מבחינה ארגונית היתה חברה קדישא מנוהלת בדומה לשיטה בה נוהלה הקהילה היהודית. הבחירות נערכו פעם ב־4 שנים ואז נבחרו כ־4

גבאים והגזבר, אשר הייוו את ההנהלה. פעם בשנה, בפסח, התקיימה אסיפת חברים, בה דנו בכל ענייני החברה קדישא ובעיקר בענייני כספים אשר עמדו תמיד על סדר היום.

מצבה הכלכלי של חברה קדישא בטופולצ'ני היה שפיר למדי. עיקר הכנסותיה באו לה מסידורי ההלוויות וממכירת מקומות קבורה אשר היו יקרים מאד, ולפעמים דרשו כ־5000 עד 6000 כתר עבור מקום לקבר. מקור הכנסות אחר היה תשלומים אשר גבתה חברה קדישא בעד אמירת "קדיש" בבתי הכנסת בשעת "היארצייט". יש לציין שכל ההכנסות של חברה קדישא היו קודש למטרות צדקה, ועל טיפולה המסור בנזקקים זכתה להערכה רבה. לרשות חברה קדישא בטופולצ'ני עמדו שני בתי עלמין.

בית העלמין הישן.

בית העלמין הישן בפינת רחוב מֶסְרִיק (שְפִיטלֶסְקָה) נוסד סביב 1755 והיה אחד מבתי הקברות העתיקים בסלובקיה. הוא נסגר לקראת סוף המאה ה־19. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ועליית הפשיסטים לשלטון, חולל המקום, הרבה קברים ומצבות נהרסו עם הרחבת הכביש. חלק קטן מהם הצליחו אנשי חברה קדישא להעביר לבית העלמין החדש, שם הובאו העצמות לקבורה מחדש. שאר המצבות הועברו ואוכסנו גם הם בבית הקברות החדש אחרי מלחמת העולם השנייה, כשהעיריה התחילה לבנות במקום בתי דירות. כך שהיום לא נותר כל זכר לבית העלמין הישן של טופולצ'ני.

בית העלמין החדש.

בית העלמין החדש ברחוב קְרוּשֶׁבְּסְקָה נחנך בסוף המאה הקודמת והוא עומד וקיים עד היום הזה הודות למסירותם של מספר אישים אשר חיים איתנו והדבר יקר להם מכל. לשמחתנו, אפשר לציין שלמרות שלא קיימת יותר הקהילה היהודית בטופולצ'ני, בית העלמין במצב תקין והתרומות אשר שרידי הקהילה המפוזרים בכל קצות התבל תורמים למטרה קדושה זאת עושות את שלהן. בית הקברות החדש הוא כיום עדות יחידה ובעלת משמעות סמלית לקהילתנו וחובה עלינו לשמור על נכס יקר זה.

בית הכנסת הגדול.

בית הכנסת הגדול נבנה בסוף המאה ה־19 ונחנך בשנת 1898. השנים ההן היו שנות שגשוג ליהודי הונגריה, שמצבם החברתי והכלכלי איפשר להם לבנות בתי כנסת מפוארים בקהילות רבות. כמו בכל מקום, גם בטופולצ'ני שימש בית הכנסת מרכז לחיים היהודיים בכלל ולחיי הדת בפרט. בית הכנסת הגדול של טופולצ'ני עמד במרכז העיר, ברחוב רוֹזֶנְבֶּרְג וכוּתלו המזרחי פנה לכיכר השוק. המבנה בלט לעין ממרחקים כיצירה ארכיטקטונית-אומנותית מפוארת וידוע כאחד היפים ברפובליקה הצ'כוסלובקית. הוא היה בנוי בסיגנון שהיה שולט באותו הזמן, הסיגנון הניאורקלאסי, והוא שילוב יסודות מזרחיים קלאסיים עם יסודות חרשניים. עבודות הבניה נעשו על ידי הקבלן והארכיטקט בִּילִיג מְטוּפּוּלְצ'ני. היו בו כ־500

מקומות ישיבה. עמודי האולם תמכו בקומת היציעים של עזרת הנשים, שהשתערו משלושה עברים. בקומת היציע שוכן גם משרד הקהילה, ונערכו בו כל הישיבות של הנציגות. בית הכנסת הגדול נשאר פתוח לקהל המתפללים עד לגירושם של אחרוני היהודים ב־8 לספטמבר 1944. אחר כך שימש כמחסן לחפצים אשר נלקחו מבתיהם של היהודים המגורשים בפיקוח פקידי משרד האוצר במקום. שרידי הקהילה אשר חזרו עם תום המלחמה לעיר מצאו לתדהמתם הגדולה במקום בית הכנסת, תל של חורבות. קיימת היתה הסברה, שבית הכנסת הגדול הוצת וחובל על ידי הגרמנים לפני נסיגתם במרץ 1945. אחרי שנים רבות נודעה סברה אחרת בקשר לגורלו של בית הכנסת. לפי סיפוריהם של כמה מתושבי המקום, לא הגרמנים הרסו את בית הכנסת אלא כמה מתושבי העיר הסלובקים. לפי אותו מקור, גנבו מספר אנשים, ביניהם השמש הגוי מוקן ופקידי משרד האוצר אשר ברשותם היו המפתחות, חפצים שונים באופן שיטתי ובכמויות גדולות. מאחר שנודע להם שעומדות להערך ביקורת וספירת מלאי והגנבות עלולות להתגלות, הקדימו והציתו את בית הכנסת, על כל אשר בו. וכיוון שפחדו מנקמה אחרי השיחרור הטילו תושבי העיר את האשמה על הגרמנים. לצערנו הרב לא עלה עדיין בידינו לאמת את הגירסה הזאת ונבצר מאיתנו לדעת את האמת לאמיתה. בית הכנסת נחרב ביחד עם הקהילה. להבות אכלו ספרי תורה ותשמישי קדושה רבים, ולא רק של קהילתנו אלא ארגזים מלאים שהובאו למקום מקהילות רבות של מזרח סלובקיה. נוסף נשרף במשרד הקהילה חומר היסטורי ודוקומנטארי בעל ערך לא ישוער.

בשנות החמישים נמכר המגרש לעיריה, אשר בנתה במקום מחסני בדים.

בית הכנסת "שומרי תורה"

בית הכנסת "שומרי תורה" נבנה בסיגנון בארוק כדוגמת בתי הכנסת העתיקים במורביה ובית הכנסת "אֶלְטֶנְשׁוֹל" בפראג. רצפתו הפנימית היתה כמה מדרגות מתחת לגובה הרחוב, כדי לקיים את מה שכתוב "ממעמקים קראתיך ה'" (תהילים ק"ל א'), וגם בסידוריו הפנימיים הוכיר את יתר בתי הכנסת של המאה ה־18, אף כי אין ראיות ודאיות על כך. בית הכנסת "שומרי תורה" הוקם במקום מרכזי בעיר, במגרש הגדול אשר פעם היה שייך לקהילה, כשחזיתו פונה רחוב ליפובה. בשעתו רוכזו סביב לבית הכנסת כל החיים היהודיים. בין היתר הוקמה שם גם הישיבה, איטליזים, משחטת עופות ודירות מגורים עבור כלי הקודש. בצד המזרחי של המגרש, הפונה לכיכר המרכזית היתה דירתו של הרב הראשי ובחצר גרו הדיינים, השוחטים וכו'. עם הקמתו של בית הכנסת הגדול עבר משם חיים היהודיים אבל בית הכנסת "שומרי תורה" המשיך לשמש עד לגירושם של 1942. כאשר נסגר מאוחר יותר הפך למחסן ובשנת 1960 נהרס ובמקומו נבנה בית מגורים.

בית הכנסת רוזנטל (רוזנטל-שול).

נבנה על ידי משפחת רוזנטל, בעלי אחוזה מכפר נְדֻבְכָּה נפת טופולצ'ני, לזכר בנם אשר נפל במלחמת העולם הראשונה. בית הכנסת הוקם במגרשה של הקהילה, סמוך לבית הכנסת הגדול, ברחוב רוז'נקה ומאחוריו הקימה משפחת רוזנטל בית עבור השוחט איסר שוורץ, אשר קודם לכן היה שוחט בכפרים ושירת גם את משפחת רוזנטל. בבית הזה היו גם חדרים שבהם התגוררו אורחים עוברים. בבית הכנסת היו כמה מאות מקומות ועזרת נשים, וסידוריו הפנימיים בטוב טעם. תפילות התקיימו בו עד לגירושם של 1942 ואחר כך הוכנסו לבית הכנסת כל ספרי-קדש היהודיים, אשר נאספו בבית המגורשים. משרד האוצר הסלובקי העסיק בבית הכנסת רוזנטל כמה יהודים אשר שוחררו בינתיים מהגירוש, לשם מיון ואריזת הספרים, על מנת למכרם לחו"ל. יש לציין שבית הכנסת רוזנטל לא נפגע כלל בזמן המלחמה והיהודים אשר חזרו לטופולצ'ני אחרי השחרור, מצאו בארון הקודש 4 ספרי תורה בלתי פגומים וספרי קודש מכל הסוגים.

בית הכנסת רוזנטל שופץ וחודש אחרי המלחמה בידי הקהילה והתקיימו בו תפילות עד לשנת 1965, כשאחרוני היהודים עזבו את טופולצ'ני. ספרי התורה שהיו במקום הועברו ובית הכנסת נסגר.

נוסף לבית הכנסת אשר הוזכרו לעיל היו קיימים בעיר מספר בתי מדרשים. יש להזכיר במיוחד את חדר התפילות של "אגודת ישראל" שהיה בית מדרשו של הרבנים שלזינגר אשר המה מתפללים בכל ימות השנה. חדרי תפילה היו קיימים בבית האבות, בביתו של הרב הראשי ובישיבה, וחוף מאלה נבנו על ידי משפחת פֶּרְנֶפֶלד בכפר המרכזי ועל ידי משפחת אָקְשֵׁטין בפינת רחוב קרושובסקה. עוד בתי תפילה קטנים אשר שימשו גם כבתי מדרש.

הישיבה.

ישיבת טופולצ'ני, אחת הידועות בסלובקיה, נוסדה בשנת 1810 ביוזמתם של הרבנים של אז הרב אברהם אוֹלְמֶן והרב אשר רוט. במשך רוב שנות קיומה היתה משוכנת בבית הגדול של הקהילה אשר נבנה למטרה זו, סמוך לביתם של הרבנים. אחרי שנות יסוד קשות, התפתחה הישיבה במרוצת השנים והיתה לאחת הגדולות והמפורסמות בהונגריה הישנה. המפנה חל עם בואו של הג"ר בנימין וולף לב לטופולצ'ני לכהן כרב ראשי ולעמוד בראש הישיבה. בזכותו של הרב המפורסם התחילו לזרום עשרות בחורים מכל חלקי המדינה לישיבה, כדי לשמוע וללמוד את תורתו. בהשפעתו של הרב בנימין וולף לב נרתמה כל הקהילה למען הישיבה ואפשרה לעשרות רבות של בחורים לימודים ללא דאגות פרנסה וכלכלה, ותוך זמן קצר נהפכה הישיבה לשם דבר בחוגים היהודים. גם אחרי פרישתו של הרב הרגול שקדו הרבנים והמורים אשר כהנו תחתיו בפתוח והרחבה נוספים, אשר התאפשרו גם הודות לשיפור במצב הכלכלי של בני טופולצ'ני.

לשיא גדולתה הגיעה הישיבות בתקופת כהונתם של הרבנים פייבל כלב שְלִיזִינגֶר ויצחק שְׁנִיִּיגֶר. עשרות ומאות מתלמידי ישיבת טופולצ'ני, אשר התפזרו למקומות שונים, ורכים מהם

הפכו לרבנים ולתלמידי חכמים ידועים, נשאו את שמה של הישיבה למרחקים. הציבור היהודי כולו עמד לצידה של הישיבה וסייע בשיכונם וכלכלתם של הבחורים הרבים. אחרי מלחמת העולם הראשונה, עקב שינויים טריטוריאליים, חלה נסיגה מסוימת בערכה והקיפה של הישיבה. מספר התלמידים קטן ובשנות ה-20 וה-30 למדו כ-80 בחורים בישיבת טופולצ'ני. בראשה עמדו אז הרבנים הג"ר אברהם אלעזר ווייס והדיין שמעון צבי הכהן פלד. הישיבה עברה באותן השנים לביתו החדש של הרב הראשי ובמבנה הישן שוכנו בחורים. מבחינת הניהול, לא היתה הישיבה תלויה במישרין בקהילה היהודית, אלא התקיימה כמוסד עצמאי, בעל מסורת ארוכת ימים ותקנון עתיק שלפיו נוהלה. מוסדות הקהילה תמכו בישיבה ומקורות נוספים לתקציב באו מתרומות בשעת עליה לתורה וכו' וממגבית מיוחדת בשם "קרן הישיבה". בתקופת מלחמת העולם השנייה נסגרה הישיבה והבחורים התפזרו למקומותיהם. הבנין נשאר ריק זמן ממושך ורק לפני שנים מספר נהרס המבנה העתיק ובמקומו הוקמו שיכוני דירות.

בית המדרש "מחזיקי תורה".

לבית המדרש "מחזיקי תורה" טופולצ'ני מסורת ארוכה ומפוארת של מאה שנה ויותר, והוא שימש למעשה מאז נוסד כ"ישיבה קטנה" לבוגרי בית הספר העממי היהודי. "מחזיקי תורה" נוסד בתחילת המאה ה-19 על ידי הישיבה, לשם הכנת הנערים היהודים לקראת לימודים בשלב גבוה יותר. הוא שכן במגרשה הגדול של הקהילה ברחוב ליפובה, מאחורי בית-הכנסת "שומרי תורה". במרוצת השנים, כשמספר התלמידים הלך וגדל והמקום נעשה צר, נבנה על ידי הקהילה בנין בעל 2 כיתות לימוד ברחוב סוקולסקה. שם התקיימו הלימודים עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. בשנת 1928 חלה התרחבות נוספת, בחזיתו של המגרש הוקם בית אשר נתרם על ידי משה הוכהנא לזכר הוריו, והמוסד קיבל את צורתו אשר השתמרה עד לימינו.

אם להתייחס לחשיבותו של "מחזיקי תורה" אפשר לקבוע בודאות, כי שום מוסד אחר לא פרסם את שמה של קהילת טופולצ'ני כבית מדרש זה, הודות למלמדיו ידועי השם ולרמת הלימודים הגבוהה אשר הקנו לו מוניטין בכל הארץ ואפילו מחוץ לגבולותיה.

לתקופת הזוהר של "מחזיקי תורה" קשור קשר לא ינותק, שמו של רבי חיים פירקס, ואין איש אשר תרם יותר ממנו לתהילתו. יותר מ-50 שנה היה קשור "מחזיקי תורה" באיש דגול זה, תלמיד חכם ומחנך מעולה, אשר מאות תלמידיו שיצאו מבית מדרשו זוכרים אותו רק לטובה וחבים לו כבוד והערצה. רבי חיים פירקס נולד בכפר אוסלאני ולמד בתחילה בישיבות פרסבורג אצל כתב סופר ומשם עבר לישיבת פראנקפורט על נהר מיין, שבה, בנוסף על ידיעותיו בחוכמת ישראל רכש גם השכלה כלכלית רחבה. היה ידען גדול בשפת העברית, שקד והטיף לתלמידיו אהבה ללשון הקודש וכמו כן הקפיד על טהרת הלשון הגרמנית, אשר

היתה מדוברת בבית המדרש "מחזיקי תורה". יש לציין, שלרגל היובל לפעלו ב"מחזיקי תורה", נערכה לכבודו על ידי תלמידיו הרבים הפזורים ברחבי תבל מסיבה מפוארת ורבת משתתפים, כאות להערכה ולכבוד אשר רחשו תלמידיו למורים הדגול.

בבית המדרש "מחזיקי תורה" היו 4 כיתות לימוד והלימודים נמשכו 4³ שנים, כשהתכנית כוללת תנ"ך, משנה וגמרא. הלימודים נמשכו 7⁶ שעות ביום. בשעות הערב נערכו לכל התלמידים לימודים כלליים במסגרת בית הספר האזרחי-תיכוני.

בתקופת קיומו האחרונה של "מחזיקי תורה" היתה קיימת חלוקה קבועה של המלמדים לפי הכיתות כדלקמן: כיתה א' – רב אברהם פֶּלְבֶּרְט, כיתה ב' – רבי חיים פֶּיֶרְקֶט, כיתה ג' – רבי בן ציון בֶּרֶאָוֶן וכיתה ד' – רבי פנחס דוֹוִיטֶש. סידור זה היה קיים למעשה עד לפרישתו של רב חיים פֶּיֶרְקֶט, ומאז נותרו רק שלוש כיתות שבהן למדו כ־200 תלמידים.

בית המדרש "מחזיקי תורה" עמד תחת פיקוחה של ועדת בית-הספר של הקהילה, שנהלה את עניניו והיתה אחראית לו מבחינת התקציב. עם הגירושים של שנת 1942 נסגר בית-המדרש.

אחרי המלחמה הוחזר הבנין לקהילה היהודית אשר סידרה במקום מטבח כשר וחדר אוכל עבור החוזרים ממחנות הריכוז ושארית הפליטה.

בית האבות היהודי.

בית האבות נבנה על מגרשה של הקהילה היהודית בפינת רחוב מֶסְרִיק על ידי מר איגנץ וויימן, מנכבדי בעלי הבתים בְּטוּפּוֹלֶצ'קִי, מיד אחרי מלחמת העולם הראשונה. טרם הוחל בבניה התנהל ויכוח בין חברי נציגות של הקהילה ובין מר וויימן, שתבע מהקהילה היהודית שתוותר על ניהול בית האבות ותמסור אותו לחבר נאמנים בלתי תלוי שיבחר למטרה זו. נוסף לכך עמד מר וויימן על כך שהקהילה תעביר את בעלות המגרש לבית האבות. בקשר לכך התנהלה מערכה ציבורית בקרב יהודי טוּפּוֹלֶצ'קִי, ובסופו של דבר הגיע ראש הקהילה דאז, מר יוסף ברנפלד להסכם מלא עם מר וויימן והוחל בבניה.

בית האבות כלל 15 חדרי מגורים לדיירי המוסד, נוסף לדיור עבור הסגל, מטבח משותף גדול, אמבטיה ושירותים. כמו כן הותקן במקום בית-כנסת אשר שימש לא רק את דיירי בית האבות אלא גם את הציבור היהודי אשר התגורר בסביבה. מר וויימן קנה עבור בית הכנסת 2 ספרי תורה, ובשבתות ובחגים התפללו שם כ־50 איש כשמר שְׁמִיּוֹבִיץ' משמש כבעל תפילה וחזן ומר אדולף לֹוִי כגבאי. הבית כולו מוקף היה גן גדול ובשבתות טיילו בו רבים מיהודי העיר.

בחנוכת הבית השתתפו יהודי העיר ברוב עם ובאותה הזדמנות נקבע במקום לוח שיש לאות הוקרה למר איגנץ וויימן ולאשתו רגינה על תרומתם להקמת הבית. בראש ועדת הנאמנים אשר ניהלה את המוסד עמד הרב הראשי הג"ר אברהם אליעזר ווייס ומר פיליפ

הילֶכְרֵט נבחר כמנהל בפועל וגיובר. שני אישים דגולים אלה עמדו בראש בית־האבות במשך כל תקופת קיומו ותרמו רבות לניהולו התקין, לתפארת בעיני הציבור היהודי והלא יהודי בעיר כולה. בית־האבות היה עצמאי הן מבחינה כספית והן מבחינה כלכלית. בקשר להכנסות, היו למוסד שני מקורות. עם יסודו של בית האבות הפקיד מר איגנץ וויימן בבנק סך של 800 אלף כתר, סכום נכבד באותם הימים, אשר הריבית ממנו שימשה לאחזקתו וכלכלתו של המוסד. מקור נוסף להכנסות היה דמי כניסה אשר שילמו הדיירים עם כניסתם לבית־האבות. כל אלה הספיקו לאחזקת המוסד ברמה נאותה.

עם פרוץ המלחמה, בתקופת משטר־הרשע הפשיסטי, הוחרם הפקדון אשר בבנק ע"י השלטונות ומצבו הכלכלי של בית האבות הוחמר. נעשו מספר התרמות, גם כדי לקלוט דיירים חדשים בעטיין של הרדיפות וגם כדי לשפר את המצב. עם הגירוש של שנת 1942 שולחו יושבי בית האבות בין הראשונים והמוסד התרוקן מיושביו. מאוחר יותר נערכו בו לימודים לילדים יהודיים אחרי שבית הספר היהודי נתפס ע"י השלטונות ונהפך לבית ספר מקצועי ממלכתי.

אחרי המלחמה לא חזר איש מיושבי בית האבות, והקהילה התקינה במקום חדרי מגורים זמניים עבור נצולי מחנות הריכוז. בשנת 1947 הוצא ע"י העירייה צו החרמה על הבנין ורק הודות להתערבותו הנמרצת של מר שימקו לא בוצע הדבר. כשנה אחרי כן נמכר המבנה כולו לעירייה, אשר סידרה במקום משרדים שונים, והכסף הועבר ל"קרן ההגנה" ולקק"ל.

מטבח לנצרכים.

מטבח לנצרכים הוקם על מגרשה של הקהילה, בפינת רחובות מֶסְרִיק ופּוֹלֶנָה בשנת 1925. על מגרש ענק זה שכנו אחדים ממוסדות הקהילה, בית הקברות הישן, בית החרושת למצות, משחטת העופות עם דירה לשוחט, וכפי שהוזכר קודם, גם בית האבות. שני שלישים מהדרוש להקמתו וציודו של המטבח תרם מר שמעון רִיף, סוחר עצים אמיר, והשאר גויס על ידי מגבית בין חברי הקהילה. המבנה כולו כלל מטבח מצויד היטב, חדר אוכל גדול, מחסנים וכו'. המטבח לנצרכים פעל ונוהל על בסיס דומה לזה של בית האבות, כשמר שמעון רִיף עומד בראש חבר הנאמנים.

המוסד סיפק מזון לאנשים מעוטי היכולת מקרב יהודי העיר, אשר קבלו לכך היתר מיוחד מהקהילה היהודית והיו משוחררים מכל תשלום. כמו כן אכלו במקום בחורי הישיבה ותלמידי בית הספר "מחזיקי תורה" שמחוץ למקום, ואשר לא סודרו להם "ימי אכילה" אצל בעלי הבתים. היו גם יהודים שמסכות שונות היו נאלצים לאכול במטבח ושילמו עבור זה תשלום סימלי.

המטבח התקיים בעיקר על הקצבות הקבועות אשר מר רִיף הפקיד כל חודש לטובת המוסד. בהזדמנויות שונות נעשו גם התרמות, כגון בשעת עליה לתורה בבית הכנסת וכו'. תפקיד חשוב באחזקתו של המוסד מילאה "אגודת הנשים" המקומית, אשר חברותיה לקחו

חלק פעיל הן בבישול והן בחלוקת האוכל. המפעל כולו, שהיה מעשה אישים בודדים, ראוי לכל השבחים והיה ביטוי לעזרה ההדדית אשר היתה קיימת בקהילתנו ו־120 איש היו נהנים יום יום משרותיו של המטבח, אשר נוהל ע"י הגברת אדולף לוי.

חרר האוכל הגדול שהיה עשוי בטוב טעם שימש בהזדמנויות רבות כמקום לכנסים, ישיבות וגם הצגות של אירגונים יהודיים שונים ובזמן המלחמה, כחגים, כבית תפילה. המטבח לנצרכים פעל באופן סדיר עד לשנת 1944, כשבשנים האחרונות שימש מר לורביג לוי כמנהל. בתקופת המלחמה ועם הרדיפות גדלה חשיבותו, והמטבח היה מקור יחידי לאוכל חם רבים מנרדפי ישראל אשר פקדו את טופל־צ'ני באותם שנים. על ידי המטבח־לנצרכים אורגנו בשעת הגירושים משלוחי המזון למחנות העבודה והריכוז מההקצבות המיוחדות אשר התקבלו עבור המטבח והועמדו על ידי הנהלתו לרשות המגורשים.

עם גירוש אחרוני היהודים מטופל־צ'ני בתחילת ספטמבר 1944 תמה גם הפעילות המבורכת של המטבח לנצרכים.

האטליו הכשר

האטליו הכשר שכן בבנין הישן של הקהילה היהודית ברחוב ליפונֶה ע"י בית־הכנסת "שומרי תורה". היה זה אולם גדול, מחולק למספר חנויות למכירת בשר כשר. הקהילה היהודית שבבעלותה היה האטליו, השכירה את החנויות לקצבים, כשהקהילה שומרת לעצמה את הפיקוח על המקום. האטליו היה נתון להשגחה מתמדת של משגיח על כשרות, אשר בידו היו המפתחות ורק הוא אישית פתח וסגר את האטליו. בתור משגיח שימש שנים מר ישראל פלדמן, שבלי נוכחותו לא היה איש רשאי להכנס לשטח. בדרך כלל היו במקום כ־56 חנויות אשר בעליהן התחייבו לשמור על כל תנאי הכשרות אשר הקהילה דרשה מהם. בגלל אופיה של היהדות ב־טופל־צ'ני היו הדרישות חמורות והבשר אשר נמכר במקום היה כשר למהדרין. ראוי לציין כי למרות תנאי הכשרות החמורים עמדו במבחנם לא רק הקצבים היהודים אלא גם קצב אחד נוצרי בשם אֶלוֹיִס פִּיסְטֶל וגם הוא קיבל הכשר מטעם הקהילה למכירת בשר כשר במקום. לקהילה היהודית היו הכנסות גבוהות מאד מהאטליו כי מחוץ לדמי שכירות שילמו הקצבים גם מס בשר אשר נע בין 2 ו־3 כתר לק"ג בשר. נוהג מקובל בקהילה היה, שרק קצב אשר שכן חנות באטליו קיבל הכשר למכירת בשר מטעם הקהילה, ולא היו ב־טופל־צ'ני חנויות למכירת בשר כשר מחוץ לאטליו.

בתקופת השלטון הפשיסטי נסגר האטליו לפי צו מטעם העירייה אחרי שהממשלה חוקקה חוק נגד שחיטה כשרה. בתקופת הגירושים פינו את המקום ומאז הוקמה שם נגריה. סביב לשנת 1960 נהרס המבנה כולו אשר כלל גם את בית־הכנסת "שומרי תורה" ואת הישיבה, ובמקומו נבנו בנייני דירות. לבית עתיק זה היה ערך רב בתולדות יהודי טופל־צ'ני ובשעת הריסתו העריכו מומחי בנין את המבנה כבן למעלה מ־200 שנה..

בית החרושת למצות.

בית חרושת למצות הוקם אחרי מלחמת העולם הראשונה על מגרשה של הקהילה בפינת רחוב מוֹרְרוֹנוֹבְכָה. המפעל כולו היה בבעלותה ובהנהלתה של הקהילה היהודית. בית החרושת פעל רק מספר חודשים לפני הפסח ומאחר שתפוקתו היתה גדולה, סיפק מצות לאיזור כולו. למעלה מ-30 איש היו מועסקים בו בעונת העבודה, רובם יהודים. נוסף להם עבדו בו משגיחים מיוחדים כאחראים לכשרות. מחיר המצות נקבע מראש על ידי נציגות הקהילה, בהתאם למצב המחירים בשוק. המחיר היה אחיד לכל חברי הקהילה, ומעוטי היכולת קיבלו מצות ללא תמורה.

על יד בית החרושת למצות היתה ממוקמת משחטת עופות והועסקו בה 3 שוחטים מטעם הקהילה.

בית הספר היהודי העממי.

בית הספר היהודי עבר מאז יסודו כמה גלגולים. בראשית היה קיים בִּטּוּפּוֹלְצ'יִי רק החרד המסורתי. מאוחר יותר ניתנו בו, מחוץ למסגרת לימודי-הקודש, גם שעורי עזר יסודיים בשפה הגרמנית, בעיקר קרוא וכתוב. אחרי שנת 1850 החליטה הקהילה היהודית על יסוד בית ספר עממי, שמחוץ ללימודי קודש יהיו בו גם לימודים כלליים. בית הספר היהודי הראשון שוכן בפינת רחובות קרושובסקה-הווייזדוסלבובא בבית אשר מאוחר יותר קנה אגתו אדולף ווייס (הכרכרות). בבית הספר היו 3 כיתות למוד, מיועדות רק לבנים. רק בשנים יותר מאוחרות התקבלו בו גם בנות. בית הספר היה בפיקוחה של הקהילה באמצעות ועדת בית הספר שבראשה עמד הרב הראשי, הג"ר פייבל כלב שְׁלִיזְנֶגֶר. הלימודים הכלליים התנהלו בשפה הגרמנית. אחרי הפיוס בין האוסטרים וההונגרים בשנת 1867 והכרתה של השפה ההונגרית כשפה רשמית בטריטוריה ההונגרית, הוחל בלימוד השפה ההונגרית בנוסף לשפה הגרמנית. בשנות ה-80 של המאה הקודמת נוסדה עוד כיתה ובית הספר הפך לבעל 4 כיתות למוד. רק מספר שנים אחרי כן הושלמה גם הכיתה החמישית, הלימודים התנהלו במתכונת המקובלת ובית-הספר זכה גם להכרה רשמית, כשלקהילה שמורות זכויות הניהול. סגל המורים באותן השנים, שנות ה-80 וה-90 של המאה ה-19 כלל את פיליפ כהן, שֶׁנֶק, רִיס, פִּישֶׁר וְאַרְמִין ווייס. לימודי קודש לימדו רבי פייש רודולף ורבי יעקב אָרְנֶפְרוֹיֶנְד.

בשנות ה-90 הועבר בית הספר לרחוב טוֹבֶרְנִיצְקָה למקום שם נבנה יותר מאוחר מלון ובית קפה מֵאָחָץ. ההעברה נעשתה אחרי שהמקום הישן היה צר מלהכיל את כל התלמידים היהודים אשר התחילו לזרום לבית הספר היהודי מכל האיזור ואפילו מכפרים מרוחקים מאד. בראשית המאה ה-20 היו בסגל ההוראה: אָרְמִין ווייס מנהל, שֶׁנֶק, בְּרוֹזֶר, וִיטְמָן, הָאוֹרֶר, רבי יעקב אָרְנֶפְרוֹיֶנְד והגב' הָאוֹרֶר.

אחרי זמן לא רב נמכר הבית והקהילה הקימה בית ספר גדול וחדש ברחוב מוֹרְרוֹנוֹבְכָה ליד בית המשפט האיזורי. בית ספר זה, הקיים ועומד עד היום הזה, כלל 8 חדרים למוד, דירה

לשמש, חצר רחבת ידיים וכו'. הלימודים התנהלו ב־5 כיתות, שתי כיתות שימשו ללמודי תורה ואחת כחדר־מורים ומשרד. סדר זה נשמר עד שנת 1940, כאשר נוסדו עוד שלוש כיתות עבור התלמידים אשר גורשו מבתי ספר תיכוניים ע"י השלטונות. שפת הלימוד עד לשנת 1918 היתה גרמנית והונגרית, ועם הקמת הרפובליקה הצ'כוסלובקית לימדו בשפה הסלובקית ובגרמנית. בתקופה זו שמשו כמורים ארמין נויס מנהל ביה"ס, יואכים פולק, פאול ויטמן, רימן, שנק, ברייר ורבי אָרְנֶפְרוֹיִנְד.

אחרי מלחמת העולם הראשונה חלו שינויים גדולים בבית הספך היהודי. עם חקיקת חוק לימוד חובה, התרחבה המסגרת עד מאד ומאות תלמידים מהעיר ומכפרי הסביבה למדו בבית הספר. דור חדש של מורים, אשר השפה הסלובקית היתה שגורה בפייהם התקבל להוראה, יואכים פולק מונה כמנהל ביה"ס; לדיסלב שטיינר, אדוארד קריינר, ויקטור שלזיסר ושרלוטה נויס, שמשו כמורים; הרמן טרוצ'ר וארמין שנק כמורים לדת והגב' ליכטנשטיין כמורה למלאכת יד.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה וגירוש כל התלמידים היהודים מבתי הספר הממלכתיים והתיכוניים, הוקמו בבית הספר היהודי שלוש כיתות נוספות כדי לקלוט את כל התלמידים אשר סולקו מהלימודים במוסדות הכלליים ולהבטיח להם מסגרת לימודים סדירה. הקהילה, ובמיוחד ועדת בית הספר וסגל המורים הועמדו בן לילה במצב בלתי־רגיל ועשו רבות למען מהלכם המסודר של הלימודים, ולשמירת הרמה הגבוהה שבית הספר נודע בה. סגל ההוראה קיבל באותם ימים תגבורת של כמה מורות ומורים צעירים בעלי השכלה גבוהה מבני המקום, אשר תרמו לרמת הלימודים בשיטות החדשות אשר הנהיגו עם בואם.

מר לדיסלב שטיינר היה בשעות החמורות ההן מנהל בית הספר ולצידו המורים המסורים, אדוארד קריינר, ויקטור שלזיסנר, שרלוטה נויס, דורה וגרטי שנוורץ, רוט, ואַנְקָה פראגר, מיקי שטקואר ורודלף שנוורץ. כמורים לתורה המשיכו ללמד מר הרמן טרוצ'ר, וארמין שנק. כאן המקום לציין את מסירותו הרבה של סגל המורים אשר לא עזב עד לרגע האחרון את התלמידים, ובעיצומם של הגרושים עוד נמשכו הלימודים, כשבית הספר מתרוקן מתלמידיו מיום ליום.

בשנת 1942 החרימו השלטונות את בית הספר ועם גרושם של רוב מילדי ישראל מהעיר הופסקו הלימודים. מאוחר יותר, עם ההפסקה הזמנית שחלה במשלוחים, חודשו הלימודים בבית האבות היהודי לאותם הילדים הבודדים אשר נותרו במקום. בשנת 1944 תמה תקופת בית הספר היהודי ב־טוֹפּוֹלְצ'ני, אשר במשך כמעט 100 שנה חניך דורות של תלמידים לתורה ולחיים.

ועדת בית הספר של הקהילה אשר נבחרה במחצית שנות השלושים והיתה למעשה האחרונה פעלה בהרכב הבא: יושב ראש, הרב הראשי הג"ר אברהם אליעזר ווייס, חברי הועדה, הא' עמנואל לינק אלדולף הבֶּרֶפֶלֶד אלחנן פֶּרִידְמָן עמנואל גֶּלְאִי דר' מָקֶס אֵיִצְדוֹרֶפֶר דר' ווילקהלם וולנרץ אדור שמקו יוסף פֶּלֶזְנֶבֶרג פֶּילִיפ קְרוֹיִנֶיך לודוִיג ווייל וברנֶט שְלִיזְנֶגֶר.

רבנים אחרונים של הקהילה

הרב הראשי הג"ר אברהם אליעזר ווייס.

הרב האחרון של ק"ק טופולצ'אני נולד בשנת 1871 בעירה קראלובסקי חלומץ (קיראלי הלמץ), מזרח סלובקיה. ראשית חינוכו קיבל במקום הולדתו ומשם עבר לעיר בראטיסלבה, כדי לרכוש ידיעות בענייני קודש בישיבת פרסבורג הנודעת.

שנים עשה במחיצתם של רבנים גדולי דור ובראשם הגאון שמחה בונם סופר, אשר קבעו את דרכו לעתיד. היה תלמיד חכם אשר הרבה בלימודים ונוסף להשכלה תורנית, זכה לידיעות נרחבות בענייני חולין. את תואר הרבנות קיבל מידידיו של מורו ורבו הג"ר שמחה בונם סופר. דרכו ראשונה אחרי לימודיו הובילה לבירת מונרכיה וינה, שבבית משפחת לייטנר שימש מורה ומלמד בתלמוד תורה במדרש שעל יד שוף – שול הנודע. את משרת הרבנות הראשונה קיבל בעירת קוסטל שבמורכיה ואחרי שנים מספר נבחר כרב ראשי בקהילה ידוע יאנושהאזה, הונגריה כששמו. כבר מפורסם ברבים.

במות רב ראשי של קהילתו רבי נחום שלזינגר, חיפסו פרנסי הקהילה רב בעל שיעור קומה, כדי לתפוס את מקומו. בקשר למועמד המתאים היתנהל פולמוס חריף והועלו שמות של כמה רבנים – תלמידי חכמים מובהקים כרב אוסטרליץ ורב דושינסקי. אחרי ויכוחים ושיקול דעת סוכם שרב אברהם אליעזר ווייס יקבל את הרבנות אשר עתיד למלא את התפקיד כמעט 20 שנה ורק השואה הנוראה קטעה את פעילותו המבורכת.

שנים ראשונות לכהונתו לא היו קלות עבורו, עליו היה להיתמור לא רק בבעיות הקשורות ברבנות והנהגת קהילה גדולה ומבוססת, בעלת מסורת מפוארת עם רבנים גדולי דור אשר ישבו בה בכיס הרבנות. עליו היה לרכוש את אמון של כל החוגים בציבוריות היהודית והוא אמנם עמד גם במשימה הזאת בכבוד. לא עברו אלא שנים מעטות והכל רכשו לו את הכבוד הראוי למעמדו וזה בזכות למדנותו, מסירותו לתפקיד, הופעתו האצילה ומזגו הסובלני הפתוח לכל. הג"ר אברהם אליעזר ווייס המשיך במסורת קודמיו ושמר מעל לכל לאחדותה של הקהילה. למרות עדיקותו הרבה והבלתי מתפשרת ידע לקשור יחסי כבוד עם כל החוגים של יהדות המקומית ולקרב לענייני הקהילה גם אנשים בעלי השקפות יותר חופשיות בענייני הדת. רב ווייס ידע להיתחשב בתמורות של התקופה ולנהל את ענייני הקהילה בהתאם. כל הופעתו היתה מרשימה, בעל דמות יצוגית, היה נואם בחדר עליון, דרשותיו בבית כנסת היו פרי מחשבה וזכו להדים נרחבים. הרב הראשי ניהל בכיתו ישיבה גדולה, לקח חלק פעיל בשטחים שונים של חיים היהודים ומוסדותיהם והעשיר את הנוף בעסקנותו. זכה לכבוד רב גם בעיני הגויים.

הוא שלט בצורה מושלמת מחוץ ללשון הקודש גם בשפות הגרמנית, הונגרית וצרפתית אבל לא הכיר את שפת המקום.

במשך שנות הרבנות עמד בקשר הדוק עם רבנים – גאונים ידועים, היה פעיל באירגון הרבנים החרדים ונמנה על החברים הפעילים של אגודת ישראל. לו יצאה הגורל המר לעמוד בראש העדה בימי המבחן הקשים ביותר. עמד בכבוד במשימה האכזרית עד לשנת 1942 ובזמן הגירוש החליט לעבור את הגבול להונגריה ששם גרו בנותיו. במשך שנתיים חי במחבא בעיר בודפשט עד שנפל לידיהם של הרוצחים הנאצים. ביחד עם רעיתו הרבנית ליביה ינטה לבית לייטנר גורש 1944 למחנה ההשמדה אושוויץ. בן 71 היה במותו.

הרב שמעון צבי הברפלד.

נולד בשנת 1879 בכפר טורה – לוקה, סלובקיה מערבית. למד במספר ישיבות בסלובקיה עד שעבר לישיבת פרסבורג במחיצתו של הגאון שמחה בנוס סופר. רבו דיבר עליו שבחים והיה תלמיד חכם מובהק. אחרי מספר שנים של לימודים בבראטיסלבה הוכתר בידי רבו לרבנות וקיבל משרה בק"ק ולקייקבשד ושם גם היקים את ביתו. לטופולצ'אני עבר אחרי מותו של הרב יצחק שווייגר, כדי למלא את מקומו כדיין הקהילה. בקהילתנו זכה מיד להערכה רבה בזכות ידיעותיו הרבות בעניני ההלכה. עיקר עיסוקיו היו קשורות בבעיות ההלכה, כשרות ועניני דין, כמו כן שימש כרב בבית הכנסת "שומרי תורה". למרות ידיעותיו הרבות היה רבי שמעון צבי הברפלד איש צנוע הליכות, בעל רוחב לב ואהוד על הציבור הרחב. זכה לפרסום כאיש מלומד, ניהל התכתבות עניפה בעניני הלכה עם רבנים גדולים, ביניהם עם מורו שמחה בונם סופר ובנו הג"ר עקיבא סופר. פסוק ודיניו התפרסמו ברבים בספרים שונים. יותר מ-20 שנה שמר בכבוד על כשרותה של הקהילה ולא עזב את משרתו עד יוסוף ההמר. אחרי עזיבתו של הרב הראשי קיבל הרב הברפלד על עצמו את רבנות העיר וניהל עד יום האחרון את החיים היהודים בטופולצ'אני, גם בשעה שהרוצחים הנאצים שהו בעיר. גורש עם אחרוני היהודים ב-8 לספטמבר 1944 למחנה סרד ומשם בסוף ספטמבר לאושוויץ. כבן 65 היה במותו.

אישים ותפקידם.

עם סיומו של פרק זה על הקהילה, מוסדותיה והמבנה האירגוני שלה, עלי לציין את שמות האישים ששימשו בתפקידיהם השונים במסגרת הקהילה היהודית בטופול'צ'ני. חלקם אומנם כבר הוזכרו לעיל כרבנים, מורים וכו' אך אין הכוונה בשמות המופיעים ברשימה שלהלן להבליט בצורה כל שהיא שם זה או אחר, ואין הרשימה באה אלא לשמש כמקור אינפורמטיבי הנוגע לאותם אישים אשר נבחרו, פעלו ותרמו בכל אחד מהמוסדות אשר הוזכרו בדפים הקודמים. יתכן גם שהרשימה איננה שלמה ועם הקוראים סליחה. כידוע נבחרו האנשים לתפקידיהם על בסיס אישי בלבד, ובכל זאת בולט מספר המשפחות אשר השפעתן על הנעשה בקהילה היתה גדולה ובניהן כהנו בתפקידים חשובים כראשי קהילה, גבאים ובנציגות. בשטח זה לא היתה קהילתנו שונה מקהילות אחרות והנהגים העתיקים היו בתוקף עד לימים שלנו.

הרשימה הבאה מתיחסת לתקופה מגמר מלחמת העולם הראשונה עד לגמר מלחמת העולם השנייה.

ראשי הקהילה.

משה ברנפלד, שלמה גלאי, יוסף ברנפלד, דוד לב-בער, הרמן לינקנברג, מקס ברנפלד. אחרי השואה נבחר על ידי שרידי הקהילה פיליפ נגל. נציגות הקהילה.

יוסף ברנפלד, שמואל ברנפלד, מקס ברנפלד, איזידור לינקנברג, הרמן לינקנברג, דוד לב-בער, שמואל לב-בער ד"ר אלאד לב-בער, היינריך פרידמן, שלמה פרידמן, הרמן פרידמן, שעיה פרידמן, מקס הרטנשטיין, משה גראוס, זלמן גראוס, יוסף פלזנבורג, קרול פולק, מקס נוס, ד"ר פרידריך טאוס, פיליפ לינקנברג, טוביה בראון, אלפרד בראון, איזידור שימקו, פיליפ קרויניק, מוריץ הוכברגר, יוסף פורגס, שלמה גלאי, עמנואל גלאי, איגנץ גלאי, שמעון ריף, פיליפ לינק, יוסף לינק, עמנואל לינק, ברנט שלזינגר, הרמן ניל, יעקב שורץ, אברהם גליס, ארמין שלזינגר, שלום קצבורג, אדולף לוי, ד"ר וילהלם ולנרט, עמנואל זרקובר.

גבאים בבית הכנסת הגדול.

היינריך פרידמן, ברנט שלזינגר, יוסף פלזנבורג, שלמה פרידמן, עמנואל לינק, ברנט לבבר. גבאים של חברה קדישא.

יוסף לינק, יוסף פלזנבורג, הרמן שנק, עמנואל זרקובר, מקס ברנפלד, עמנואל נוי.

חזנים ושוחטים.

בנימין זאב אברהמזון, אברהם קליין, איסר שנק, לודביג טובוביץ, משה וייל, גרוזינגר.

שמשים בבתי הכנסת.

בבית הכנסת שומרי תורה: שמידל. בבית הכנסת הגדול: ביהם ומנדל'באום. מזכיר הקהילה היהודית: בנימין זיור אברהמזון, אליעזר ליצמן.

היתארגנות היהודית בטופולצ'אני אגודת ישראל.

אגודת ישראל אשר נוסדה בשנת 1912 והפכה לאירגון כלל עולמי של היהדות החרדית, היה לה תפקיד מכריע בקהילה היהודית בטופולצ'אני. אחת המטרות העיקריות של אגודת ישראל היתה לפתור ברוח התורה את כל הבעיות אשר צמחו בחיים היהודיים. תוך זמן קצר תפסה אגודת ישראל עמדת מפתח בקהילות החרדיות וחבריה מילאו בהן תפקידים מרכזיים. פעילותה של אגודת ישראל התבססה בעיקר בשטח הרוחני-חינוכי וכמו כן בשטח הסוציאלי, ונועדה הן למען יהודי הגולה והן לארץ ישראל.

בטופולצ'אני, נוסדה אגודת ישראל עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, מיד עם הקמתה בהונגריה, והפכה בתוך זמן לא רב לארגון החזק ובעל השפעה הגדולה ביותר בקהילה. חבריה, אשר מספרם הגיע למאות, כיהנו במשרות חשובות ביותר בקהילה ופעילותם היתה מורגשת היטב בכל שטחי החיים היהודיים עד לימי השואה וגירוש אחרוני היהודים מטופולצ'אני.

מבחינה ארגונית התחלקה אגודת ישראל לשלוש קבוצות גיל א: "פרחי אגודת ישראל", לגילאי 8 עד 15; ב: "צעירי אגודת ישראל", או כפי שכוננו "יונגנגרופה" לבחורים מגיל 16 עד לחתונה; ג: הבוגרים. "פרחי אגודת ישראל". עיקר הפעילות בקבוצת ילדים זו התנהלה בשבתות ובחגים והיה לה אופי חינוכי וחברתי. מדי שבוע התקיימו הרצאות על תולדות ישראל, מנהגים, משניות וסדרת השבוע. החברות בקבוצה לא היתה מחייבת והשתתפו בה גם ילדים לא מאורגנים במסגרת "אגודת ישראל", וילדים מבתי לא חרדים. הפעולות התקיימו בדרך כלל באולמי "אגודת ישראל" ונוהלו על ידי המדריכים אשר השתייכו לקבוצה בוגרת יותר, "צעירי אגודת ישראל". בין המדריכים הפעילים ב"פרחי אגודת ישראל" יש להזכיר את יחזקאל קוטשר, קצבוברג, דוד הכרפלד, בני משפחת הכרפלד וכו'. במשך שנות קיומה של הקבוצה היו חברים בה כ-50 ילדים בממוצע.

"צעירי אגודת ישראל" – יונגנגרופה.

הפעילות העיקרית אשר בה הצטיינה "אגודת ישראל" בטופולצ'אני, נעשתה על-ידי "צעירי אגודת ישראל", בפי הכל ה"יונגנגרופה". מאז הקמתה, היתה תנועה זו בין הפעילות, החזקות והמורגשות ביותר בין תנועות הנוער היהודיות שבעיר, וחינכה מאות צעירים מבני המקום וגם מערים אחרות לקראת חיים ברוח היהדות והמסורת. "צעירי אגודת ישראל" היו מאורגנים למופת, כשבראשם ההנהלה הנבחרת אשר כללה

יושב ראש, מזכיר וחברי ההנהלה. מאות הבחורים הרשומים היוו בסיס רחב לפעילות. המוסד העליון של "צעירי אגודת ישראל", היה האסיפה הכללית אשר התכנסה בתאריכים קבועים ועליה פורסם ברבים ב"זמן התפילות", דפים אשר ערכו והוציאו חברי ה"יונג'גרוֹפּה". בהתכנס האסיפה הכללית נערכו הבחירות למוסדות התנועה, כשזכות הבחירה שמור לאותם החברים אשר שילמו את דמי החברות כסידרם. מבינה אירגונית, היתה התנועה כפופה לתקנון מיוחד, שלפיו נוהלו כל העניינים. באסיפה הכללית נדונו גם נושאים אחרים, כדוגמת בעיות אירגוניות שונות, קרנות, מגביות וכו'.

הפעולות של "צעירי אגודת ישראל" נערכו מדי ערב בימי חול התקיימו שעורים בשתי קבוצות, והתוכנית כללה לימוד דף יומי, תורה ורש"י. בליל שבת היתה הרצאה על פרשת השבוע, כשהזכות לפרשת "בראשית" נשמרה לרב הראשי, פרשת "נח" לדיין וכו' בשבתות היתה הפעילות ערה במיוחד ונערכו אז בדרך כלל שעורים, על ידי החברים עצמם. במוצאי שבת היו החברים מתכנסים לפעולות חברתיות אשר משכו בני נוער רבים.

מרצים קבועים בשעורים היו במשך השנים חוני פרידמן, הרמן טרוצר, הירש קורנפין ועוד, ובנוסף עליהם הוזמנו מדי פעם גם הרבנים, המלמדים ובעלי הבתים. רמת השעורים והשתתפותם הפעילה של החברים בהם היתה גבוהה ביותר. נוסף לפעילות הרוחנית, גילו "צעירי אגודת ישראל" יוזמה גם בשטח התרבותי. כבר הזכרנו את "זמן תפילה", דפים אשר חולקו בימי שישי לכל משפחה יהודית בעיר וזכו הערכה ולפופולריות בין כל חברי הקהילה. דפים אלה נהפכו במרוצת הזמן למעין עלון של יהודי טופולצ'ני ופורסם בו נוסף לזמני התפילות והדלקת נרות גם על אירועים שונים בשטח החברתי ועל הנעשה בקהילה, וכמו כן פרסומים מטעם "אגודת ישראל" ומודעות. "זמני תפילה" תרם תרומה חשובה לחיים היהודיים שבעיר. בין עורכיו יש להזכיר את ינו בֶּרְנֶפֶלֶד, ריכרד שְׁנֶרְץ, יוליוס קורנפין וראובן רוֹזֶנְבֶּאום.

לשיא ההצלחה זכו נשפי פורים אשר חברי התנועה ערכו כל שנה. ה"פורים-שפיל" הפך בֶּטּוּפּוֹלְצ'ני למושג וקהל רב, לא רק יהודי, זרם כל שנה להופעות. "צעירי אגודת ישראל" השקיעו עבודה רבה בהכנת את ההצגה, ולשם כך גויסו כל הכשרונות בקרב יהודי טופולצ'ני, גם כאלה אשר לא היו מאורגנים במסגרת אגודת ישראל. ה"פורים-שפיל" הוצג באולם קולנוע "סוקול" או "טאטרה" ומאוחר יותר באולם של "מכבי".

"פרחי אגודת ישראל". עיקר הפעילות בקבוצת ילדים זו התנהלה בשבתות ובחגים והיה לה אופי חינוכי וחברתי. מדי שבוע התקיימו הרצאות על תולדות ישראל, מנהגים, משניות וסדרת השבוע. החברות בקבוצה לא היתה מחייבת והשתתפו בה גם ילדים לא מאורגנים במסגרת "אגודת ישראל", וילדים מבתיים לא חרדים. הפעולות התקיימו בדרך כלל באולמי "אגודת ישראל", ונוהלו על ידי המדריכים אשר השתייכו לקבוצה בוגרת יותר, "צעירי אגודת ישראל". בין המדריכים הפעילים ב"פרחי אגודת ישראל" יש להזכיר את יחזקאל קוטשר,

קצבוֹרְג, דוד הַבֶּרֶקֶלְד, בני משפחת בֶּרֶנְפֶּלְד וכו'. במשך שנות קיומה של הקבוצה היו חברים בה כ־50 ילדים בממוצע.

צעירי אגודת ישראל פעלו גם למען הקרנות והמגביות של התנועה, כקרן התורה, קרן הישיבה, קרן הישוב, והגיעו להישגים אשר צוינו בעיתונות של אגודת ישראל. פעולה חשובה נעשתה גם למען ארץ ישראל ויש לציין במיוחד, ש"צעירי אגודת ישראל" מטופֶּלְצ'ני, רכשו בשנת 1925, 20 דונם קרקע בארץ הקודש.

נזכיר גם את הספריה, עשירת הספרים, אשר נוהלה על ידי חברי התנועה ושרתה את הנוער היהודי בעיר הן בספרי־קודש והן בספרי־חול בשפות עברית, גרמנית, וסלובקית. בין המפעלים החברתיים יש להזכיר את "שלוש הסעודות", אשר כל שבת ערך חבר אחר עבור כל "צעירי אגודת ישראל".

עם החרפת מצבם של היהודים נוסדה בֶּטוּפּוֹלְצ'ני הכשרת "צעירי אגודת ישראל". למטרה זו נשכרה דירה לא הרחק מתחנת הרכבת, וכ־20 צעירים מערים שונות הכשירו עצמם שם לקראת העליה לארץ ישראל. ההכשרה נהנתה מתמיכת "אגודת ישראל" מטופֶּלְצ'ני שגם דאגה למקומות עבודה עבור הבחורים. אנשי ההכשרה השתלבו יפה בחיי הנוער היהודי בעיר, היו לעזר רב ל"צעירי אגודת ישראל" בפעולתם וקיימו קשרים ידידותיים גם עם חברי הכשרה של השומר הצעיר, ערכו בקורים הדדיים ושיחות ערות.

זמן קצר לפני השואה, התארגנו מספר חברים מ"צעירי אגודת ישראל" מטופֶּלְצ'ני, והצליחו להמלט ולהגיע לארץ.

כל הפעילות העניפה ומבורכת זו התאפשרה הודות לעבודתו המסורה של חבר הפעילים. בנשיאות "צעירי אגודת ישראל" כיהנו יוחנו לינק אהרון פרידמן יוסף שלזינגר שמואל ברנפלד, פנחס לינק, ליוש וֶיֶל, מרדכי גֶּלִיס, מקס גראוס, דוד שפידר, וויינרב אברהם פֶּרִידְמָן, ינו קצבוֹרְג, אלכסנדר בֶּרֶנְפֶּלְד, ראובן רוֹזֶנְבֶּאָם, יעקב מֶרְגוּלִיוֹס, יוליוס קוֹרְנֶפֶן וריכרד שְׁנֶרץ.

לרשותם של "צעירי אגודת ישראל" עמד מועדון גדול בעל שני אולמות אשר שכן בביתו של הרב שְׁלִיזִינְגֶר. במקום נערכו יום־יום תפילות במספר מנינים, ובשבתות ובחגים המה המקום מרוב מתפללים.

הפעילות בין בוגרי "אגודת ישראל" היתה מצומצמת יותר, עיקר הפעילות עברה למישור הקהילה, שם תפסו אנשי "אגודת ישראל" עמדות חשובות. בוגרי "אגודת ישראל" קיימו מדי פעם מפגשים ושיחות חברים. הפעילות היתה בעיקר ייצוגית, ואנשי "אגודת ישראל" מטופֶּלְצ'ני היו פעילים במוסדות מרכזיים של התנועה בצ'כוסלובקיה, ולקחו חלק פעיל בכנסי "הכנסיה הגדולה" (קונגרס עולמי) של אגודת ישראל. בשנת 1923 ייצג הרב הראשי אברהם אלעזר וֶיֶס ופנחס לינק את "אגודת ישראל" מסלובקיה ב"כנסיה הגדולה" בווינה.

בשנת 1929 יצאה משלחת של שלושה איש מטופל'צ'ני, הרב נ'ס, ודוד לב-ב'ער ל"כנסיה הגדולה", ובשנת 1937 בהתכנס "הכנסיה הגדולה" בִּמְרִיאָנְסְקָה לְזֶנְה, צ'כסלובקיה, השתתפו מטופל'צ'ני הרב נ'ס, אלעזר בְּרוֹיֶר, ישראל בְּרֶנְפֶּלְד, ריכרד שְׁנֶרְץ, וְנֹ קָצְבוֹרְג וראובן רוֹזֶנְבֹאוּם.

אגודת הנשים היהודיות.

לאגודת הנשים היהודיות, או כפי שנקראה בפי הכל פְּראוֹאָנְפֶּרְן, היתה מסורת ארוכה בנוף היהודי בעיר. האגודה נוסדה עוד במאה הקודמת ופעלה במשך כל הזמן על בסיס התנדבות בלבד. בפעולתה של האגודה, אשר היתה עצמאית ובלתי תלויה בכל גורם אחר, לקחו חלק נשים יהודיות מכל הגונים, והתרכזה בעיקר במישור של עזרה סוציאלית, ומתן סעד חומרי ומוסרי לכל הנצרכים, כיתומים, אלמנות וישישים. אגודת הנשים אירגנה בין השאר משלוחי חבילות שי ודברי הלכשה לקראת החגים לנוקקים, בעיקר לילדים. כמו כן הצטיינו הנשים החברות באגודה בפעילותן במסגרת המטבח לנצרכים שבו קיימו תורנויות קבועות בחלוקת האוכל. מאות נשים יהודיות בְּטוּפּוֹלְצ'ני היו חברות באגודה, אשר הודות לפעילותה המבורכת זכתה להערכה בפי הכל. שנים רבות עמדה בראש אגודת הנשים אשה אצילת נפש, הגבירת גֶלְנְדוֹאָר ואחריה הגבירת לִינְקֶנְבֶּרְג.

אגודת בנות יהודיות "אמונה".

באגודת "אמונה" היו מאורגנות נערות יהודיות והיא פעלה בחסותה של הקהילה היהודית. פעולתה של ה"אמונה" התרכזה בתחום החינוך היהודי-דתי והרחבת ההשכלה, הן היהודית והן הכללית. תחום נוסף בהן פעלו הבנות היתה העזרה ההדדית והתמיכה הסוציאלית. לחברות באגודת "אמונה", אשר קבלו את השכלתן הכללית במסגרת בתי הספר, ניתנה האפשרות להעמיק את ידיעותיהן בשטחים שונים של החיים היהודיים, הן מבחינה תיאורטית והן מבחינה מעשית. כמדריכות כהנו מורות אשר באו לְטוּפּוֹלְצ'ני במיוחד למטרה זו מוינה, פראנקפורט ובראטיסלבה והועסקו על ידי הקהילה. למרות שאגודת הבנות "אמונה" היתה בעלת אופי דתי מובהק, מאוגדות היו בה גם נערות מבתי לא-דתיים, הודות לרמה הגבוהה בה התנהלו הפעולות ולפופולריות של המדריכות. אשר לפעולות סעד יש לציין שהבנות עבדו כל יום ה' בשבוע בשעות הערב בבתייהם של קשישים ובעלי אמצעים מוגבלים, חילקו להם מצרכים ועזרו בהכנות לקראת השבת. במשך יותר מדור של קיום אגודת הבנות "אמונה" בְּטוּפּוֹלְצ'ני מצאו בה עשרות נערות אכסניה והוכשרו לחיים ברוח המסורת היהודית. אלה לִינְקֶנְבֶּרְג כיהנה כיושבת ראש וסָרְן נִיל כגזברית. אחרי הפסקת הפעילות של אגודת "אמונה" עבר המוקד לבית יעקב בו מצאו בנות רבות שטח נרחב לפעילות מגוונת. ברטה מֶר עמדה מספר שנים בראש בית יעקב ותרמה רבות לדרכה.

האגודה הציונית, הקמתה ודרכה.

חיבת ציון לא היתה מלה ריקה ליהודי טופולצ'ני. עוד ברורות הקודמים ספגו את משמעותה מרבניהם הגדולים, וצעירים יהודים רבים מבני העיר נמנו בין חובבי ציון שנים לפני הרצל. בהתאם למסורת ולאופיים של יהודי טופולצ'ני, היתה ההכרה הדתית הגלגל המניע של פעולתם למען ארץ הקודש.

עם יסוד ההסתדרות הציונית העולמית בשנת 1897 ועם הצטרפותם של המוני חובבי ציון לתנועה, נקלטו הרעיונות החדשים גם בקרב יהודי הונגריה, בעיקר בין החוגים המשכילים. הנוער היהודי בטופולצ'ני, אשר חונך על ערכיה הרוחניים של היהדות והיה מושרש עמוק בתוך מסורת אבות, היה מיסודו קרוב מאד לחיבת ציון ולציונות המדינית גם יחד. היו אלה צעירים מבני טופולצ'ני, אשר למדו בערים המרכזיות ושם התקרבו לחוגים הציוניים. איגנץ פרידמן, אליעזר שוויגר, הרמן אברהםמזון בוינה ובודפשט, וילהלם ריכנטאל בישיבת פרסבורג היו בין הראשונים שבהם. בהגיעם לרגל החגים לבית הוריהם אשר בטופולצ'ני, דברו בהתלהבות אודות התנועה החדשה והלהיבו חוגים בציבור היהודי בעיר. לא עברה שנה מאז הקונגרס הציוני הראשון, כשנוסדה ביוזמתו של איגנץ פרידמן בשנת 1898 האגודה הציונית בטופולצ'ני. יש לציין, שהאגודה בטופולצ'ני היתה בין חמש האגודות הראשונות אשר נוסדו על אדמת הונגריה. איגנץ (יצחק) פרידמן היה הרוח החיה לא רק בקרב ציוני טופולצ'ני אלא בהונגריה כולה ותרגם מיד אחרי הקונגרס הציוני הראשון את הספר "ציון במשפט תיפדה".

האגודה המקומית פעלה מראשיתה בהתאם למסורת המקום ולפי דוגמת הקהילה היהודית, כגוף אחיד, ולא היתה מחולקת לסיעות. אופיה היה דתי מובהק, ולמרות ההסתייגות וההסתה אשר ניהלו חוגים מסוימים נגד הציונות לקחו חלק באגודה המקומית רבנים ותלמידי חכמים רגולים בצידם של אנשים בעלי השכלה כללית והשקפות חופשיות יותר. הרכב חברתי זה אפיין למעשה את האגודה לאורך כל דרכה.

לנשיאה הראשון של האגודה הציונית בטופולצ'ני נבחר מוריץ משה גראוס, תלמיד חכם ויהודי גאה, והוא עמד במשך עשרות שנים בראש האגודה המקומית. הוא בקר אישית בארץ ישראל, חזה במו עיניו בהגשמתה של הציונות, חזר לטופולצ'ני והיה לנואם נלהב באסיפות רבות בהן הסביר את עקרונות שיבת ציון. בשמו של משה גראוס קשורה כל הפעילות הציונית בעיר והודות לו זכתה האגודה למקום מכובד וקבוע בקרב הקהל החרדי והחופשי גם יחד.

האגודה נרתמה מראשיתה לפעילות מבורכת, בעיקר באיסוף כספים למען יהודי ארץ ישראל וההתיישבות היהודית. כמו כן אירגנה אסיפות הסברה ופעולות תרבות אחרות ויזמה מכירת אתרוגים מארץ ישראל, ובשנת 1902 נמכרו למעלה ממאה אתרוגים. עשרות מחברי האגודה רכשו כל שנה את השקל המסורתי.

בעיתון הציוני "די וולט" אנו מוצאים כתבה על אחת מהאסיפות הגדולות שאירגנה האגודה הציונית בטופולצ'ני בחול המועד סוכות 1902.

"... את הישיבה פתח יושב הראש של האגודה המקומית, מר משה גראוס, ואחרי נאום קצר העביר את רשות הדיבור למר וילהלם ריכנטל מהכפר קרושוכצה אשר נאם בעברית על דרכה של הציונות. אחרי דיבור מורה בית הספר היהודי בטופולצ'ני, מר פאול ויטמן, בשפה ההונגרית והתפלמס עם החוגים המתבוללים הניאולוגים על "הפאטריוטיות" ההונגרית שלהם. ד"ר הרמן אברהמזון אשר דיבר בגרמנית, התווכח עם טענותיהם של האורתודוקסים נגד הציונות. האורח מר מוריץ צוקל, עורך עיתון "די וולט", מסר על התנועה הציונית העולמית ועל פעילותה. מנהל בית הספר היהודי מטורנבה, מר אדולף ריכנטל, עורר את הקהל בנאום מלא התלהבות למען פעילות בהסתדרות הציונית. ... ראוי לציין במיוחד שבאסיפה זו נוכחו גם רבני העיר, הרב הראשי פייבל כלב שלזינגר והדיין רבי יצחק שנינגר. מאמר זה ממחיש לנו היטב את היקף הפעולה של ציוני המקום מראשית דרכה, ואת התמיכה הציבורית הנרחבת שבה זכתה האגודה. אין כל ספק שתרגם לכך גם יחסם החיובי של הרבנים במקום. בעיקר מצאה האגודה המקומית תומך נלהב לרעיון באישיותו של רבי יצחק שנינגר. אחד הרבנים האורתודוקסים הראשונים בהונגריה שהצטרף לתנועה הציונית היה רבי שנינגר, רתם למענה את כל כישוריו והגן על התנועה בנאמנות בפני ההתקפות הבלתי מרוסנות של חוגים שונים. בשנת 1902 הכריז בפומבי על הצטרפותו לאגודה הציונית בטופולצ'ני ומאז רכש כל שנה את השקל. גם הרב הראשי, הג"ר פייבל כלב שלזינגר דיבר בזכות שיבת ציון ותמך בפעילותה של האגודה המקומית. יחסם האוהד של הרבנים השפיע על חוגים רחבים בין יהודי המקום והיה בזה משום יוצא דופן בנוף הדתי החרדי בארץ הונגריה.

האגודה קיימה קשר הדוק עם המרכזים הציוניים וראגו לכך שנים מבחורי טופולצ'ני, אליעזר שנינגר והרמן אברהמזון, אשר קשרו קשר אישי עם ד"ר בנימין זאב הרצל ומדי פעם מסרו על שיחותיהם איתו בפני הקהל בטופולצ'ני. הפעילות באגודה המקומית גברה לקראת הועידה העולמית של "מזרחי" אשר התקיימה בשנת 1904 בבראטיסלבה. מאחר ורוב חברי האגודה הציונית נמנה עם הזרם החרדי, היתה ההתעניינות בועידה זו מרובה. התקיימו מספר אסיפות ונבחרו גם כמה משקיפים. בנימין זאב ריכנטל נבחר כחבר בועדה המכינה את הועידה העולמית ותרם רבות לקיומה ולהצלחתה. כמו כן, איש טופולצ'ני אחר, ד"ר הרמן אברהמזון, נבחר לנשיאות ובנאומו יצא בקריאה ליהדות הדתית בהונגריה להצטרף

ל"מזרחי". גם מוריץ גראוס היה בין המשתתפים. רבי יצחק שנייגר פרסם לפני פתיחת הועידה קול קורא, אשר את תוכנו אנו מביאים להלן:

"התענגתי בכל מה שכתוב, בעיקר ענין של ציונות ב"תל תלפיות" וכבר לפני כמה שנים, נתתי שקלי כל שנה ושנה, לסייע לדבר מצוה גדולה, להציל בני עמנו מיד בני ניכר. אבל בכרוז שקרא בחיל, עיקר חסר מן הספר, לידע ולהודיע ש"מזרחי" בארץ רוסיה הוא כינוס של צדיקים וליראים ולחשובי שמו ואוהבי תורה שכל אחד ואחד מחויב לחבר עימם, ויאמר כי טוב, טוב הוא, כדי שהכת היראים באמת, והיה להם תוקף וכח עז לפעול בלשכת האגודה ואין לדאוג כלל מהריקנים שבהם, כי המה עומדים על גביהם. ובכמה ענינים גדולים ראינו שאין נותנים כתף סוררת לדעת היראים של "מזרחי". הקולוניאל בנק סגור בשבת קודש וביום טוב, וגם המסחר שם נעשה לפי היתר-עיסקה כדת ודין, ואין יגדל באיכות ובכמות כת "מזרחי", ויעשה הכל על פיהם. ואנחנו מחויבים לעמוד על ימינם ולסיע אותם לדבר מצוה גדולה, ישוב ארץ ישראל תובב"א ולהציל עשוקים בני ישראל מיד עשוקים בכח. הנני אומר יישר כח ויפה עשה בעיתו, לעורר את אחינו בני ישראל, להלהיב אותם ולחזק לאהבת ישראל אחיהם."

ועידה העולמית של "המזרחי" בבראטיסלבה היתה השפעה מכורכת על הגברת כוחה של התנועה הציונית בהונגריה כולה, ובטופולצי'ני בפרט. בשנים אלה, השנים שלפני מלחמת העולם הראשונה, בלט משכמו ומעלה בפעילותו למען הציונות בטופולצי'ני וסביבתה בנימין זאב ריכנטל. הוא ניצל כל הזדמנות כדי לעשות נפשות לתנועה במפגשים שונים, בחתונות, בבית הספר היהודי וגם בבית הכנסת. פעילותו המכורכת לא הוגבלה רק לטופולצי'ני, אלא היה מסייר בארץ כולה וגם לכפרים נרחים שם גרו יהודים הגיע, כדי לבשר להם אודות התנועה החדשה.

שלב זה בהתפתחותה של האגודה הציונית נקטע עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. למעשה לא היתה קיימת כל פעילות במשך שנות המלחמה סיומה והתמורות אשר באו אחריה לא סייעו לענין הציוני. הציונות בטופולצי'ני דעכה באותם הימים ומוקד הפעילות הציונית עבר לקבוצות הנוער אשר התחילו להתארגן בה. את הסיבות למצב זה אין לחפש רק בתמורות שבאו עקב מלחמת העולם הראשונה, אלא גם בתוך הקהילה עצמה. עם הסתלקותם של הרב הראשי שלזינגר והדיין שנייגר, אשר כזכור יחסם לענין הציוני היה אוהד, הגיעו למקום רבנים אשר היו אומנם אישים דגולים ובעלי דעות ליברליות אבל יחד עם זה עמדתם לציונות היתה שלילית בעיקרה. עובדה זו נוצלה היטב על ידי החוגים האנטי ציוניים, להסתה פרועה נגד האנשים שנמנו ותמכו באגודה הציונית. חלק גדול של הציבור נעשה אדיש לבעיות הלאומיות ומחוץ לעיסוקיו הפהטיים אשר שגשגו באותה התקופה, התפנה לעניני הקהילה בלבד. הענין הציוני היה קרוב לליבם של אנשים מעטים בלבד, הגרעין הותיק של

האגודה עוד מהתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה. היו אלה ברובם אנשים מסורתיים, אוהדי המזרחי, אשר למרות התנאים הקשים לא נרתעו ולא זנחו את רעיון הציונות. משה גראוס המשיך לעמוד בראש האגודה המקומית, כשלידו הלוחם הותיק בנימין זאב ריבנצל, וגובר האגודה ויקטור לינקנברג. בין פעילי האגודה באותן השנים היו מקס קוטש'ר, יוסף פורגס, איזידור לינקנברג, דוד פרידמן, יוסף פלזנבורג, פיליפ הילנרט, האחים גראוס ורב וינקנברג, אשר כולם נמנו עם הזרם הדתי, וד"ר וילהלם ולנרט, ד"ר איגנץ ורו, אלפרד בראון, שמעון ריף, מהנדס ארטור שטסני, והא' לאופר ומילר מטוברגי, השתייכו לזרם הכללי. הפעילות באגודה הציונית גברה בשנות ה-30 עם צירופם של אנשים צעירים, בוגרי תנועות הנוער, לאגודה. באותו זמן הוקמו גם כמה סיעות ציוניות בעיר והפעילות נעשתה יותר אינטנסיבית. החזקה שבסיעות היתה ה"מזרחי", אשר לאנשיה היתה מסורת רבת שנים בתנועה הציונית. הסיעות האחרות היו "העובד" ו"כללים". הועד של האגודה המקומית נבחר בפעם הראשונה על בסיס סיעתי וגם לתנועות הנוער היו נציגים במזכירות. הפעילות בין המבוגרים היתה די מצומצמת. מדי פעם התקיימו אסיפות הסברה והרצאות של אנשי המקום ואורחים, ביניהם גם שליחים מארץ ישראל, אשר זכו להתענינות מרובה של הציבור היהודי ובהזדמנויות אלה היה האולם הגדול של מלון "קורונה" מלא מפה לפה. גם הסקירות אשר מסר משה גראוס אחרי בקוריו בארץ ישראל זכו לקהל שומעים גדול, ביניהם בני נוער רבים. האגודה הצטיינה בהתרמות, בעיקר לקרן הקימת לישראל וקרן היסוד, אך עיקר העבודה נעשה על ידי בני הנוער, וזכה להערכה גם במוסדות הציוניים המרכזיים בצ'כוסלובקיה. בראש הפעולה עמד רפי גולדשטיין. על הזכות לתרום לקרן הקימת לישראל בבית הכנסת בשעת עליה לתורה התנהל מאבק חריף בין החוגים הציוניים ובין פרנסי הקהילה אשר התנגדו לכך בכל תוקף. בראש המאבק הזה עמד דוד פרידמן, ראש סיעת "מזרחי". מאבק זה אשר היו לו הדים בכל סלובקיה, זכה לפרסום בכל העיתונות היהודית ברפובליקה.

חברי האגודה הציונית היוו משענת איתנה לתנועות הנוער הציוניות, ובתמיכתם איפשרו פעולה סדירה ותוססת. גם כאשר הוקמו בטופולצ'ני ההכשרות, הן של בני עקיבא והן של השומר הצעיר, עמדה האגודה לצידם והושיטה יד לחיזוקם.

בסוף שנות ה-30 הועמדו בראש האגודה אנשים צעירים כשמואל שנירץ, המהנדס ארטור שטסני, אימריך קסריאל ורפי גולדשטיין ופעילותם היתה מורגשת היטב. לקראת המבחנים הקשים שמולם ניצבה היהדות בשעות הגורליות, זכתה הציונות בסופו של דבר למקום הראוי לה בקרב הציבור היהודי.

בקרב הנשים מצאה התנועה הציונית שטח יותר רחב לפעולה. לצד אגודת "ויצו" המקומית, אשר בראשה עמדה הגברת לאורה פֶהר.

בלטה תנועת נשים ציוניות-דתיות "מרים", אשר מנתה בשנת 1939 120 חברות, ובראשה עמדה הגב' מ. גראוס.

אחרי יסודה של המדינה הסלובקית הפשיסטית וראשית הרדיפות נגד היהודים, קם ביוזמתם של הציונים ארגון יהודי מרכזי אשר בו היו מאוגדים כל האירגונים היהודיים במקום (חוץ מהקהילה), אשר אירגן קורסים להסבה מקצועית, לימוד שפות ומתן עזרה ויעוץ בעניני הגירה. חבל שרק מעטים ניצלו את האפשרויות אשר עדיין היו קיימות באותם הימים, והציבור היהודי ברובו הגדול נשאר במקום כדי להפוך לטרף בידי החיה הנאצית.

כמה מבני טופלצ'ני שנמנו עם הפעילים המרכזיים בתנועה הציונית שם, נבחרו למוסדותיה ולקחו חלק בקונגרסים הציוניים. הר"ר איגנץ פרידמן, מראשוני המצטרפים לתנועה הציונית בהונגריה ואחת הדמויות הבולטות בה, כיהן במשך שנים כיושב ראש של קרן היסוד בהונגריה, היה חבר מועצת הסוכנות היהודית וממסדי הארגון "פרויפלסטינה" ונשיאו. בשנת 1929 בועידה ה-17 של ציוני הונגריה נבחר הר"ר פרידמן כחבר הנשיאות של ההסתדרות הציונית שם. לקראת הקונגרס הציוני ה-17 נבחר כבא"כ הארגון "פרויפלסטינה" במועצת הסוכנות היהודית ולקח חלק פעיל בכמה קונגרסים ציוניים.

הרב ד"ר הרמן אברהםזון, ממנהיגי הציונות הדתית, היה בשנת 1902 בין יוזמי הקמת הועד הארצי לציוני הונגריה והיה חבר פעיל בו. בועידה הארצית השלישית נבחר לנשיאות ההסתדרות הציונית בהונגריה. היה בין מיסדי ה"מזרחי" שם וחבר פעיל בועידת העולמית בפרסבורג בשנת 1904. הטיפף למען השפה והתרבות העברית והפיץ אותן. השתתף כציר מהונגריה בקונגרסים הציוניים החמישי והשישי.

בנימין זאב (ולקהלם) ריכנטאל, הצטרף לתנועה הציונית עם הקמתה, בהיותו תלמיד בשיבת פרסבורג. במשך שנים רבות נמנה בין פעילי התנועה הציונית ומפיצי רעיון שיבת ציון בקרב היהדות הדתית, היה נואם נלהב וידע לרתק קהל גדול באסיפות הרבות בהם הופיע. נמנה על ראשי ה"מזרחי" בהונגריה ואח"כ בצ'כוסלובקיה. נפטר בנהריה בשנת 1970 בגיל 98.

הרב ד"ר אליעזר שווייגר, היה פעיל בתנועה הציונית עוד בהיותו סטודנט. בתקופת לימודיו בשווייץ שימש כמתורגמן רשמי בקונגרסים הציוניים והיה מקורב לד"ר הרצל. שלט היטב בשפה העברית והיה ידוע ביצירותיו הספרותיות ובתרגומו. מילא תפקידים חשובים בהסתדרות הציונית בצ'כוסלובקיה, והיה חבר בועד הארצי. אשתו, הגב' סופי שווייגר, כהנה כיושבת ראש "ויצו" בסלובקיה.

משה גראוס, היה בין מיסדי ה"מזרחי" בהונגריה וחבר במוסדות העליונים שלה. השתתף כציר ה"מזרחי" בקונגרס הציוני.

גם בני הדור הצעיר תרמו את חלקם ונבחרו לתפקידים חשובים בתנועה הציונית.

רפי גולדשטיין, ממנהיגי השומר הצעיר, היה חבר בהנהגה הראשית הצעיר בקונגרס הציוני
בשנת 1939.
אימריך קסריאל, נבחר בוועידה הכלל-ארצית של הסתדרות הציונית בסלובקיה לחבר
המזכירות הארצית.
ד"ר פרנטישק מילר, נבחר כמזכיר הכללי של איגוד האקדמאים היהודיים "גורדוניה".

תנועות נוער ציוניות.

השומר-קדימה.

בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, עבר מוקד הפעילות הציונית לנוער היהודי. נוער זה, אשר זה עתה השתחרר מסיוטי המלחמה והמהומות שמיד אחריה, מצא את עצמו במרכזם של אירועים מדיניים גורליים אשר התרחשו כנגד עיניו, וחיש לעצמו מסגרת אשר תוכל לתת תשובה מחוץ לחוג החברתי המצומצם, גם לשאיפות הלאומיות אשר התגלו כתוצאה מהמצב החדש אשר נוצר. אלה היו הסימנים של ראשית ההתארגנות בקרב הנוער הציוני בעיר, וכך קמה תנועת "השומר קדימה". בין יוזמי התנועה בלטו אלדר רוזנברג והאחים לוֹדוֹיג ושמואל שֶׁנֶרֶץ. לעזרת התנועה בא מר יוסף פֶּלְזֶנְבוֹרְג, מפרנסי הקהילה וציוני ותיק, אשר העמיד לרשותם דירה בביתו, שבה התנהלו הפעולות.

התנועה לא היתה מבוססת על רעיון מוגדר כל שהוא, היה זה בעצם אירגון צופי שהירבה לשים את הדגש על התלבושת, מצעדים בחוצות העיר ותרגילים. עם זאת יש לציין, שהתנועה הכניסה רוח חדשה בקרב הנוער היהודי. טיולים בטבע, התעמלות וספורט והחשוב ביותר, לימוד הבעיות הלאומיות של העם היהודי, בכל זה היה משום חידוש לנוער היהודי בְּטוֹפֹלְצ'י. כמו כן שקדה התנועה על לימודי השפה העברית, שירים וכו'. בשטחים מסוימים הושפעה התנועה כנראה מהאירגון הצי'כי הגדול סוקול, אשר באותו זמן התחיל לפתח פעילות ענפה. דבר ראוי לציון הוא, שכל חברי התנועה היו בני נוער בעלי מורשת דתית, והיה זה טבעי לגבי השומרים בְּטוֹפֹלְצ'י, שאחרי תרגילי-בקר אשר התקיימו כל יום על מגרשי הֶנְרִימוֹוִיִּסקו פנו משם ישר לבית-הכנסת לתפילת שחרית. היה זה מחזה מרנין לראות בשעות המוקדמות של הבקר קבוצת נוער יהודית צועדת בשורות מלוכדות, עם דגל כחול-לבן בראש, דרך רחובות העיר, על תלבושתם וכובעיהם רחבי השוליים.

ההתחלה היתה צנועה. לא קל היה לעבור את מחסום הרתיעה והחשדנות, לא היו רבים אשר העזו להצטרף לתנועה בתחילת דרכה. ובכל זאת, קומץ בחורים ובחורות כרפי גולדשטיין, צבי בֶּכְנֶר, יולן פֶּלְזֶנְבוֹרְג, יעקב בֵּיכְלֶר, שְנֶדוֹר נֶגֶל, סילי גולדשטיין, אֶרְמִין בְּנָאו, אימריך קֶסְרִיָאֵל, ואחרים היוו את היסוד לתנועה שאחרי זמן לא רב מנתה כ-50-60 חברים. עם התבססותה, דגלה התנועה גם בהגשמה ובעליה. בסלובקיה הוקמו באותן השנים, שנות ה-20 המוקדמות, מספר הכשרות להכנת מועמדים לעליה לארץ ישראל. ראשון "חלוצי" טופולצ'ני אשר יצא להכשרה מטעם התנועה היה צבי בֶּכְנֶר בשנת 1924. באותה שנה עלו ארצה ראשוני

בחורי טופולצ'ני במסגרת העליה החלוצית, וגם בשנים הבאות פנו מספר חברי "השומר-קדימה" להכשרות, וחלקם גם עלו לארץ ישראל.

עם יציאתם של מספר פעילי התנועה להגשמה והתבגרותם של אחרים, דעכה הפעילות בסניף המקומי. בשנים 1926-1927 הפסיקה התנועה למעשה להתקיים, והתפרקה. חלק מחבריה הפעילים הקים מסגרות אחרות וכך בסוף שנות ה-20 הוקמו בטופולצ'ני מספר תנועות נוער יהודיות, אשר חברי "השומר-קדימה" לשעבר היו בהן הגרעין הפעיל.

השומר הצעיר.

הוקם למעשה כתחליף ל"השומר-קדימה" והיה מכמה בחינות המשכו הטבעי. צעירים בעלי דעות מתקדמות אשר לא הסתפקו במסגרת חברתית לא מחייבת, הקימו את השומר הצעיר כתנועה רעיונית ציונית חלוצית בשנת 1927. היוזם והרוח החיה בקן השומרי בטופולצ'ני היה במשך שנים רפי גולדשטיין, מהפעילים ב"השומר-קדימה" לפני. לצידו עמדו חברים מסורים ובעלי נסיון כקרצ'י קלין, צ' בי ב'ב'ר, ברוך גרוס, מנצ'י נ'ינו פרוז'נד, יונה דוֹזֶטש ועוד, אשר היוו בה גרעין המרכזי. התנועה החדשה פתחה מועדון בביתו של המסגר בוצ'ק, ע"י בית-הכנסת והתחילה בעבודתה החינוכית למען הגשמת הרעיון הציוני-חלוצי. לא עבר זמן רב והתנועה קלטה לתוכה חברים צעירים רבים, המסגרת התרחבה והקן עבר לביתו של אדולף ש. נ'יס, בפינת רחובות קרושובסקה והוֹיֶדוֹסְלָבובָה מול בית אָקְשֶׁטִין. אחרי שחלק מהחברים הותיקים יצאו להכשרה, תפס את מקומם חבר פעילים צעירים, ביניהם: מ'קֶשֶׁה הוֹבְכֶרְנֶר, יוֹזֶ'קוּ רוֹזֶנְצוֹן, יפה ווִילוֹ אִימֶרגוט, זרח שר, האחיות רוֹזֶנְטַל, איזו פֶרְנֶק, ועוד. באותו זמן, תחילת שנות ה-30, לקחו יותר מ-50 חניכים חלק בפעילות הקו השומרי. בגילגולו הנוסף הועבר המועדון לביתו של קלנאי והמסגרת החינוכית הורחבה וכללה גם את ילדי בית הספר, אשר עד לאותו הזמן עמדו מחוץ לכל מסגרת ציונית. תנועת השומר הצעיר היתה התנועה הציונית הראשונה אשר לקחה על עצמה הפצת הרעיון הציוני בקרב כל שכבות הנוער היהודי בעיר. שנות השלושים עמדו בסימן של גידול משמעותי ומתמיד של התנועה בעיר. עם תחילת הפעילות בקרב ילדי בית הספר היהודי, גדל הקן השומרי ליותר מ-100 נערים ונערות. הפעילות התקיימה פעמיים בשבוע ובראש הקן עמדו חברים מנוסים כחביבה לִבֶּכֶר, זֶהבָה רוֹזֶנְטַל, ברוך גרוס, אמיל קאופמן ושמואל קְרִינֶר, אשר ידעו לנהל קן גדול ותוסס. לעזר רב בפעולות בתנועה היו ותיקי "השומר-קדימה" אשר על אף התבגרותם נשארה התנועה קרובה לליבם והם תמכו בה מוסרית וחומרית. חברים אלה היו מאורגנים בארגון ציוני "העובד", אשר מבחינה רעיונית היה קרוב להשומר הצעיר. רפי גולדשטיין, אימריק קְסֶרִיאֶל, ד"ר איגנץ וֶרו, זיגמונד כהן ואחרים, לא חסכו מזמנם ומכספם כדי לעזור להשומר הצעיר. למרות שהתנועה דגלה בהגשמה ציונית וכל שנה פנו חלק מהבוגרים הפעילים להכשרות ועלו ארצה, לא פגע הדבר בפעילות, כי קם תמיד מחדש גרעין צעיר אשר נשא על שכמו את הפעילות התנועתית, לימוד בעיות הציונות והשפה העברית, צופיות

וספורט וכן פעילות חברתית ותרבותית שוטפת בכל שכבה. בלילות שבת התקיימו "עונגי-שבת" משותפים לכל הקן ובימי הקיץ, בשבתות, יצא הקן על כל קבוצותיו לטיולים בחיק הטבע. הפעילות התרבותית הגיעה לשיאה עם ההופעות בחג החנוכה ובפורים, שאליהן נהר כל הציבור היהודי במקום. התנועה לקחה חלק פעיל במפעלים שאורגנו ע"י האגודה הציונית, בפעולות קרן קיימת לישראל וכו'.

בחגים הלאומיים של המדינה, באחד במאי וביום האם, צעדה התנועה על תלבושתה ועל דגלה התכלת-לבן בחוצות העיר במסגרת המצעד הכללי, והשאירה רושם רב בהופעתה. התנועה הגיעה לשיא גידולה עם הקמת פלוגת הכשרה ברחוב פולנה 10. חברי הפלוגה אשר הוכשרו לעבודה חקלאית לקראת עלייתם לארץ ישראל, היוו דוגמה חייה לחניכי השומר הצעיר ולכל הנוער הציוני בעיר. כמה מחברי ההכשרה לקחו על עצמם את ניהול הקן השומרי אשר גדל לממדים גדולים, ובשנת 1939 עם הצטרפותם של סטודנטים רבים לתנועה, מנה הקן כ-300 בני נוער מכל הגילים. כדי לקלוט המוני נוער אלה הועבר המועדון לאולמי הקולנוע הישן של "סוקול" אשר התאים במיוחד לפעולות בקנה מידה רחב. הפעילות המבורכת של הקן הופסקה עם הגרושים וחודשה זמנית אחרי השואה בין שרידי הנוער אשר חזר לעיר.

בני עקיבא.

עם פירוקו של "השומר קדימה", מצא לעצמו הגרעין הדתי שבין חברי התנועה את מסגרתו בארגון "צעירי מזרחי", אשר היה קיים מזה כמה שנים וגילה פעילות עניפה בכמה ערים של סלובקיה המערבית.

האגודה המקומית של "צעירי מזרחי" בטופולצ'ני, הוקמה ביוזמתם של שמואל שןרץ וחברים אחרים מפעילי "השומר קדימה" לשעבר. שמואל שןרץ היה הרוח החיה ב"צעירי מזרחי" ובמשך שנים רבות עמד במרכז הפעילות בקרב הנוער הציוני הדתי בטופולצ'ני. אגודה הגבילה את פעילותה לעבודה בקרב הנוער המתבגר בלבד וקשורה היתה מבחינה ארגונית ורעיונית בסניף ה"מזרחי" במקום, אשר לה מסורת ארוכה בקרב ציוני טופולצ'ני. הפעילות של "צעירי מזרחי" לא הצטיינה בהתמדה, ורוב הזמן היתה גם בלתי סדירה ומוגבלת לחוג צר של חבריה. מצב זה נבע מהעובדה, של "צעירי מזרחי" לא היה דור המשך שיהיה ביכולתו למלא את החלל אשר נוצר עם התבגרותם ועזיבתם של חברים מרכזיים. תיקון משמעותי במצב הזה בא עם יסודה של תנועת הנוער הציונית-דתית "בני עקיבא", בשנת 1929. ראשית דרכה של התנועה החדשה לא היתה סלולה בשושנים וארכו שנים מספר עד שתפסה עמדה איתנה בקרב הנוער של הקהילות החרדיות בסלובקיה. תנועת "בני עקיבא", אשר בתוכה היו מאורגנים בני נוער מגיל 10 עד גיל 16, באה למלא את הפירצה הגילית אשר היתה כה חסרה לנוער ציוני דתי, וחינכה את חבריה להגשמה ציונית חלוצית, במסורת הרוח הדתית. התפתחותה של התנועה היתה מלווה במאבקים בלתי פוסקים, בעיקר

עם החוגים החרדים הקיצוניים, אשר מנעו את התבססותה של "בני עקיבא" גם בטופולצ'ני. רק בשנת 1932 נוסד סניף "בני עקיבא" בעיר וגם זה רק אחרי קשיים מרובים ועקשנותם של "צעירי המזרח", אשר ערכו בקורי בית בבתי היהודים והצליחו לשכנע מספר משפחות להרשות לילדיהם להצטרף לתנועה החדשה. מאחר שהמועדים לחברות ב"בני עקיבא" היו בעיקר נערים ונערות מבתי שומרי מצוות, היה החשש מצד ההורים מובן. הודות למסירותם של חברים כשמואל שְׁנֶרֶץ, ראובן פְּרִיֶדְמָן, אחים הפוֹרְגָס ועוד, אשר היו הגרעין הפעיל, הצליחה התנועה בסופו של דבר להיקלט בנוף הנוער היהודי בעיר, ותפסה במרוצת השנים עמדה חשובה מאוד. עם השנים גדלה תנועת בני עקיבא מבחינה מספרית וחיוקה בצורה משמעותית את הפעילות הציונית בטופולצ'ני. במחצית השניה של שנות השלושים, כשהתנועה חדרה לבית הספר היהודי והמוני הילדים התחילו לזרום אליה, הפכה לתנועת הנוער הציונית החזקה במקום. "בני עקיבא" שקרה על אירגון וחינוך ילדים אשר עד לאותו הזמן לא היו מאורגנים בשום מסגרת, ועשתה עבודה חשובה לחנכם ברוח ציונית וחלוצית וברוח התורה. בשנת 1936 נוסדה בטופולצ'ני פלוגת הכשרה של "בני עקיבא", וחבריה עבדו במשק החקלאי של משפחת שְׁנֶרֶץ ובמקומות אחרים. חברי ההכשרה תרמו רבות לפעילות התנועה ולקחו חלק בהדרכה ובפעילות השוטפת. הציבור הציוני־דתי בעיר מצידו שם את ההכשרה תחת חסותו ותמך בה מכל הבחינות.

תנועת "בני עקיבא" לקחה חלק פעיל בפעילות הציונית השוטפת בעיר וקימה שיתוף פעולה הדוק ופורה עם תנועות הנוער האחרות. בשבתות המה המועדון מהמוני בני נוער בכל הגילים, כשהפעולות מתחלקות לפי השכבות, בשעות הבוקר לילדים ואחרי הצהריים ובערבים לבני נוער. בכל שנה נערכו כמה הופעות פומביות אשר זכו לפרסום רב ומשכו קהל גדול. בנוסף לפעילות הרוחנית התקיימו טיולים בסביבה ובחודשי הקיץ נסעו הילדים ובני הנוער למחנות קיץ אשר אורגנו מטעם מרכז התנועה.

עם פירוקה של הריפובליקה הציכוסלובקית, כשהיהדות עמדה בפני מבחנים גורליים, קם דור חדש מבין בוגרי הסניף המקומי של "בני עקיבא", אשר נטל על עצמו את הנהגת התנועה בעיר. תנועת "בני עקיבא" הגיעה באותם הימים לשיאה ומנתה כ־300 חברים כשבראשה החברים ריכרד בְּרֶדֶר, שמחה פְּרִיֶדְמָן, האחים שְׁלִיזִינְגֶר, שְׁטֶקְאוֹפֶר, טְרַאוֹפֶר ואחרים. עם החרפת המצב ופירוק תנועות הנוער הציוניות ע"י השלטונות, המשיכה "בני עקיבא" לקיים את פעילותה בצורה בלתי ליגלית, כאשר המפגשים נערכו במסעדה של הגברת הולץ. בצורה זאת פעלה התנועה עד לעצם ימי הגירושים בשנת 1942.

עוד בטרם ימי השואה הנוראים יצאה קבוצת חברים מחניכי סניף "בני עקיבא" בטופולצ'ני להכשרות לקראת עלייתם לארץ ישראל, ועל ידי כך הצליחו להינצל ממש ברגע האחרון מירידה של הרוצחים ולהגיע לחוף מבטחים במולדת.

אגודה לחינוך גופני "מכבי"

בגלל אופיה של הקהילה בְּטוּפּוֹלְצ'י, בדומה לקהילות חרדיות אחרות, לא היה לחינוך הגופני ולספורט מקום כלשהוא בחיי הנוער היהודי לפני מלחמת העולם הראשונה. הניצנים הראשונים של פעילות ספורטיבית יהודית החלו להתפתח עם יסודה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית, במקביל לארגוני הספורט הגדולים אשר הוקמו באותו הזמן בעיר, "סוקול" הצ'כי ו"אורול" הסלובקי. בראשית התארגנו נערים יהודיים ויסדו קבוצת כדורגל בשם "מכביה" על שם האגודה הגדולה והידועה "מכביה" מבראטיסלבה, אשר נוסדה עוד בשנת 1912. קבוצת כדורגל זו, אשר כל שחקניה היו יהודים, השתתפה באליפויות איזוריות ומחוזיות, שיחקה נגד קבוצות רבות והיו לה הישגים לא מבוטלים, אבל הפעילות לא נמשכה זמן רב ואחרי כמה עונות הופסקה כליל.

בשנת 1924 נוסדה בְּטוּפּוֹלְצ'י האגודה לחינוך גופני "מכבי", אשר חוללה מפנה ביחסם של רבים מיהודי טוּפּוֹלְצ'י לפעילות ספורטיבית. עם יסוד האגודה, הופיע אלמנט חדש בנוף היהודי שבעיר, ולזכותם של המייסדים יש לומר, שהם לא הסתפקו בחינוך גופני, אלא שמו את הדגש על הערכים היהודיים הלאומיים ופיתחו פעילות תרבותית וחברתית עניפה. תוך זמן לא רב הפכה "מכבי" לשם דבר בציבור הרחב וחבריה לקחו חלק פעיל במופעים שונים בְּטוּפּוֹלְצ'י. "מכבי" לא הגבילה את עצמה לחוג צר של ספורטאים פעילים, אלא פעלה על בסיס רחב מאוד הן בשטח החינוך הגופני והן בשטח התרבותי, וקלטה לשורותיה נוער ומבוגרים בעלי עמדות והשקפות שונות, דתיות וחילוניות גם יחד. בשיעורי ההתעמלות, אשר היוו בסיס לפעילות, השתתפו ילדים ובני נוער רבים ממשפחות שומרות מצוות, ואולי גם כזה היה יחוד לאגודת "מכבי" בְּטוּפּוֹלְצ'י. מאז הקמתה נעשתה "מכבי" ארגון ייצוגי ראשון במעלה של היהודים באירועים ציבוריים שונים, בחגים לאומיים וכו', וחבריה השתתפו בהמוניהם במצעדים הפומביים בצד האירגונים האחרים, בתלבושתם שמגן דוד כחול רקום עליה ועם דגלם התכול-לבן. מבחינה ציבורית נודע ל"מכבי" תפקיד חשוב בעיצוב התודעה היהודית הלאומית, הן בקרב היהודים והן בקרב הגויים בעיר.

כל הפעילות המבורכת של "מכבי" אשר על חבריה נמנו מאות יהודים, התרכזה בבית "מכבי" אשר ברחוב סוקולְסְקָה בבית הקולנוע אשר אולמו נהפך לאולם התעמלות וחדריו הצדדיים שימשו לפעולות תרבות. האולם הגדול שימש גם למופעים תרבותיים וחברתיים שונים של תנועות ואירגונים יהודיים בעיר. מצבה הכלכלי של האגודה היה כל הזמן שפיר למדי, הודות למסירותם של החברים הרבים ולדמי החבר הגבוהים ששילמו, שאפשרו פעילות עניפה. בין היוזמים והמייסדים של אגודת "מכבי" בְּטוּפּוֹלְצ'י, היה המהנדס ארטור שְטֶסְנִי אשר גם כיהן כיושב ראש האגודה במשך כל שנות קיומה. אנשים מסורים רבים נרתמו בהתנדבות לעבודה והיו הגרעין הפעיל שלה, ביניהם אַנְדֹר שְיִנְהָאוֹר כרכו החינוך הגופני

ומדריך להתעמלות, דוד ביכלר כגובר, סילי גולדשטיין, גב' אנגלה דומן, ארמין פנאו ובלנקה קריגר כחברי ההנהלה.

בין הספורטאים המצטיינים מיוצאי טופולצ'ני בלט פרי פהר אשר ייצג בהצלחה את הספורט היהודי לא רק בצ'כוסלובקיה, כי אם גם בזירה הבינלאומית. פרי פהר אשר הופיע באגודת "מכבי" בראטיסלבה, נמנה בין האטלטים המצטיינים בזריקת כידון ודיסקוס ובמשך שנים היה אלוף "מכבי" במקצועות אלה, בהם זכה להישגים נכבדים גם במשחקי ה"מכביה" השונים.

אנדור שינהאוזר היה מתעמל ידוע ונכלל בנבחרת "מכבי" צ'כוסלובקיה בהתעמלות על מכשירים. מאוחר יותר נבחר כיושב ראש מחלקת ההתעמלות ב"מכבי" סלובקיה.

כאן המקום להזכיר, שקבוצת כדורגל ס.ק. טופולצ'ני אשר היתה אחת המצטיינות בסלובקיה, היתה למעשה קבוצה יהודית, כשבכל התפקידים החשובים כולל היושב ראש בהנהלה כהנו יהודים. היהודים קיימו את הקבוצה גם מבחינה כלכלית ועל שורותיה נמנו כמה שחקנים יהודים, בני טופולצ'ני כמישו נאגל, ויטך הוכפנר, מיקי ויזנר, פאול הרצ'קי, יוסף כהן ואחרים.

אפשר לקבוע שאחרי מלחמת העולם הראשונה חלה התפתחות חשובה מאד בקרב הנוער היהודי ב"טופולצ'ני". שנות ה-20 וה-30 עמדו בסימן התארגנות מוגברת ומבורכת של הנוער היהודי על זרמיו השונים. התארגנות זאת היא אשר הולידה תנועות נוער ציוניות ויהודיות מפוארות ונפתחה בפעילות תוססת אשר היתה מורגשת היטב עד לעצם ימי השואה.

התארגנות זאת אשר הקיפה את רוב רובו של הנוער היהודי, נערים כנערות, מקורה במציאות החברתית והדמוגרפית המיוחדת ב"טופולצ'ני". היהודים בעיר, אשר היוו כשליש מהתושבים, היו בעלי תודעה יהודית מפותחת, והיו חיים בצידו של רוב נוצרי קתולי בעל משפטים קדומים. עובדות אלה גרמו לכך, שלא היתה שום התקרבות משמעותית בין שני מרכיבים אלה. שיתוף הפעולה ביניהם הוגבל לשטח הכלכלי, והסלובקים והיהודים חיו ב"טופולצ'ני" את חייהם בנפרד. בנוף חברתי זה לא היו קיימים גם כל תנאים להתבוללות ומחוץ למקרים בודדים בעיה זאת לא היתה קיימת כלל.

מצב דומה, אולי אפילו יותר חריף היה אצל הנוער היהודי. הוא חי את חייו במסגרתו הלאומית בלבד וכלפי הנוער הסלובקי היה קיים לאורך כל השנים יחס חשדני של זרות, אשר מקורו בחינוך, והוא חדר לתת-ההכרה של כל נער ונערה יהודים. כך היה הרבר גם אצל הנוער הסלובקי, שבנוסף על כך היה רווי רגשות אנטישמיים אשר קלט בביתו, בבתי הספר ובמסגרות אחרות, בעיקר לאחר עליית הפשיזם, אשר מצאו להם בתוך האוכלוסיה הסלובקית הקתולית תומכים נלהבים. מכאן התארגנותו הנפרדת של הנוער היהודי במסגרת תנועותיו. מאחר שחלקם הגדול של בני הנוער היו מסורתיים, בהתאם לאופיה של הקהילה, מצאו

להם מסגרת בתנועות נוער דתיות כ"אגודת ישראל" שהיתה גם החזקה בין תנועות הנוער היהודיות בעיר, ו"בני עקיבא" אשר נוסדה מאוחר יותר. לבנות הדתיות היתה האגודה "בית יעקב" ולנוער הציוני המתקדם היו מספר תנועות שהראשונה ביניהם היתה "השומר קדימה" והמשכה "השומר הצעיר". בשנות השלושים נוסדו בעיר תנועות נוער ציוניות נוספות, "ביתר" ו"מכבי הצעיר", ונוסף על כל אלה היו גם תנועות כלליות אשר הוו מפגש לכל חוגי הנוער היהודי בטופולצ'ני כגון אגודת בנות "אמונה", אשר עסקה בעבודה סוציאלית וחינוכית ואגודת "מכבי" לחינוך גופני, שבפעולותיה השתתפו המוני נערים ונערות ללא כל השתייכות או הזדהות עם זרם כלשהוא.

לכל תנועה היה מועדון שלה שהמה בשבתות מהמוני בני נוער והפעילות התוססת הורגשה היטב גם ברחוב הסמוך. היו בטופולצ'ני של אותם הימים חיי נוער אינטנסיביים כאשר כל אחת מהתנועות מנסה למשוך אליה כל נער ונערה אשר עדיין לא מצאו את מסגרתם. בשבתות ובחגים של ימי הקיץ היפים יצא הנוער לטיולים בסביבת העיר, כשלכל תנועה מקום מסורתי שלה. וילד־פארק, יער טוב־ניקי, החורשות לאורך הנהר נִיטְרָה ונחל חוֹצִינָה, נכבשו באותם השבתות ע"י הנוער היהודי ומטיילים יהודים מבוגרים. אוירה זאת, שאיפינה את חיי הנוער שלנו, שררה עד לעצם ימי השואה.

שואת יהודי טופולצ'ני.

בבואנו לסקור את הפרק הטרגי ביותר בתולדותיה של הקהילה, את השואה, עלינו לציין מראש כי חורבנה של הקהילה היהודית בִּטְוּפּוֹלְצ'נִי היה חלק מהחורבן אשר פקד את יהדות סלובקיה כולה. באותה תקופה גורלית לא היה כל דבר מהותי שיחד את אשר התרחש בִּטְוּפּוֹלְצ'נִי משאר מקומות במדינה הסלובקית. כאן לא התרחשו מקרים יוצאים מן הכלל שיקלו על גורלם המר של היהודים, כבערים אחרות. חשבון עקוב מדם יש לנו עם תושבי עיר מולדתנו, וחובה עלינו לזכור ולהזכיר מה עוללו לנו שם, אחרי שבתנו במקום קרוב ל-300 שנה בצד האוכלוסיה הסלובקית, וכיצד הגיעו הדברים עד כדי כך בהשפעתם של הגרמנים. צוררי יהודים לא חסרו בעירנו, לא בעבר הרחוק ולא בזמננו. ובעיני חוגים מסוימים באוכלוסיה היו היהודים כצנינים תמיד, גוף זר שיש לעקרו. למרות כל זאת יש לציין, כי במשך כמעט 300 שנה לא אירעו בִּטְוּפּוֹלְצ'נִי מקרי פרעות רציניים ולא נפלו בה קורבנות יהודיים. היו אמנם שני מקרים בשנים 1848 ו-1918, בהם התפרע המון מוסת וגרם נזקים לגוף ולרכוש, אבל למקרים הללו לא היה שום דמיון לפוגרום קלסי מאחר שלא היה להם רקע גזעני ואנטייהודי בלבד, ואופיים היה יותר סוציאלי, מה גם שנוסף ליהודים נפגעו אז גם תושבים לא-יהודים. אין הדברים הללו באים לזכות את תושבי העיר ביחסם ליהודים, כי אם לציין עובדה היסטורית בלבד שיש להביאה בחשבון בסקרינו את השואה, מאחר שבערים אחרות באותו חלק של העולם היו פרעות ביהודים תופעה לא נדירה. הנושא הפעיל של שנאת ישראל בכל הזמנים, היה בעיקר המעמד הבינוני אשר ביהודים ראה מתחרים פוטנציונלים. כפי שראינו לעיל, גם בעבר יזמו הסוחרים ובעלי-מלאכה את גירוש היהודים מטופולצ'אני, אף כי הצלחה לא היתה רבה ביותר. כמה דורות אחריהם, המשיכו בני-בניהם הסוחרים בעלי המלאה והפקידים במלאכת אבותיהם ואליהם הצטרפו תושבי הכפרים שבסביבה, אשר נהרו העירה תחילה לשם שוד הרכוש היהודי והדבר נסתיים בגירושם של כל היהודים למחנות המות. העם הפשוט, כפי שכונו בפינו "הז'וֹחֶרִים", היו המכשיר שבעזרתו ביצעו את מזימתם ומאחורי גבם הסתתרו כל אותם האנשים "המכובדים" על מנת להסתיר את פרצופם האמיתי ובשעת הצורך לרחוץ בניקיון כפיים, את ידיהם המגואלות מדם יהודי. הללו היו הגורם העיקרי לאסוננו, בהוותם את עמוד השדרה של המשטר הקליר-פשיסטי והאנטייהודי בסלובקיה. במסגרת הרפובליקה הצ'כוסלובקית הדימוקראטית, אשר בה הובטח שיוויון זכויות לכל,

לא היה מקום ולא תנאים לתופעות אנטייהודיות, שלא לדבר על רדיפות. אומנם, גם בתקופה זו פעלו מתחת לשטח כוחות לא מעטים אשר הפיצו תעמולה אנטייהודית, אבל הדבר לא חרג מגבולות סבירים. רק עם עליית הפשיזם באירופה, ואיתו הלאומניות הסלובקית, מופיעה האנטישמיות כחלק בלתי-נפרד במאבקה הפוליטי של תנועה זו.

האלמנטים האנטייהודיים הגלויים והנרדמים, אשר היו מושרשים עמוק בחוגים הרחבים של העם הסלובקי ובמיוחד במנהיגות הקטולית, התעוררו עם קיצה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית ועם הקמתה של המדינה הסלובקית העצמאית. לא היה קשה להניע את הסלובקים לגזור גזרות אשר הביאו בסופו של דבר לחורבן יהודי סלובקיה.

בטופולצ'אני לא חלו שינויים מרחיקי לכת עם החרפת מצב המדיני בשלהי שנות 1938 – 1939. העיר אשר מלבד המיעוט היהודי היתה מאוכלסת סלובקים קטולים, אדוקים, חסידי המפלגה העממית הסלובקית של הכומר הלינקה. מפלגה זו ידועה היתה באידיאולוגיה לאומנית ואנטייהודית, ואת עיקר תומכיה מצאה בין אנשי המעמד הבינוני. נציגיה שלטו מזה שנים במוסדות העיריה, כשראש העיר משמש השען ז'אק, חבר ותיק של מפלגת הלינקה. אנשי מפלגה זו ידעו לנצל היטב את רגשותיהם הלאומניים והדתיים של האוכלוסיה הסלובקית בעיר למטרותיהם ולזכות לאהדתם של חוגים רחבים. ב-14 למרץ 1939, כשהוכרזה המדינה הסלובקית העצמאית, אם כי הדבר עורר בעיר צהלה ושמחה, המשיכו החיים להתנהל בעיר בלי תהפוכות מרעישות.

רק הקהילה היהודית עקבה בחרדת-מה אחרי הנעשה בסביבה. ההתרחשויות לא נבאו טובות, בכל זאת לא הורגשה בקרב הציבור היהודי דאגה מיוחדת באותם הימים הגורליים. הקהילה היתה מבוססת מבחינה כלכלית ובוטחה בעצמה. היהודים אשר בידיהם כ-80% של המסחר בעיר נהנו מפריחה כלכלית והנעשה בסביבה לא עורר בה תגובות מתאימות. בטופולצ'אני הכיר איש את רעהו משחר הימים, היהודי את הגוי ולהפך ויחסי השכנות התנהלו באוירה "כבדהו וחשדהו" מאז ומתמיד. היהודים לא החשיבו נכונה את הסכנות אשר עמדו בפניהם. למצב זה של אדישות תרמה גם האוכלוסיה הסלובקית אשר היתה נתונה במצב של שכרון אחרי הישיגיה המדיניים אשר לה זכתה באותם הימים ולא כיונה את חיציה נגד היהודים. רק אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה בספטמבר 1939, כשהמנהיגות הועמדה לפני המציאות החדשה, היגיעה השעה המתאימה לעשות חשבונות גם עם היהודים, דבר שהיתבטא בעיקר בשטח הכלכלי. נעשו צעדים ראשונים להטלת הגבלות שונות כדי, לדחוק את רגליהם של היהודים מחיי הכלכלה ולצמצם את עיסוקיהם במקצועות החופשיים. בישרו זאת שניים מאנשי המנהיגות הבכירה של המשטר הפשיסטי הסלובקי, מאך ודיוורצ'אנסקי אשר ביקרו באותם הימים בטופולצ'אני ונאמו לפני קהל גדול של תושבי העיר מעל מרפסת של בנין העיריה בהצביעם על החנויות היהודיות בכיכר המרכזית, קראו אז: "לא רחוק היום, וכל החנויות הללו. יהיו בידיים סלובקיות".

אריזציה

בשנת 1940 אחרי מאבק פנימי בין הזרמים השונים במפלגת הלינקה, הגיעו לשלטון חוגים רדיקלים בעלי השקפות נאציות ואנטי־שמיות קיצוניות. הממשלה החדשה החלה לנקוט מדיניות קיצונית כלפי היהודים, חוקים וצווים בעלי משמעות חמורה הוצאו בשנת 1940. הופעלה תעמולה אנטי־יהודית ארסית כדי להכין את הרקע למה שכינו "הפיתרון לבעיית היהודים בסלובקיה". הקמת "המשרד הכלכלה המרכזי" (אוהו), "המרכז היהודים" ("אויז") וחקיקת חוק "אריזציה", היוו בידי השלטון הכלים הדרושים אשר באמצעותם ביצעו את המדיניות האנטי־יהודית ושללו למעשה מן היהודים את זכויותיהם האלמנטריות, צימצמו בצורה חמורה את חופש התנועה. אסרו על היהודים את הגישה למקומות הציבוריים וגירשו אותם מדיירותיהם. היהודים נאלצו למסור את מניותיהם, דברי־ערך ותכשיטים. לפי חוק האריזציה, הועברו לידיים "אריות" במשך שנה אחת כ־2250 בתי עסק יהודיים ועוד כ־10.000 חוסלו ונסגרו.

עם הפעלת שיטת האריזציה, נהנו ממנה בראש וראשונה נאמני המשטר, ראש המפלגה בעיר והנפה כולה, קרוביהם וידידיהם של השליטים החדשים. האריזציה נתנה לחוגים אלה את ההיזדמנות להשתלט בין לילה על עיסקי היהודים ולהגיע למעמד כלכלי ופוליטי איתן. תאוות הבצע של רוב האריזטורים לא ידעה גבולות מיום ליום גדל מספר היהודים אשר נושלו מעיסקיהם ונעשו חסרי כל. סלובקים, לפי האומדן של מקורות יהודים אשר נימסרו ל"משרד הכלכלה הראשי" היה ערכם של הרכוש היהודי בעיר בשנת 1940 יותר מ־120 מיליון כתרנים ולמעשה היה ערכו גבוה עוד יותר. לפי נתונים אלה, היתה נפת טופולצ'אני, הרביעית בין נפות סלובקיה במה שנוגע לגובה הרכוש היהודי. רק בשנת 1940 בטופולצ'אני הועברו לידיים "אריות" עסקים אשר הכנסותיהם עברו את 92 מיליון כתר והמספר מדבר בעד עצמו.

ראש הנפה.

תפקידו של ראש הנפה היה חשוב ביותר, כי למעשה עמד בראש המינהל בעיר ובנפה, ובמיוחד בזמן המלחמה רוכזו בידיו סמכויות נרחבות ביותר. ראש הנפה הקודם, איש בשם פביאן, אשר כהן מספר שנים בתפקיד, היה אדם סובלני, וליהודים היתה גישה למשרדו, ויחסו אליהם היה מתון עד כמה שהתנאים איפשרו זאת. עם עזיבתו ציפה הציבור היהודי בחרדה ובדאגה למינוי איש חדש, כי היה חשוב לו מאוד מי יכהן בתפקיד זה, שדרכו עברו כל הצווים וההוראות והוא אישית היה אחראי לביצוע המדיניות האנטי־יהודית במקום מושבו. מאחר שפקודות הרדיפות היו ברוב המקרים נתונות לפירושים שונים וניתן חופש פעולה ליוזמה מקומית בתנאי המקום. הרבה היה תלוי באישיותו של ראש הנפה במה שנוגע לחומרת הביצוע, עיתוי וכו'.

לאחר שנקבע האיש, אשר קודם לכן שימש באותו התפקיד בעיר ג'רלֶטוֹבָצָה שבסלובקיה המזרחית, החליטו אנשי מרכז היהודים, לחפש קשרים אליו. התברר שהאיש

הוא לוֹתֶרְנִי לפי דתו, ולעובדה זו היתה חשיבות מאחר שהלותרנים, אשר סבלו גם הם במשטר הפאשיסטי הקתולי, יחסם ליהודים היה סובלני יותר. לכן ציפו לו באופטימיות ובתקווה. בתיווכה של גב' מאַרְקוֹ, אשת מפקד משמר הֶלִינְקָה, נוצר קשר אם אשתו של ראש הנפה ודרך קיוו היהודים לבא במגע גם עם ראש הנפה עצמו. היהודים לקחו על עצמם את כל ההוצאות הקשורות בהעברת משפחת ראש הנפה לטופולצ'ני וסידור דירתם, ובצורה זו ניסו לשחדו. לתדהמתם של היהודים התברר עד מהרה, שכל הנסיונות להתקרב לראש הנפה נכשלו. האיש התגלה כצורך יהודים קיצוני ביותר וחסיד מושבע של המשטר הפשיסטי. הוא היה מקורב לשר הפנים שְׁנִי מֶאֶךְ אשר עמד בראש הרדיפות האנטייהודיות בסלובקיה, ומילא בנאמנות אחרי כל הוראותיו ובמקרים רבים ניסה עוד להחמירן. הוא היה קנאי במילוי תפקידיו וחסון נגד כל שוחד או פיתוי, וליהודים לא היתה למעשה כל גישה אליו. הוא סירב סירוב מוחלט לדון עם נציגות יהודית, החמיר בהוראותיו כלפיה והקפיד על ביצוע כל הגזירות. אישיותו ויחסו של ראש הנפה ליהודים היו הרות אסון לגבי הקהילה, מאחר שראש הנפה תבע יחס דומה גם מחבר עוזריו ומכל המוסדות הקשורים במדיניות האנטייהודית בֶּטוּפּוֹלְצ'ני, גער בהם ודחף גם אותם לבצע את כל הגזירות ללא כל פשרות.

המרכז ליהודים (או – ?) בטופולצ'אני.

"המרכז ליהודים" שנוסד ב־28 לספטמבר 1940. בא להחליף את כל האירגונים והתנועות היהודיות אשר היו קיימות, עד אז, פרט למוסדות הקהילה היהודית, אשר סמכותם צומצמה לעניינים דתיים בלבד. המוסד היה מחולק לכמה מחלקות ומרכזו היה בבראטיסלבה, בעוד שסניפיו בכול הערים המחוזיות והנפתיות דמו במבניהם למשרד המרכזי. לפי צו מטעם ראש הנפה טופולצ'אני, מונה מר איגנץ גלאי מעסקני הקהילה היהודית, כראש המשרד של "המרכז ליהודים" בטופולצ'אני. לידו כיהנו עוד 4 אישים אשר עמדו בראש ועדות והיוו את ההנהלה. מחוץ לאיגנץ גלאי, היו מיוצגים האד' הרמן פרידמן ואיזידור שימקו כנציגי הקהילה היהודית, ד"ר פרידריך טאוס כמשפטן וד"ר סלמון שינפלד כמזכיר. המשרד שוכן בביתו של ד"ר וֶלְנֶרְט, ותפקידו של "מרכז היהודים" היה ליצג את הציבור היהודי כלפי המסורות הרשמיים, פעולה סוציאלית ותמיכת סעד לנצרכים. תפקיד חשוב נודע למרכז ליהודים בשטח הסבת המקצועות, הן למבוגרים אשר נפלטו מעסקיהם עקב האריזציה והן לנוער אשר גורש מבתי הספר השונים. במסגרת מחלקת הנוער של מרכז היהודים פעלו תנועות הנוער הציוניות, שנאסרו על ידי השלטונות, עם הקמתו של "מרכז ליהודים". ראש המרכז ליהודים, מר איגנץ גלאי, היה איש משכיל ודינמי, בעל עמדה הן בקרב הציבור היהודי והן בקרב החוגים הסלובקים שבעיר. הוא הצטיין בקשריו עם אישים בעלי מעמד רם במשרדים השונים, ביניהם פקיד גבוה במשרד הראשי לכלכלה, ששם היו מרוכזים כל החוטים של הפעילות האנטייהודית במדינה. קשריו של איגנץ גלאי עמדו לו לא רק במה שנגע ליהודי טופולצ'אני בלבד, ולשירותיו הזדקקו גם אנשי המשרד הראשי של "המרכז

ליהודים" בבראטיסלבה. פעולתו של "המרכז ליהודים" נפגעה בצורה חמורה, דוקא ברגע הגורלי, עם בואו לטופולצ'אני ראש הנפה החדש יוליוס שימקו, איש קנאי ואנטישמי קיצוני, אשר מן הרגע הראשון שם לו למטרה לצמצם ולהגביל עד כמה שאפשר את עבודתו של "המרכז ליהודים" בעיר.

1941

שנת 1941 הביאה אתה מספר חידושים רדיקלים נוספים בחקיקה האנטייהודית. עם אישורו של החוק אשר נקרא "הקודקס היהודי", שגם לדעתם של המנהיגים הפאשיסטים היה בסעיפיו השונים חמור יותר מחוקי נירנברג, נושלו היהודים מכל זכויותיהם. בקודקס קובצו כל החוקים אשר היו כבר קיימים לפני כן ונוספו עליהם חדשים, ובסך הכל כלל 270 סעיפים. בין השאר הוצאו גזירות חדשות וחמורות אשר חייבו את היהודים לענוד טלאי צהוב, נאסרו עליהם קשרים כלשהם עם האוכלוסיה הלא-יהודית ועל יהודים מגיל 16 עד 60 הוטלה עבודת כפייה. בסתיו 1941 התחיל משרד הפנים להקים מחנות עבורה ליהודים אשר נפלטו מחיי הכלכלה, ולרכוש שם בתנאים בלתי-אנושים. אחד המחנות האלה הוקם בכפר נובקי, לא הרחק מטופולצ'ני, ובו רוכזו גברים רבים מיהודי העיר. "מרכז היהודים" מבראטיסלבה בסיוע של אנשי "מרכז היהודים" מטופולצ'ני החל לטפח מחנה זה, אשר בו ראה את האפשרות לשלב את היהודים בעבודה מועילה, ויחד עם זאת לשפר את תנאיהם. גורמים יהודיים מטופולצ'ני עשו רבות למען יושבי המחנה מיד עם היווסדו, בין השאר אירגנו התרמות להקמת בתי מלאכה שונים וציודם במכונות, משלוחי מזון וכו'. בא לעזרתם הכומר הקתולי מוכה מהכפר קרושובצה, אשר היה מקורב לרבים מבין המנהיגים הקתולים של המדינה הסלובקית. אנשי ה"מרכז ליהודים" מטופולצ'ני מצאו אצלו תמיד אוזן קשבת, ותרומתו למחנה נובקי היתה בעלת חשיבות רבה. קיום המחנה הצדיק את עצמו במיוחד בתקופת הגירושים, לאחר שכמה מאות מיהודי טופולצ'ני ונוסף להם עוד כאלף יהודים מערים שונות של סלובקיה, ניצלו שם מגירוש הודות לדאגתם של יהודי טופולצ'ני.

בספטמבר 1941 הוציא המשרד הראשי לכלכלה, פקודה אשר מצוה על כרבתה מיהודי בראטיסלבה לעבור לערי השדה, ולא הותר להם לקחת אתם אלא כמות מוגבלת של מטלטלין בלבד. באותה מסגרת הגיעו לטופולצ'ני כ-365 מיהודי בראטיסלבה. הקהילה, "מרכז היהודים" והציבור היהודי כולו נרתמו לעזרתם ולסידורם המהיר בתוך העיר. פליטי בראטיסלבה סודרו בבתי מלון ואצל משפחות יהודיות רבות, למרות שחלק גדול מיהודי העיר נאלצו כבר קודם לכן לעזוב את בתיהם ודירותיהם ברחובות הראשיים ולעבור לדירות קטנות יותר בפרברים. המטבח היהודי גם הוא תרם למגורשים ארוחות חמות עד שתנאיהם שופרו במידה כזו שנתאפשר להם לנהל משק בית בעצמם, ובזמן קצר סודרו כל המפונים מבראטיסלבה בצורה מניחה את הדעת.

עם קליטתם של יהודי בראטיסלבה בסתיו 1941, הגיע מספר התושבים היהודים

בְּטוּפּוֹלְצ'נִי לשיאו ונימנו בו 3066 נפש. העיר טופולצ'ני מופיעה אז במקום השישי בין ערי סלובקיה באשר למספר היהודים. יש לציין גם שבאותה השנה התגוררו יהודים ב־51 כפרים אשר נימנו על נפת טופולצ'ני. אלה הם הנתונים הסטטיסטיים לקראת השנה הגורלית 1942. כתום שנת 1941 הגיע לסיומו השלב הראשון של הרדיפות האנטי־יהודיות בסלובקיה. היהודים בודדו מבחינה חברתית, סולקו מחיי הכלכלה, רכושם נשרד והועבר לירידי אריות. ברוב ערי המדינה הותר ליהודים לגור רק ברחובות מסוימים וחלק מהגברים רוכזו במחנות עבודה. היהודים נעשו טרף להמון פשיסטי מוסת אשר גזל מהם את חפציהם האחרונים והשאיר אותם בחוסר כל. הקרקע היתה מוכנה לשלב המכריע והסופי, גירושם של היהודים מהמדינה.

למעשה ההכנות לגירוש נעשו כבר קודם לכן. עוד במאי 1941 הציע ראש "המשרד הראשי לכלכלה" למוסדות גרמנים לגרש מספר מסויים של יהודים סלובקים ולישבם בשטחה של פולין הכבושה. גם פקידים גבוהים אחרים בממשלת סלובקיה העלו בשעת מו"מ עם הגרמנים הצעה להעביר לידיהם יהודים במקום הפועלים הסלובקים אשר דרשו הגרמנים. מוסדות שונים עשו הכל כדי להחיש גירושם של היהודים אשר הפכו למטרד שיש להתפטר ממנו בכל דרך האפשרית. בראשית שנת 1942 הוחל בשלבים המעשיים, לאחר הסכמת הגורמים הגרמנים לעזור לסלובקים בפתרון הסופי של הבעיה היהודית. ב־3 למרץ 1942 הובא ענין גירוש היהודים לישיבה הסודית של ממשלת סלובקיה, ונמסרו סקירות על ההכנות הדרושות. ב־13 למרץ דרש שר הפנים שהיה האחראי לביצוע הגירוש, ממשרד התחבורה, להכין אמצעי תחבורה (רכבות) לשם העברת היהודים מחוץ למדינה.

השמועות על ההכנות המעשיות לגירוש הגיעו גם לאוזניהם של המנהיגות היהודית והמרכז היהודי. למרות שמצד המוסדות הממשלתיים נעשו נסיונות להסתיר מהציבור, ובמיוחד מהיהודים את כוונותיהם הזדוניות, גדלו החששות מיום ליום לאחר שנודע על העבודות אשר מבצעים בשטחו של בית החרושת הישן לתחמושת "פֶּאֶטְרוֹוֶקָה" שבבראטיסלבה, כדי לקלוט בו זמנית מספר רב של אנשים. באותו רגע הוחלט לחפש קשר ישיר עם נשיא המדינה עצמו כדי להיוודע ממנו על האמת שבשמועות. מאחר והנשיא טיסו שימש בתור כומר קתולי בעיירה בְּנוֹבָצָה לא הרחק מְטוּפּוֹלְצ'נִי ושהה שם לרגל התפילות של יום א', הוטל על אנשי מרכז היהודים בְּטוּפּוֹלְצ'נִי למצוא ללא כל דחוי קשר אליו. מר איזידור שִׁימְקוֹ ומר איגנץ גֶּלְאִי מהנהלת מרכז היהודים מְטוּפּוֹלְצ'נִי יצאו מיד לְבְּנוֹבָצָה לביתה של יהודיה בשם מוֹנֶק, אשר חברתה הנוצרית קיימה יחסי קרבה עם נשיא המדינה. לאשה זו הובטח סכום כסף רציני אם תבוא בדברים עם הנשיא, ותיוודע אם נכונה הסברה שבקרוב עומדים לגרש את היהודים מסלובקיה. אחרי לילה של מתח וציפיות חזרה האישה ומסרה, שריברה עם הנשיא ואין שום אמת בשמועות על גירוש היהודים משטחה של סלובקיה. היא גם מסרה, ששמעה מפי הנשיא, שאת היהודים הצעירים עומדים לרכז במחוז אֹרְבֶה ושם

יעבדו בעבודות פיתוח שונות. כך אמר הנשיא הכומר טיסו, אך לא עברו ימים ספורים וקרונות עמוסים מאות נערים ונערות יהודיים, התחילו לנוע מזרחה לכיוון אושביץ ולובלין.

הגירושים 1942.

למרות השמועות המהלכות, למרות האזהרות מפי כמה אישים סלובקים על סכנת הגירושים הקרובה ולמרות האוירה הרחוסה המבשרת שמהו איום עלול לקרות, היה המצוד הראשון אשר נערך ימים ספורים לפני שבת הגדול, משהו בלתי־מתקבל על הדעת, שהוא נפל על היהודים כרעם ביום בהיר. הציבור היהודי והמנהיגות שלו שלא היו מוכנים לסכנה לא תפסו את משמעות הדבר, וכתוצאה מזה, גם לא היו מוכנים להאמין שהגירושים נהפכו לעובדה ולא רק שמועות. הקהילה הוכתה בהלם כשנודע דבר הגירושים וכשהתעוררו מחלום הבלהות, כבר הועמסו מאות בנים ונערות, ממייטב הנוער היהודי של טופולצ'ני, על קרונות בתחנת הרכבת, אשר הובילו את הבחורים למחנה נובקי ואת הבנות למקום הריכוז "פטרונקה" שבבראטיסלבה.

ההכנות לגירושם של הצעירים לא ארכו זמן רב. המחלקה ה־14 של משרד הפנים, אשר היתה אחראית על תכנון המשלוחים, הודיעה מראש לראש הנפה על הפעולה העומדת להתבצע. ועדה מיוחדת ובראשה ראש הנפה הכינה רשימת שמות של צעירים יהודים מגיל 16 וכתובותיהם, ואנשי משמר ה־לינקה, בעזרתם של הז'אנדרמריה וה"פ.ס." הגרמנים החלו במצוד אחרי הנערים והנערות וריכוזה אותם בחצר הקולנוע "סוקול", לא הרחק מתחנת הרכבת. בשני משלוחים, ב־27 וב־31 למרץ יצאו נערינו ובחורינו ממחנה נובקי ללובלין־מאידנק, וב־28 למרץ, בשבת הגדולה, שולחו הבנות מפאטרונקה למחנה ההשמדה אושביץ, ביחד יותר מ־220 אנשים צעירים, בנים ובנות, אחים ואחיות.

עם גירושם של הצעירים מסלובקיה הפיצו השלטונות שמועות שמטרתם היתה להרגיע את הרוחות בקרב הציבור היהודי, על סיום המשלוחים מסלובקיה. לפי גירסתם של המקורות הממשלתיים, אין הגרמנים מעוניינים אלא באנשים צעירים לעבודה, ולמשפחות היהודיות לא אורבת שום סכנת גירוש. הודות לדברי שקר אלה נרגעה אמנם האוירה במקצת אבל האשליה לא ארכה אלא זמן קצר מאוד. הציבור היהודי ומוסדותיו עוד לא הספיקו להתאים את עצמם לתנאים החדשים וכבר בתחילת אפריל בא המצוד השני והפעם כבר נלקחו משפחות שלמות, נשים, זקנים וטף. חודש אפריל היה עצוב מאוד בהסטוריה של יהדות טופולצ'ני. קרונות אחרי קרונות הועמדו בתחנת הרכבת ויהודים רבים נלקחו לדרך שממנה אין חזרה.

השיטה היתה זהה בכל המקומות. הגירושים החלו אחרי שהתקבלה אצל ראש הנפה ההודעה הסודית ממשרד הפנים, בהודעה הוא נדרש "לספק" מספר מסוים של יהודים ביום אשר נקבע למשלוח. ראש הנפה, אשר עמד, כידוע, בראש הועדה שהרכיבה את רשימות המגורשים, פיקח אישית על כל שלבי הביצוע עד ליציאת המשלוח מן העיר. לכן ראש הנפה הוא אחד מהאחראים העיקרים לשואת יהודי טופולצ'ני. אחריות כבדה רובצת גם על שאר

חברי ועדת הגירויים, וחשוב לפרסם את שמם ואת תפקידם במבצע שטני זה. מחוץ לראש הנפה לקחו חלק בועדה הנוטריון הראשי קנטור, נוטריון משנה מוקרי, המזכיר של מפלגת הלינקה הנפתי המורה בודינה מהכפר קרושובצה, פולנסקי מזכיר המפלגה בעיר, ומפקדי משמר הלינקה לודביג, פוקן, צינל ומרקו, אשר התחלפו בתפקידיהם. באופן בלתי סדיר השתתף גם ראש העיר צ'אפ. בהזדמנות זו ראוי להזכיר את מקרהו של מפקד משמר הלינקה בלה מרקו, אשר היה ידוע ביחסו המתון ליהודים וסירב ליטול חלק פעיל בגירוש היהודים, למרות שהיה לאומני לפי הכרתו כתוצאה מיחסו, הגיש בסופו של דבר את התפטרותו מתפקידו. ישיבות הועדה היו סודיות ונערכו במשרדו של ראש הנפה ברחוב שפיטאלסקה, אבל למרות הסודיות הודלפו לפעמים שמות של יהודים מועמדים לגירוש וכך היתה להם האפשרות להסתתר בשעת המצור. בענין זה סייע בעיקר הנוטריון הראשי קאנטור אבל גם אישים אחרים הדליפו מתוכנן של הישיבות.

החלק הפעיל במצודים נפל בחלקם של אנשי משמר הלינקה, או כפי שכוננו, ה"גארדה". מספרם של אנשי הלינקה בטופולצ'ני היה קטן יחסית אם ניקח בחשבון את השתייכותם הפוליטית של תושבי העיר וגודל האוכלוסיה. בהתחלה היו אלה רק אנשים בודדים בעלי השקפות קצוניות לאומניות פאשיסטיות שהתגייסו מבין המעמד הבינוני והפקידות הסלובקית. מספרם של אנשי ה"גארדה" גדל עם הרדיפות האנטייהודיות ועם הצטרפותם של יסודות אנטישמיים קיצוניים לשורותיה. בזמן הגירויים הגיע משמר הלינקה לשיא עוצמתו, אבל גם אז לא נימנו בו יותר מ-50 איש, מספר קטן בהשוואה לערים אחרות. מבחינת הרכבו האנושי עבר משמר הלינקה גם כן התפתחות משמעותית. אם בהתחלה היו אלה מניעים אידיאולוגיים אשר דחפו את האלמנטים הקיצוניים למשמר הלינקה, בשלב מאוחר יותר השתנה הדבר לחלוטין. מספרם של "הלוחמים הותיקים" ירד בהתמרה, עקב היתרונות החברתיים והכלכליים אשר בהם זכו, ובמקומם זרמו לשורות "הגארדה" יסודות שוליים, בטלנים למיניהם, "לומפן-פרולטריון" ושיכורים מועדים, אשר תאוות הבצע וגזל הרכוש היהודי היו הרקע להצטרפותם לשורות משמר הלינקה. האירגון כולו הפך לחבורת בריונים ופושעים כשעורריות, הוללות ושכרות עמדו על סדר יומם, בעיקר משהגיע "תור הזהב" שלהם בתקופת הגירויים כשעסקו בשוד בתים יהודים אשר בעליהם גורשו קודם לכן על ידי "הגארדיסטים" למחנות המוות.

בפיקודו של משמר הלינקה התחלפו במשך הזמן 4 מפקדים. אישים אלה מוצאם היה ממעמד הפקידות ונימנו על המשמרת הותיקה של המפלגה. על אישיותו של בלה מרקו ועמדתו בשעת הגירויים כתבתי קודם. לזכותו יש לציין כי בשעת המצודים הזהיר יהודים שעומדים לגרשם, ועד כמה שידוע לא שם יד על רכוש יהודי, לצערנו היה בלה מרקו רק תופעה בודדת בין אנשי המשטר הקלר-פאשיסטי בעיר, אולי משום שהיה יליד המקום והתיידד בצעירותו עם יהודים רבים, למרות שהיה איש מפלגת הלינקה ולאומני נאמן.

המפקד הנפתי לודביג, אשר לפי מקצועו היה מפקח על בתי הספר, היה דמות אופיינית לבעלי שררה הסלובקים, טיפוס מושחת אשר התעשרותו היתה חשובה לו הרבה יותר מאשר תפקידיו במשמר הלינקה ולמען כסף היה מסוגל לעשות הכל. אחרי ששם ידו על רכוש יהודי רב ושלשל לכיסו שוחד מידי היהודים, מוכן היה גם בכמה מקרים לעזור. לודביג לא הלך בעקבות קודמו בתפקיד, מרקו, והיה פעיל מאד גם בתקופת הגירושין ואחד האחראים על בצועם. שני המפקדים האחרים, פוקאן וצינל היו אנשים יותר צעירים ונמנו על הקיצוניים ביותר בחבורה הפאשיסטית בעיר. שניהם היו אנטישמים ראדיקלים, אשר ראו יעוד וחובה להקשות על היהודים, לעשות את חייהם לבלתי נסבלים, ובגירושם מצאו התגשמות של רעיונותיהם. לצינל, אשר היה ממוצא גרמני, יליד העיר האנדלובה ופקיד משרד האוצר בטופולצ'ני, היה חלק נכבד בגירוש אחרוני היהודים מהעיר בספטמבר 1944 וברציחות על יד הכפר נמציצה. יש להזכיר מספר שמות מקרב אנשי השורה של משמר הלינקה אשר התנהגותם הגסה והחייטית היתה מעל ומעבר לכל הנורמות המקובלות אפילו אצל פושעים כאלה. בלטו בפרעותם "הגרדיסטים" האחים צפאי סלש, גרגל, קריסט, זלינקה, שוכמן, צ'פקו, היובסקי, פאלוך, האחים נגי, הורבט, מרטינצ'ק ורבים אחרים.

שתי זרועות האחרות אשר נטלו גם הן חלק בגירוש היהודים היו אנשי ה"פ.ס." הגרמנים והואנדרמריה. אירגון ה"פ.ס." נועד למיעוט הגרמני בסלובקיה, והיה דומה במבנהו למשמר הלינקה. בטופולצ'ני היה מספרם זעום ותפקידם היה מצומצם מאד, ככח עוזר למשמר הלינקה. אשר לוואנדרמריה, תפקידה במצודים היה גם כן מצומצם ואנשיה השתתפו בהם באירצון בולט. המפקד הנפתי של הואנדרמריה לא שיתף כל פעולה במצודים והיה ידוע כמתנגד למדיניות אנטייהודית קיצונית. מבין הואנדרמרים היה פעיל במיוחד רק סגן המפקד פריצינסקי, אשר רדף את היהודים בכל הזדמנות ופקד על אנשיו לקחת חלק במצודים. בין אנשי הואנדרמריה היו מספר אנשים הגונים מאד, אשר השתדלו לעזור ליהודים, ובמיוחד זבורסקי וסירוצקי. המצודים על היהודים נעשו, כפי שהוזכר קודם, לפי הרשימות אשר הרכיבה ועדת הגירושין בהתאם לדרישת המחלקה ה-14. אנשי משמר הלינקה, שביצעו את המצודים, הוציאו את היהודים מבתיהם למקומות הריכוז, אשר היו בדרך כלל בחצר הקולנוע "סוקול" או בבית הספר היהודי, בליווי גידופים ומכות. המועמדים לגירוש יכלו לקחת איתם רק כ-25 ק"ג מטען אישי ושאר רכושם עבר לרשות המדינה. אולם אנשי משמר הלינקה התנפלו מיד אחרי המצוד על הבתים אשר זה עתה התרוקנו מבעליהם ושדרו מכל הבא ליד. ראש הנפה היה מפקח אישית על המצודים ועל מילוי המכסות, ולא חסך מזמנו וממרוצו כדי להשלים וגם להוסיף יהודים למשלוחים. מאחר שבאחד המצודים לא הצליחו אנשי משמר הלינקה לרכז יהודים במידה מספקת, כפי שנדרש על ידי משרד הפנים, החליט ראש הנפה להשלים את המספר על ידי יושבי בית האבות. לשם כך בא בקשרים עם האחראי על בית האבות ודרש ממנו להרכיב רשימה של 40 זקנים, ולצרפם למשלוח. האיש סירב

בהחלטיות לקחת חלק במעשה זה ואז פנה ראש הנפה אישית, בליווי הרופא המחוזי ד"ר שקולטטי לבית האבות והוציאו 40 איש, למרות ההוראה המפורשת שלפי שעה היו יושבי בתי האבות משוחררים מגירושים.

עם השלמת המצור, הובילו את היהודים לתחנת הרכבת ומשם דרך אחד ממחנות הריכוז שבסלובקיה, למחנות המוות בפולין. זאת היתה דרך היסורים אשר כ-2500 מיקירינו עברו באותם הימים.

רק ב-23 במאי 1942, לאחר שמחצית יהודי טופולצ'ני כבר גורשו מהעיר, העביר הפרלמנט הסלובקי את חוק גירוש היהודים מתוך שטחה של סלובקיה. כדאי לציין שהחוק התקבל על הבית כולו, כשרק הגראף אקסטרנהי נמנע מההצבעה. הגירושים מטופולצ'ני נמשכו עד חודש אוגוסט. לפי נתונים אשר פורסמו על ידי ה"מרכז ליהודים" עד לחודש ספטמבר 1942, גורשו מהעיר 2448 יהודים, ביניהם כ-750 ילדים עד גיל 16, ז"א כ-79% מיהודי העיר. אחרי חודש ספטמבר נותרו בה רק 618 נפשות, היו אלה אנשים חיוניים למשק המדינה ובני משפחותיהם, אשר שוחררו זמנית מהמשלוחים על פי סעיף 2 של חוק הגירושים. בחודשי סתיו 1942 חלה רגיעה, והגירושים הופסקו. קומץ היהודים אשר נשארו במקום ציפו בחרדה למה שיביא העתיד. כבר בחודש פברואר 1943 הופרע השקט היחסי כאשר חוגים קיצוניים במפלגת השלטון ובמשמר הלינקה עוררו את שאלת חידוש המישלוחים. באימה ובבהלה קבלו שרידי הקהילה את הכרזותיהם של ראשי השלטון, אשר הושמעו בחוצות העיר אודות חידוש הגירושים. "יבוא מרץ, יבוא אפריל והמשלוחים יחודשו" זאת היתה הסיסמה הנפוצה באותם הימים, ושר הפנים עמד בראש הפעילות הזאת.

אף על פי כן לא חודשו המשלוחים באותה שנה, והסיבה נעוצה לא רק בהבדלי תפיסה מסוימים אשר התעוררו בקרב אחדים מראשי השלטון, אלא במצב המדיני והצבאי של גרמניה הנאצית וגרורותיה. עם סיומה של שנת 1943, אשר עברה על יהדות סלובקיה בשקט יחסי, החל זיק של תקווה להתעורר בפתח שנת 1944.

שנת 1944 סימנה מפנה משמעותי בתפיסתן הפוליטית של שכבות מסוימות במדינה הסלובקית אשר הגיעה זה עתה לשנת קיומה החמישית. התחילו להתעורר ספיקות בקשר לנצחון הנאציזם ועתידה של המדינה הסלובקית. ספיקות אלה באו לביטוי בפעילות אופוזיציונית הולכת וגוברת בחוגים השונים של האוכלוסיה. אחרי שנות רווחה כלכלית אשר ממנה נהנו רבים, וזאת לא מעט הודות לרכוש היהודי שנשדד, חלה הדרדרות במצב, שהחריפה עוד יותר את הניגודים בחברה. אל מבקרי המשטר הצטרפו רבים אשר זמן קצר לפני כן היו עמודי התווך של השלטון הקלרו-פאשיסטי, אנשי המנגנון, הצבא והמפלגה. בין אישים אלה, בתוכם גם מספר חברי הממשלה, שנגד עיניהם עמדו בראש וראשונה מניעים אליביסטיים ולא אידיאולוגיים, גברה הנטייה לא לקשור עוד את גורלה של סלובקיה בגורלה של גרמניה הנאצית, אלא ליזום מדיניות גמישה ועצמאית יותר, מותאמת להתפתחויות. גם

בקשר לשאלה היהודית הורגש שינוי מסוים. הממשלה הסלובקית לא התלהבה במיוחד מהפניות הגרמניות אשר נעשו בשנת 1944 לפתור באופן סופי את הבעיה היהודית בסלובקיה, וענתה תשובות מתחמקות לרוב. הרוצחים של אתמול חיפשו להם אליבי לשעת הצורך. השפעה מסוימת היתה גם ליריעות על גורלם של היהודים המגורשים מסלובקיה למחנות המוות, אשר נפוצו באותו הזמן בקרב האוכלוסייה. כרי להתנער מהאחריות האיומה, הפיצו החוגים אשר יזמו את גירושם של יהודי סלובקיה למחנות המוות את הגירסה, שהגרמנים הם אשר דרשו מהסלובקים לגרש את היהודים, ולהם לסלובקים לא היתה כל ברירה אלא למלא אחרי ההוראות.

המרד הלאומי הסלובקי שפרץ ב-29 באוגוסט 1944 לא בא ליהודים כהפתעה, המתיחות כבר היתה מורגשת מוקדם והשאלה היתה רק העיתוי. הקהילה קבלה את המרד ברגשות מעורבים והדבר לא הביא בה לשינויים משמעותיים. האירועים הסוערים התרחשו הרחק מהמקום, וליהודי טופלצ'ני לא היה כל קשר איתם. בעיר הוכרו רשמית על המרד רק ב-1 לספטמבר, כשהצבאות הנאצים התחילו את התקדמותם בשטחה של סלובקיה לעבר מוקדי המרד. מחוץ לאנשי הצבא, יושבי הקסרקטין, התיחסו רוב רובם של תושבי העיר בחשדנות ובאיבה גלויה למרד עצמו ובעיקר לרקע הרעיוני שמאחוריו. רק בודדים הצטרפו לצבא המורדים. האוכלוסייה הסלובקית נקטה עמדה עוינת, כציפיה להתפתחויות, במיוחד לאור השמועות על התקדמות הצבא הגרמני לעבר העיר. באותם שלושה ימים שהעיר היתה בידי המורדים, לא התרחש דבר. הזמן היה קצר מכדי להתארגן, והעיר נעזבה עוד ב-2 לספטמבר, טרם בואם של הגרמנים.

ביום א', שלישי לספטמבר 1944, בשעות הבוקר, פרצו כוחות ס.ס. משוריינים מהעיר ניטרה לעבר טופלצ'ני שנכבשה אחרי קרב קצר בחוצות העיר, בשעה 12.30 בצהריים. לגרמנים היו 6 הרוגים וכ-15 פצועים מול כ-50 הרוגים מבין המורדים, רובם בחורים צעירים מכפרי הסביבה, ללא כל נסיון צבאי, אשר גויסו בחיפזון, ובנשקם הדל לא יכלו להוות מכשול רציני בפני הטנקים של רוצחי הס.ס. למודי הקרבות. בשעת הכיבוש נלכדו בתוך העיר כאלף יהודים, מהם שרידי הקהילה אשר שהו במקום וגם כאלה אשר חזרו מהשטח המשוחרר על ידי המורדים, עם פיזור מחנות העבודה. נוסף להם היו שם באותה השעה כמה משפחות יהודיות ממזרח סלובקיה, אשר הגיעו לטופלצ'ני קודם לכן. כל היהודים האלה אשר שרדו מהמשלוחים של שנת 1942, נפלו לפתע לידיהם של רוצחי הס.ס. אשר מטרתם המוצהרת היתה, לחסל פיזית כל מתנגדי המשטר הפאשיסטי. בעקבות צבא הס.ס. הכובש נכנסה לעיר יחידת רוצחים מיוחדת, "פלוגת מבצע 14" (אינזאץ-קומנדו 14), אשר הוקמה עם פרוץ המרד הסלובקי במורביה והורכבה מאנשי הגסטפו, משטרת הבטחון וה-ס.ד., ומנתה כ-150 איש. כנופיה זאת, שבראשה עמד סרן של ס.ס. (האופטשטורמפירר) ד"ר האונר שרבים מיהודי טופלצ'ני הכירוהו אישית, הקימה את המפקדה שלה בביתו של מקס הרטנשטיין. לכל אנשי

היחידה, אשר פעלה קודם במזרח, היה נסיון רב־שנים ברציחות אכזריות ביותר של מאות אלפי יהודים בשטחה של רוסיה הכבושה, ולהם הועיד הגורל להיות החורצים את דינם של שרידי הקהילה היהודית בְּטוֹפּוֹלְצֵינְי.

האוכלוסיה קבלה את כניסתם של הגרמנים לתוך העיר בתחילה בצורה מאופקת, מאחר שלא היה ברור מה יהיו תגובותיהם של הגרמנים, אך לא עברו אלא שעות ספורות ורחובות העיר התמלאו קהל רב אשר גילה יחס ידידותי והתגודד עם הכובשים. הראשונים אשר יצאו לקראת כובשי ה־ס.ס. והתיצבו לשירות היו אנשי "משמר הֶלִינְקָה" אשר הרגישו ששעתם הגיעה. מפקד המשמר צִיזֶל גייס במשך שעות 36 מאנשיו הנאמנים והעמיד אותם תחת הפיקוד הגרמני, ככוח עזר לצידם של אנשי "פלוגת המבצע". כבר בערב הראשון אחרי הכיבוש, לקחו גם הם חלק בפעילות המשטרתית בחוצות העיר. ציזל, בגלל מוצאו הגרמני והשקפותיו הפאשיסטיות, זכה מהרגע הראשון לאמונם של מפקדי ה־ס.ס. והוטלו עליו ועל משמר הֶלִינְקָה תפקידים שונים.

למחרת ארגנו כובשי ה־ס.ס. הגרמנים "אסיפת הסברה" שבה השתתפו אנשי הגסטאפו ומשטרת הבטחון של ס.ס. וגם כל הנציגות הסלובקית המייצגת את אוכלוסית העיר. אחת הנקודות החשובות בהן עסק הכנס, היתה השאלה היהודית. הדובר מטעם האוכלוסיה הסלובקית היה ראש הנפה, אשר הביע את הסכמתם של מוסדות הנפה והעיר עם האמצעים אשר רוצחי "פלוגת מבצע 14" הציעו, כדי לפתור באופן סופי את בעיית יהודי טוֹפּוֹלְצֵינְי. כך נחרץ גורלם של כאלף היהודים אשר נשארו בעיר אחרי הכיבוש הנאצי. אבל עוד לפני שהרוצחים התחילו במלאכה הם הפעילו את השיטה המקובלת והברוקה: קודם יש להרגיע מעט את היהודים, לזרוע תקוות ואשליות ואחר כך לרצחם. לפי שיטה זאת פעלו גם בְּטוֹפּוֹלְצֵינְי. כצעד ראשון, הוזמן הרב הַכֶּרְפֶּלְד, אשר כיהן באותו הזמן כמ"מ הרב הראשי, בפני מפקד פלוגת מבצע 14, אשר ציוה עליו להרגיע את היהודים, התיר לרב לקיים תפילות בבית הכנסת הגדול והבטיח שליהודים לא יאונה כל רע. גם נציגי הקהילה אשר התקבלו אחריו הופתעו מיחסו של המפקד, שדרש מהיהודים לחזור לעבודה ולחיים תקינים. בשיטה דומה פעלו גם החוגים הסלובקים הרשמיים, בהפיצם שמועות שאין לגרמנים כל תכניות לגבי היהודים. אבל מעבר להבטחות והרגעה החלו ההכנות לחיסול הקהילה.

כצעד הראשון נעצרו, לפי הלשנת תושבים סלובקים שבניהם הצטרפו למורדים, קְרוֹל פוֹלֶק, מעסקניה הבולטים של הקהילה היהודית וסגן ראש העיר לשעבר, ואישתו ומשפחת פִּינְדֶל מהכפר קְרוֹשׁוֹבָצָה. הם הוצאו אחרי מספר ימים מבית הסוהר הנפתי ונרצחו, ועד היום הזה לא מודע מקום קבורתם. ב־6 בספטמבר נרצח בכיכר העיר מוריץ הוֹכְבֶּרְגֶּר, גם הוא מפרנסי הקהילה, לאחר שה"אריזטור" אשר ישב בעסקו ששמו יוזף לאטקוֹצִי שלח כמה אנשי ס.ס. שיכורים לביתו ובנסיון להתחמק מהם הוא נרצח. מעשים אלה זעזעו את היהודים עד לעומק נפשם, אבל מאוחר היה מכדי להושיע.

ב־8 בספטמבר 1944 בשעות הצהריים הוחל בפעולה, כשפלוגת המבצע ה־14 בעזרת אנשי משמר הלינקה פרצו לבתי היהודים וגררו אותם למפקדת הפלוגה שבבית הרטנשטיין. כל הפעולה נעשתה במהירות מירבית, לפי רשימות וכתובות מוכנות מראש אשר סופקו לרוצחים הגרמנים על ידי השלטונות המקומיים. לא עברו אלא שעות ספורות וכל היהודים, — פרט למשפחות בודדות, (כ־30 — 40 איש אשר הצליחו ברגע האחרון להתחמק ולמצוא מחבוא), נאספו ורוכזו בתחנת הרכבת. בשעה 16.00 של אותו היום זוה הרכבת עם יהודי טופולצ'ני בדרכה למחנה הריכוז סרד. אבל בזה לא תמה הפרשה הטרגית של יהודי העיר. באותו יום הלשינו האיכרים הסלובקים על כמה מיהודי טופולצ'ני אשר הסתתרו באחוזה "נובי סֶכֶט". יחידה מפלוגת המבצע נשלחה למקום ואחרי עינויים אכזריים רצחו 4 מיהודי טופולצ'ני, את האחים גֶלֶאי, הרמן פֶרִידְמָן ואת פולק בעל האחוזה.

פעילותם הנפשעת של רוצחי פלוגת המבצע 14 ואנשי משמר הלינקה הגיעה לשיאה ברציחתם של אחרוני יהודי טופולצ'ני ב־10 לספטמבר על יד הכפר נֶמְצֶ'צָה. באותו יום הובאו 52 יהודים, רובם מטופולצ'ני, אשר נתפסו ע"י הס.ס. אחרי שתושבי המקום גילו את מקום מחבואם, לשדה פתוח בין העיר ובין הכפר נמצי'צה ונרצחו שם באכזריות ע"י אנשי פלוגת המבצע ועוזריהם הסלובקים. אחרי הרצח הושלכו גופותיהם לקבר אחים אשר נחפר ע"י הקרבנות קודם לכן. ביניהם היו גם שישה ילדים קטנים, כשהצעיר הוא התינוק של משפחת לִינְקֶנְבֶרג, בן שלושה חודשים. על פעולת דמים זו פיקדו רוצחי הס.ס. ד"ר גְרוֹס ואונְגֶלְט ונעזרו ע"י מחלקה של משמר הלינקה בפיקודו של צִיזֶל אחרי אותו יום דמים נשארו בעיר, פרט ל־2-3 יהודים אשר היו נשואים לנשים סלובקיות, רק שתי יהודיות בודדות, הגברת שִימְקוֹ שעברה את גיל ה־90, ובתה הגברת פּוֹגֶל. הן נשארו במקום עד לשחרורה של טופולצ'ני. קשה למצוא הסבר מתקבל על הדעת לכך אך עובדה היא, שלמרות שהסלובקים, ויתכן שגם הגרמנים ידעו על קיומן, לא נגעו בהן לרעה.

יחסה של אוכלוסית העיר לגירוש היהודים.

הפרק הבא מוקדש ליחסם של תושבי העיר ליהודים בימי הגירוש. כבר בראשית דברי עלי להצביע על שתי עובדות יסוד אשר השפיעו, ולמעשה קבעו, את התנהגותה של האוכלוסיה הסלובקית בגירוש היהודים.

העובדה הראשונה והקובעת נובעת מההנחה, שהתושבים הסלובקים רובם ככולם היו מעורבים מי בצורה ישירה ומי בעקיפין בגזל רכוש יהודי, להנאתם הפרטית. על ידי ההשתלטות על הרכוש היהודי הרב, חל שינוי מהפכני באורח חייהם של חוגים רחבים מאד מבין האוכלוסיה בעיר, וכל מחשבתם וכל פעלם בשנות השואה היתה לשמור ולהבטיח לעצמם את כל היתרונות החומריים והכלכליים בהם זכו מהרכוש היהודי אשר נפל לידיהם. כידוע, הצעד הראשון לנישול היהודים היה ה"אריזציה", ז"א העברת עיסקיהם של היהודים לידיים של לא־יהודים. בשלב זה הנשכרים היו בעיקר החוגים אשר נמנו על הכנופיה

השלטת והחוגים המקורבים להם. שכבות רחבות של העם נשארו לעת עתה מחוץ לתמונה. השלב הבא הגיע בשעה שעל היהודים הוטלו צווים שונים שמטרתם היתה לגזול מהם את כל דברי הערך שברשותם ולמסור אותם לידי המדינה. כדי להתחמק מהוראות אלה, מסרו היהודים הון גדול, כסף מזומן, זהב, תכשיטים, ניירות ערך וכו' לידי שכניהם ומכריהם הסלובקים לשם שמירה, בתקווה לקבלם בחזרה עם שינוי במצב. היו מקרים רבים שהסלובקים הציעו בעצמם ליהודים לשמור על רכושם ולהחזירו בבוא השעה. בדרך זו הועבר לידי הסלובקים הון אשר רק בטופלצ'ני נאמד בכמה מיליוני כתרין וברובו לא הוחזר לעולם לבעליהם, מאחר שנרצחו במחנות ההשמדה. כמוכן חובה עלינו להזכיר כי היו מקרים, אומנם בודדים, שהסלובקים החזירו בצורה מסודרת את כל אשר היהודים מסרו לידיהם.

השלב האחרון בשוד הרכוש היה בשעת גירוש היהודים. אותה שעה הגיעו לסיפוקן המלא בעיקר השכבות הנמוכות, אשר עד אז הרגישו את עצמן מקופחות. מיד עם גמר המצוד על היהודים וריכוזם, נפרצו דירותיהם על ידי המון, בעיקר בני משפחותיהם של אנשי משמר הלינקה, אשר מסרו לקרוביהם במקרים רבים גם מפתחות הדירות אשר לקחו מהיהודים המגורשים. מאחר וליהודים הותר לקחת מטען רק עד 25 ק"ג, נשארו דירותיהם מלאות והגויים הוציאו משם כל מה שבא לידם, בגדים, שטיחים, ריהוט, כלי בית וכו'. הדירות אשר לא נפרצו, רכושן נמכר במכירות פומביות בחוצות העיר בעד פרוטות, ע"י פקידי העירייה. העובדה הנוספת אשר השפיעה לא מעט על התנהגותם של הגויים ביחסם אל היהודים, אינה קשורה במישרין לגזל הרכוש. אחרי גירוש היהודים התפסחות של דירות, רובן במצב טוב יותר ובמקום מרכזי יותר מאשר דירותיהם של הסלובקים. עם שיפור במעמד החברתי והכלכלי בא גם הדחף להטבת תנאי הדיור, ודירותיהם של היהודים באו לפתור את הבעיה. גם קידום של הנוצרים במקומות העבודה השונים, בעיקר בתחום המקצועות החופשיים, שאמנם בהם לא היה ליהודים תחליף, שימש במקרים מסוימים דחף לגירוש היהודים.

אם נתחשב בכל הגורמים אשר הוזכרו כאן, קל יהיה לנו להבין את קו מחשבתם ואת תמיכתם ללא סייג של תושבי טופלצ'ני בגירוש היהודים. בגירוש היהודים אל מחוץ לסלובקיה מצאו כולם את האמצעי אשר ישחרר אותם מכל ההתחייבויות המוסריות והכלכליות לגבי היהודים ולכן עשו הכל כדי להחיש את הגירוש בלי לקחת בחשבון את התוצאות להן הדבר עלול לגרום. היו תופעות מסמרות-שער, כשלמען תאוות בצע מוכנים היו סלובקים אשר התגוררו שנים רבות בשכנות טובה עם היהודים, לפנות לשלטונות בדרישה לגרשם בהקדם. האריזטורים, אשר היהודים בעצמם הכניסו אותם לעיסקהם, בגלל היכרות ויחסי מסחר של עשרות בשנים, דרשו לגרש את שותפיהם היהודים וגם אזרחים אשר חמדו את דירותיהם הטובות של היהודים לא הרפו מהם עד שהיהודים גורשו. התנהגות פושעת זאת הגיעה לשיאה בשעת הכיבוש הגרמני, כשהכל ידעו מה עלול ליהודים במחנות המוות ובגאי ההריגה שבמזרח, ולמרות הכל שיתפו התושבים שיתוף פעולה מלא עם

המרצחים לא רק בשעת הגירוש ב-8 לספטמבר 1944, אלא המשיכו גם לאחר מכן והתוצאה היתה קבר־אחים על יד נִימְצִיָּה.

אין נסיבות אשר יכולות לתרץ את ההתנהגות השפלה הזאת ולכן לא מתקבלת על הדעת הגירסה המקובלת על הסלובקים, שלא ידעו על גורלם של היהודים המגורשים. תירוץ זה אולי תופס לגבי תקופה קצרה, אחרי הגירושים הראשונים של שנת 1942. מאוחר יותר ידעו זאת היטב מפיהם של החיילים הסלובקים אשר חזרו מהחזית המזרחית, וסיפרו בחוצות העיר בגלוי על הרציחות ההמוניות להן היו עדים ברוסיה הכבושה, וגם הכנסיה הקתולית פרסמה מנשר על גורלם של היהודים המגורשים מסלובקיה. יתר על כן, ללא עזרתם הפעילה של חוגים סלובקים השונים, לא היו הרוצחים הגרמנים מסוגלים לבצע באותה היעילות ובזמן כה קצר את המצוד וגירושם של כאלף היהודים בשנת 1944. על ההתנהגות המחפירה הזאת מעידה בצורה קולעת התעודה, שנכתבה בידי מפקד "פלוגת מבצע 14" בה הוא מציין את שמחתם ושביעות רצונם של תושבי העיר טופולצ'ני, מהצעדים אשר נקטו הגרמנים ועוזריהם הסלובקים נגד יהודי טופולצ'ני. תעודה זו יכולה לאשר ולחזק את טענותינו על התנהגותה של האוכלוסיה הסלובקית בעיר.

ולבסוף, אי אפשר שלא להזכיר אותם מקרים בודדים של אצילות נפש וגילויי אנושיות אשר התגלו באוירה העכורה של שנאת יהודים ובזמנים קשים ביותר, את הבודדים אשר גם בימי השיא של ההשתוללות האנטי־יהודית לא איבדו צלם אנוש, שחו נגד הזרם הכביר של האנטישמיות והושיטו יד עזרה. גם בין בני עירינו היו מעטים, אשר מקומם נועד להם בין חסידי אומות העולם אשר עמדו לצדנו בתקופה טרגית זו. סוף הקבוצה של השואה

קורות ומקורות לקהילה יהודית טופולצ'אני
ביבליוגרפיה וזכרונות אישיים.

לשם חיבור ספר זה, נעזרתי בספרות, כתבי עת וגם בזכרונות אישיים. למען שלימות העבודה, רואה אני כחובה לציין כאן את הביבליוגרפיה אשר עמדה לרשותי וכמו כן רשימת שמות האנשים אשר מזכרונותיהם שאפתי פרטים חשובים לחיבור זה.

ביבליוגרפיה

- אנציקלופדיה למדעי החברה.
אנציקלופדיה של ציונות דתית.
ספר השומר הצעיר, א-ב.
שלום אנטמן: תולדות תנועת בני עקיבא בצ'כוסלובקיה.
י. טורי: מהומה ומבוכה במהפכת 1848.
צ. זהבי: מחתם סופר עד הרצל.
י. זהבי: מהתבוללות לציונות.
י. גרינוולד: טויזנר יאר יידישען לעבען אין אונגארן.
י. גרינוולד: הרפורמציה היהודית בהונגריה.
פ. ה. שוורץ: שם הגדולים מארץ הגר.
נפתלי בן משה: צרור איגרות לתולדות המזרח.
רבי יצחק שווייגר: ברכת יצחק.
בנימין שרייבר: כתב זאת זכרון.
ל. רוטקירכן: חורבן יהדות סלובקיה.
"זכרון לאברהם", נערך על ידי ישיבת אוהל שמעון.

Dejiny lidstva, II, Melantrich.
 Magyar Megyék és Járások, Nyitra Megye.
 Nyitra Vármegye Monografia, (1890).
 Monumenta Hungariae Judaica, I-XV.
 Encyclopædia Judaica.
 Magyar Nemzeti Statisztika, 1890.
 Magyar Zsidó Lexicon.
 The Jews of Czechoslovakia, Vol. I, II.
 Slovník Slovenského národného povstania.
 Nemci a Slovensko, 1944, Dokumenty.
 Zidovská Rocenka, 5700 (1940).
 Tragedia Slovenských Židov, Fotografie a dokumenty.
 E. Petrovicová: Cesty v Topolcianskom okrese.
 J. Heller and Z. Vajda: The Synagogues of Hungary.
 R.L. Braham: Hungarian Jewish Studies, I.
 O. Sajimovic: Židia na Slovensku.
 F. Liebig: Photographien aus dem Jüdischen Congres.
 L. Lipscher: Die Einflussnahme des Dritten Reiches auf die Judenpolitik der
 Slowakischen Regierung.
 Dr. B. Tomaschoff: Reichentahl Benjamin Zeév emlékére. Új Kelet, 26.6.70.
 Jüdischer Kalender 1916, Wien, S. 429.
 Jewish Social Studies, Vol. 27.
 Die Welt, No. 48, 1902.
 Haderech, April 1940, Maj 1940.
 Židovské noviny, Čís. 7. 1938, čís 16. 1938, čís 6. 1939, čís 13.1939,
 čís. 25, 1939.
 Práca, 22. November 1970: Tisický obeti Einsatzkomanda 14 na Slovensku.
 Imrich Stanek: Zrada a pád.

ואלה קדושינו, יהודי טופולצי'אני
והסביבה, אשר ניספו בתקופת השואה

אקשטיין צבי	אדלר יעקב ומשפחתו
ארנוולד-קרויניק אילקה	אדלר יעקב ס. ומשפחתו
ארנוולד יוסף	אדלר יוסף
ארנוולד יצחק	אדלר ארנה
ארנוולד רוז'נה	אדלר ארווין
ארנוולד ראובן	אדלר קרול
ארנוולד יהודה	איבנובסקי (וייס) אירמה
ארנוולד שמואל	איבנובסקי אוה
ארנוולד שאול	אויהזי ארנסט
ארנפלד יוליוס קרנצה	אימרגוט יוסף
ארנפלד רעיתו קרנצה	אימרגוט אילונה
ארנפלד מיקולש קרנצה	אימרגוט אולגה
ארנפלד אמיל קרנצה	אינגבר, סופר ומשפחתו
ארנשטיין אלפרד	אליאש ומשפחתו
ארנשטיין רוזנה	אנגל אדולף ולקה ביליצה
ארנשטיין ויליאם יצובצה	אנגל ינטה ולקה ביליצה
ארנשטיין מרים יצובצה	אקשטיין מקס
ארנשטיין גיטה יצובצה	אקשטיין עמליה
ארנשטיין קלמן ואישתו	אקשטיין יוסף
אקשטיין שמואל-מנחם	אקשטיין רעיתו
אקשטיין אסתר	אקשטיין יעקב
אקשטיין לאה	אקשטיין מרדכי
אקשטיין גיטל	אקשטיין ירמיהו
אקשטיין רבקה	אקשטיין מנדל
אקשטיין יעקב	אקשטיין שושנה

ביליג צילה	אקשטיין דוד
ביליג דוד	בואר ארנקה
בירמן אירמה	בואר אוה
בירמן מקס	בוהם ארטור ומשפחתו
בירמן דוד	בוהם אדולף
בירמן שמואל	בוהם לדיסלב
בירמן אירנה	בוהם אלדאר
בירמן רוזה	בוהם בוזנה
בירמן מגדה	בורין יעקב
בירמן יהודית	בורין אירנה
בירמן משה ומשפחתו	ביכלר משה יהודה
בכנר יוסף	ביכלר יטל
בכנר מלבינה	ביכלר ארמין
בכנר יוליוס	ביכלר שמואל
בכנר אוסקר	ביכלר אנטוניה
בכנר זולטן	ביכלר חיים
בכנר פני	ביכלר גיזלה
בכנר דזידר	ביכלר לולו
בכנר ליאו	ביכלר אדולף-אברהם
בכנר מרצל	ביכלר שרה
בכנר מרתה	ביכלר משה-שמואל
בכנר אדלה	ביכלר טויבה
בכנר לאיוש	ביכלר יוסף
בלום יוהן	ביכלר צבי
בלומנטל סטפניה	ביכלר אליעזר
בלומנטל אהרון	ביכלר יוסף
בלומנטל רות	ביכלר טרזיה-תרצה
בלומנפלד פרידה	ביכלר רות
בנאו רוזה וילדים	ביכלר דוד
בנאו דזידר	ביכלר רנה
בנאו אלזה	ביכלר ריכרד
בנאו ליאופולד	ביליג משה
בנאו אטל	

ברגר שרה	בנאו ינקה
ברגר מרגיט	בנאו טרזיה
ברגר מרים	בנאו ארזי
ברגר ברנט	בנאו שרה
ברגר יוסף ומשפחתו	בנאו משה ומשפחתו
ברגר אויגן	בנאו מקס ומשפחתו
ברגר דר. סילי	בנדיק (גראוס) רחל ומשפחתה
ברגר קלרי	בק מרכוס
בראנד זלה	בק פירי
ברון פרדיננד	בק אדרי
ברון גיזלה	בק אוה
ברון אלפרד	בק זיגמונד
ברון טיבור	בק יוליה
ברנפלד בנימין	בק ארמין
ברנפלד מרדכי	בק גזה
ברנפלד יטי	בראון אלפרד
ברנפלד יוסף	בראון גיזלה
ברנפלד זיגמונד	בראון אלכסנדר
ברנפלד -שיפר בלה ומשפחתה	בראון יוליה
ברנפלד שמואל	בראון משה
ברנפלד גיטל	בראון טרי
ברנפלד בנימין זאב	בראון בירי
ברנפלד יוסף	בראון בנציון ומשפחתו
ברנפלד — לינקרנברג ינקה וילד	בראון דוד
ברנפלד עקיבא ורעיתו	בראון רעיתו
ברנפלד — רוט קטו ומשפחתה	בראון מנצי
ברנפלד שמואל	בראון לדיסלב
ברנפלד רוזה	בראון מאיר
ברנפלד אלה	בראון אדיט
ברנפלד אימרה	בראון ברטה
ברנפלד לילי	ברויאר ציפרל
ברנפלד רוזה	ברגר אלכסנדר
ברנפלד פאול	ברגר רגינה

גלאי ישראל-דב	ברנפלד הרמינה
גלאי שרה	ברנפלד זלמה
גלאי אברהם	ברנפלד עליזה
גלאי עמנואל	ברנפלד זנדה
גלאי אלאדר	ברנפלד אילונה
גלב רבקה	ברנפלד ארנולד ומשפחתו
גלזל מקס	ברדר נתן
גלזל לודוויג	ברדר סרפינה
גלזל אלמר	ברדר ריכרד
גלזל אויגן	ברדר לודוויג
גלזל הרי	ברדר רוזה
גליק ומשפחתו	ברדר טרודה
גמיינר אלאדאר ומשפחתו	ברדר איזידור ומשפחתו
גרוס יהודה	בש ברנט
גרוס צילה	בש אילונה
גרוס גדליה	בש אלברט
גרוס אשר	בש ליאן
גרוס משה-שמואל	בש לידיה
גרוס — רייכניץ שרה	בש גרטה
גרוס שמואל	ברודי משה ומשפחתו
גרוס ברטה	גוטליב ומשפחתו ולקה אוהרצה
גרוס רגינה ולקה אוהרצה	גולדנר יוסף
גרוס מושה ולקה אוהרצה	גולדנר אילונה
גרוס אידה ולקה אוהרצה	גולדנר יצחק
גרוס דזידר ולקה אוהרצה	גולדנר אויגן
גרוס אדיט ולקה אוהרצה	גולדנר רוזה
גרוס עליזה ולקה אוהרצה	גולדנר טרזיה
גרוס ורה ולקה אוהרצה	גולדנר ז'אנט
גרוסבר, אלמנה איזידור	גולדשטיין אברהם ומשפחתו
גרגוש — גולדנר פולדה	גולדשטיין אדולף
גרטלר רפאל	גולדשטיין גיזלה
גרטל רחל	גלאי יצחק
גרטלר עקיבא-יוסי	גלאי מינדל

דויטלבאום הלנה אורמינצה	גריין פליקס ומשפחתו
דויטלבאום גיאורג אורמינצה	גרינהוט בנימין
דויטלבאום אוה אורמינצה	גרינהוט — לב-בר נטלי
דויטלבאום אלכסנדר נמציצה	גרינהוט מקס
דויטלבאום מרגרטה נמציצה	גרינהוט גיזלה
דויטלבאום אריקה נמציצה	גרינוולד מרכוס
דויטלבאום פרדיננדר נמציצה	גרינוולד לינה
דויטלבאום ארמין	גרינוולד ארנסט
דויטלבאום ויקטור	גרינוולד ליאופולד ולקה ביליצה
דויטלבאום הלנה	גרינוולד מטילדה ולקה ביליצה
דויטלבאום ויליאם	גרינוולד גרטה ולקה ביליצה
דויטלבאום לורקה	גרינוולד טיבור ולקה ביליצה
דויטלבאום הילדה	גרינפלד דר מרק ומשפחתו
דויטלבאום לידיה	גרינצווייג ליאופולד
דויטלבאום ולטר	גרינצווייג איבויה
דויטלבאום יוליוס	גרינצווייג ברטה
דויטלבאום לוטי	גרינצווייג ולי
דויטלבאום נלי	גרינצווייג אטל
דויטלבאום ליאופולד	דובושי רודולף
דויטלבאום רוברט	דוידוביץ אדולף
דויטלבאום דניאל	דוידוביץ הלנה
דויטלבאום ברטה	דוידוביץ אלכסנדר
דויטלבאום אדוארד טיסרה	דוידוביץ ברצי
דויטלבאום אדריאנה טיסרה	דומן ברנהרד
דויטלבאום ארטור טיסרה	דוקס יוסף
דויטש — קצבורג בריינדל וילדים	דוקס מטילדה
דויטש מנחם	דוקס — זינגר אירמה
דויט רוזה	דוקס -- בכרך סטלה
דויטש אברהם	דוקס אלזה
דויטש שרה	דיאמנט איגנץ ומשפחתו
דויטש עקיבא	דיאמנט נתן ומשפחתו
דויטש עמנואל	דויטלבאוס טרוזיה אורמינצה
דויטש גרטה	דויטלבאום וילהלם אורמינצה

הוכברגר שרה	דויטש פנחס-מיכאל
הוכפלדר אויגן ריצאני	דויטש יעקב ומשפחתו
הוכפלדר רוזה ריצאני	דויטש דב-בער
הוכפלדר שושנה-ריצאני	דויטש שמחה-בונים
הוכפלדר קטרינה ריצאני	דויטש יוסף-צבי
הוכפלדר אירנה ריצאני	דויטש רבקה
הולץ רגינה ומשפחתה	האופט צבי
הוף ין	האופט אלזה
הייטלר אמיל ולקה אוהרצה	האופט מאיר-שלום
הייטלר נלי ולקה אוהרצה	האופט אריקה
הייטלר אלאדק ולקה אוהרצה	הברמן ארפד ומשפחתו
הייטלר דזידר ולקה אוהרצה	הברפלד, רב שמעון-צבי
היימן אויגן	הברפלד לויזה
היימן פירי	הברפלד, רב יעקב
היימן מרים	הברפלד, רב מורדכי
הילברט פיליפ	הברפלד — פרידמן טאובה
הילברט ארנקה	הברפלד אוטיליה
הילברט נורה	הברפלד לינה
הילברט אוה	הברפלד הלנה
הילברט סטלה	הברפלד אויגן
הילברט אנטוניה	הברפלד מגדה
הילברט , אלמנה מוריץ	הברפלד אלכסנדר
הילברט אמיל ומשפחתו ולקה אוהרצה	הוכברגר דוד
הירש שמואל ומשפחתו	הוכברגר פפי
הירש אויגן ומשפחתו	הוכברגר אדוארד
הירש ליאופולד ומשפחתו	הוכברגר שרה
הירשהורן חיים ומשפחתו	הוכברגר וויטך
הנדלר יוליוס ומשפחתו	הוכברגר רחל
האז לודויג ומשפחתו	הוכברגר אלפרד
הרטנשטיין מקס ומשפחתו	הוכברגר משה
הרטנשטיין אויגן ומשפחתו	הוכברגר סרן
הרטשקי מקס	הוכברגר נתן
הרטשקי מרגט	הוכברגר יוליה

וּלְנֶר אֶלְכֶסְנֶדֶר
וּלְנֶר הִילְדָה
וִיזֹל יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתּוֹ
וִיזֶנֶר יוֹסֵף וּמִשְׁפַּחְתּוֹ
וִיזֶנֶר מֶרְכּוֹס וּמִשְׁפַּחְתּוֹ
וִיטֶמֶן אֶרְנֶקָה
וִיטֶמֶן אַנְדּוֹר
וִייל וִילֵהֶלֶם-זֶאב
וִייל יוֹלִיוֹס-יְהוּדָה
וִיִּמֶן הֶרְמֵן
וִיִּמֶן טְרִיזִיה
וִיִּנְבֶרְגֶּר גִּבְרֵת וּבֶן
וִיִּנְבֶרְגֶּר הֶרְמִינָה
וִיִּנְבֶרְגֶּר זִיגְמוֹנֶד
וִיִּנְבֶרְגֶּר אִירֵן
וִיִּנְבֶרְגֶּר מִנַּחֵם
וִיִּנְבֶרְגֶּר קְרוֹל
וִיִּנְבֶרְגֶּר שֶׁרָה
וִיִּנְבֶרְגֶּר אוֹה
וִיִּנְבֶרְגֶּר עֲלִיזָה
וִיִּנְבֶרְגֶּר גִּזָּה
וִיִּנְבֶרְגֶּר בֶּרְטָה
וִיִּנְבֶרְגֶּר שֶׁרָה
וִיִּנְבֶרְגֶּר יוֹרִי
וִיִּנְבֶרְגֶּר טוֹמַשׁ
וִיִּנְבֶרְגֶּר נֶנְדּוֹר
וִיִּנְבֶרְגֶּר מֶרִים
וִיִּנְבֶרְגֶּר אוֹיִגֵן
וִיִּנְבֶרְגֶּר זֶהְבָּה
וִיִּנְבֶרְגֶּר עֲלִיזָה
וִיִּנְבֶרְגֶּר אוֹסְקָר
וִיִּנֶר אַחִיּוֹת
וִיִּנְרֵב יִצְחָק וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

הֶרְטֶשְׁקִי קֶלְרָה
הֶרְטֶשְׁקִי אֶרְפֶּר
הֶרְטֶשְׁקִי אִידָה
הֶרְטֶשְׁקִי טוֹמַס
הֶרְטֶשְׁקִי זֹוּקָה
הֶרְטֶשְׁקִי אוֹיִקֵן
הֶרְטֶשְׁקִי וִילְמָה
הֶרְסֶקָה מֶרְטָה
הֶרְסֶקָה אֶלְאֶדֶר
הֶרְסֶקָה אוֹה
הֶרְצוֹג (לִינֶק) דִּינָה
הֶרְצוֹג חַיִּים

וּאֶגוֹ אֶלִיזֶבֶט
וּאֶגוֹ מֶרִים
וּאֶגוֹ וִילֵהֶלֶם וּמִשְׁפַּחְתּוֹ
וּלְצֶק מִגְדָּה
וּלְצֶק פֶּרְאַנְסִיֶסְקָה
וּלְצֶק וּמִשְׁפַּחְתּוֹ
וּלְשֶׁטִּין דּוֹד
וּלְשֶׁטִּין עֲלִיזָה
וּלְשֶׁטִּין וִילִיאָם
וּלְשֶׁטִּין אֶרִיקָה
וּלְשֶׁטִּין מֶשֶׁה
וּלְשֶׁטִּין מֶרְטִין
וּלְשֶׁטִּין רוֹבֶרְט
וּלְשֶׁטִּין יֶנְקוֹ
וּלְשֶׁטִּין אֶלְאֶדֶר
וּלְשֶׁטִּין פֶּפְקוֹ
וּלְשֶׁטִּין יֶנְקָה
וּלְשֶׁטִּין מִשְׁקוֹ
וּלְשֶׁטִּין וּמִשְׁפַּחְתּוֹ נִידָאנוֹבְצָה

וייס, רב אברהם אליעזר
וייס ינטה
וייס אדולף ומשפחתו
וייס ארמין
וייס פני
וייס איזידור ומשפחתו
וייס ברנט
וייס וילמה
וייס ולי
וייס אדרי
וייס פודיננד ומשפחתו
וייס פרנטישק-פיליפ
וייס גלי
וייס יוליוס
וייס ויקטור
וייס ארנסט
וייס אדיט
וייס סוניה
וייס היינריך ומשפחתו
וייס הרמן ומשפחתו
וייס מקס
וייס לינה
וייס אלברט
וייס מרכוס ומשפחתו
וייס טומי
וייס יאני
וייס הוגו
וייס ארקה
וייס מישו
וייס אלכסנדר
וייס אסתר
וייס ליצי
וייס יעקב

וייס קלמן ומשפחתו
וייס יעקב ומשפחתו
וייס לאיוש
וייס מקס
וייס שמעון
וייס אולגה
וייס וילמה
וייס הלנה
וייס יולן
וייס פראנץ
וייס גרטה
וייס זיגמונד ומשפחתו
וייס מרישקה
וייס, מהנדס יעקב
וייס אידה
וייס (שעישוב) ומשפחתו
וייס ארוין
וייס אירנה
וייס הרטה
וייס רוברט
וייס אלכסנדר
וייסברג, רב יעקב-הרש ומשפחתו
וולברט, דר וילהלם בנימין זאב
וולברט אטה — אסתר
וולברט אמיל משה
וולברט פאול — יום טוב
ולדר יוסף ומשפחתו זאבוקרקי
ווליצר מלבין
ווליצר פאול
ונדור, דר. איגנץ
ונדור סידוניה
ורו אירן
ורו טומש

ורטהיימר היינריך ומשפחתו
ורטהיימר שמעון ומשפחתו זאבוקרקי
ורמש אברהם ומשפחתו
זוננשיין אלמנה
זיילר משה ומשפחתו
זינגר דוד ומשפחתו
זינגר יעקב ומשפחתו
זינגר יוסף
זינגר אירן
זינגר ארווין
זינגר אריקה
זיס מקס
זיס גרטה
זיס עליזה
זיס לילי
זלצר יעקב ומשפחתו
זרקובר מנחם-מנדל ומשפחתו
זרקובר מורדכי ומשפחתו
טאוב עמנואל ומשפחתו
טאוס, אלמנה פרידריך
טאוס, דר. צבי
טאוס מירים
טובוביץ, חזן אליעזר
טובוביץ גברת
טובוביץ מלך
טובוביץ נחום
טובוביץ יעקב
טרואר וילהלם
טרואר לאורה
טרואר יולי
טרואר סטפי
טרואר וויטך
טרואר אירנה

טרוצר צבי
טרוצר לאה
ילינק שמואל
כהן פיליפ
כהן רוזיקה
כהן (פליישר) אירמה
כהן ורה
כהן איזידור ומשפחתו
כהן לודוויג ומשפחתו
כהן שלמה
כהן יהודית
כהן אלכסנדר
כהן לודוויג
כהן בלה
כהן ננדור
כהן ליצי
כהן רות
כהן איזידור
כהן רוזה
כהן אוה
כהן איבן
כהן מנצי
כהן יוהנקה
כהן זיגמונד
כהן גליטצה
כהן אסתר
כהן גרטה
כהן יהודית
כהן פיליפ
כהן הרמינה
כהן ארנקה ומשפחה
כהן אלה ומשפחה
כהן שרה ומשפחה

לוי יוסף	כהן סילי
לוי נלי והילדים	כהן ינקו
לוי לאיוש	כהן יוסף
לוי שלמה ומשפחתו	כהן אוסקר
לוי שרה	כהנה — גלאי אילוש ומשפחתה
לוי אוטיליה	כ"ץ, גר צדק, אברהם ומשפחתו
לוי אלברט	לאופר אנה
לוי אלזה	לאופר מרים
לוי יהודית	לאופר הוגו ומשפחתו
לוי מרטין	לאופר וויטך ומשפחתו
לוי גרטה	לאופר ריכרד ומשפחתו
לוי שושנה	לב-בר ברנט
לוי יוליוס ומשפחתו	לב-בר ברטה
לוינגר, דר.	לב-בר, מהנרס ארפר
לוינגר (גלאי) רוזה ומשפחתה	לב-בר מטילדה
לזגלד שלמה	לב-בר זיגפריד
לזגלד אטל	לב-בר ליאו
לזגלד שרה	לב-בר חנלה
לזגלד אברהם	לב-בר חנה
לזגלד פרלה	לב-בר הנס
לזגלד שמואל	לב-בר הרמן — צבי ומשפחתו
לזגלד זיטה	לב-בר שלמה ומשפחתו
לזגלד הרש-צבי	לב-בר שמואל ומשפחתו
לייכטר הרמן צבי ומשפחתו	לב-בר אלמנה זיגמונד
לייכטר יצחק ומשפחתו	לוי ארמין ומשפחתו
לייכטר ינקו	לוי הרמן
ליכטנשטיין סרפינה	לוי מקס
לינק שלמה	לוי ארנסט ומשפחתו
לינק רוזה	לוי שמעון ומשפחתו
לינק יהודית	לוי יעקב
לינק מנחם	לוי אלכסנדר
לינק רבורה	לוי דוד
לינק טולצה	לוי רוזה

מנדל פני
 מנדל מקס
 מנדל יוליוס
 מנדלבוים דוד ומשפחתו
 מנצר, בנימין זאב ויליאם
 מנצר, נטי
 מנצר יוסף
 מנצר דניאל
 מנצר יטל-ריזל
 מנצר יעקב
 מנצר ישראל
 מנצר רבקה
 מנצר עקיבא
 מנצר יששכר דב
 מנצר אליעזר-ליפמן
 נגל ברנט
 נגל יוספינה
 נגל טאובה
 נגל דוד
 נגל היינריך
 נגל אירמה
 נגל וויטך
 נגל מקס ומשפחתו
 נגל נתן
 נגל שמואל
 נגל סופיה
 נגל הרטה
 נגל עליזה
 נגל אויגן
 נגל מנצי
 נגל אלכסנדר ומשפחתו
 נגל רב יוסף
 נגל

לינק בצלאל-אביגדור
 לינק חיה-שרה
 לינק בן ציון
 לינק יהודה
 לינק גיטל
 לינק (פירסט) יטל
 לינק מנחם בן יוסף
 ליברמן אליעזר
 ליברמן גברת
 ליברמן סרן
 ליברמן גרטה
 ליברמן קמילה
 ליברמן שבע
 לינקנברג אויגן ומשפחתו
 לינקנברג גיזלה
 לינקנברג הינריך
 לינקנברג מנחם
 לינקנברג אביגדור ומשפחתו
 לינקנברג אלמנה וילהלם
 לינקנברג הרמן
 לינקנברג פרידה
 לינקנברג אלה
 לינקנברג ינקה
 לינקנברג רוזה
 לינקנברג יוסף
 לנג אלכסנדר ומשפחתו
 לנג איגנץ ומשפחתו
 לנג ינקה
 לנגר אלכסנדר ומשפחתו
 לנדאו, רב ומשפחתו
 מרקשטיין ומשפחתו
 מונק ארנסט ומשפחתו
 מנדל היינריך

נטוביץ משה ומשפחתו

נוימן אדוארד

נוימן יעקב

נוימן מרכוס

נוימן שרה

נוימן יוליוס

ניי עמנואל ומשפחתו

סנדה ארפר

סנדה עליזה

סנדה פטר

סנדה ויקטור

פדר שמעון

פדר הרמינה

פדרר סלולגה

פדרר וויטק

פדרר אולגה

פדרר ארי

פדרר סוניה

פהר דר. עמנואל

פהר פטר

פהר אלכסנדר

פהר מלבינה

פהר הרטה

פהר אנטון

פוגל יוסף

פוגל אויגן

פוגל אלפרד

פוגל אולגה

פוגל יוליוס ומשפחתו

פוגל מקס ומשפחתו

פוליצר שמואל ומשפחתו

פוליצר יצחק ומשפחתו

פוליצר דוד ומשפחתו

פוליצר מרגיט

פוליצר ינקה

פוליצר בלנקה

פוליצר חנה

פוליצר לאורה

פולק אלמנה אדולף

פולק מקס ומשפחתו

פולק הרמן ומשפחתו

פולק יואכים

פולק אדלה

פולק קרול

פולק טרוזה

פולק יולן

פולק גרדה

פולק איגנץ ורעיתו נובי סבט

פולק פאול ורעיתו נובי סבט

פוכס פראנץ ומשפחתו

פופר שמואל

פופר ינקה

פופר לדיסלב

פורגס יוסף

פורגס פני

פורגס אברהם

פורגס אשר

פורגס — הוכברגר ולי

פורגס דוד

פירסט הוגו ומשפחתו

פירסט דר. אטל ובנה

פישר ארמין ומשפחתו

פישר איזידור

פישר ארנה

פישר מרטה

פישר טיבור

פִּישֵׁר זִיגְמוֹנֵד סוֹלְצַאנִי

פִּישֵׁר יִנְקָה סוֹלְצַאנִי

פִּישֵׁר הוֹגוֹ

פִּישֵׁר רוֹזָה

פִּישֵׁר זִיגְמוֹנֵד

פִּישֵׁר צִילָה

פִּישֵׁר פִּנִּי

פִּישֵׁר אֶרְנֶקָה

פִּישֵׁר לִידִיָּה

פִּישֵׁר — קֶצְבוֹרֵג רֶבֶקָה וְהִילְדִים

פִּישֵׁר יֶחֱזֶקָאֵל

פִּלְבֶּרֶט אֲבֵרָהֶם וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פִּלְדֵּמֶן יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פִּלְדֵּמֶן מֹשֶׁה וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פִּלְדֶּמֶר יוֹלִיוֹס זַאבּוֹקֶרְקִי

פִּלְדֶּמֶר וִיקְטוֹרִיָּה זַאבּוֹקֶרְקִי

פִּלְדֶּמֶר לְדִיסְלָב זַאבּוֹקֶרְקִי

פִּלְדֶּמֶר לְדִיסְלָב זַאבּוֹקֶרְקִי

פִּלְדֶּמֶר פֹּאֹל זַאבּוֹקֶרְקִי

פִּלְדֶּשׁ אֶרְפֵּד וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פִּלְזֶנְבוֹרֵג יוֹסֵף

פִּלְזֶנְבוֹרֵג סוֹפִיָּה

פִּלְזֶנְבוֹרֵג — בְּרוֹיָאֵר אֶרְנֶקָה

פִּלְזֶנְבוֹרֵג אֶרְטוֹר

פִּלְזֶנְבוֹרֵג הֶרְבֶּרֶט

פִּלְזֶנְבוֹרֵג — שִׁינְפֶּלְד סֶרֶן

פִּלְזֶנְבוֹרֵג רוֹזָה

פִּלְזֶנְבוֹרֵג בֶּרְנֵט — בְּרוּךְ

פִּלְזֶנְבוֹרֵג שְׁמֵעוֹן

פִּלְזֶנְבוֹרֵג דְּבוֹרָה

פִּלְזֶנְבוֹרֵג אֵילֹזָה

פִּלְזֶנְבוֹרֵג קֶלְמֵן

פִּלְזֶנְבוֹרֵג גֶּרְדָּה

פִּלְיִישְׁמֵן טְרוֹזִיָּה

פִּלְיִישֵׁר שְׁלֹמָה

פִּלְיִישֵׁר קְטְרִינָה

פִּלְיִישֵׁר אוֹיִגֵּן

פִּלְיִישֵׁר אֶרְזִי

פִּלְיִישֵׁר אֵילְקָה

פִּנְיָאשׁ לוֹרֶנֶט

פִּנְיָאשׁ אֶלְזֶנְבֵּט

פִּנְיָאשׁ לֶסְלִי

פֶּרַאגֶּר מֹשֶׁה

פֶּרַאגֶּר רוֹזָה

פֶּרַאגֶּד יוֹהָנָה

פֶּרַאגֶּר פְּרִידָה

פֶּרַאגֶּר פִּיִּיבֵל

פֶּרִיד — גִּלִּיס רִיזָה וִילְדִים

פֶּרִיד אֶלִיעֶזֶר

פֶּרִיד אָנָה

פֶּרִיד שְׁמוּאֵל

פֶּרִיד נִנְדוֹר

פֶּרִיד יוֹסֵף

פֶּרִיד מִיקֶשָׁה וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פֶּרִיד אִיזִידוֹר וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פֶּרִידבֶּרֶג מֹשֶׁה וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פֶּרִידמֵן אֶלְכְּסֶנְדֶּר

פֶּרִידמֵן גֶּרְטָה

פֶּרִידמֵן גֶּרְטָה

פֶּרִידמֵן אֶדִיט

פֶּרִידמֵן דּוֹד

פֶּרִידמֵן אֲבֵרָהֶם-אֶלְבֶּרֶט

פֶּרִידמֵן רֶאוּבֵן

פֶּרִידמֵן דִּנְיָאֵל

פֶּרִידמֵן אֶטֶל

פֶּרִידמֵן אֶרְטוֹר וּמִשְׁפַּחְתּוֹ

פשיקוס לדיסלב	פרידמן חנן ומשפחתו
פשקוס שרה	פרידמן היינריך
קולקה דזידר יצובצה	פרידמן אטל
קולקה חנה והילדים יצובצה	פרידמן רוברט
קאופמן וויטך ומשפחתו	פרידמן הרמן-צבי
קאופמן דזידר	פרידמן רעיתו
קאופמן אוה	פרידמן אלברט
קבש אנדרי	פרידמן יואכים
קבש ארנה	פרידמן פאולה
קבש ארנסט	פרידמן מרתה
קבש וויטך ומשפחתו	פרידמן משה ומשפחתו
קוויטנר הוגו	פרידמן שמואל ומשפחתו
קוויטנר מרגיט	פריינד ארמין ומשפחתו
קוויטנר יוסף	פריינד יוסף ומשפחתו
קון, דר. מיכאל	פריינד יוליוס ומשפחתו
קון אירמה	פרייזיך דזידר זאבוקרקי
קונטס איגנץ	פרייזיך אויגן זאבוקרקי
קונטס הלנה	פרייזיך גיטה זאבוקרקי
קונטס רוברט	פרייזיך מיכאל פראשיצה
קונטס עליזה	פרנס שמעון
קונשטאט משה ומשפחתו	פרנס זהבה
קופולוביץ מנדל ומשפחתו	פרנס לדיסלב
קופפשטיין אימרה ומשפחתו	פרנס פראנץ
קורנפיין הירש ומשפחתו	פרנק איגנץ
קורנפיין יוליוס	פרנק רוזה
קורנפיין מרטון	פרנק אדלה
קורנפיין יעקב	פרנק גיזלה
קורנפלד-קצבורג פייגה והילדים	פרקש קרול
קורנפלד משה	פרקש מרגיט
קוט-פרידמן רוזנה	פרקש שמואל
קליין איגנץ	פרקש לילי
קליין יולן	פרקש זולטן
קורנפלד מקס	פרקש דוד

קצבורג שרה	קורנפלד ארמין
קצבורג מרדכי	קורנפלד ארלה
קצבורג יחיאל	קורנפלד ויליאם
קצבורג יטל	קורנפלד רוזנה
קצבורג אסתר	קורץ, מהנרס מוריץ
קוטשר מקס ומשפחתו	קורץ-פריד יוזפינה
קוטשר גיטה	קיזור שלמה
קוטשר מיכאל	קיזור אוטיליה
קוטשר קטרינה	קיזור יוליה
קראוס, אלמנה ברנט	קיזור אריקה
קראוס, אלמנה	קיזור ליאו
קראוס גולדה	קיזור ישראל
קרויניק דוד ומשפחתו	קיזור שרה
קרויניק פיליפ ומשפחתו	קלפשטוק עליזה
קרויניק שמעון ורעיתו	קלפשטוק אויגן
קריינר שמואל	קליין, חזן אברהם ומשפחתו
קריצלר-קצבורג רחל והילדים	קליין יהודה
קריצלר יקותיאל	קליין הינדה
קרקש הינל זאבוקרקי	קליין ישעיהו
קרקש ולטר זאבוקרקי	קליין גזה
ראב נתן	קליין מרגיט
ראב קלרה	קלנר-שטרייכר בלנקה והילדים
רבס הרטה	קנאפ יוליוס ומשפחתו
רוזנבאום בנימין זאב	קנאפ ויליאם
רוזנבאום מרים	קסטנר אלפרד
רוזנבאום יעקב	קסריאל אימריך
רוזנבאום עזריאל	קסריאל רוזה
רוזנבאום מרדכי	קסריאל טומש
רוזנברג, דר. אלכסנדר	קצבורג שלום
רוזנברג קלרה	קצבורג פרומט
רוזנברג הנס	קצבורג יוסף ומשפחתו
רוזנברג יהודית	קצבורג שיינדל
רוזנברג עמרם	קצבורג ישראל-חיים

רייך פנחס ומשפחתו
רייך, אלמנה
רייף, אלמנה לוטה ומשפחתה
רייף רגינה
רייף גלי והילדים
רייף אירנה והילדים
רייף זיגמונד ומשפחתו
רייף שמעון
רייף פירושקה
רייף מרי
רייף ליוזה
רייף אוה
ריכטר, אלמנה
רינטל גיאורג
רקובסקי ליאופולד
רקובסקי שרה
רקובסקי יהודית
רקובסקי מרתה
שאר-רוזנצווייג ורה ובנה
שאר טיבור
שבק גברת
שוור אברהם ומשפחתו
שוורץ ברנט ומשפחתו
שוורץ היינריך פרסלני
שוורץ אויגן פרסלני
שוורץ יורי פרסלני
שוורץ מרי פרסלני
שוורץ קלרה פרסלני
שוורץ ורה פרסלני
שוורץ יוליוס
שוורץ פני
שוורץ רודולף
שוורץ אדיט

רוזנברג קטקה
רוזנברג מרכוס
רוזנברג אנה
רוזנברג אוה
רוזנברג פריץ
רוזנברג אלכסנדר
רוזנברג פירושקה
רוזנברגר, דר. הוגו ומשפחתו
רוזנפלד שמואל ומשפחתו
רוזנטל ומשפחתו נידנובצה
רוזנטל אלפרד
רוזנטל גרטה
רוזנטל ולי
רוזנטל יורי
רוזנצווייג הוגו
רוזנצווייג ארזי
רוזנצווייג אטל
רוזנצווייג אדולף
רוזנצווייג הרמן
רוזנצווייג אוסקר
רוזנצווייג אוטו
רוזנצווייג מלניה
רוט פרידה זאבוקרקי
רוט משה חיים ומשפחתו
רוט שמעון
רוט רגינה
רוט שרה
רוט מרכוס
רוט אלפרד
רוט יוסף
רוזנצווייג דזידר
רוזנצווייג אירנה
רוזנצווייג טומי

שטיינהיבל יוליה	שוורץ מרישקה
שטיינהיבל סטפניה	שוורץ יאן
שטיינהיבל עליזה	שוורץ לאיוש ומשפחתו
שטיינהיבל ולטר	שוורץ, חזן איסר ומשפחתו
שטיינמץ אלכסנדר ומשפחתו	שוורץ לודוויג
שטיינר ויליאם	שוורץ רגינה
שטיינר גברת	שוורץ משה
שטיינר שמואל	שוורץ נטי
שטיינר יעקב	שוורץ אוסקר
שטיינר מיכאל	שוורץ וילמה
שטיינר אלפרד	שוורץ רוזה ולקה ביליצה
שטיינר ארנקה	שוורץ שמואל
שטיינר שרה	שוורץ שרה
שטיינר ארזי	שוורץ יעקב
שטיינר (לב-בר) טאובה	שוורץ ראובן
שטיינר יוסף	שוורץ מנחם
שטיינר גיאורג	שוורץ שלמה
שטיינר לדיסלב ומשפחתו	שוורץ רחל
שטיינר הרמן ומשפחתו	שוורץ אליהו
שטיינר אויגן ומשפחתו	שוורץ יעקב-מיכאל
שטיינר היינריך ומשפחתו	שולץ ולי
שטיינר איזידור ומשפחתו	שולץ מרי
שטיינר מרדכי	שטדלר אויגן
שטיינר יהודית	שטדלר שרה
שטיינר רחל	שטדלר יהודית
שטקובר משה	שטדלר אלברט
שטקובר רגינה	שטדלר אלוה
שטקובר יהודית	שטדלר פיליפ
שטרייכר — ברויאר חייה פייגה	שטדלר ארנסט
שטרייכר דוד ומשפחתו	שטדלר אנסט
שטרייכר מוצו והילדים	שטדלר מרדכי
שטרייכר פרידה	שטדלר פרידל
שטרייכר אנטון	שטיינהיבל אנטון

שלזינגר יעקב	שטרייכר ארמין
שלזינגר אלאדר	שטרייכר אילונקה
שלזינגר גרטה	שטרן מקס
שלזינגר מקס	שטרן שרה
שלזינגר יטי	שטרן אריקה
שלזינגר רוברט מנחם	שטרן רוברט
שלזינגר מרתה והילדים	שטרן איגנץ ומשפחתו
שלזינגר ויקטור	שיין (פלזנבורג) סטפניה
שלזינגר פרידה	שיין איבן
שלזינגר רוברט	שיין ורה
שלזינגר וויטך — בצלאל זאבוקרקי	שימקו נלי-אנה
שליסלר ריכרד	שימקו מלניה
שמעיוביץ שלמה ומשפחתו	שימקו הרמן ריצאני
שנדור, דר. יוליוס	שימקו אלאדר ריצאני
שנצר ויליאם ומשפחתו	שיק זיגמונד ורעיתו
שנק, אלמנה אהרון	שינפלד יהודה
שנק ארמין	שינפלד צורטל
שנק ארנולד	שלזינגר אדולף
שנק נלי	שלזינגר מלבינה
שנק לדיסלב	שלזינגר יעקב
שנק ורה	שלזינגר אמיל
שנק לילי	שלזינגר הרי
שנק בוזנה	שלזינגר ארמין שלזינגר ולי
שנק איגנץ ומשפחתו	שלזינגר אויגן ומשפחתו
שנק יעקב	שלזינגר הרמן
שנק ברטה	שלזינגר שרה
שנק יוסף	שלזינגר מקס
שנק מרתה	שלזינגר ריכרד
שנק משה	שלזינגר יעקב
שנק רחל	שלזינגר אלה
שנק הינדה	שלזינגר שמואל
שנק מרים	שלזינגר מקס
שפיגל דוד	שלזינגר צילה

שרטר ישראל חיים
שרטר מרים
שרטר יששכר דב
שרטר אליעזר
שרטר משה
שרטר אברהם
שרטר פראנץ
שרטר סידוניה
שרטר לודוויג
שרטר לדיסלב
שרטר מקס
שרטר-שטרן מלניה
שרטר — נייברגר ביאנקה

המקום שמור כאן לכל אותן
הנשמות הטהורות מבני עירינו
אשר שמותיהם לא הצלחנו לאתר.

שפיגל שרה
שפיצר (ביכלר) רזי
שפיצר אדולף
שפיצר טאובה
שפיצר אלכסנדר ומשפחתו
שפיצר יעקב
שפיצר מלבינה
שפיצר דוד
שפיצר שרה
שפיצר אליזבט
שפיצר ברנט
שפיצר אדוארד
שפיצר מיכאל
שפיצר אלכסנדר
שפיצר יטי
שפיצשטיין זיגמונד
שפיצשטיין סופיה
שפיצשטיין סופיה
שפיצשטיין בלנקה
שפיצשטיין זלטיצה
שפיצשטיין לדיסלב
שפיצשטיין מרגיטה
שפיצשטיין דזידר
שפיצשטיין מרים
שפיצשטיין שלמה ומשפחתו
שפר אלכסנדר
שפר רגינה
שפרונץ דוד ומשפחתו
שראם איגנץ
שראם אנה
שראם רוזה
שראם ליאופולד
שראם גוסטב

עירי עירי השרופה באש!

הורתה ולירתה:

- טיטוס ימ"ש לרומי בשבי הביאנו —
- ומשם לצרפת ספרד ואנגליא הגלנו —
- פוקרנו גם לאשכנז בזהמא סבבנו —
- למורביא הביאנו ומשם לעירי הפצונו —
- צדיק הוא ד' כי פיו מרינו —
- נע ננד היינו ולבסוף לטופלצין הגענו —
- ירינו אכן פינה לחיי קהילה קדישא ביאות לנו —

ובעת אוי מה ה' לנו!

תקופת עליתה:

- טובי הכוחות של דור דעה במסירות בנו —
- וכל מרצם למוסדות תורה ותפלה וחנוכותינו —
- פאר מדות — חגך בנים ובנות — ה' מנת חלקינו —
- לבקר ולאשפז חולים — לכל חבורות ה' דאגתינו —
- צדקה לעניים. וקופסת א"י ארצינו —
- נחום אבלים, דאגה ליתומים, הכל סדרנו —
- ימי עליה בכל ענינים, עשינו, ועלינו —

ובעת אוי מה ה' לנו!

ימי עמידתה!

- טורים שלמים של בתי יהודים, יראים ושלמים. —
- ונהנים מגיעי כפם, מסחרם באמונה עושים —
- פלך כולו ה' לדוגמה במגדל אור לשאר מרכזים —
- לשמים לתפארת — ולאדם יפיפית בכל מעשים —
- צניעות מאמהות, פשטות מהאבות, למדו הילדים —

נדבת לב — עזרה לזולתו בעונג הי' עוסקים
ימי חול שבתות וימים טובים, כולם הי' מתוקים —

ובעת אוי מה הי' לנו!

השמש שוקעת:

טרוף רצת אחז פתאום את הסלובקים וגרמנים —
ובין יום לחיתו יער נדמו-ימח שמם האוירים —
פלצות אחזתני באשר על לבי עולים המעשים —
ליערות נשלחו חלקם ושם גורו ככלבים —
צפועונים נהיו שכנינו אשר אנו היינו להם המפרנסים —
נגרנו למחנות ומשם לכבשונות ותאי גזים —
יחד זקנים וטפינו הורינו ואחינו עם הילדים —

ובעת אוי מה הי' לנו!

טרוף טורף עירי!

ובתי בגסיות ומדרשות בלהבות!
פלגו הורים מילדיהם ומשפחות!
למשרפות נשלחות!
צעקת "שמע ישראל" מלנום השמימה!
נשמות הטהורות — ונשאים מעט המה!
יסובבו בארבע פנות, כאן ושמה!

ובעת אוי מה הי' לנו!

טהורים וקדושים, לא נראה עוד אותם?
ואור פניהם המאירים, לא נחזי עוד אותם?
פתילה חיהם נשרף, ואנו... חיים?
לא נשמע עוד תפלתם, במים לב שופכים?

צַעֲקַת יִסּוּרֵיהֶם, אֵיכָה? וְאַנּוּ מִמְּשִׁיכִים?
נִגְדָּעוּ, וְאֵינָם, כִּי לָקַח אוֹתָם אֱלֹקִים!
יִמַּח שְׁמָם שֶׁל הַסְּלוּבָקִים וְהַגְּרָמָנִים!

וְכַעַת אוֹי מָה הִנֵּי לָנוּ!

אפרס צבור תחת כסא הכבוד:

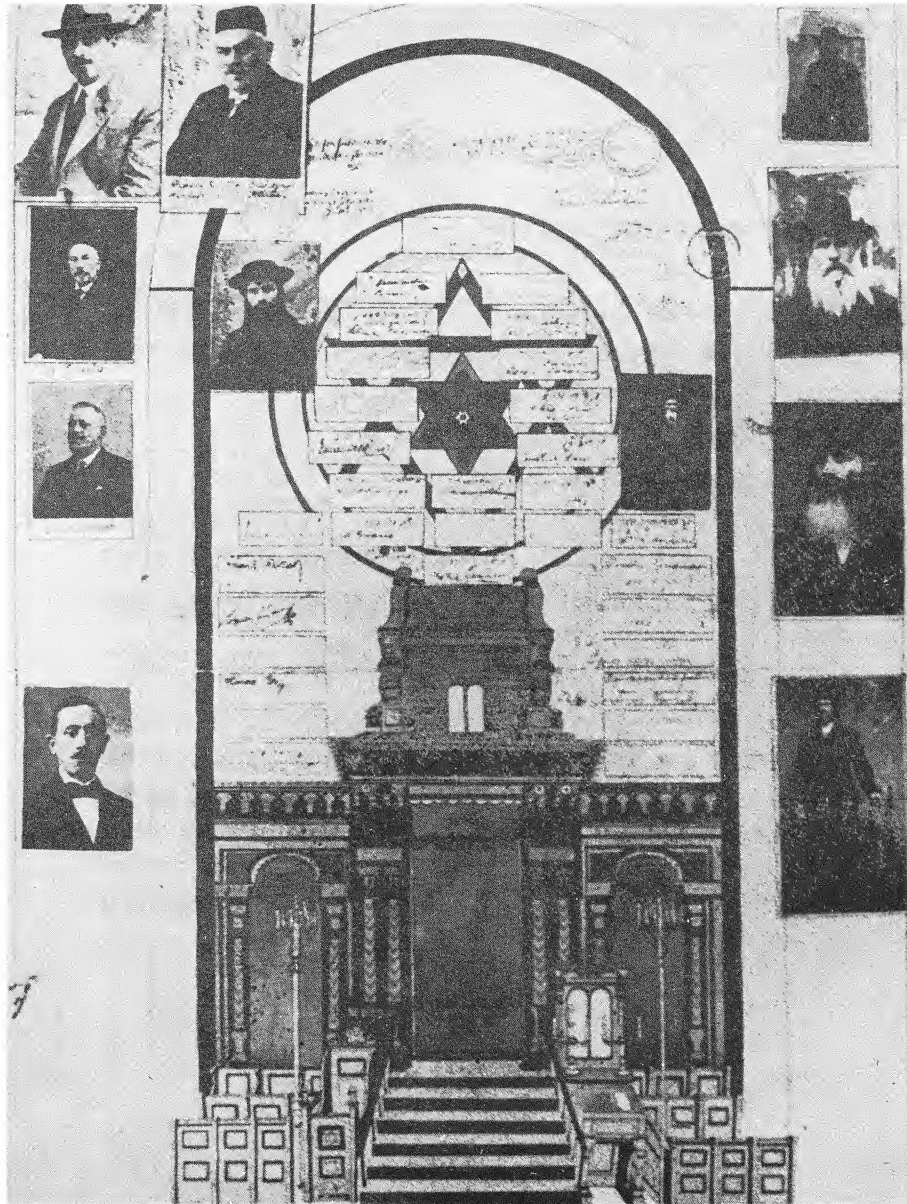
טְבוּחַ יְלָדֵינוּ — אֶפְרָם צָבוּר. אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי —
וְהוֹרֵינוּ וְנָשֵׁינוּ — אֶפְרָם צָבוּר. אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי —
פֶּאֶר קִינֵינוּ — אֶפְרָם צָבוּר, אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי —
לֹא לְנִצָּחַ תִּשְׁכַּחֲנוּ — כִּי אֶפְרָם צָבוּר, אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי —
צְרוּתֵינוּ הֵבֵט וְרָאָה — כִּי אֶפְרָם צָבוּר, אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי —
נָקוּם דָּם קְדוֹשֵׁינוּ בְיָמֵינוּ — כִּי אֶפְרָם צָבוּר, אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי —
יִשְׁלַח עֲזָרָה מִקּוֹדֶשׁ, וְיִקְוְצוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם. אֲשֶׁר עֶפְרָם צָבוּר, אֱלֹקִים אֵל דָּמִי לְדָמִי.

*קטעים מתוך פיוט לבן עירנו הנרי"צ ברנפלד שליט"א רבה של חוג
חת"ם בזכרון מאיר, ב"ב.

ל א נ י ר א !

עת יגעו שנות הרוע
ניקדירו אור הקלד
אל תירא ואל תיחת,
זכור ושמור על התוחלת,
כי יהיה עוד פעם טוב.
היהודים עוד יאושרו
במולדת הנושנת
חיים חדשים יפרחו.
שם בארץ אבותינו
השמיים שוב יזרחו.

את השיר כתבה ילדה בת 11 מטופולצ'אני, אסתר כהן, בשנת 1940.
פורסם בעיתון היהודי "הדרך" מס. 19, 16.5.1940.
אסתר בת זיגמונד כהן גורשה עם משפחתה בשנת 1942 למחנה
השמדה ושם נרצחה.
מסלובקית תירגם אלי שדמי.

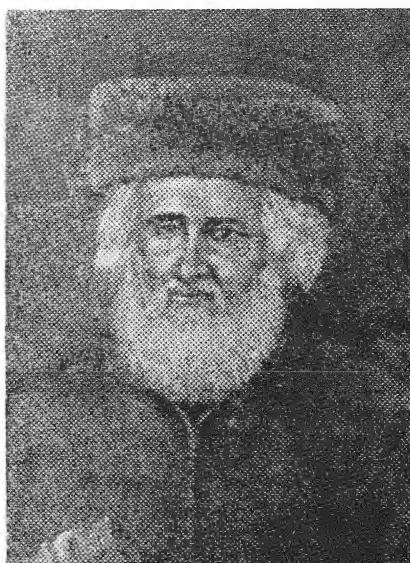

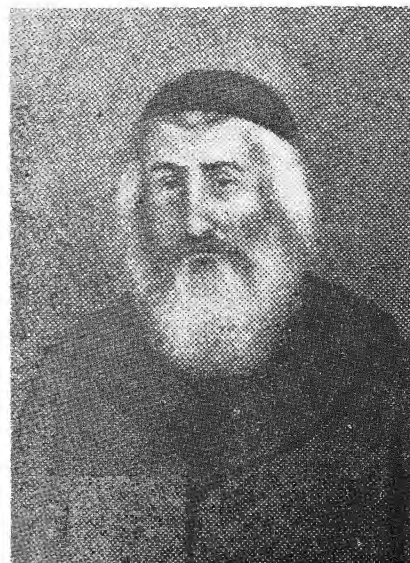
רב מנחם מנדל דייטש
דיין טופולציאני

Chief-Rabbi Feiwele-Kaleb Schlesinger, 1860
הרב הראשי הג"ר פייבל קלב שלזינגר, 1860

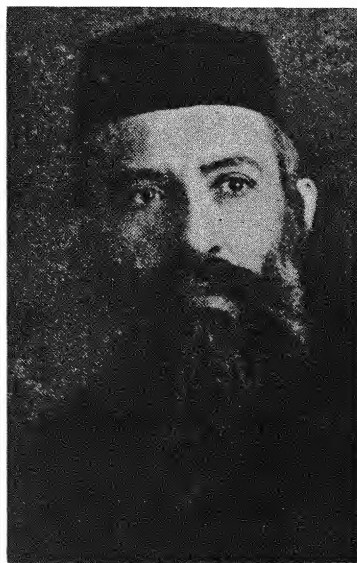
Chief-Rabbi Benjamin-Wolf Lev, 1826
הרב הראשי הג"ר בנימין וולף לב, 1826

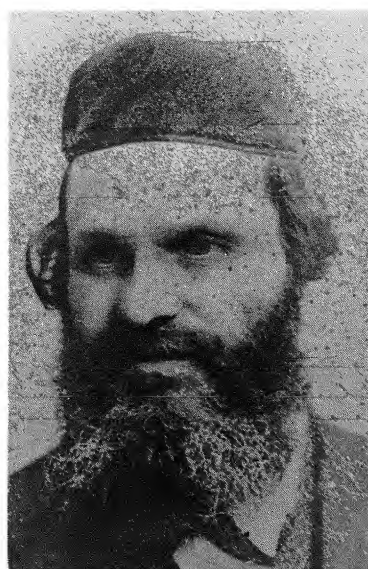
Chief-Rabbi Jeremiah Lev, 1837
הרב הראשי הג"ר ירמיה לב, 1837

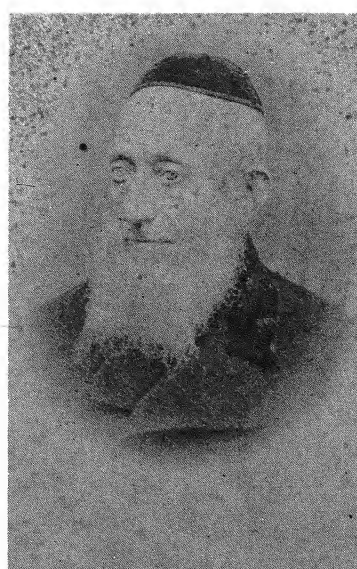
Chief-Rabbi Abraham Elieser Weiss, 1923
הרב הראשי הג"ר אברהם אליעזר ווייס, 1923

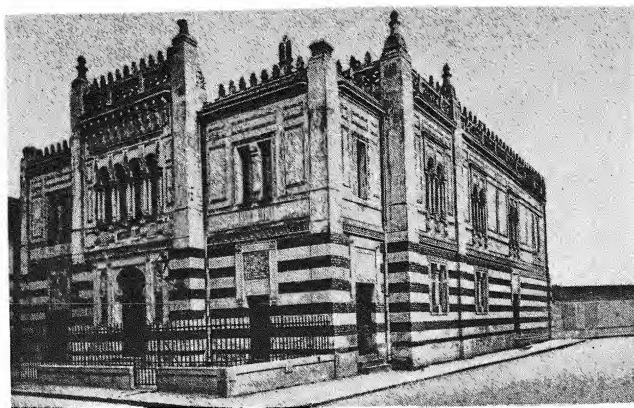
Rabbi Shimon-Tswi Habermeld, Dayan 1922
הרב שמעון צבי הברפלד, הדין 1922

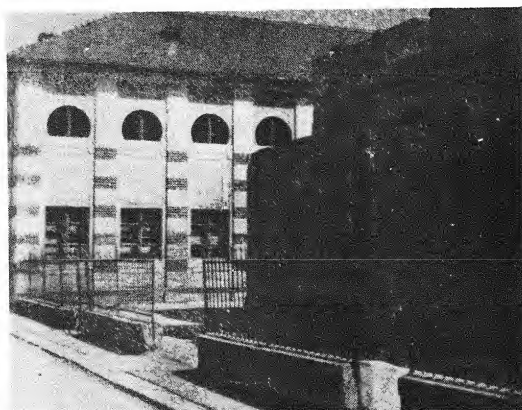
Rabbi Yitzhak Schweiger, Dayan. 1880
הרב יצחק שווייגר, הדין 1880

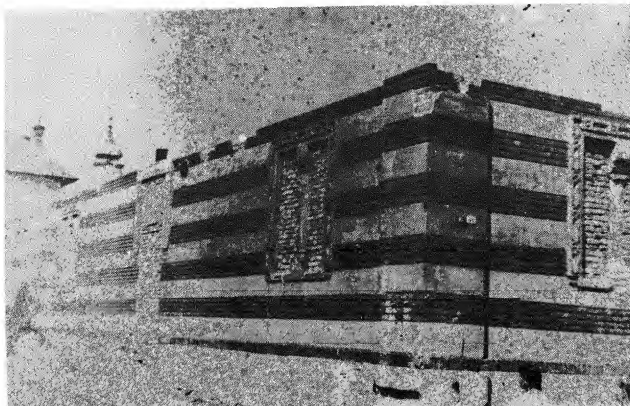
תמונת הרב"ד מהור"ר פנחס לינק ז"ל

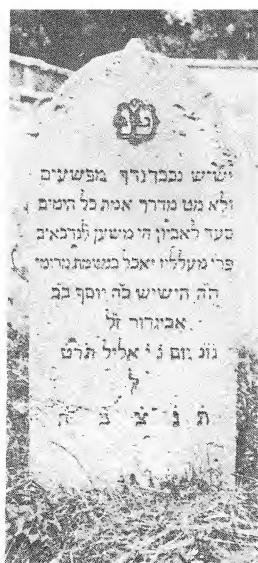
The Great Synagogue,
בית הכנסת הגדול

*The Rosenthal-Schul with the ruin
of the Great Synagogue*
בית הכנסת רוזנטאל וחורבת בית כנסת הגדול

Ruin of the Great Synagogue at Topolcany
חורבת בית הכנסת הגדול בטופולצ'אני

מצבות
עתיקות בבית העלמין הישן

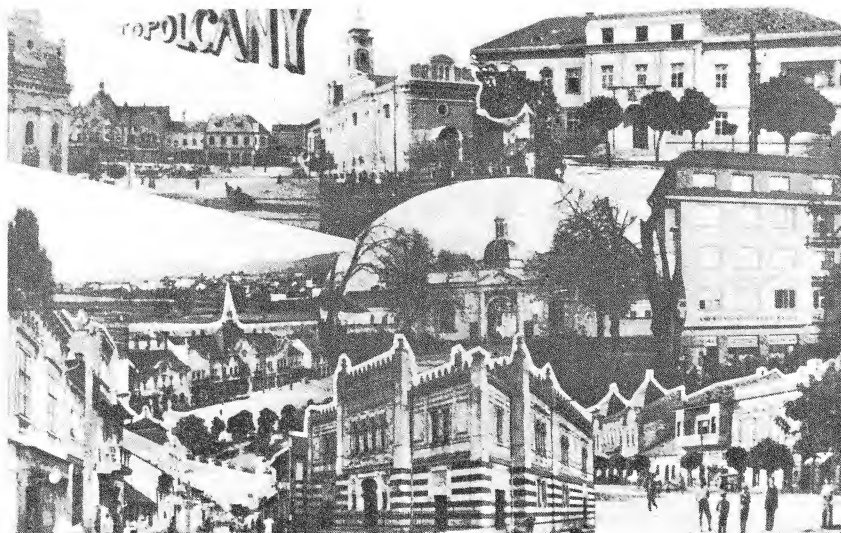
Memorial tablet at Hatam-Sofer synagogue Tel Aviv.
לוח הזכרון בבית הכנסת של חוג חת"ם סופר תל אביב

Memorial tablet, Mount-Zion, Jerusalem.
לוח זכרון לקדושי הקהילה בהר ציון ירושלים

Tombstones at the new Jewish Cemetery
מציבות בבית הקברות החדש

Topolcany, Total view
טופולצ'אני, מראה כללי

Topolcany, Total view
טופולצ'אני, מראה כללי

Pupils and teacher of the Jewish school at Topolcany
 תלמידים ומורים של בית הספר היהודי

Beth Yakow movement in Topolcany
בנות בית יעקב

Hashomer-Hatzair, marching in the streets
חברי השומר הצעיר צועדים בחוצות העיר

Participants on the Purim-Theatre of Agudath-Israel youth
 משתתפי הצגת פורים של צעירי אגודת ישראל טופולצ'אני

Purim Theatre
 מהצגת פורים של צעירי אגודת ישראל טופולצ'אני.

Maccabi-movement, marching in the streets
 מצעד אגודת מכבי ברחובות טופולצ'אני

Maccabi – Topoltschany
 ראשי סניף מכבי בטופולצ'אני

No. _____

Quittung.

Wir bestätigen dankend den Empfang von Kr. 1.50
 welchen Betrag Chawer(a) Jhuda Wellwart
 für Monat Maj bezahlt hat.

Topolcany, am 1. V. 1939.

SNIF NECHALUD
TOPOLCANY

Controller. [Signature] Cassier. [Signature]

No. _____

Quittung.

Wir bestätigen dankend den Empfang von Kr. 5- h.
 welchen Betrag Chawer(a) Jhuda Wellwart
 für Monat Maj bezahlt hat.

Topolcany, am 1. V. 1939.

[Signature] Controller. [Signature] Cassier.

OSTR. SVAZ CIONISTICKY
ODBOR MLADEŽE III
TOPOLCANY

התאחדות אגודת ישראל
 Palästina Aufbaufond der „Agudas Jisroel“
 Jüdischer Jugendverein VELKE TOPOLCANY

Für Bodenankauf der Jugendgruppe Topolcany

Quittung.

Wir bestätigen dankend den Empfang von Kr. 50
 welchen Betrag Herr K. durch K. [Signature]
 für **KAREN EREZ JISROEL** erlegt hat.

Für Bodenankauf der Jugendgruppe Topolcany

am 22. V. 1936

[Signature] Controller. [Signature] Cassier.

1649. december 11. Galgóc vára. Ábrahám Jakab, Marek Félix, Marek Sámuel, Marek Mózes, Marek József magyarbródi zsidók bérbe veszik gr. Forgách Ádámtól a galgóci hid jóvedelmét és a tapolcsányi vámot.

„My Abraham Jakab, Marék Felix, Marek Samuel, Marek Mogzess. Marek Jozeff v Uherském Brogye¹ premesskavajyczi, znamo czynime z timto nassim psanym, ze my z jeho velikomožnosti panom groffom, panom Forgach Adamom, nam panom milostivim á laskavim, strany² mosta ffrysstaczkeho² a mita tapolczanskeho³ uczinili sme conventii na tento spůsob, totizto ze z mostu ffrisstaczkeho² dame jeho velikomožnosti hotovích penezy tysycz á jednosto zlatich, z myta pak topolczanskeho³ dvesto zlatich, v jednej summe učinyvse tysycz a trysto zlatich uherskich, vedle listu roku predessleho (1648), kterizto duchodek vedle instructii(!) nam danej budeme povinny jeho velikomožnosti oddavat jedneho pak roku kazdeho poradnim spůsobem. Kdybi pan velikomozny neb nas dalej tam drzeti nechtel, anebo mi bi sme se odbyrat chtely, panu jeho velikomožnosti anebo jeho velikomožnoszi namestnykovi á panu uradnykovi na vedomi dame nejprve, z duchodku vedle conventii počzet dostateczni oddavsse, tak se odbereme. Jestliby sme pak to neuczinili, davame slobodu jeho velikomožnosti, abi z nassich statkov, kdekolvek bude to v Morawe aneb v zemi uherskej, sebe zadosti dal učinit jeho velikomožnosti uplne, rychtara tohože mysta, kde take

nasse statky postižene budu. Jestli že bi sme pak takovích statkov nemely, z kterých by contentovan biti nemohel, pan velikomozny samich nas v osobe abi arestovati mohel a vsse dotud in aresto abi držel, dokud bi sme uplne jeho velikomožnost necontentovali. Pro lepssi pak jistotu davame tento lyst na sebe z spečzeti (!) nassimi a z rukami podpisani a potvrzeni.

Datum in arce^{b)} Galgoz² die 11. Decembris 1649.

A szlovák nyelvű oklevél fordítása:

Mi Abraham Jakab, Marek Felix, Marek Sámuel, Marek Mózes, Marek József tudatosan állítjuk ezen írásunkkal, hogy mi gróf Forgách Ádám Ő Méltóságával, ki nekünk kegyes és jószágos urunk, megállapodást kötöttünk a galgóci és tapolcsányi hídvámra vonatkozólag olyképpen, hogy a galgóci hídból Ő Méltóságának készpénzben 1100 forintot, a tapolcsányi vámból 200 forintot, összesen 1300 magyar forintot fizetünk a múlt 1648-as év levele alapján, amelyben benne van, hogy nekünk adott instrukciók és pedig minden évben. Amennyiben Ő Méltósága nem óhajtana bennünket tovább tartani, avagy mi akarnánk eltávozni, ezt Ő Méltóságának vagy helyettesének és hivatalnokának tudtára adjuk, a jóvedelemből a megállapodás szerint elégséges részt leadjuk és így eltávozzunk. Ha ezt nem tennők, Ő Méltóságának szabad lesz birtokainkból, melyek akár Morvaországban, akár más magyar területen fekszenek, követelését kielégítenie az illető község bírása útján, ahol birtokunk foglalva lesz. Amennyiben birtokunk, amelyből kielégíttetnék, nem volna, Ő Méltósága jogosítva lesz bennünket letartóztatni és fogságban addig tartani, amíg követelését teljesen ki nem egyenlítjük. Ennek jobb biztonságául kiadjuk ezen levelet saját pecséteinkkel és sajátkezű aláírásunkkal.

Kiadatott Galgócon 1649 dec. 11-én.

OL. Forgách-levéltár. Alatta öt gyűrűs pecsét, melyből egy magyar nemesi, a többi zsidó pecsét és öt héber aláírás:

נאום אברהם בן יעקב ז"ל איש ברודא
נאום מאיר בן יחיאל ז"ל איש ברודא
אני מאיר בן יוסף ז"ל
אני מאיר בן אהרן ז"ל

Namensliste der Wahlberechtigten,

für die Neuwahl der Jahre 1934 - 1936.

1	Herman	Adler	Viktor	Friedmann	Julius	Lewies
	Jakob	"	Franz	Fuchs	Josef	Link jun
	Josel	" Sen.	Hugo	Fürst	Josef	" Sen
	Josel	" jun.	Emanuel	Geiley	Emanuel	"
Dr. Max	"	"	Ignatz	"	Moritz	"
Barak	Bach	✓	Salomon	"	Sander	"
Markus	Bach	✓	Abraham	Oeffis	Salompe	"
Sigmund	"	✓	Eugen	Oisiel	Eugen	Linkenberg
Arnold	Benas	"	Max	"	Hermann	"
Max	"	"	Samuel	Guldberger	Viktor	"
Moritz	"	"	David	Goldner	Villem	"
Josel	Berger	"	Eugen	"	Dr. Aladar	Löweber
Dr. Karol	"	"	Josel	"	Bernat	" ✓
Arnold	Bernfeld	"	Adolf	Goldstein ✓	David	" ✓
Josel M.	"	"	Adolf S.	"	Herman J.	"
Max	"	"	David	Grauss	Herman N.	"
Samuel	"	"	Moritz	"	Ww. Jakob	"
Samuel	Bettelheim	"	Samuel	"	Salomon M.	"
Moritz	"	"	Arthur	Greiner	Samuel	"
Samuel	"	"	Jakob H.	"	170 Dr. Siegmund	"
Johann	Btom	"	Ueza	Gross	Adolf	Löwy
Alfred	Braun	"	Josel L.	"	Arnold	"
Armin	"	"	Julius	"	David	Mandelbaum
David L.	"	"	Samuel	"	Bernad	Nagel ✓
Moritz	"	"	100 Ww. Isidor	Grosshart	Heinrich	"
Sander	"	"	Dr. Murek	Grinfeld	Ignatz	"
Moritz	Brody	"	Max	Grünwald	Max	" Sen.
Nathan	Bruder	"	Adolf	Haberfeld	Max	" jun.
Adolf	Buchinger	"	Aradd	Hanermann	Philip	" ✓
Adolf	Buchler	"	Julius	Händler	180 Samuel	"
Josel	"	"	Eugen	Hartenstein	Emanuel	Ney
Leopold	"	"	Max	"	Ww. Arnold	Neumann
Ernst	Deitelbaum	"	Herman	Hau H.	Julius	"
Julius	"	"	Nathan	Hercky	Dr. Max	"
Viktor	"	"	Jakob	Hilberth	Simon	Parnes
Villem	"	"	Moritz	"	✓ Ad. H. ✓	Pollak Sen. ✓
Ignatz	Diamond	"	Pinth	"	Adolf	" jun.
Nathan	"	"	Eugen	Hirsch	✓ Karl	"
Bernhard	Doman	"	Heinrich	Hirschhorn	✓ Josel ✓	Porges ✓
Arnad	"	"	Ww. Ad. H.	Hirschberger	Hugo	Quittner
Josel	Dukes	"	M. H.	"	Nathan	Reab
Julius	Ehrstein	✓	Josel	Immergut	Ignatz	Radd
Dr. Max	Eisendorfer	✓	Ww. H. man	Katal	Leopold	Rakovsky
Josel	Eckstein	✓	Samuel	Katsburg ✓	Pinkas	Reich
Max	"	✓	V. H.	Kaufmann	✓ Villem	Reichenthal Kauf. ✓
Dr. Emanuel	Echer	"	Ar. H.	Klein	Ahren	Reif
Sander	"	"	Alexander	Kassiel	Jakob	"
Adolf	Ethert	"	Isidor	Kohn	Siegmund	"
Josel	Falsenburg	✓	Ludwig	" Sen.	Simon	"
Armin	Fischer	"	Philip	" jun.	Adolf	Reimann
Sigmund	" Goldany	"	Philip	" Sen.	✓ Wolf ✓	Rosenbaum ✓
Samuel	"	"	Sander	"	Dr. Hugo	Rosenberger
Adolf	Fleischmann	"	Siegmund	"	Maria	Rosenberg
Salomon	Fleischer	"	Emrich	"	Jakob	"
Arnad	Földes ✓	"	Heinrich	Rothstein	Dr. Alexander	"
Herman	Freund ✓	"	Max	Kornfeld	Sander	"
Josel	"	"	Sander	Korfeld	Samuel	Rosenfeld
Edwig	Fried	"	Ww. H.	Kraus	Alfred	Rosenthal
Moritz	"	"	David	Krohn ✓	Adolf	Rosenzweig
Moritz	Friedrich	✓	Philip	"	Hugo	"
Arthur	Friedmann	"	Simon	"	Israel	Roth
David	"	"	Ludwig	Kulka ✓	Dr. Julius	Sander
Heinrich	"	"	Dr. Michel	Kun	Sander	Schiller
Herman	"	"	Moritz	Kunstfeld	Adolf	Schenk
Josel	"	"	Ing. Moritz	Kurt	Arnold	"
Moritz	"	"	Alex	Kutscher	Ww. Herman	"
Moritz	"	"	Michael	"	Hugo	"
Moritz	"	"	Ignatz	Lang	Ignatz	"
Moritz	"	"	Max	Lander	Moritz J.	"
Moritz	"	"	Max	"	Siegmund	Schick
Moritz	"	"	Max	"	Isidor	Schinko
Moritz	"	"	Max	"	Bernat	Schickinger
Moritz	"	"	Max	"	David	"
Moritz	"	"	Max	"	Edward	"
Moritz	"	"	Max	"	Eugen	"

Armin	Schlesinger	Emanuel	Taub	Aktiv - Wahlberechtigten
W. Simon	Schlüssler	Dr. Friedrich	Tausz	
Moritz	Schlüssler	Wiem	Trauer	
Rudolf		Dr. Alexander	Vago	
0	Schönfeld	Tierarzt Wiem		
Ignatz	Schramm	Dr. Ignatz	Vandor	
Heinrich	Schröter	Dr. Ignatz	Von	
Josef		Julius	Vogel jun.	
Franz		Max		
Ludwig		Herman	Wail	
Bernot H. Schwarz		Ludwig		
Bernot J.		Siegfried		Oberrächner A. West Rabbiner S. Hausfeld Jachim Pollak Eduard Krüner Ladislav Steiner Viktor Schlesinger Herman Trauer Armin Gehen Apotheker Sedok 311 Ing. Arne Schastrip
Julius	Jun.	Max	Weinberger	
Julius	Sen.	Bernat		
240		W. Ignatz	Weinmann	
Ludwig		Ignatz	Weinreb	
Moritz		Adolf	Weiss	
Nathan		Herman D.		
W. Rudolf		Hugo		
Sandor		Heinrich	Jun.	
Pinkas	Seller	Jacob L.		
Josef	Singer	W. Josef M.		
Alexander Spitzer		Julius	Jun.	
David		Kalman		
250		Max		
Jakob		Markus		
Salamun	Spitzstein	290	Nandor	
Sigmund		Sandor		
Jens	Städler	Simon R. L.		
Alexander Steinmetz		Dr. Wiem	Wellwart	
Herman	Steiner	Heinrich	Wertheimer	
Eugen		David	Winkler	
Heinrich		Josef	Winder	
W. Roder		David	Wohlsch	
Wiem		Samuel		
Adolf	Sichauer	W. Wiem	Zarkow	
260		Emanuel		
Carl	Stern	Mark		
Max				
Ignatz				
David	Streicher			

Die in letzter Rubrik verzeichneten Wähler und die wahlberechtigten
Witwen genossen nur das aktive Wahlrecht und können darnach nicht
gewählt werden.

Ereklässige nos he nos
Weine, Silwowitz,
Borovička, Treber
wie auch sämtliche
Spezereiswaren,
auch ins Haus gestell,
bekommen Sie billigst
bei **M. BRODY.**

Vorhänge,
Mäntel, Sweater,
Kinderkleider,
Damenkleider,
Herrenanzüge,
putzt billig
die einzige Topolčaner
Putzerei
SPIRA
Vedova BATA

Versicherungen
aller Art
bei
Eugen Goldner

Die beste und reinste
Bedienung ist bei
D. Benau
Friseur,
Billige Preise!

M. A. Friedmann
liefert la. frische
Dessert Bonbone
und original
Pardess Orangen

Euere Kleidungsstücke
reinigt chem., färbt ver-
lässlich, billig u. rasch
MORK Benau
Bedžanska

Billigste Bezugsquelle
Bedienung eine reelle
für
sämtliche Papier-
waren, Geschäftes-
bücher u. Schreib-
bedarfsartikel.

M. Zarkower.
Der feinste
Rahmkäse u. Butter,
wie auch andere
Milchprodukte
sind erhältlich nur bei
Ján Schlesinger
Máchalske.

Agudas Jisroel Jugendgruppe
Topolčany.

PROGRAMM
der PURIMVORSTELLUNG
1936 - 1936.

Programm:

1.) „MUTTERLIEBE“ in slov. Sprache.

PERSONEN

Mutter	D. Benau
Paula	L. Philak
Ewa	L. Friedmann
Paula	A. Schimko

Zwischen dem 3. und 4. Akt wird das Buch
„Die Geschichte der Juden
in Polen u. Russland“ verlost

Grosse Auswahl in
Damen- und Herren-
konfektion u. Modewaren
erhalten Sie nur bei der Fa.
Moritz Wohlstein
im Banských Hejbn.

Winterlehrplan der A. J. J.

	Zeit	Lehrstoff	Vortragender
Sonntag	Gruppe A	3/4 8 דף הויני	Herr H. Friedmann
	Gruppe B	3/4 8 הוינישע	Herr H. Trutzer
Montag	Gruppe A	3/4 8 דף הויני	Herr H. Friedmann
	Gruppe B	3/4 8 היסט. הוינישע	Herr H. Trutzer
Dienstag	Gruppe A	3/4 8 דף הויני	Herr H. Friedmann
	Gruppe B	3/4 8 היסט. הוינישע	Herr H. Trutzer
Mittwoch	Gruppe A	3/4 8 דף הויני	Herr H. Friedmann
	Gruppe B	3/4 8 היסט. הוינישע	Herr H. Trutzer
Donnerst.	Gruppe A	3/4 8 דף הויני	Einer d. Mitglieder
	Gruppe B	3/4 8 היסט. הוינישע	Herr H. Trutzer
Freitag	Gruppe A	1/2 8 דף הויני	Einer d. Mitglieder
	Gruppe B	1/2 8 היסט. הוינישע	Pirche-Leiter
Sabbat	Gruppe A	10 דף הויני	Herr H. Friedmann
	Gruppe B	10 היסט. הוינישע	Herr H. Trutzer
Sabbat	Pirche	2 Vortrag	Pirche-Leiter u. Mitg.
	Gruppe A B	3 היסט. הוינישע	Herr H. Kornfeld

Alice Habersfeld Eugen Klappholz
Topolčany Česka

VERLOBTE.

Lili Porjes Moritz Wohlstein
Trenčín Teplo Topolčany

VERLOBTE.

Wir laden hiermit alle Kunden, Freunde u. Bekannte zur

„KINDER FESTE“

am Sonntag, den 21. Oktober 1934, um 8 Uhr früh, in unserer Wohnung stattfinden wird.

Herrn Fleischmann u. Frau
Tovarníček ševci, Svatojanská ul. 23

Anlässlich der Hochzeit des Frl. VALI WEISS, Tochter
des Herrn Hugo Weiss, mit Herrn Dr. ARMIN SCHULZ, sind
Kč 250,- aufgebracht worden.

Im Namen der Kranken, Witwen u. Waisen sprechen
wir Ihnen unseren Dank aus.

1. Frauenverein, Topolčany

Frau Josefa Kohn, Masarykova ul. 6.

auch für hier einen Posten als Bureaudame. Sie ist in sämtlichen
Büroarbeiten versiert. Längere Praxis, Stenographie, Brief-, Schreib-
maschinenbegabung, besondere Eignung für Verrechnungssachen

Offizielle Mitteilung der Beth-Jakob Schule.

Am Freitagabend um 1/2 8 Uhr Zusammenkunft der
erwachsenen Schülerinnen in der Jüd. Volksschule.

Leset Bücher von der Aguda Bibliothek!!!

Lihera sväzku III

Číslo strany 22

Sobášný list.

Израелітскá нáb. obec
Тополчаны.

[illegible]

Dokazujem, že sa tento výťah pôvodným zápisom kopeckianskej ml. matiky oddeľuje od slova do slova aritmetika.

Topolčany, dňa 7. septembra 1928

Robin & Anglin

HLAVNÝ RABINÁT AKO ŽID. MATRIČNÝ ÚRAD
V TOPOLČANOCH

C. J. 68 1944

Svedectvo.

Hlavný rabinát ako žid. matričný úrad na základe prevedeného vyšetro-
vania týmto svedčí, že: Heinrich L. Friedmann
kožár v Topolčanoch

sa narodil(a) v roku 18 19 (tisíc osemsto devätnast .)
v Topolčanoch .

Riadny rodný list sa menovanému(nej) nemôže vydať, lebo tunajšia
matrika len v septembri roku 1851 sa začína.

Toto svedectvo sa vydáva na základe smrtného protokolu III.1876.čs.22
bč.27.

Topolčany dňa 17 februára 1944.

Mraberfeld
hlavný rabin a matrikár.

lkt. szám 71. 19/12
A kötet betűje L
A lap száma 19

KIVONAT

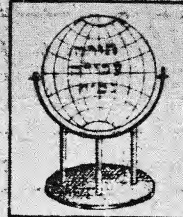
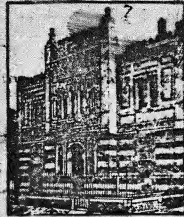
Magyar Izraelita hitközség
születési anyakönyvéből.

Folyó szám	20
Az újszülött neve	Leizmond
A születés kelte (év hó és nap)	1856. október 14. / János 14.
Neme (férfi vagy nő)	férfi
Állapota (törvényes vagy törvénytelen)	Leizmond
Az újszülött szülei	Az atya foglalkozása és származási helye Friedmann Leopold Az anya neve és származási helye Freiber Rechel
A szülők lakása és a gyermek születési helye	Magyar Izraelita hitközség
A bába neve	Kroymen R.
Fiúknál	A körülméletés napja János 21. A körülmélető neve Károlyi és Pollock szék. A koma neve, foglalkozása és lakhelye Freiber György szék.
Leányoknál	Hol és mikor adatott a név Ki által adatott a név A tanu neve foglalkozása és lakhelye
Jegyzet	

Hogy ezen kivonat az anyakönyv eredeti adataival szóról-szóra megegyez bizonyítom.

Kelt, Magyar Izraelita hitközség 1917. szeptember 4.
Elteremtő és keltő
hit. főpálta

פרשת אמור
הפ' והכתובים

den 30. April 1937.

חורבן
Nr. 31

Lichtzünden 6:45

פרק ד

חברת ישיבת 6:55 מוצא י"ח 7:45

Uhr.	Min.	כחול	Uhr.	Min.	בשכח ק
6	—	שחרית	6	15	שחרית
7	20	מנחה ומעריב	10	30	מנחה
		עמוד השחר	4	30	מנחה
		זמן הנחת הצלות			
7	17	קריאת שמע במנהג			

VORTRAG - פרק

Sr. Ehrw. des Herrn Oberrabbiners

נכח nachm. 4 Uhr.

Vortragender in der תורה
am nachm. 2 Uhr
הב' חסד דוד געללים
מנהגין דה כו

Vortragender in der תורה
am nachm. 4 Uhr
Herr J. E. F. Landau

Vilma Paskusz
Šurany

Marton Gellis
Topolčany

VERLOBTE.

Die glückliche Geburt eines Töchterchens zeigen hochachtungsvoll

הכשר

הנני כזה להודיע שהמרחקים הנודעים

בשם "RECHTE HAND"
Backpulver und Vanillenzucker

נעשים תחת השגחתו וראויה הכה להנות
ולאפות בהם הן מאכלי כשר והן מאכלי
חלב מבלי שום חשש כלל ואין אני
מקבל אחריות כשרות רק על אותן פאד
קעממע אשר נחתם ילדו חותם שלי
כתבנות דלמטה עין בארץ עתה

היק שלמה ולכו איידלוש
דומין דיקק משעמשאויסין וצי

Schmoll Pasta

pflagt das Leder

glänzt im Nu!

Franzbranntwein
zum Einreiben
und Massieren

(Fortsetzung von Seite 2.)

שבעות 6/ השנה 5. ידא 4. קולם 3. כראשית 2. שבעות 1.

Lösung des Rätsel No. 2.

Die richtige Lösung des Rätsel No 1 gaben zur Zeit ein:

S. Bachner, Elsa Benfeld, M. Biemann, Jak. Brody, Jos. Brody,
J. Buchler, A. Ehrenstein, H. Friedmann, V. Graus, J. Hornfeld,
S. Leichter, J. Mandelbaum, J. Rosenbaum, E. Singer, D. Solimko,
H. Schlessinger, Mirka Schenk, H. Schlüssel, A. Stadler, M. Steinmetz,
L. Trapp, Hillel M. Weiss.

Einheitliche Qualitätsmarken:

"SIDOL"

Metall u. Fensterputz,

"SIRAX"

Scheuerpulver,

"JUMBO"

Scheuer- und
Herdputzmittel.

Die „Agudas Jisroel Jugendgruppe“

gratuliert herzl. ihrem verdienstvollen Vizepräsidenten Herrn MARTON GELLIS, anlässlich seiner Verlobung mit Frä. VILMA PASKUSZ aus Surany.

בה כבוד מלא מאד וגדול יאה נכרך מעומס לבבנו, לאהובינו וידידנו, ראש ומנהל דחברתנו, היה הכחור החשוב החדש מרדכי געלליס, לרגלי ארוסו, יהיה שהווינו יעלה יפה יפה, וד' ישפיע לו כל טוב והצלחה. חבדת שיערי חורה.

Anlässlich der Verlobung des Herrn Marton Gellis mit Frä. Vilma Paskusz aus Surany gratulieren herzlichst:

Josef Katzburg, Eugen Friedmann, Jakob Margules, Eugen Nagel sen., Josef Bernfeld, Benem Bernfeld, Harol Hochberger, Andor Löwinger, Amrom Rosenberg, Michal Fixler, Alex M. Bernfeld, Aladar Breuer, Jenö Grünwald, David Elfer, David Müller, Schmül Braun, Mor Liebermann, Adolf Friedmann, Alex Schwarz, Markus Friedmann, Majer Bernfeld, Philip Prager, Simon Böhm, Leo Löw-Beer, Tibor Pollak, Eugen Friedmann, Emanuel Linkenberg, Heinemach Guttman, Bela Nagel, M. Stekauer, Perez Braun, Alfred Steiner, Marton Korhfein.

Die fleissige Schulfugend!

Rätsel
No. 3.

1 2 12 11 6 7	- אברהם's Sohn	Statt gleichen Zahlen sind gleiche
5 9 4 2 3	- יצחק's Sohn	hebräische Buchstaben einzusetzen.
8 4 8	- König in Israel	Von oben hinunter gelesene An-
6 10 5	- Schlange-hebräisch	fangsbuchstaben bedeuten ein Fluss
		in ארץ ישראל.

Die Lösung ist bis Mittwoch, den 5. Mai 1937 an Herrn MICHAEL BERNFELD, Sokolská ul. auf einen freien Papier mit der Aufschrift „Lösung No. 3“ mit genauer Unterschrift und eine 20 Heller Marke abzugeben.

Der die grösste Anzahl der richtigen Lösungen eingibt erhält

eine schöne Füllfeder.

Bei Eingabe von mehreren richtigen Lösungen, wird der Preisgewinner ausgelost.

Wellwart Dr. Wilhelm
Wellwart Eta
Wellwart Emil
Wellwart Pavel
Wertheimer Simon und Familie
Zschabokreký
Weill Wilhelm
Weill Julius
Weimann Hermann
Weimann Terezia
Weinberger Bernat Frau und Sohn
Weinberger Hermína
Weinberger Sigmund
Weinberger Iren
Weinberger Menachem
Weinberger Karol Zschabokreký
Weinberger Schari
Weinberger Eva
Weinberger Alica
Weinberger Gejza
Weinberger Berta
Weinberger Scharlotta
Weinberger Juraj
Weinberger Tomasch
Weinberger Nandor
Wertheimer Heinrich und Familie
Wiesel und Familie
Wiesner Josef und Familie
Wiesner Markus und Familie
Wittmann Aranka
Wittmann Andor
Wohlstein David
Wohlstein Alica

Wohlstein Viliam
Wohlstein Erika
Wohlstein Moritz
Wohlstein Martin
Wohlstein Robert
Wohlstein Janko
Wohlstein Aladar
Wohlstein Pepko
Wohlstein Janka
Wohlstein Mischko
Wohlstein und Familie
Nedanovtsche
Wollitzer Malvin
Wollitzer Pavel
Wollner Alexander
Wollner Hilda
Ujhasi Ernest
Zarkower Emanuel und Familie
Zarkower Marek und Familie

Dieses Platz ist gewidmet
denen von unseren teuren
Seelen deren Namen
verschollen sind.

Wälder Josef und Familie
Zschabokrek
Weiner Geschwister
Weiss, Raw Abraham-Eliezer
Weiss Livia und Familie
Weinberger Marischka
Weinberger Eugen
Weinberger Aranka
Weinberger Aliska
Weinberger Oskar
Weiss Adolf und Familie
Weiss Armin
Weiss Fanny
Weiss Bernat
Weiss Wilma
Weiss Valeria
Weiss Adrianna
Weiss Ferdinand und Kinder
Weiss Frantischek-Filip
Weiss Eedith
Weiss Sonja
Weiss Heinrich und Familie
Weiss Hermann und Familie
Weiss Hugo
Weiss Nelly
Weiss Julius
Weiss Victor
Weiss Ernest
Weiss Aranka
Weiss Mischo
Weiss Alexander
Weiss Esther

Weiss Kalman und Familie
Weiss Lajos
Weiss Max-Mischo
Weiss Lici
Weiss Jakob
Weiss Jakob und Familie
Weiss Markus und Familie
Weiss Max
Weiss Lina
Weiss Albert
Weiss (Schischov) und Familie
Weiss Simon
Weiss Olga
Weiss Wilma
Weiss Ilonka
Weiss Jolan
Weiss Feri
Weiss Gerty
Weiss Sigmund und Familie
Weiss Zsiga
Weiss Marischka
Weiss Ing.
Weiss Ida
Weiss Erwin
Weiss Irena
Weiss Herta
Weiss Robert
Weiss Alexander
Weiss Tomi
Weiss Jani
Weissberg Raw Jakob-Hirsch
und Familie
Weinreb Ignatz und Familie

Steiner Jolan
Steiner Ruzschena
Steinhübel Anton
Steinhübel Julia
Steinhübel Stefania
Steinhübel Alica
Steinhübel Walter
Steinmetz Alexander und Familie
Stekauer Moritz
Stekauer Regina
Stekauer Judit
Stern Ignatz und Familie
Stern Max
Stern Sara
Stern Erika
Stern Robert
Streicher Breuer Bözsi
Streicher David
Streicher Muco
Streicher Frida
Streicher Anton
Streicher Armin
Streicher Ilonka
Süss Max
Süss Greta
Süss Alica
Süss Lili
Szende Árpád
Szende Alica
Szende Peter
Szende Victor
Taub Emanuel und Familie
Tausz Dr. Ww Friedrich und Familie

Tausz Dr. Jun. und Familie
Tausz Malvina
Tobovitz Ludwig
Tobovitz Frau
Tobovitz Melech
Tobovitz Nachum
Tobovitz Jakub
Trauer Wilhelm
Trauer Laura
Trauer Joli
Trauer Stefania
Trauer Vojtech
Trauer Irena
Trutzer Hermann
Trutzer Lea
Vago Alzschbeta
Vago Marry
Vago Dr. Wilhelm und Frau
Vandor Dr. Ignatz
Vandor Sidonia
Verö Iren
Verö Tomas
Vermes und Familie
Vltschek Magda
Vltschek Franciska
Vltschek und Familie
Vogel Josef
Vogel Eugen
Vogel Alfred
Vogel Olga
Vogel Julius und Familie
Vogel Max und Familie

Schwarz Rozalia v. Bielice
Schultz Vally
Schultz Marry
Schwed Adolf und Familie
Sebök Frau
Simko Nelly-Anna
Simko Melania
Seiler Moritz und Familie
Singer Dezider und Familie
Singer Jakub und Familie
Singer Josef
Singer Iren
Singer Ervin
Singer Erika
Spiegel David
Spiegel Schari
Spitzer Alexander
Spitze Jetty
Spitzer Jakob
Spitzer Malvina
Spitzer David
Spitzer Sara
Spitzer Elisabeth
Spitzer Bernat
Spitzer Eduard
Spitzer Michael
Spitzer / Büchler Rési
Spitzer Adolf
Spitzer Taubi
Spitzer Sanyi und Familie
Spitzstein Salamon und Familie
Spitzstein Sigmund
Spitzstein Sofia

Spitzstein Blanka
Spitzstein Zlatica
Spitzstein Ladislav
Spitzstein Margita
Spitzstein Dezider
Spitzstein Mirijam
Spronz David und Familie
Stadler Eugen
Stadler Sara
Stadler Judit
Stadler Albert
Stadler Elsa
Stadler Filip
Stadler Edith
Stadler Ernest
Sonnenschein Ww.
Steiner Georg
Steiner Josef
Steiner Hermann und Familie
Steiner Ladislav und Familie
Steiner Eugen und Familie
Steiner Heinrich und Familie
Steiner Izidor und Familie
Steiner Vilmos
Steiner Frau
Steiner Samuel
Steiner Eugen
Steiner Maxmilian
Steiner Alfred
Steiner Aranka
Steiner Sara
Steiner Erzschi
Steiner Maxmilian

Schlesinger Sami
Schlesinger Max
Schlesinger Cila
Schlesinger Jan
Schlesinger Aladar
Schlesinger Greta
Schlesinger Max
Schlesinger Jetty
Schlesinger Robert
Schlesinger Marta und Kinder
Schlesinger Victor
Schlesinger Frieda
Schlesinger Robert
Schlesinger Vojtech Zschabokreky
Schönfeld Cecilia
Schönfeld Julius
Schlüssler Richard
Schmajovitsch Salamon und Familie
Schramm Ignatz
Schramm Anna
Schramm Rozalia
Schramm Leopold
Schramm Gustav
Schrötter Franz
Schrötter Sidonia
Schrötter Ludwig
Schrötter Heinrich
Schrötter Mirijam
Schrötter Vojtech
Schrötter Aladar
Schrötter Alfred
Schrötter Ladislav
Schrötter Max

Schrötter-Stern Melania
Schrötter-Neuberger Bianka
Schrötter Mosche
Schwarz Bernat und Familie
Schwarz Heinrich Preselany
Schwarz Eugen Preselany
Schwarz Juraj Preselany
Schwarz Maria Preselany
Schwarz Klara Preselany
Schwarz Vera Preselany
Schwarz Julius
Schwarz Fany
Schwarz Rudolf
Schwarz Edith
Schwarz Marischka
Schwarz Jan
Schwarz Lajos und Familie
Schwarz Ludwig
Schwarz Regina
Schwarz Iser und Familie
Schwarz Moritz
Schwarz Netta
Schwarz Oskar
Schwarz Wilma
Schwarz Rudolf
Schwarz Richard
Schwarz Alexander
Schwarz Klara
Schwarz Ernest
Schwarz Jakub
Schwarz Alexander
Schwarz Seren
Schwarz Jacob

Rosenzweig Hugo
Rosenzweig Erzschi
Rosenzweig Etel
Rosentahl Alfred
Rosentahl Greta
Rosentahl Vally
Rosentahl Juraj
Rosenzweig Adolf
Rosenzweig Hermann
Rosenzweig Oskar
Rosenzweig Otto
Rosenzweig Melania
Rosenzweig Dezider
Rosenzweig Irena
Rosenzweig Tommy
Roth Frida Zschabokreký
Roth Simon
Roth Regina
Roth Sara
Roth Markus
Roth Alfred
Roth Josef
Salzer Jakub und Familie
Sandor Dr. Julius
Schanzer Viliam und Familie
Schäffer Sandor
Schäffer Rezscha
Schein Felsenburg Stefania
Schein Ivan
Schein Vera
Schenk Ww. Adolf
Schenk Armin
Schenk Arnold

Schenk Nelly
Schenk Ladislav
Schenk Bozschena
Schenk Lili
Schenk Vera
Schenk Ignatz und Familie
Schenk Jakub
Schenk Berta
Schenk Josef
Schenk Marta
Schenk Moritz
Schenk Frau
Schenk Hilda
Schenk Mirjam
Schaar Rosenzweig Vera und Sohn
Schaar Tibor
Schick Sigmund und Frau
Schimko Hermann Rajtschany
Schimko Aladar Rajtschany
Schlesinger Adolf
Schlesinger Malvina
Schlesinger Jan
Schlesinger Emil
Schlesinger Harry
Schlesinger Armin
Schlesinger Vally
Schlesinger Eugen und Familie
Schlesinger Hermann
Schlesinger Sari
Schlesinger Max
Schlesinger Richard
Schlesinger Jakub
Schlesinger Ella

Pollak Karol
Pollak Terezia
Popper Samuel
Popper Janka
Popper Ladislav
Porges Josef
Porges Fany
Porges Alexander
Porges-Hochberger Vally
Porges Dezider
Pollak Ignatz und Frau N. Svet
Pollak Paul N. Svet
Prager Mosche
Prager Rosa
Prager Johana
Prager Frieda
Prager Feiwel
Preisich Dezider Zschabokreky
Preisich Eugen Zschabokreky
Preisich Gita Zschabokreky
Ouittner Hugo
Ouittner Margit
Ouittner Josef
Raab Nathan
Raab Klara
Rakovsky Leopold
Rakovsky Scharlotta
Rakovsky Judita
Rakovsky Marta
Reich Pinchas und Familie
Reif, Frau Dezider und Kinder
Reif, Frau Jakub und Kinder
Reif Ww Lotta und Familie

Reif Regina
Reif Nelli und Kinder
Reif Irena und Kinder
Reif Sigmund und Familie
Reif Simon
Reif Piroshka
Reif Marry
Reiff Lisa
Reif Eva
Reich Ww
Richter Ww
Reves Herta
Rintel Georg
Rosenbaum Wolf
Rosenbaum Mirijam
Rosenbaum Jakob
Rosenbaum Esriel
Rosenbaum Mordechaj
Rosenberg Dr. Alexander
Rosenberg Klara
Rosenberg Hans
Rosenberg Judit
Rosenberg Amram
Rosenberg Katka
Rosenberg Markus
Rosenberg Anna
Rosenberg Eva
Rosenberg Bedrich
Rosenberg Sandor
Rosenberg Piroshka
Rosenberger Dr. Hugo und Familie
Rosenfeld Samuel und Familie
Rosenthal und Familie Nadanovtsche

Mandelbaum David und Familie
Markstein und Familie
Mendl Heinrich
Mendl Fany
Mendl Maxmilian
Mendl Julius
Menzer Viliam
Menzer Netty
Menzer Josef
Menzer Lazar
Menzer Daniel
Menzer Jetty
Menzer Jakob
Menzer Israel
Menzer Rebeka
Menzer Akiba
Menzer Bernhard
Menzer Lipmann
Menzer, Raw Nathan
Menzer Klara
Munk Ernest und Familie
Nagel Bernat
Nagel Josefina
Nagel Terezia
Nagel Dezider
Nagel Heinrich
Nagel Irma
Nagel Vojtech
Nagel Max
Nagel Nathan
Nagel Samuel
Nagel Sofia
Nagel Herta

Nagel Alica
Nagel Eugen
Nagel Manci
Nagel Sandor und Familie
Nagel Raw Josef
Natovitz und Familie
Neumann Jakub
Neumann Eduard
Neumann Markus
Neumann Scharlotta
Neumann Julius
Ney Emanuel und Familie
Paskusz Ladislav
Paskusz Sarah und Kinder
Parnes Simon
Parnes Aranka
Parnes Ladislav
Parnes Frantischek
Politzer Samuel und Familie
Politzer Ignatz und Familie
Politzer David und Familie
Politzer Margit
Politzer Janka
Politzer Blanka
Politzer Hanny
Politzer Laura
Pollak W Kirbis Adolf
Pollak Max und Familie
Pollak Hermann und Familie
Pollak Joachim
Pollak Adela
Pollak Jolan
Pollak Gerda

Lewien Martin
Lewien Gerta
Lewien Zuzana
Lewien Julius und Familie
Lichtenstein Seraphine
Lieberman Eliezer und Frau
Lieberman Frau
Lieberman Seren
Lieberman Greta
Lieberman Kamila
Lieberman Livia
Link Alexander
Link Rozschi
Link Julika
Link Emanuel
Link Terus
Link Herta
Link Erwin
Link Gerti
Link Robert
Link Ernest
Link Vera
Link Jetty
Link Mano
Linkenberg Eugen und Familie
Linkenberg Gisela
Linkenberg Heinrich
Linkenberg Menachem
Linkenberg Herman
Linkenberg Frida
Linkenberg Ella
Linkenberg Janka
Linkenberg Rozschi

Linkenberg Josef
Linkenberg Victor und Familie
Linkenberg Ww Vilmos und Familie
Löwbeer Bernat
Löwbeer Berta
Löwbeer Matilda
Löwbeer Sigfried
Löwbeer Leo
Löwbeer Hannele
Löwbeer Hanna
Löwbeer Hansi
Löwbeer Herman und Familie
Löwbeer Salamon und Familie
Löwbeer Samuel und Familie
Löwbeer Ww Sigmond
Löwbeer Ing. Árpád
Löwy Armin und Familie
Löwy Herman
Löwy Max
Löwy Ernest und Familie
Löwy Simon und Familie
Löwy Jakub
Löwy Alexander
Löwy Dezider Dezider
Löwy Ruzschena
Löwy Josef
Löwy Nelly und Kinder
Löwy Lajos
Löwy Salamon und Familie
Löwy Scharlotta
Löwy Otilia
Löwinger Dr
Löwinger Gelley Rosalia und Familie

Kopolovitsch Mendel und Familie
Kornfein Hirsch und Familie
Kornfein Julius
Kornfeld Armin
Kornfeld Adela
Kornfeld Viliam
Kornfeld Ruzschena
Kornfeld Max
Kontes Ignatz
Kontes Ilonka
Kontes Robert
Kontes Alica
Kopfstein Imrich und Familie
Koth-Friedman Ruzschena
Krausz Ww. Bernat
Krausz Ww.
Krausz Golda
Kreiner Ladislav
Krojník David und Familie
Krojník Filip und Familie
Krojník Simon und Familie
Köves Bandy
Köves Erna
Köves Ernest
Köves Béla und Familie
Kuhn Dr. Michal
Kuhn Irma
Kunstadt Moritz und Familie
Kurz Ing. Moritz
Kutscher Max
Kutscher Gita
Kutscher Michael
Kutscher Katarina

Kornfein Marton
Kornfein Jakob
Kornfeld-Katzburg Frida und Kinder
Kornfeld Moritz
Kritzler-Katzburg Laura und Kinder
Kritzler Lipot
Kurz-Fried Josefina und Familie
Kulka Dezider Jacovce
Kulka Hanna und Kinder Jacovce
Landau Raw und Familie
Langer Alexander und Familie
Lang Alexander und Familie
Lang Ignatz und Familie
Lang Janka
Laufer Anna
Laufer Maria
Laufer Hugo und Familie
Laufer Richard und Familie
Laufer Vojtech und Familie
Leichter Herman und Familie
Leichter Ignatz und Familie
Leichter Janko
Lesegeld Salamon
Lesegeld Etela
Lesegeld Sara
Lesegeld Abraham
Lesegeld Perla
Lesegeld Samuel
Lesegeld Zita
Lesegeld Herman
Lewien Albert
Lewien Elsa
Lewien Judita

Kastner Alfred	Kohn Vera
Katz Ger Zedek Abraham und Familie	Kohn Isidor und Familie
Katzburg Salamon	Kohn Lanjos
Katzburg Fany	Kohn Bella
Katzburg Josef und Familie	Kohn Nandor
Katzburg Serén	Kohn Lici
Katzburg Eugen	Kohn Ruth
Katzburg Sara	Kohn Izidor
Katzburg Ernest	Kohn Eva
Katzburg Julia	Kohn Ivan
Katzburg Ester	Kohn Manci
Katzburg Max	Kohn Johanka
Kaufman Dezider	Kohn Ludwig und Familie
Kaufman Vojtech und Familie	Kohn Salamon
Kaufman Eva	Kohn Judit
Kelner Streicher Blanka und Kinder	Kohn Alexander
Kerekes Hajnal Zschabokreký	Kohn Sigmund
Kerekes Walter Zschabokreký	Kohn Zlatica
Klein Kandor Abraham und Familie	Kohn Anna
Klein Leopold	Kohn Gerta
Kein Hermína	Kohn Judit
Klein Alexander	Kohn Filip
Klein Geza	Kohn Hermine
Klein Margit	Kohn Aranka und Familie
Klein Ignatz	Kohn Ella und Familie
Klein Jolana	Kohn Sari und Familie
Klopfstock Alica	Kohn Szili
Klopfstock Eugen	Kohn Janko
Knapp Julius und Familie	Kohn Josef
Knapp Vilias	Kohn Oskar
Kohn Filip	
Kohn Rozschika	
Kohn Fleischer Irma	

Heimann Maria
Heitler Emil v. Uherce
Heitler Nelly v. Uherce
Heitler Aladar v. Uherce
Heitler Dezider v. Uherce
Hercsky Max
Hercsky Margit
Hercsky Klara
Hercsky Arpad
Hercsky Ida
Hercsky Tomas
Hercsky Zuska
Hercsky Eugen
Hercsky-Schwartz Vilma
Herska Marta Zschabokreký
Herska Aladar Zschabokreký
Herska Eva Zschabokreký
Herzog (Link) Edit
Herzog Heinz
Hilwerth Philip
Hilwerth Aranka
Hilwerth Nora
Hillwert Stella
Hillwert Eva
Hilwerth Antonia
Hilwerth Mortiz
Hilwerth Emil und Familie v. Uherce
Hirsch Eugen und Familie
Hirsch Leopold und Familie
Hirsch Samuel und Familie
Hirschhorn Heinrich und Familie
Hochberger David
Hochberger Pepi
Hochberger Eduard
Hochberger Schari

Hochberger Vojtech
Hochberger Rachel
Hochberger Alfred
Hochberger Moritz
Hochberger Seren
Hochberger Nathan
Hochberger Julia
Hochberger Schari
Hochfälder Eugen Rajtschany
Hochfälder Ruzschena Rajtschany
Hochfälder Zuzana Rajtschany
Hochfälder Katarina Rajtschany
Hochfälder Irena Rajtschany
Hof Jan
Holz Regina und Familie
Immergut Josef
Immergut Ilona
Innergut Olga
Ingbeer sofer und Familie
Ivanovsky Weiss Irma
Ivanovsky Eva
Jelinek Samuel und Familie
Kaiser Salamon
Kaiser Otilia
Kaiser Julia
Kaiser Erika
Kaiser Leo
Kaiser Israel
Kaiser Scharlotta
Kahana-Gelley Ílus und Familie
Kasriel Imrich
Kasriel Ruzschena
Kasriel Tomasch

Gelley Aladar
Goldstein Adolf S.
Goldstein Gizi
Gemeiner Aladar und Familie
Goldstein Adolf
Goldstein Gizela und Kinder
Goldstein Rafael und Familie
Gottlieb und Familie v. Uherce
Greiner Artur und Familie
Greiner Jakub und Familie
Gross Julius
Gross Cecilia
Gross Samuel
Gross Eugen
Gross Maxmilian
Gross-Reichnitz Scharlotta
Gross Samuel
Gross Berta
Gross Regina v. Uherce
Gross Moritz v. Uherce
Gross Ida v. Uherce
Gross Dezider v. Uherce
Gross Edith v. Uherce
Gross Alica v. Uherce
Gross Vera v. Uherce
Grosbart W.
Grün Felix und Familie
Grünhut-Löwbeer Nataly
Grünfeld Dr. Marek und Familie
Grünhut Max Ripnany
Grünhut Gizela Ripnany
Grünstein Greta
Grünwald Markus

Grünwald Lina
Grünwald Ernest
Grünzweig Leopold
Grünzweig Iboja
Grünzweig Berta
Grünzweig Valy
Grünzweig Etel
Grünwald Leopold V. Bielice
Grünwald Matilda V. Bielice
Grünwald Greta V. Bielice
Grünwald Tibor V. Bielice
Haas Ludwig und Familie
Haberfeld Raw Simon-Zwi
Haberfeld Luisa
Haberfeld Raw Jakow und Familie
Haberfeld Raw Mordechaj
Haberfeld-Friedman Taube
Haberfeld Lina
Haberfeld Elena
Haberfeld Eugen
Haberfeld Marta
Haberfeld Alexander
Haberfeld Otilia
Habermann Arpad und Familie
Handler Julius und Familie
Hartenstein Max und Familie
Hartenstein Eugen und Familie
Haupt Herman
Haupt Elsa
Haupt Alfred
Haupt Erika
Heimann Eugen
Heimann Piri

Fried Elieser
Fried Anna
Fried Samuel
Fried Nandor
Fried Josef
Fried Mikscha und Familie
Fried Isidor und Familie
Friedberg Moritz und Familie
Friedman Alexander
Friedman Gerta
Friedman Edit
Friedman David
Friedmann Etel
Friedman Albert
Friedman Ruwen
Friedman Daniel
Friedman Artur und Familie
Friedman Heinrich Chune und Familie
Friedman Heinrich L.
Friedman Etel
Friedman Robert
Friedman Herman
Friedman Frau
Friedman Albert
Friedman Joachim
Friedman Paula
Friedman Marta
Friedman Moritz und Familie
Friedman Samuel und Familie
Frölich Michal Praschice V. Uherce
Frei Miksa und Familie
Fürst Hugo und Familie
Fürst Dr. Etel und Kind

Fuchs Franz und Familie
Friedman Moritz
Friedman Albert
Friedman Kornelia
Friedman Eduard
Fissher Hugo Tovarniky
Fischer Rosa und Kinder Tovarniky
Gelb Rebeka
Gertler Rafael Zschabokreký
Gertler Roza Zschabokreký
Gertler Josi Zschabokreký
Glasel Max
Glasel Ludevit
Glasel Elemer
Glasel Eugen
Glasel Harry
Glück Schneider und Familie
Goldner Eugen
Goldner Rozschi
Goldner Terezia
Goldner Janett
Gregusch Poldá
Goldner Josef
Goldner Ilona
Goldner Ignatz
Goldner Katarina
Goldner Friedrich
Gelley Ignatz
Gelley Mina
Gelley Dezider
Gelley Olga
Gelley Tomas
Gelley Emanuel

Farkas Zoltan
Farkas David
Feher Alexander
Feher Malvina
Feher Herta
Feher Anton
Feher Dr. Emanuel
Feher Peter
Felbert Adolf und Familie
Feldman Israel und Familie
Feldman Moritz und Familie
Feldmar Julius Rajtschany
Feldamr Victoria Rajtschany
Feldmar Ladislav Rajtschany
Feldmar Pavel Rajtschany
Feder Simon
Feder Hermina
Federer Vojtech
Federer Olga
Federer Ari
Federer Sonja
Felsenburg Josef
Felsenburg Sofie
Felsenburg-Breuer Aranka
Felsenburg Artur und Familie
Felsenburg Herbert
Felsenburg-Schönfeld Seren
Felsenburg Rozschi
Felsenburg Bernath
Felsenburg Simon
Felsenburg Deborah
Felsenburg Ilsa
Felsenburg Koloman

Felsenburg Gerda
Fenyés Lorant
Fenyés Elisabeth
Fenyés Leslie
Fischer Armin und Familie
Fischer Izscho
Fischer Erna
Fischer Marta
Fischer Tibor
Fischer Sigmund Soltschany
Fischer Janka Soltschany
Fischer Sigmund
Fischer Cila
Fischer Fany
Fischer Aranka
Fischer Lidia
Fischer-Katzburg Iren und Kinder
Fischer Eugen
Fleischer Salamon
Fleischer Katarina
Fleischer Jenő
Fleischer Erzschi
Fleischer Ilka
Fleischman Terezia
Földes Árpád und Familie
Frank Ignatz
Frank Rosalia
Frank Adela
Frank Gizela
Freund Armin und Familie
Freund Julius und Familie
Feund Josef und Familie
Fried-Gellis Risa und Kinder

Deutelbaum Artur Tesare	Eckstein Josef
Deutsch Abraham	Eckstein Frau
Deutsch Sara	Eckstein Jakob
Deutsch Akiba	Eckstein Max
Deutsch Emanuel	Eckstein Jermijahu
Deutsch Gerta	Eckstein Emanuel
Deutsch Rosa	Eckstein Ruzschena
Deutsch Pinchas	Eckstein Hermann
Deutsch Irena und Familie	Ehrenfeld Julius Krntscha
Deutsch Jakob	Ehrenfeld Frau Krntscha
Deutsch Josef	Ehrenfeld Mikulášch Krntscha
Deutsch Ber-Dov	Ehrenfeld Emil
Deutsch Simcha-Bunim	Ehrenstein Alfred
Deutsch-Katzburg Blanka und Kinder	Ehrenstein Ruzschena
Deutsch Emanuel	Ehrenstein Kalman und Familie
Diamant Ignatz und Familie	Ehrenstein Viliam Jacovce
Diamant Nathan und Familie	Ehrenstein Miriam Jacovce
Doman Bernhard	Ehrenstein Gita Jacovce
Dobosi Rudolf	Engel Adolf v. Bielice
Dukes Josef	Engel Jenny v. Bielice
Dukes Matilda	Eliasch und Familie
Dukes-Singer Irma	Ehrenwald-Krojník Ilka
Dukes-Bachrich Stella	Ehrenwald Josef
Dukes Elsa	Ehrenwald Ignatz
Eckstein Samuel	Ehrenwald Ruzschena
Eckstein Ester	Ehrenwald Reuwen
Eckstein Lea	Ehrenwald Jehuda
Eckstein Gitta	Ehrenwald Samuel
Eckstein Rebeka	Ehrenwald Schaul
Eckstein Janko	Farkas Karol
Eckstein David	Farkas Margit
Eckstein Max	Farkas Samuel
Eckstein Amalia	Farkas Lili

Braun Ladislav
Braun Mayer
Braun Edit
Braun Berta
Breuer Iren
Bröder Nathan
Bröder Serafine
Bröder Richard
Bröder Ludwig
Bröder Rosalia
Bröder Trude
Bröder Izidor und Familie
Brody Moritz und Familie
Büchler Leopold
Büchler Julia
Büchler Armin
Büchler Samuel
Büchler Antonia
Büchler Heinrich
Büchler Gizela
Büchler Lulu
Büchler Adolf
Büchler Scharlotta
Büchler Moritz
Büchler Josef
Büchler Antonia-Taubi
Büchler Herman
Büchler Ludovit
Büchler Josef
Büchler Terezia
Büchler Ruth
Büchler David
Büchler René

Büchler Richard
Burian Jakob
Burian Irena
Davidovitsch Adolf
Davidovitsch Helena
Davidovitsch Schándor
Davidovitsch Berci
Deutelbaum Terezia
Deutelbaum Wilhelm Urmince
Deutelbaum Helene Urmince
Deutelbaum Georg Urmince
Deutelbaum Eva Urmince
Deutelbaum Alexander Nemtschice
Deutelbaum Margarethe Nemtschice
Deutelbaum Erika Nemtschice
Deutelbaum Ferdinand Nemtschice
Deutelbaum Armin Nemtschice
Deutelbaum Victor
Deutelbaum Helena
Deutelbaum Viliam
Deutelbaum Lorka
Deutelbaum Hilda
Deutelbaum Lidia
Deutelbaum Walter
Deutelbaum Julius
Deutelbaum Loty
Deutelbaum Nelly
Deutelbaum Leopold
Deutelbaum Robert
Deutelbaum Dezider
Deutelbaum Berta
Deutelbaum Eduard Tesare
Deutelbaum Adriana Tesare

Berger Mirijam	Bierman Maxmilian
Berger Bernat	Bierman Dezider
Berger Josef	Bierman Moritz und Familie
Berger Eugen und Familie	Bierman Samuel
Berger Dr. Silard	Bierman Irena
Berger Klari	Bierman Rozalia
Bernfeld Ella	Bierman Magda
Bernfeld Imre	Bierman Max
Bernfeld Lili	Bierman Judita
Bernfeld Ruzschena	Bilig Moritz
Bernfeld Pavel	Bilig Cecilia
Bernfeld Hermina	Bilig Dezider
Bernfeld Zelma	Blum Johan
Bernfeld Alica	Blumental Stefania
Bernfeld Senda	Blumental Aron
Bernfeld Ilona	Blumental Ruth
Bernfeld Arnold und Familie	Böhm Adolf
Bernfeld Benjamin und Familie	Böhm Ladislav
Bernfeld Misch	Böhm Aladar
Bernfeld Jetty	Böhm Bozschena
Bernfeld Josef	Böhm Artur und Familie
Bernfeld Sigmund	Brand Sally
Bernfeld-Schiefer Bella	Braun Alfred
Bernfeld Samuel	Braun Gizela
Bernfeld Gitl	Braun Alexander
Bernfeld Vilmos	Braun Julia
Bernfeld Josef	Braun Moritz
Bernfeld-Linkenberg Janka und Kind	Braun Teri
Bernfeld Akibah und Familie	Braun Biri
Bernfeld-Roth Kato und Familie	Braun Ben-Zion und Familie
Bernfeld Alexander	Braun David
Bernfeld Ruzschena	Braun Frau
Bierman Irma	Braun Manci

Adler Jakub und Familie
Adler Jakub und Frau
Adler Josef
Adler Erna
Adler Ervin
Adler Karol
Bachner Josef
Bachner Malvina
Bachner Julius
Bachner Oskar
Bachner Zoltan
Bachner Fany
Bachner Dezider
Bachner Leo
Bachner Marcel
Bachner Marta
Bachner Adel
Bachner Lajos
Baron Ferdinand
Baron Gizela
Baron Alfred
Baron Ctibor
Basch Bernat
Basch Ilona
Basch Albert
Basch Leo
Basch Lidia

Basch Gerta
Bauer Aranka
Bauer Eva
Beck Markus
Beck Piroschka
Beck Adry
Beck Eva
Beck Sigmund
Beck Julia
Beck Armin
Beck Geza
Benau Rozschi und Kinder
Benau Dezider
Benau Elsa
Benau Leopold
Benau Etel
Benau Janka
Benau Terezia
Benau Erzsi
Benau Schári
Benau Max und Familie
Benau Moritz und Familie
Benedik-Graus Rachel und Familie
Berger Alexander
Berger Regina
Berger Scharlotta
Berger Margit

NEBOJME SA!

Ked prichádzaju zlé casy a zakrýju jasnosť slnka,
nech ťa to neodstrasí!
Uchovaj nádeje zrnka, že sa osud k dobru vráti.
Zidia budú zase šťastní, vstaronovej domovine
zapocne sa život krásny.
V predkov nasej otcine, nebo nase sa vyjasní.

Tuto básen napísala 11 ročná Ester (Anca) Kohnová
s Topolčan a bola uverejnená v časopise "Haderech"
čís 19. 16. mája 1940
Ester, dcera Zigmunda Kohna, bola s rodinou
v roku 1942 deportovaná a nikdo sa s nich nevrátil.

R.B.

Vertriebenen erwartete. Das könnte vielleicht zutreffen für die Zeit der Vertreibungen des Jahres 1942. Nachher waren die Tatsachen wohlbekannt. Slowakische Soldaten, die von der Ostfront zurückgekehrt waren, erzählten ganz offen jedem, der es hören wollte, von den Massenmorden, deren Zeugen sie in Russland gewesen waren, und die Katholische Kirche veröffentlichte ein Manifest über das Los der aus der Slowakei vertriebenen Juden. Ohne aktive Mithilfe der Slowaken hätten die Deutschen die Vertreibung der letzten 1000 Juden niemals so schnell und gründlich bewerkstelligen können. Wie schändlich das Verhalten war, bezeugt u.A. ein Dokument, in dem der Führer des Einsatzkommandos 14. die Freude und die Befriedigung der Einwohner von Topoltschany über die Massnahmen beschreibt die er und seine slowakischen Verbündeten gegen die Juden der Stadt ergriffen hätten. Dieses Dokument, es handelt sich um einen Rapport an den Befehlshaber der Einsatzgruppe, bestätigt, was wir über die Stadtbevölkerung und ihr Verhalten gesagt haben.

Zum Schluss wollen wir die wenigen Fälle von Edelmut und Menschlichkeit erwähnen, die es auch in den schwersten Zeiten, in der getrübbten Atomsphäre des Judenhasses gab. Menschen die menschlich blieben, die gegen den Strom zu schwimmen wagten und den Juden hilfreich zur Seite standen.

Es waren wenige, die sich so ihren Ehrenplatz in der Erinnerung verdient haben. Es gab ihrer einige auch in Topoltschany.

blieb, und die Einwohner holten sich, was ihnen in die Hand fiel: Kleider, Teppiche, Möbel, Hausgerät etc. Der Inhalt der Wohnungen, die nicht geplündert waren, wurde von Beamten der Stadtverwaltung öffentlich versteigert und verschlendert.

Ein weiterer Umstand, der das Verhalten der Stadtbewohner zu den Juden weitgehend bestimmte, hat nur indirekt mit der Enteignung zu tun. Infolge der Vertreibung wurden Hunderte von Wohnungen frei und diese waren in besseren Zustand und mehr zentral gelegen, als die Wohnungen der Slowaken. Hand in Hand mit dem sozialen und wirtschaftlichen Aufstieg ging auch das Streben nach besseren Wohnbedingungen, und die jüdischen Wohnungen waren dazu angetan, diese Frage zu lösen. Ausser dem fanden sich jetzt auch Möglichkeiten bessere Arbeitsplätze zu erlangen, besonders in den freien Berufen, obwohl es hier an Leuten fehlte, die die Juden hätten ersetzen können.

Wenn wir all' diese Umstände in Betracht ziehen, können wir die Denkungsart der Einwohner von Topoltschany begreifen und uns erklären, warum sie vorbehaltlos für die Vertreibung der Juden waren.

Die Vertreibung der Juden aus der Slowakei war für sie das Mittel um aller moralischen und materiellen Verpflichtungen ihnen gegenüber ledig zu werden und sie bemühten sich den Prozess zu beschleunigen, ohne Rücksicht auf die Folgen. Es ist furchtbar, wie Slowaken, die jahrelang mit Juden im selben Haus und in freund-nachbarlichen Verhältnis gelebt hatten sich aus blosser Gewinnsucht an die Behörden wandten um die sofortige Vertreibung der Juden zu fordern. "Arier" die von den Juden nach jahrzehntelanger Bekanntschaft als Geschäftspartner angenommen waren, verlangten die Vertreibung ihrer jüdischen Partner, und Bürger, die ein Auge auf die Wohnung eines Juden geworfen hatten, ruhten nicht, bis er vertrieben war.

Dieses verbrecherische Verhalten erreichte seinen Gipfel zur Zeit der deutschen Besetzung. Damals wusste man bereits genau, was den Juden in den Vernichtungslagern angetan wurde und trotzdem half man den Mördern nach Kräften, nicht nur am 8. September, sondern auch bei der "Aktion" die mit dem Massengrab bei Nemtschice endete.

Dieses grausame Verhalten ist unentschuldig. Unannehmbar ist auch die Ausrede der slowakischen Bürger, als ob sie nichts gewusst hätten, was die

VERHALTEN DER STADTBEWohner ZUR JUDENVERTREIBUNG

Wir müssen uns jetzt dem Verhalten der Stadtbewohner zu den Juden in der Zeit ihrer Not zuwenden. Zwei Grundtatsachen bestimmten dieses Verhalten weitgehend.

Erstens müssen wir feststellen, dass der grösste Teil der slowakischen Bevölkerung an dem Raub des jüdischen Eigentums direkt oder indirekt beteiligt war und daraus privaten Nutzen zog. Der Lebensstandard weiter Kreise der Bevölkerung hob sich infolge der Wegnahme des jüdischen Eigentums und ihr Sinnen und Trachten in diesen furchtbaren Jahren ging vor Allem darauf aus, sich diese materiellen und wirtschaftlichen Vorteile zu bewahren.

Der erste Schritt zur Vertreibung der Juden war, wie gesagt, die "Arisierung", d.h. die Übergabe der jüdischen Geschäfte in nicht-jüdische Hände. In diesem Stadium waren die Nutznisser hauptsächlich die herrschende Schicht und ihre angehörigen, Weitere Kreise hatten damit noch nichts zu tun.

Der nächste Schritt wurde getan mit den Verordnungen, die darauf hinzielten, den Juden ihre Wertgegenstände wegzunehmen um sie dem Staate zu überantworten. Um diese Verordnungen zu umgehen, übergaben die Juden Bargeld, Gold und Schmuck, Wertpapiere etc. Ihren Slowakischen Nachbarn und Bekannten zur Aufbewahrung in der Hoffnung, dieses Gut zurückzuerhalten, wenn sich die Lage ändern sollte. In vielen Fällen schlugen die Slowaken von selbst den Juden diesen Dienst vor und versprachen alles zurückzugeben, sobald es wieder möglich wäre. Auf diese Weise ging Eigentum im Werte von mehreren Millionen KS in slowakische Hände über und wurde natürlich nie zurückgegeben, da ja die Juden ermordet waren. Es ist nicht mehr als recht zu erwähnen, dass in einzelnen Fällen Slowaken das anvertraute Gut voll und ganz zurückerstatteten.

Die dritte Phase des Eigentumsraubs fällt mit der Vertreibung zusammen. Damals wurden die Nutznisser besonders die unteren Volksschichten, die sich bisher benachteiligt gefühlt hatten. Sowie die Juden gefangen und nach dem Sammelplatz gebracht waren, brach die Menge, und allen voran die Hlinkagardiisten und ihre Familienangehörige in die Wohnungen ein. In vielen Fällen benutzte man auch die Schlüssel, die man den Juden abgenommen hatte. Die Juden durften nur 25 kg mitnehmen, so, dass die meiste Habe in den Wohnungen ver-

ber wurde Moritz Hochberger ein weiterer Gemeindevorsteher auf offenen Markt ermordet. Der Schneider Jozef Latkoczi, der sein Geschäft "arisiert" hatte, schickte ihm ein paar betrunkene SS-Leute in's Haus, und als er versuchte ihnen zu entkommen, töteten sie ihn. Diese Vorfälle erschütterten die Juden, aber es war zu spät um etwas zu tun.

Am 8-ten September, um Mittag, fing die "Aktion" an. Die Leute des "Einsatzkommandos 14" und die Hlinkagarde brachen in die Häuser der Juden ein und schleppten sie in ihr Hauptquartier im Hause Hartenstein. Alles lief mit grosser Schnelligkeit ab, die örtlichen Behörden hatten Listen mit Namen und Adressen vorbereitet und sie den Deutschen übermittelt. Im Laufe weniger Stunden waren alle Juden verhaftet und nach der Eisenbahnstation geschafft. Nur einzelnen Familien, nicht mehr als 30-40 Seelen, gelang es im letzten Moment zu entkommen und sich zu verstecken. Um 4 Uhr nachmittags fuhr der Zug mit den Juden von Topoltschany ab, mit dem Ziel: Konzentrationslager Sered.

Aber nicht genug damit: noch am selben Tag verrieten slowakische Bauern, dass sich einige Juden aus Topoltschany auf dem Gute "Novy Svet" verborgen hielten. Ein Kommando wurde hingeschickt und ermordete nach grausamer Folterung 4 Juden: Die Brüder Ignatz und Aladar Gelley, Hermann Friedmann und den Gutsbesitzer Pollak.

Die letzten Juden von Topoltschany wurden am 10. September in der Nähe des Dorfes Nemtschice auf offenem Felde ermordet. Am diesen Tage brachte man noch 52 Juden, die die SS ergriffen hatten, nachdem Slowaken ihr Versteck ausfindig gemacht hatten. Die Opfer mussten sich selbst ihr Grab graben und wurden dann von Deutschen und Slowaken zusammen grausam umgebracht und ihre Leichen in's Massengrab geworfen. Unter den Ermordeten befanden sich auch 6 Kinder, das kleinste ein Säugling von 3 Monaten der Familie Linkenberg.

Den Befehl über diese Bluttat führte von der SS: Dr. Gross und Unnselt, ihre Helfershelfer waren die Hlinkagardisten unter Zeisel.

Nach diesen blutigen Tag blieben in Topoltschany nur 2 oder 3 Juden mit slowakischen Frauen und 2 Jüdinnen, die eine Frau Schimko, die über 90 Jahre alt war, und ihre Tochter, Frau Vogel. Diese blieben unerklärlicherweise unbehelligt bis zur Befreiung, obwohl die Slowaken und vielleicht auch die Deutschen um ihre Existenz wussten.

deutsches Kommando als Hilfstruppen. Schon am Abend nach dem Einmarsch der Deutschen nahmen sie an Polizeipatrouillen teil. Dank seiner deutschen Abstammung und seiner faschistischen Gesinnung genoss Zeisel von Anfang an das Vertrauen der SS Befehlshaber und sie übertrugen der Hlinkagarde verschiedene Aufgaben.

Am nächsten Tag veranstalteten die deutschen Eroberer eine Aufklärungsversammlung unter Beteiligung der Gestapo und der SS Sicherheitspolizei und der Slowakischen Stadt-Prominenz, die die Stadtbevölkerung repräsentierten. Einer der wichtigsten Punkte auf der Tagesordnung war die Judenfrage. Im Namen der slowakischen Bevölkerung, der städtischen und Bezirksbehörden, gab der Bezirkskommissar seine Zustimmung zu allen Massnahmen, die die Mörder des Einsatzkommandos 14 vorschlugen, um die Judenfrage in Topoltschany engültig zu lösen.

Es war also beschlossene Sache die 1000 Juden, die es in der Stadt noch gab, umzubringen, aber bevor die Mörder ans Werk gingen, wandten sie das oft erprobte Mittel an, die Juden zu beruhigen, bei ihnen Hoffnungen und Illusionen zu erwecken, um sie nachher um so sicherer anzugreifen und zu "behandeln".

So geschah es auch in Topoltschany. Zunächst wurde der Rabbiner Habermfeld vom Führer des Einsatzkommando 14 vorgeladen, der ihm befahl die Juden zu beruhigen. Er gab auch Erlaubnis in der grossen Synagoge Gottesdienst abzuhalten und versprach, dass den Juden nichts Böses geschehen sollte. Auch die Gemeindevorsteher, die nach ihm empfangen wurden, waren überrascht von der Haltung des Kommandanten, der die Juden aufforderte zum normalen Leben und zur Arbeit zurückzukehren. Auch die offiziellen slowakischen Kreise taten das Gleiche und verbreiteten Gerüchte, als ob die Deutschen keinerlei Absichten gegen die Juden hegten. Aber gleichzeitig begannen die Vorbereitungen zur Vernichtung der Gemeinde.

Auf die Verleumdung slowakischen Einwohner hin, dass ihre Söhne sich den Aufständischen angeschlossen hatten, wurden zunächst Karl Pollak, eine der hervorragendsten Persönlichkeiten der Gemeinde und ehemals Vizebürgermeister der Stadt, und seine Frau verhaftet. Ebenso die Familie Findel aus dem Dorfe Kruschove. Nach einigen Tagen wurden sie aus dem Bezirksgefängnis geholt und ermordet, bis heute weiss niemand, wo sie begraben sind. Am 6-ten Septem-

wurde schon am 2. September geräumt, bevor die Deutschen erschienen.

Sonntag den 3. September 1944 brachen SS Panzertruppen von Nitra her nach Topoltschany vor und eroberten die Stadt nach einem kurzen Gefecht um 12.30 Mittags. Die Deutschen hatten 6 Tote und 15 Verwundete, gegen 50 Tote auf Seiten der Aufständischen, grösstenteils junge Leute aus den umliegenden Dörfern, ohne jede Kampferfahrung. Sie waren in aller Eile zu den Fahnen gerufen worden. Ihre Bewaffnung war unzureichend und sie bildeten für die Tanks der kriegsgewohnten SS Mörder kein ernsthaftes Hindernis.

Bei der Eroberung der Stadt befanden sich dort etwa 1000 Juden, teils Reste der Gemeinde, teils solche, die nach der Befreiung der Arbeitslager durch die Aufständischen in die Stadt zurückgekehrt waren. Ausserdem befand sich in Topoltschany eine Anzahl jüdischer Familien aus der Ostslowakei, die noch vorher in die Stadt gekommen waren. Alle diese Juden, die den Vertreibungen im Jahre 1942 entgangen waren, fielen nun plötzlich in die Hände der SS, die ausdrücklich erklärte, es sei ihr Ziel alle Gegner des faschistischen Regimes physisch zu vernichten.

Im Gefolge der Waffen SS erschien in Topoltschany das Einsatzkommando 14, das beim Ausbruch des Slowakischen Aufstands in Mähren formiert wurde und das aus Gestapo, Sicherheitspolizei, und S.D. bestand, im ganzen etwa 150 Mann. Diese Bande, unter dem Kommando von Hauptsturmführer (Hauptmann) SS Dr. Häuser, den viele Juden in Topoltschany persönlich kannten, richtete ihr Hauptquartier im Hause von Max Hartenstein ein. Mörder, die vorher in den bestzten Ostgebieten tätig waren, wo sie jahrelang auf die grausamste Weise Hunderttausende von Juden umgebracht hatten. Der Zufall wollte, dass sie jetzt über das Schicksal der Reste der jüdischen Gemeinde von Topoltschany zu entscheiden hatten.

Im ersten Moment empfing die Bevölkerung der Stadt die deutschen Eroberer mit Zurückhaltung, da man nicht wusste, wie sie sich verhalten würden, aber innerhalb weniger Stunden waren die Strassen voller Menschen, die ihre Freude und Freundschaft Ausdruck gaben.

Die ersten, die der SS entgegenkamen und sich ihr zur Verfügung stellten war die Hlinkagarde, denn sie spürte, dass ihre Zeit jetzt gekommen sei. Binnen 2 Stunden sammelte ihr Führer Zeisel 36 seiner Getreuen und stellte sie unter

tums—verschlechterte sich jetzt die Lage, und das trug zur Verschärfung der inneren Gegensätze bei.

Zu den Kritikern des Regimes gesellten sich auch viele, die bisher zu den Stützen des klerikal-faschistischen System gehört hatten, in der Beamtenschaft, Militär und Partei. Es befanden sich auch Regierungsmitglieder darunter und zwar nicht aus ideologischen Gründen, sondern, um sich ein Alibi zu schaffen. Es wuchs das Bestreben, die Slowakei aus der engen Verbindung mit Deutschland zu lösen, eine selbständigere biegsamere Politik zu betreiben, um sich der Entwicklung der Dinge anpassen zu können. Auch in der Judenfrage wehte ein anderer Wind. Die slowakische Regierung war von den deutschen Vorschlägen die Judenfrage des Landes endgültig zu regeln, nicht gerade begeistert und gab ausweichende Antworten.

Auch die Nachrichten über das Schicksal der aus der Slowakei vertriebenen Juden in den Vernichtungslagern, die um diese Zeit ins Volk drangen, taten das ihre. Um die furchtbare Verantwortung von sich abzuwälzen, verbreiteten dieselben Kreise, die die Verschickung der slowakischen Juden in die Todeslager geplant und ausgeführt hatten, jetzt die Version, als ob die Deutschen von ihnen die Vertreibung der Juden gefordert hätten, und ihnen nichts übriggeblieben wäre, als den deutschen Forderungen nachzukommen.

Der slowakische nationale Aufstand, der am 29. August 1944 ausbrach, kam den Juden nicht überraschend. Die Spannung lag in der Luft und es war nur eine Frage der Zeit. Die jüdische Gemeinde begrüßte den Aufstand mit gemischten Gefühlen, und er brachte keine wesentlichen Änderungen. Die stürmischen Ereignisse spielten sich weit weg von Topoltschany ab und die Juden der Stadt hatten nichts mit ihnen zu tun. Der Aufstand wurde offiziell in Topoltschany erst am 1. September ausgerufen, als die Truppen der Nazis bereits in's Slowakische Gebiet einrückten, um den Herd des Aufstands anzugreifen.

Mit Ausnahme der Soldaten verhielt sich die slowakische Bevölkerung der Stadt überwiegend ablehnend zu dem Aufstand und vor allem zu den ideologischen Beweggründen, die dahinter standen. Man verhielt sich abwartend, besonders als es hiess, dass das deutsche Militär sich der Stadt näherte. Während der 3 Tage, in denen sich die Stadt in den Händen der Aufständischen befand, ereignete sich nichts. Die Zeit genügte nicht um etwas zu organisieren und die Stadt

Wenn die Leute zusammengetrieben waren, führte man sie zum Bahnhof und von dort nach einem der Konzentrationslager der Slowakei und weiter in die polnischen Vernichtungslager. Diesen Leidensweg gingen damals 2500 unserer Lieben.

Erst am 23-ten Mai 1942, als bereits die Hälfte der Juden von Topoltschany aus der Stadt verschickt war, nahm das slowakische Parlament das Vertreibungsgesetz an. Der Beschluss war einstimmig, nur Graf Esterhazy enthielt sich der Stimme. Die Vertreibungen wurden bis in den Monat August fortgesetzt. Nach den Ziffern, die die Judenzentrale bis September 1942 veröffentlichte, wurden aus der Stadt 2448 Juden vertrieben, darunter 750 Kinder unter 16 J., d.h. 79% der jüdischen Einwohner. Danach verblieben in der Stadt nicht mehr als 618 Juden, die für die Wirtschaft als lebenswichtig galten—und ihre Familieangehörige, die zeitweilig, nach den § 2 des Gesetzes von der Vertreibung ausgenommen waren.

In den Herbstmonaten trat eine Beruhigung ein und die Vertreibungen hörten auf. Die wenige Juden, die übrig geblieben waren, sahen mit Bangen in die Zukunft. Die relative Beruhigung wurde schon in Februar 1943 gestört, als radikale Kreise in der Partei und im Regierungsapparat die Frage weiterer Vertreibungen wieder auf's Tapet brachten. Mit panischen Schrecken hörten die wenigen Überlebenden die Erklärungen der Regierungsvertreter über erneute Operationen, "Im März oder im April, geht es weiter", so hiess es damals. Hinter dieser Bewegung stand der Innenminister Mach. Trotzdem wurden die Vertreibungen in diesem Jahre nicht wieder aufgenommen, nicht so sehr infolge Meinungsverschiedenheiten unter den Herrschenden, als wegen der militärischen und politischen Lage Nazideutschlands und seiner Satelliten. Gegen Ende des Jahres 1943, das für die Reste der slowakischen Juden verhältnismässig ruhig verlaufen war, war wieder ein Funken der Hoffnung für das nächste Jahr zu spüren.

Das Jahr 1944 brachte einen Wendepunkt in der politischen Konzeption gewisser Kreise im slowakischen Staate, der eben sein fünftes Lebensjahr erreicht hatte. Es kamen Zweifel am Siege der Nazis und am Bestand des slowakischen Staates auf, und diese Zweifel fanden ihren Ausdruck in einer wachsenden oppositionstätigkeit in verschiedenen Kreisen der Bevölkerung. Nach Jahren der wirtschaftlichen Blüte—nicht zuletzt auch dank der Wegnahme des jüdischen Eigen-

gy, Horvat, Martintschek und andere.

Zwei weitere Organisationen hatten Teil an der Judenvertreibung: die Deutschen, organisiert in der F.S. und die Gendarmerie.

Die F.S. war für die deutsche Minderheit in der Slowakei geschaffen und gleich in ihren Aufbau der Hlinkagarde. In Topoltschany waren sie nur eine handvoll und spielten kaum eine Rolle.

Auch die Gendarmerie nahm an den Judenjagden nur wenig Anteil und, wenn, dann ausgesprochen unwillig. Der Bezirkskommandant der Gendarmerie beteiligte sich nie und war bekannt als Gegner der extrem antijüdischen Politik. Aktiv war eigentlich nur der Vizekommandant Prietschinsky, der die Juden bei jeder Gelegenheit verfolgte und auch seinen Untergebenen befahl Juden anzugreifen. Unter der Gendarmen waren einige besonders anständige, die sich bemühten den Juden zu helfen: besonders Zaborsky und Sirocky.

Die Jagd auf Juden erfolgte, wie gesagt, nach Listen, die die Kommission auf Verlangen der 14-ten Abteilung zusammenstellte. Die Hlinkagarde holte die Juden aus ihren Häusern und brachten sie mit Flügen und manchmal mit Schlägen zur Sammelstelle, gewöhnlich in den Hofe des Sokolkinos oder der jüdischen Schule.

Die Vertriebenen durften bis zu 25 kg Gepäck mitnehmen, alles Andere verfiel dem Staat. Aber in Wirklichkeit pflegten die Gardisten sofort nach der Verhaftung in die nunmehr leeren Häuser einzudringen und zu nehmen, was ihnen gefiel.

Der Bezirkskommissar leitete die Jagden persönlich, und achtete darauf dass die Zahl voll wurde, sparte dafür weder Zeit noch Mühe und war eher bereit einige mehr zu verschicken, als zu wenige. Als es bei einer Gelegenheit der Hlinka-Garde nicht gelungen war, die vom Innenministerium angeforderte Zahl von Juden zu fassen, beschloss er die Fehlende Zahl durch die Bewohner des jüdischen Alterheims zu ergänzen. Er setzte sich mit dem Leiter des Heims in Verbindung und verlangte von ihm eine Liste mit 40 Namen von alten Leuten. Der Leiter weigerte sich kategorisch seine Hand zu so einer Tat zu reichen und daraufhin ging der Bezirkskommissar persönlich, in Begleitung des Bezirksarztes Dr. Schkulthety ins Altersheim und holte sich 40 Personen, im Widerspruch zu der Anordnung, dass die Insassen des Altersheims vorläufig nicht zu vertreiben seien.

Lumpenproletariat und Säufer, die vor allem jüdischen Besitz plündern wollten. Die Organisation wurde zu einer gewalttätigen Bande von Verbrechern, bei der Ausschreitungen und Trunkenheit an der Tagesordnung waren. Ihr "goldenes Zeitalter" war die Zeit der Vertreibungen, als sie jüdische Häuser plündern konnten, deren Besitzer vorher von Gardisten in die Vernichtungslager verschickt worden waren.

Im Kommando der Hlinkagarde wechselten sich im Laufe der Zeit 4 Führer ab, die alle dem Beamtenstand angehörten und sich der Partei schon früh angeschlossen hatten. Bela Marko und sein Verhalten haben wir bereits erwähnt. Er hat Juden, die in der Liste standen, gewarnt und soweit bekannt, nie jüdisches Eigentum angerührt. Leider war er der Einzige unter der Repräsentanz des klerikal-faschistischen Regimes in der Stadt, von dem man das sagen kann, vielleicht, weil er in der Stadt geboren und mit vielen Juden von jugendauf befreundet war. Bei alledem war er ein treues Mitglied der Hlinkapartei.

Der Bezirkskommandant der Hlinkagarde Ludwig war von Beruf Schulin-spektor, ein typischer Vertreter der slowakischen regierenden Schicht, korrupt und viel mehr auf seinen privaten Vorteil bedacht, als auf sein Amt in der Garde. Für Geld war er bereit alles zu tun. Nachdem er sich jüdisches Eigentum angeeignet hatte und sich auch Bestechungsgelder geben liess, war er in einigen Fällen bereit zu helfen. Ludwig folgte nicht dem Beispiel Markos, war bei den Vertreibungen aktiv tätig, und einer der Verantwortlichen für ihre Ausführung.

Pukan und Zeisel waren jüngere Männer und gehörten zu den radikalsten Mitgliedern der Faschisten von Topoltschany, beide waren fanatische Antisemiten. Sie sahen es als ihren Beruf und ihrer Aufgabe an, den Juden das Leben unerträglich zu machen und die Vertreibung war für sie die Erfüllung eines Ideals. Zeisel war deutscher Herkunft, aus Handlova gebürtig und arbeitete im Finanzamt in Topoltschany. Er hatte grossen Anteil an der Vertreibung der letzten Juden aus der Stadt im September 1944 und an dem Morden in der Nähe des Dorfes Nemtschice.

Unter den Hlinkagardisten müssen wir einige mit Namen erwähnen, deren rohes, viehisches Benehmen alles übertraf, was man sogar von solchen Verbrechern erwarten konnte. Solche waren die Brüder Capaj, Selesch, Gergel, Krist, Zschelizka, Mokran, Schuchman, Tschepko, Hajovsky, Paluch, die Brüder Na-

lich den Vollzug bis zur Abfahrt des Transports. Er trug persönlich sein Teil bei an der Vernichtung der Juden von Topoltschany.

Eine schwere Verantwortung lastet auch auf den anderen Mitgliedern der Kommission und darum sollen ihre Namen und Funktionen hier genannt werden. Ausser dem Bezirkskommissar waren beteiligt: der erste Notar KANTOR, ein weiterer Notar MOKRY, der Sekretär der Hlinkapartei (HSLS) im Bezirk, der Lehrer BODA aus dem Dorfe Kruschove, Vorsitzender der Ortsgruppe der Hlinkapartei POLANSKY, die Führer der Hlinkagarde LUDWIG, PUKAN, ZEISEL, und MARKO, die unter sich abwechselten. Gelegentlich nahm auch der Bürgermeister CAP teil. Hier wollen wir auch den Ortsführer der Hlinkagarde (HG) Béla Marko erwähnen, dessen Mässigung den Juden gegenüber bekannt war und trotz seiner nationalistischen gsinnung weigerte er sich an ihrer Vertreibung zu beteiligen. In folgedessen trat er schliesslich von seinem Amte zurück.

Die Sitzungen der Kommission waren geheim und fanden im Amtszimmer des Bezirkskommissars in der Spitalgasse statt, trotzdem wurden manchmal Namen von Juden bekannt, die zur Vertreibung bestimmt waren und so konnten sie sich verstecken und der Verschickung entziehen. Hier war besonders der Notar Kantor hilfreich, aber auch andere verrieten manchmal etwas aus den geheimen Sitzungen.

Die Durchführung der Verhaftungen fiel auf die Hlinkagarde—die Garde,—wie man sie nannte.

Im Verhältnis zur Grösse der Bevölkerung von Topoltschany und zu ihrer politischen Zugehörigkeit war die Anzahl der Hlinkagarde eher klein, anfangs waren es nur einzelne, extreme Elemente mit chauvinistisch-faschistischen Neigungen aus dem Mittelstand und der Beamtschaft. Die Mitgliedschaft der Garde wuchs im Laufe der Judenverfolgungen, als sich radikal antisemitische Elemente ihr anschlossen. Ihren Gipfelpunkt erreichte die “Garde” zur Zeit der der Judenvertreibungen, aber sogar damals zählte sie nicht mehr als 50 Mann, viel weniger als anderswo. Auch in der Zusammensetzung des Menschenmaterials war eine Veränderung eingetreten. Anfangs traten die Leute der Garde aus ideologischen Beweggründen bei, später wurde es ganz anders. Die Zahl der “alten Kämpfer” ging zurück, nachdem sich ihre soziale und wirtschaftliche Stellung gehoben hatte, und an ihre Stelle traten alle möglichen Elemente: Müssiggänger,

schon hunderte der Jugendlichen auf Eisenbahnwaggons verladen und verschickt, die Jungen nach dem Lager Novaky und die Mädchen nach dem Sammelplatz "Patronka" in Bratislava.

Die Vorbereitungen zur Vertreibung der Jungen hatten gar nicht lange gedauert. Die 14-te Abteilung des Innenministeriums, die die Vertreibung zu planen hatte, benachrichtigte im vorhinein den Bezirkskommissar über die Operation, die durchzuführen sei. Eine besondere Kommission unter Vorsitz des Kommissars stellte eine Liste von Namen jüdischer Jugendlicher über 16 und ihrer Adressen zusammen und die Hlinkagardisten, mit Unterstützung der Gendarmerie und der deutschen F.S. fingen an, die jüdischen Jungen und Mädchen aufzugreifen und sie in den Hof des Sokol-Kinos, nicht weit von der Eisenbahnstation zu bringen.

In zwei Transporten, am 27. und 31. März wurden unsere Jungen aus dem Lager von Novaky nach Lublin-Majdanek, und die Mädchen am 28. März, Schabbath Hagadol, von "Patronka" nach Auschwitz verschickt, zusammen über 220 junge Menschen, Jungen und Mädchen, Brüder und Schwestern.

Nach dieser Operation verbreiteten die Regierungsorgane Gerüchte um die Gemüter zu beruhigen: die Vertreibungen aus der Slowakei sollten aufhören, angeblich waren die Deutschen nur an jungen Leuten interessiert, die zur Arbeit tauglich waren, und den jüdischen Familien drohe keine Vertreibungsgefahr. Diese Lügen beruhigten die Stimmung etwas, aber die Täuschung dauerte nicht lange.

Kaum hatten die Juden und ihre Vertreter sich den neuen Bedingungen etwas angepasst, da kam Anfangs April die nächste Judenjagd. Diesmal wurden schon ganze Familien, Frauen, Greise und Kinder geholt. Der Monat April war für die Juden von Topoltschany traurig. Ein Eisenbahnzug nach dem Anderen stand auf dem Bahnhof und viele, viele Juden gingen den Weg, von dem es keine Rückkehr gab.

Die Prozedur war überall die Gleiche. Die Vertreibung setzte ein, sowie der Bezirkskommissar vom Innenministerium eine geheime Anweisung erhalten hatte, an einem bestimmten Datum eine gewisse Anzahl von Juden "abzuliefern". Der Kommissar, der bekanntlich an der Spitze der Kommission stand, die die Listen der zu Verschickenden zusammenzustellen hatte, beaufsichtigte persön-

hörten ihre verbrecherischen Absichten vor dem Volke, und vor allem von den Juden, geheim zu halten. Die Befürchtungen wuchsen von Tag zu Tag, besonders, als man von Vorarbeiten auf dem Gelände der alten Munitionsfabrik "Patronka" in Bratislava hörte, um dort zeitweilig eine grosse Anzahl von Menschen unterbringen zu können. Daraufhin wurde beschlossen, direkten Kontakt mit dem Staatspräsidenten selbst zu suchen, um von ihm eine Bestätigung oder Dementierung der Gerüchte zu erhalten.

Da der Präsident Tiso in dem Städtchen Banovce, nicht weit von Topoltschany Pfarer war, und dort den Sonntagsgottesdienst abzuhalten pflegte, wurden die Leiter der Judenzentrale von Topoltschany dringend ersucht, Kontakt mit ihm aufzunehmen. Die Herrn Isidor Schimko und Ignatz Gelley fuhren sofort nach Banovce zu einer Jüdin mit Namen Munk, deren christliche Freundin mit dem Präsidenten gut befreundet war. Dieser Frau wurde eine bedeutende Summe Geldes versprochen, wenn sie mit Tiso sprechen und in Erfahrung bringen würde, ob es wahr sei, dass man die Juden binnen kurzer Zeit aus der Slowakei vertreiben wolle.

Nach einer Nacht der Spannung und Erwartung kam sie zurück und berichtete, sie habe mit dem Präsidenten gesprochen und an dem Gerücht über die Vertreibung der Juden aus der Slowakei sei kein wahres Wort. Sie berichtete auch im Namen Tiso's, dass die jungen Juden in nächster Zeit in den Bezirk Orava geschickt werden sollten, wo sie bei Entwicklungsarbeiten beschäftigt würden. Soweit die Worte des Präsidenten und Priesters Tiso,—aber nur wenige Tage später begannen Waggons voll mit jüdischen Jungen und Mädchen ostwärts zu rollen, nach Auschwitz und Lublin.

Die Vertreibung des Jahres 1942

Trotz der hartnäckigen Gerüchte, trotz mancher Warnungen von Seiten verschiedener Slowaken, dass die Vertreibungsgefahr nahe sei, trotz der drohenden, unheilswangeren Atmosphäre, fiel die erste Judenjagd, wenige Tage vor Schabbat Hagadol (vor Pessach) auf die Juden wie ein Blitz aus heiteren Himmel. Die Juden und ihre Führer waren nicht vorbereitet, sie konnten die Bedeutung der Sache einfach nicht fassen und weigerten sich zu glauben, dass es sich um Tatsachen und nicht um Gerüchte handle.

Die Gemeinde war wie im Schock und, ehe man zur Besinnung kam, waren

Nach Eingliederung der Juden von Bratislava im Herbst 1941 wuchs die Zahl der Juden in Topoltschany bis auf 3066 an, mehr, als jemals in der Geschichte der Gemeinde. Unter den Gemeinden der Slowakei war sie der Grösse nach, die sechste. Die Statistik zeigt, dass Juden damals auch in 51 Dörfern des Bezirks Topoltschany wohnten. So lagen die Dinge zu Anfang des Schicksalsjahres 1942.

Die erste Etappe der Judenverfolgungen war abgeschlossen. Die Juden waren gesellschaftlich isoliert, aus dem Wirtschaftsleben verdrängt, ihr Eigentum war ihnen genommen und arischen Hände übergeben. In den meisten Städten durften sie nur in gewissen Strassen wohnen, und ein Teil der Männer war in Arbeitslagern konzentriert. Die Juden waren Plünderungen durch den verhetzten, faschistischen Pöbel ausgesetzt, der ihnen die letzten Reste ihres Besitzes wegnahm und sie völlig mittellos machte. Alles war bereit für den letzten Akt des Dramas, die Vertreibung der Juden aus dem ganzen Lande.

Vorbereitungen hierzu waren schon vorher getroffen worden. Schon im Mai 1941 hatte der Leiter des Wirtschaftsamtes den deutschen vorgeschlagen eine gewissen Anzahl von Juden aus der Slowakei zu vertreiben und sie im besetzten Polen anzusiedeln. Auch andere hohe Beamte der Slowakischen Regierung erörterten in ihren Verhandlungen mit den Deutschen den Vorschlag, ihnen, an Stelle von Slowaken, die zur Arbeit angefordert wurden, Juden zu übergeben. Verschiedene Behörden taten ihr Möglichstes um die Vertreibung der Juden zu beschleunigen, die ihnen lästig geworden waren.

Nachdem die Deutschen ihre Zustimmung gegeben hatten, den Slowaken bei der "Endlösung" der Judenfrage zu helfen, begannen Anfangs 1942 die praktischen Vorbereitungen. Am 3-ten März 1942 stand die Judenvertreibung in einer Geheimsitzung der slowakischen Regierung auf der Tagesordnung, und man erörterte die notwendigen Vorbereitungen.

Am 13-ten März 1942 forderte der Innenminister Mach, der für die Ausführung der Vertreibung verantwortlich war, den Verkehrsminister auf, Transportmittel (Eisenbahnzüge) zur Abschiebung der Juden aus dem Lande vorzubereiten.

Gerüchte über praktische Schritte zur Vertreibung kamen auch zu Ohren der jüdischen Führer und des Judentums, trotz aller Versuche der Regierungsbe-

dem Kodex wurden alle bisherigen Gesetze gesammelt und neue hinzugefügt, alles in allem 270 Paragraphen. Nach den neuen Bestimmungen mussten die Juden den gelben Fleck tragen, alle Beziehungen mit der nicht-jüdischen Bevölkerung waren verboten und Juden im Alter von 16-60 waren zur Zwangsarbeit verpflichtet. Im Herbst 1941 begann das Innenministerium Arbeitslager für die Juden, die aus dem Wirtschaftsleben ausgestossen waren, einzurichten, wo unmenschliche Bedingungen herrschten. Eines dieser Lager wurde in dem Dorfe NOVAKY, nicht weit von Topoltschany aufgemacht und viele der jüdischen Männer unserer Stadt wurden dorthin gebracht. Das Judenzentrum in Bratislava und seine Zweigstelle in Topoltschany fingen an, sich dieses Lagers anzunehmen, da sie darin eine Möglichkeit sahen, Juden nützlich zu beschäftigen – und gleichzeitig die Lebensbedingungen zu verbessern. Die Juden von Topoltschany taten viel für die Insassen des Lagers bei NOVAKY. Es wurden Spenden gesammelt um Werkstätten einzurichten und sie mit Maschinen auszustatten; man schickte Nahrungsmittel etc. Ein katholischer Priester, P. MUCHA aus dem Dorfe KRUSCHOVCE, war sehr hilfsbereit. Er war mit vielen führenden katholischen Persönlichkeiten der Slowakei gut bekannt und die Vertreter der Judenzentrale in Topoltschany fanden bei ihm immer Gehör; seine Unterstützung war für das Lager von Novaky besonders wichtig. Dank der Fürsorge der Juden von Topoltschany, wurden später, zur Zeit der "Aussiedlung" hunderte von Juden aus unserer Stadt und noch weitere 1000 aus anderen Städten der Slowakei gerettet, da sie sich im Arbeitslager befanden.

Im September 1941 erliess das Wirtschaftsministerium einen Befehl, nach dem ca. 10,000 Juden Bratislava zu verlassen hatten. Sie sollten sich über die kleineren Städte verteilen und durften nur begrenzte Mengen von Gepäck mitnehmen. Auf diese Weise gelangten 365 Juden aus Bratislava nach Topoltschany. Die Gemeinde, die Judenzentrale und das jüdische Publikum überhaupt kamen den Neuenkömmlingen zu Hilfe und brachten sie sehr schnell in der Stadt unter, teils in Hotels teils in Privathäusern und dies, obwohl ein grosser Teil der Juden von Topoltschany schon vorher gezwungen waren, ihre Häuser und Wohnungen in den Hauptstrassen zu verlassen und in kleinere Wohnungen zu ziehen. Die Volksküche versorgte die Vertriebenen mit warmen Mahlzeiten bis sie soweit eingerichtet waren, dass sie ihren eigenen Haushalt führen konnten.

sars grosse Bedeutung zukam in Bezug auf die Härten der Ausführung, der Fristen etc.

Simko hatte vorher die gleiche Stellung in Giraltovce in der Ost-Slowakei innegehabt. Nach seiner Ernennung suchten die Mitglieder der Judenzentrale mit ihm Beziehungen anzuknüpfen. Es stellte sich heraus, dass der Mann Lutheraner war, und das war ein wichtiger Umstand, denn die Lutheraner, die selbst unter dem faschistisch-katholischen Regime zu leiden hatten, waren den Juden gegenüber toleranter. Daher erwartete man sein Kommen mit Optimismus und Hoffnung. Durch Vermittlung von Frau Marko, der Gattin des Befehlshabers der Hlinkagarden, wurden Beziehungen zu der Gattin des neuen Bezirkskommissärs hergestellt und auf diese Weise hofften die Juden auch mit dem Kommissar selbst in Kontakt treten zu können. Die Juden übernahmen die Umzugskosten des neuen Kommissärs und seiner Familie nach Topoltschany die Einrichtung seiner Wohnung und hofften, ihn auf diese Weise für sich zu gewinnen. Aber zu ihrem Schrecken mussten die Juden sehr bald erfahren, dass ihre Versuche, sich dem neuen Kommissar zu nähern, gescheitert waren. Der Mann erwies sich als ein rabiater Judenfeind und geschworener Anhänger des faschistischen Regimes. Er stand dem Innenminister Schano Mach nahe, dem schlimmsten Judenverfolger der Slowakei, führte treulich alle seine Anordnungen aus und verschärfte sie noch wenn möglich. Er war fanatisch in seiner Pflichterfüllung, keiner Bestechung zugänglich und Juden hatten zu ihm keinen Zutritt. Er weigerte sich kategorisch mit jüdischen Delegationen zu verhandeln, war äusserst streng in seinen Anordnungen und bestand unverweigerlich auf Ausführung bis ins letzte Detail. Diese Einstellung des Bezirkskommissärs den Juden gegenüber war für die Gemeinde ein wahres Unglück; denn er verlangte dasselbe auch von seinen Untergebenen und allen Organen, die mit der Ausführung der judenfeindlichen Politik in Topoltschany zu tun hatten. Er spornte alle zu rücksichtsloser Durchführung an.

1941

Das Jahr 1941 brachte weitere verschärfte Massnahmen in der antijüdischen Gesetzgebung. Mit der Veröffentlichung des sogenannten "Juden-Kodex", der auch nach Ansicht der faschistischen Führer, in manchen Paragraphen über die Nürnberger Gesetze hinaus ging, wurde den Juden alle Rechte genommen. In

drich Taus als Jurist und Dr. Salomon Schönfeld als Sekretär. Das Büro war im Hause Dr. Welwarts untergebracht. Die Aufgabe der Judenzentrale war, die jüdischen Einwohner den Behörden gegenüber zu vertreten, Sozialarbeit zu leisten und Notleidende zu unterstützen. Eine weitere wichtige Aufgabe erwuchs der Zentrale in der Berufsumschichtung, sowohl der Erwachsenen, die infolge der Ariergesetze ihre Geschäfte verloren hatten, wie auch der Jugendlichen, die aus den verschiedenen Schulen ausgestossen wurden. Innerhalb der Judenzentrale gab es eine Jugendabteilung, die es auch den zionistischen Jugendbewegungen, die offiziell verboten waren ermöglichte, weiterzuarbeiten. Der Leiter der Judenzentrale, Ignatz Gelley, war ein gebildeter und tätiger Mann, geachtet sowohl in jüdischen, wie in slowakischen Kreisen. Er unterhielt Beziehungen zu hohen Beamten in den verschiedenen Ministrien, besonders mit einem hohen Beamten im zentralen Wirtschaftsbüro wo alle Fäden der antijüdischen Tätigkeit im Staate zusammenliefen. Diese Beziehungen Ignatz Gelleys kamen nicht nur den Juden von Topoltschany zu Gute — auch das Hauptbüro im Bratislava machte von ihnen Gebrauch. Diese Tätigkeit wurde gerade im entscheidenden Moment stark eingeschränkt, als ein neuer Bezirks — kommissar für Topoltschany ernannt wurde, Julius Simko, ein fanatischer Antisemit, der es sich von Anfang an zur Aufgabe machte, die Tätigkeit der Judenzentrale so weit als möglich einzuschränken.

Der Bezirkskommissar

Sein Amt war von grösster Wichtigkeit. Er leitete praktisch die Verwaltung der Stadt und des Bezircks und während des Krieges vereinigte er in seiner Hand weitgehende Befugnisse. Sein Vorgänger, namens Fabian, der das Amt mehrere Jahre verwaltet hatte, war tolerant gewesen und die Juden hatten Zutritt zu ihm. Soweit es die Verhältnisse erlaubten, behandelte er sie mit Mässigung. Bei seinem Abgang erwarteten die Juden mit ängstlicher Spannung die Ernennung seines Nachfolgers, denn seine Person war für sie von grösster Wichtigkeit. Alle Verordnungen und Befehle gingen durch seine Hand und er war in seinem Amtsreich persönlich verantwortlich für die Ausführung der antijüdischen Politik. Den Text der Verordnungen konnte in den meisten Fällen auf verschiedene Weise ausgelegt werden und es gab genug Spielraum für lokale Initiative und Inbetrachtung örtlicher Verhältnisse, so dass der Persönlichkeit des Bezirkskomis-

praktisch den Juden die elementarsten Rechte zu entziehen. Ihre Bewegungsfreiheit wurde auf's schärfste eingeschränkt, der Zutritt zu öffentlichen Plätzen wurde ihnen verboten, und sie wurden aus ihren Wohnungen vertrieben. Sie mussten Wertpapiere, Wertgegenstände und Schmuck abliefern. Auf Grund des "Ariergesetzes" wurden im Laufe eines Jahres 2250 jüdische Geschäftshäuser in arische Hände überführt und über 10000 wurden aufgelöst und geschlossen. (In der ganzen Slowakei.)

Aus der Durchführung der Ariergesetzgebung zogen vor allem die Träger des Regimes Nutzen, die Führer der Partei in der Stadt und in der ganzen Provinz, sowie Verwandte und Freunde der neuen Herrscher. Die "Arisierung" gab ihnen die Gelegenheit, sich über Nacht die jüdischen Geschäfte anzueignen und sich eine gefestigte wirtschaftliche und politische Stellung zu schaffen. Die Gewinnsucht dieser Priester des Ariertums kannte keine Grenzen und von Tag zu Tag wuchs die Zahl der Juden, denen ihre Geschäfte genommen wurden und die nun besitzlos waren. Nach der Schätzung aus jüdischen Quellen, die dem zentralen Wirtschaftsbüro übergeben wurde, belief sich das jüdische Eigentum in der Stadt im Jahre 1940 auf mehr als 120 Millionen Kronen (slowakische) und in Wirklichkeit noch bedeutend mehr. Danach wäre der Bezirk Topoltschany der viertreichste der Slowakei gewesen, was jüdisches Eigentum betrifft. Im Jahre 1940 wurden in Topoltschany Geschäfte in arische Hände überführt, die eine jährliche Einnahme von über 92 Millionen Kronen abwarfen.

Die Judenzentrale von Topoltschany (U.Z.)

Die Judenzentrale wurde am 26. September 1940 eröffnet. Es nahm die Stelle aller jüdischen Organisationen und Bewegungen ein, die bisher bestanden hatten, mit Ausnahme der Gemeinden, deren Funktionen von nun an auf das religiöse Gebiet beschränkt blieben. Die Zentrale zerfiel in mehrere Abteilungen, das Hauptbüro befand sich in Bratislava. Die Struktur der Zweigstellen in den Provinz- und Bezirksstädten glich der des Hauptbüros. Durch Verordnung des Distriktamtmannes von Topoltschany wurde Ignatz Gelley, einer der Vorsteher der jüdischen Gemeinde, zum Chef der Judenzentrale in der Stadt ernannt. Ihm zur Seite standen noch vier Männer, die an der Spitze der verschiedenen Kommissionen standen und mit Gelley zusammen die Leitung bildeten. Es waren die Herren Herrmann Friedmann und Isidor Schimko von der Gemeinde, Dr. Frie-

bel hervor, aber das Leben ging weiter seinen Gang ohne Umwälzungen. Nur die jüdische Gemeinde verfolgte den Lauf der Dinge mit Besorgnis. Die Vorzeichen prophezeiten nichts Gutes, aber trotzdem war im jüdischen Publikum in diesen schicksalsschweren Tagen, keine ernsthafte Erschütterung spürbar. Die Gemeinde war wirtschaftlich wohlsituiert und fühlte sich sicher. 80% des Handels befand sich in jüdischen Händen, man genoss den wirtschaftlichen Aufschwung und was im weiteren Umkreis geschah, erweckte nicht das gebührende Interesse. In Topoltschany kannten sich von jeher Juden und Nichtjuden gegenseitig und die nachbarlichen Beziehungen beruhten immer schon auf dem Grundsatz: "Trau, schau wem!" Zu dieser Gedankenlosigkeit trug auch das Verhalten der slowakischen Bevölkerung bei, die von ihren politischen Errungenschaften wie trunken war und in diesen ersten Tagen ihre Pfeile nicht gegen die Juden richtete. Erst nach dem Ausbruch des Weltkrieges im September 1939 stand die Führung vor einer neuen Situation und sah, dass jetzt auch die Stunde der Abrechnung mit den Juden, zunächst auf wirtschaftlichen Gebiet, gekommen war. Es wurden Massnahmen getroffen um den Juden verschiedene Beschränkungen aufzuerlegen und sie aus dem Wirtschaftsleben unfallmählich auch aus den freien Berufen zu verdrängen.

Zwei der bedeutendsten Führer des faschistischen Regimes, MACH und DURTSCHANSKY, statteten damals der Stadt einen Besuch ab und sprachen vom Balkon des Rathauses zu einer Massenversammlung von Einwohnern. Sie wiesen mit den Händen auf die jüdischen Läden am Marktplatz und riefen aus: "Der Tag ist nicht fern, wo all'das in slowakischen Händen sein wird!"

Arisierung

Nach einem heftigen Ringen zwischen den verschiedenen Strömungen innerhalb der Hlinkapartei gelangten im Jahre 1940 radikale Kreise mit extremen Nazi – und Antisemitistischen Anschauungen zur Macht; und die neue Regierung begann extreme Massregeln gegen die Juden zu ergreifen. Immer schärfere Gesetze und Verordnungen erschienen 1940. Die giftigste judenfeindliche Propaganda wurde losgelassen als Vorbereitung zu dem was man die Lösung der "slowakischen Judenfrage" bezeichnete. Die Errichtung des zentralen Wirtschaftsbüros (U.H.U.) und der Judenzentrale (U.Z.), sowie das "Ariergesetz" gaben den Behörden die Mittel in die Hand, um ihre anti-jüdische Politik zu verfolgen und

die Fusstapfen der Väter traten, und zu ihnen gesellten sich die Bewohner der umliegenden Dörfer, die in die Stadt strömten, zunächst um die Habe der Juden zu plündern. Das Ende war die Abschiebung der Juden in die Vernichtungslager.

Das Volk, "ZOCHAR" wie man es bei uns nannte, war nur das Werkzeug, das man benutzte, der Deckmantel, hinter dem sich die "Anständigen" Leute versteckten, um nicht ihr wahres Antlitz zeigen zu müssen und, wenn es nötig sein sollte, die Hände in Unschuld waschen zu können, an denen jüdisches Blut klebte. Ich meine die Träger des klerikalfaschistischen Regimes in der Slowakei, die Hauptschuldigen an der Vernichtung der Juden.

In der demokratischen tschechoslowakischen Republik war allen Bürgen die Gleichberechtigung gesichert und es war kein Raum, wo sich antijüdische Tätigkeit breit machen konnte, von Verfolgungen ganz zu schweigen. Auch damals gab es zwar untergründige Strömungen, die anti-jüdische Propaganda verbreiteten, aber das beschränkte sich auf ein erträgliches Mass. Erst mit dem Ueberhandnehmen des Faschismus in Europa wuchs auch der slowakische Chauvinismus und der Antisemitismus war ein integraler Bestandteil dieser Bewegung. Mit der Auflösung der tschechoslowakischen Republik und der Gründung des selbstständigen, slowakischen Staates, bekamen die offen oder latent judenfeindlichen Elemente, die im slowakischen Volk und besonders in der katholischen führenden Schicht tief verwurzelt waren, Oberwasser. Es war nicht schwer, die Slowaken dazu zu veranlassen, Massnahmen zu treffen, die mit der Vernichtung der slowakischen Judenheit endeten.

Als sich die Lage gegen Ende des Jahres 1938 Anfang 1939 zuspitzte, traten in Topoltschany zuerst keine weitgehenden Veränderungen ein. Abgesehen von der jüdischen Minderheit war die Stadt von streng katholischen Slowaken bewohnt, die der slowakischen Volkspartei, der Priesters Hlinka, anhingen. Diese Partei zeichnete sich durch ihre chauvinistische und judenfeindliche Ideologie aus, und ihre Anhänger gehörten grösstenteils zum Mittelstand. Ihre Vertreter beherrschten seit langem die Stadtverwaltung. Bürgermeister war der Uhrmacher Zschak, ein altes Mitglied der Hlinkapartei. Deren Führer verstanden es, die nationalistischen und religiösen Gefühle der Slowakischen Bevölkerung für ihre Zwecke auszunützen und sich die Sympathie weiterer Kreise zu erwerben. Die Unabhängigkeitserklärung vom 14. März 1939 rief zwar in der Stadt grossen Ju-

DIE VERNICHTUNG DER JUDEN VON TOPOLTSCHANY

Wir wenden uns jetzt dem tragischsten und düstersten Kapitel in der Geschichte unserer Gemeinde, ihrer Vernichtung zu. Dabei muss gleich gesagt werden, dass das Schicksal der Juden von Topoltschany, mit dem Schicksal der Juden der Slowakei, eng verflochten ist. Es besteht kein wesentlicher Unterschied zwischen dem, was in Topoltschany und dem, was an anderen Orten der Slowakei geschah. Es gab auch kaum Ausnahmeerscheinungen, wie sie hie und da an anderen Plätzen vorkamen. Die Blutschuld fällt voll und ganz auf die Einwohner unserer Vaterstadt, und es ist unsere Pflicht, zu gedenken und die Erinnerung wach zu halten, an das was uns, die slowakische Bevölkerung, in dieser Stadt, in der wir bald 300 Jahre sesshaft waren, angetan hat und wie es dazu kam.

An Feinden hat es den Juden unserer Stadt nie gefehlt, weder in alter noch in neuerer Zeit. Gewissen Kreisen der Bevölkerung waren die Juden ein Dorn im Auge, ein Fremdkörper, den es auszureissen galt. Trotzdem kamen während annähernd 300 Jahren in Topoltschany kaum ernsthafte Unruhen vor und es wurde kein Jude getötet. Im Jahre 1848 und wieder 1918 verübte die verhetzte Menge zwar Ueberfälle und verursachte Sachschaden und auch Körperverletzungen, aber diese Ereignisse erreichten bei weitem nicht die Ausmasse eines Pogroms. Die Beweggründe waren nicht ausschliesslich Rassenhass und Judenfeindschaft, sondern eher sozialen Charakters, und die Betroffenen waren nicht nur Juden, sondern auch nicht-jüdische Einwohner. Das soll keineswegs die Leute von Topoltschany reinwaschen. Ich möchte nur die historischen Tatsachen feststellen, denn, in anderen Städten dieser Gegend waren Judenpogrome durchaus keine Seltenheit.

Zu allen Zeiten fanden sich die aktiven Träger des Judenhasses im Mittelstand; denn dieser sah in den Juden die Konkurrenten. Wie oben erwähnt, versuchten die Händler und Handwerker von Topoltschany schon in alter Zeit die Vertreibung der Juden zu erwirken—allerdings ohne Erfolg. In unserer Generation waren es wieder Handwerker und Kaufleute und die Beamtenschaft, die in

mehrere Organisationen, darunter Haschomer Kadimah und dessen Fortsetzung, Haschomer Hatzair. In den 30-er Jahren entstanden in der Stadt weitere zionistische Jugendbewegungen: "Betar" und "Maccabi-Hatzair". Ausserdem gab es in Topoltschany "allgemeine" Bewegungen, wo Jugendliche aller Schattierungen zusammentrafen, z.B. der Mädchenverein "Emunah" der sich mit sozialer und Erziehungsarbeit befasste, Maccabi, der Verein für Körperkultur, dessen Mitglieder sich mit keiner Richtung indentifizierten.

Jede dieser Bewegungen hatte ihr Lokal, das am Schabbat immer voll war, so dass die lebhaftige Tätigkeit auch auf der Strasse bemerkbar war. Es gab damals in Topoltschany ein intensives Leben. Jede Bewegung versuchte die Jungen oder Mädchen anzuziehen, die ihren Rahmen noch nicht gefunden hatten. An schönen Sommer-Schabbat und Feiertagen machte man Ausflüge in die Umgebung der Stadt und jede Bewegung hatte traditionell ihren Platz: der Wildpark, der Wald von Tovarniky, die Wäldchen am Nitrafluss oder an der Chocina waren an solchen Tagen voll jüdischer Besucher, Jugendliche und Erwachsene.

Das war die Atmosphäre, die bei unserer Jugend bis zu den Tagen des Untergangs, herrschte.

mannschaft der CSR in Geräteturnen. Später wurde er zum Vorsitzenden der Turnsektion des slowakischen Maccabi gewählt.

Übrigens bestand die Fussballmannschaft SK Topoltschany, eine der besten der Slowakei, überwiegend aus Juden, die sie finanzielle Mittel und auch ihre Funktionäre stellen. Die bekanntesten jüdischen Spieler waren Mischo Nagel, Paul Hertschky, Vojtech Hochberger, Miki Wiesner, Ernest Löw-Beer, Josef Kohn und Andere.

Zusammenfassend: die jüdischen Jugendbewegungen in Topoltschany

In den 20-er und 30-er Jahren machte der Organisationsprozess der jüdischen Jugend in Topoltschany grosse Fortschritte, an denen die verschiedenen Strömungen teil hatten. Es gab eine weitverbreitete segenreiche Tätigkeit, und diese war bis zum bitteren Ende fühlbar. Dass der überwiegende Teil der jüdischen Jugend beiderlei Geschlechts von dieser Bewegung erfasst werden konnte, lag an der besonderen demographischen und sozialen Struktur der Stadt, in der die Juden 1/3 der Bevölkerung zählten, und besaßen ein ausgeprägtes jüdisches Bewusstsein. Die katholische Mehrheit der Bevölkerung war voller Vorurteile, und die Berührungspunkte blieben auf das wirtschaftliche Gebiet beschränkt, während sonst jeder für sich lebte. Unter diesen Umständen gab es keine Möglichkeit zur Assimilation, das Problem stellte sich erst gar nicht.

In noch stärkerem Masse—wenn möglich—galt das für die jüdische Jugend, die im eigenen nationalen Rahmen lebte. Die Beziehungen mit der slowakischen Jugend beruhten während all'dieser Jahre auf Misstrauen und Fremdheit, die mit der Erziehung eingepflegt wurde, und tief in's Unterbewusstsein aller jüdischen Jugendlichen eindrangen. Das gleiche galt auch für die slowakische Jugend, die ausserdem noch im Elternhaus, in den Schulen und anderswo, antisemitische Sentimente in sich aufnahm.

Das Alles verstärkte sich noch mehr, als der Faschismus zur Herrschaft gelangte, der in slowakischen-katholischen Bevölkerung begeisterte Anhänger fand. Die Juden blieben also unter sich im Rahmen ihrer eigenen Bewegungen.

Da diese Jugend dem Charakter der Gemeinde entsprechend, überwiegend traditionstreu war, treffen wir als stärkste Bewegungen die Jugendorganisationen der Agudath Jisrael und etwas später Bne Akiba. Die orthodoxen Mädchen gingen in den Verein "Beth Jakow" und die fortschrittliche zionistische Jugend hatte

nahm an verschiedenen Wettkämpfen teil, konnte sich aber nicht lange halten.

1924 wurde in Topoltschany der Verein für Körpererziehung und Sport "Maccabi" gegründet, dem es gelang die Einstellung vieler Juden der Stadt zum Sport von Grund auf zu ändern. Die Gründer benützten sich nicht mit Körpererziehung, sondern betonten die Pflege jüdisch-nationaler Werte und entwickelten eine weitverzweigte Kulturtätigkeit. Maccabi zählte in seinen Reihen nicht nur aktive Sportler, sondern Jugendliche und Erwachsene mit verschiedenen Stellungen, fromme und nicht fromme. An den Turnstunden, die die Grundlage der Tätigkeit bildeten, beteiligten sich Kinder und Jugendliche aus orthodoxen Häusern und in dieser Hinsicht können wir im "Maccabi" von Topoltschany etwas besonderes sehen. Von Anfang an repräsentierte "Maccabi" auch die Juden bei allen möglichen Ereignissen, nationalen Festen (der CSR) usw. Seine Mitglieder erschienen bei Umzügen in ihrer besonderen Kleidung mit einem gestickten, blauen "Magen-David" und der blau-weißen Fahne.

Die gesegnete Tätigkeit des "Maccabi", die Hunderte von Mitgliedern zählte, hatte ihr Zentrum im "Maccabi-Haus" in der Sokolska strasse, in einem Kino dessen Saal zur Turnhalle umgewandelt wurde, während die Seitenzimmer der Kulturtätigkeit dienten. Der grosse Saal wurde auch von anderen jüdischen Bewegungen und Organisationen für ihre Veranstaltungen benutzt. Dank der Hingebung der vielen Mitglieder, die recht hohe Mitgliedsbeiträge bezahlten, war die finanzielle Lage des Vereins immer befriedigend.

Unter den Gründern des Maccabi in Topoltschany erwähnen wir den Ing. Arthur Stassny, der auch sein Vorsitzender blieb, solange der Verein bestand. Andor Schönhauser leitete die Körpererziehung und den Turnunterricht, David Büchler war Kassenwart, Silli Goldstein, Angela Doman, Armin Benau und Blanka Kreiner waren Mitglieder der Leitung.

Unter den hervorragenden Sportlern aus Topoltschany erwähnen wir Feri Feher, der den jüdischen Sport nicht nur in der CSR, sondern auch im Ausland repräsentierte. Er trat mit den Verein "Maccabea" Bratislava auf. Sein Gebiet war Speer und Diskuswerfen und in diesen Disziplinen hatte er lange die Maccabimeisterschaft inne und war auch Europa-Maccabimeister und einer der besten in CSR.

Andor Schönhauser war als Turner bekannt und gehörte zur Maccabi-

bemühte sich besonders um Kinder, die bis dahin organisatorisch nicht erfasst waren, und erzogen sie im Geiste des Pionier-Zionismus und Religion.

1936 wurde in Topoltschany eine Hachscharah der Bne Akiba gegründet, deren Mitglieder im landwirtschaftlichen Betrieb der Familie Schwarz und auch anderswo arbeiteten. Die Jungen der Hachscharah trugen viel zu Stärkung der Bewegung bei und die Zionisten der Stadt unterstützten die "Chalutzim", auf jede Weise. An der laufenden zionistischen Tätigkeit in der Stadt beteiligten sich Bne Akiba zusammen mit den anderen Jugendbewegungen. Am Schabbath war das Heim voll junger Leute jeder Altersgruppe zu ihrer Zeit: die Kinder in den Morgenstunden, und die Jugendlichen nachmittags und abends. Jedes Jahr gab es auch Vorstellungen für das breite Publikum, die gut besucht waren. Ausser der geistigen Beschäftigung wurden auch Ausflüge in die Umgegend veranstaltet und—vom Zentrum der Bewegung organisiert—Sommerlager (Moschavot).

Nach Auflösung der C.S.R. standen die Juden vor schicksalsschweren Prüfungen und die ältere Schicht der Bne Akiba nahm die Leitung der Bewegung in Topoltschany in die Hand. Damals zählte sie an die 300 Mitglieder und ihre Führer waren Richard Bröder, Simcha Friedmann, die Brüder Schlesinger, Miki Steckauer, Richard Trauer und andere. Später als die Behörden die zionistischen Jugendbewegungen auflösten, setzte die Bne Akiba ihre Tätigkeit illegal fort. Die Zusammenkünfte fanden im Restaurant von Frau Holz statt. Auf diese Weise behauptete sich die Bewegung bis zur Vertreibung 1942. Noch vorher war eine Gruppe von Zöglingen der Bne Akiba aus Topoltschany auf Hachscharah gegangen, auf diese Weise wurden sie noch im letzten Moment gerettet und erreichten wohlbehalten die neue Heimat.

Der Verein für Körperkultur "Maccabi"

Wie in anderen orthodoxen Gemeinden, war auch in Topoltschany für körperliche Erziehung und Sport vor dem ersten Weltkrieg kein Raum. Die Anfänge der sportlichen Betätigung erschienen parallel mit den grossen Sportorganisationen dem tschechischen "Sokol" und dem slowakischen "Orol", nach der Gründung der CSR.

Zuerst fand sich eine Gruppe jüdischer Jungen im Fussballklub "Maccabea" zusammen—der Name wurde von dem grossen und wohlbekannten Verein "Maccabea" Bratislava übernommen, der seit 1912 existierte. Diese Mannschaft

Bne Akiba

Nach der Auflösung des Haschomer Kadimah schufen sich die orthodoxen Mitglieder dieser Bewegung ihren eigenen Rahmen, genannt "Zeire Mizrachi" die einige Jahre lang in den Städten der Westslowakei eine rege Tätigkeit entfalteten.

In Topoltschany wurde die Organisation der "Zeire Mizrachi" von Schmuël Schwarz und anderen früheren Mitgliedern des Haschomer Kadima gegründet, die auch lange Zeit ihre Tätigkeit leiteten. Ihr Arbeitsfeld war die reifere Jugend und es bestand eine enge Zusammenarbeit mit der Mizrachi Ortsgruppe. Diese Arbeit war jedoch nicht besonders ausgedehnt und fand auch keine Fortsetzung, sobald die Gründer älter wurden und ausschieden.

Mit der Gründung der religiöszionistischen Jugendbewegung "Bne Akiba" im Jahre 1929 trat Darin ein grundsätzlicher Wandel ein.

Anfangs war ihr Weg alles Andere als glatt und es dauerte einige Jahre bis sie unter der Jugend der jüdischen Gemeinden in der Slowakei Fuss fasste. Die "Bne Akiba" umfasste die 10 bis 16 jährigen, so dass sie die Lücke ausfüllte, die bisher in den orthodoxen Jugendorganisationen bestanden hatte. Sie erzogen ihre Zöglinge zur persönlichen Verwirklichung (d.h. Alijah) und Chaluziuth im Geiste der religiösen Tradition.

In ihrer Entwicklung hatte die Bewegung unausgesetzt zu kämpfen, besonders gegen die ultraorthodoxen Kreise, die auch die Etablierung der "Bne Akiba" in Topoltschany zu verhindern wussten. Erst 1932 konnte hier eine Ortsgruppe gegründet werden, und auch das erst, nachdem einige Mitglieder der "Zeire Mizrachi" von Haus zu Haus gegangen waren, um die Eltern dazu zu überreden ihre Kinder in die neue Vereinigung zu schicken. Da es sich um Kinder aus frommen Häusern handelte, kann man die Befürchtungen wohl verstehen. Dank der hingebenden Tätigkeit der Führer: Schmuël Schwarz, Ruwen Friedmann, der Brüder Porges usw, eroberte sich die Bewegung schliesslich ihren Platz. Im Laufe der Zeit wuchs sie auch zahlenmässig und verstärkte den zionistischen Einfluss in der Stadt.

Mitte der 30-er Jahre, nachdem es ihnen gelungen war in die jüdische Volksschule einzudringen, wandten sich ihnen die Kinder in Mengen zu und die Bne Akiba wurde zur stärksten zionistischen Jugendbewegung in Topoltschany. Sie

und Mädchen. Zusammenkünfte fanden 2 mal die Woche statt und die Leitung lag in den Händen von wohlerfahrenen Chawerim, Chawiwa Löw-Beer, Sehawa Rosentahl, Emil Kaufmann, Schmuel Kreiner usw. Die Bewegung genoss die moralische und materielle Unterstützung von ehemaligen Mitgliedern des Haschomer Kadimah die den Bestrebungen ihrer Jugend treu geblieben waren. Sie waren im "Haoved" organisiert, der in seiner Ideologie dem Haschomer Hatzair nahe stand. Rafi Goldstein, Imrich Kasriel, Dr. Ignatz Verö, Sigmund Kohn und andere, sparten weder Zeit noch Geld, um zu helfen.

Die Bewegung verlangte persönliche Verwirklichung und jedes Jahr ging ein Teil der älteren Schicht auf Hachscharah oder nach Eretz Jisrael, aber dieser Umstand beeinträchtigte keineswegs die Tätigkeit, denn immer von Neuen erschoben ein Kern von jungen Leute, die bereit waren die Arbeit der Bewegung fortzusetzen.

Die Aktivität war jeder Altersgruppe angepasst, Freitag Abend wurde "Oneg Schabat" für alle Mitglieder abgehalten, und das Schabbathtreffen war den Studium der Probleme des Zionismus und der hebräischen Sprache, Pfadfindertum und Sport, sowie Geselligkeit und kultureller Tätigkeit gewidmet. Im Sommer machten die Gruppen Ausflüge in die Natur. Gipfelpunkte der Tätigkeit waren die Chanuka und Purim Vorstellungen, die das ganze jüdische Publikum der Stadt anzogen.

Haschomer Hatzair beteiligte sich an den Aktionen der zionistischen Ortsgruppe, z. B. den K.K.L. An den Staatsfeiern, am 1. Mai und Muttertag, marschierten die Schomrim in ihrer Uniform und mit der blau-weissen Fahne, als Teil des allgemeinen Umzugs durch die Stadt—eine eindrucksvolle Erscheinung.

Ihren grössten Umfang erreichte die Bewegung, als die Hachscharagruppe in der Polnagasse 10 aufgemacht wurde, deren Mitglieder den jüngeren Zöglingen als lebendiges Beispiel dienten. Einige von ihnen befassten sich auch mit der Leitung des "Nests." Nach dem Beitritt vieler Studenten zählte die Bewegung 1939 ca. 300 Jugendliche aller Altersstufen. Um eine so grosse Anzahl aufnehmen zu können, wurden die Versammlungsräume in das alte Sokol Kino verlegt, das für solche Zwecke besonders passend schien. Die segensreiche Tätigkeit des Haschomer Hatzair, hörte mit den Vertreibungen auf und wurde für kurze Zeit erneut, als einige Überlebende in die Stadt zurückkehrten.

gefestigt war, schrieb sie auch "Hagschamah" (praktische Verwirklichung) und auch Alijah auf ihre Fahne und so entstanden, anfangs der 20-er Jahre in der Slowakei mehrere Hachscharahzentren, wo sich junge Leute zur Einwanderung in's Land vorbereiteten. Als erster "Chalutz" der Bewegung von Topoltschany zog 1924 Zwi Bachner in die Hachscharah. Im selben Jahre fand die Alijah der ersten "Chalutzim" aus Topoltschany statt, und auch in den folgenden Jahren zogen Mitglieder von Haschomer-Kadimah in die Hachscharah und einige von ihnen gingen nach Erretz Jisrael.

Nachdem die Träger der Bewegung teils ausgewandert, teils älter geworden waren, ging die Tätigkeit der Ortsgruppe zurück und 1926-27 hörte sie praktisch auf zu existieren. Die aktiven Mitglieder schufen sich neue Formen und Ende der 20-er Jahre entstanden in Topoltschany neue Jugendorganisationen, die ehemalige Mitglieder des Haschomer-Kadimah zu Trägern hatten.

Haschomer Hatzair

Haschomer Hatzair trat sozusagen an die Stelle von Haschomer Kadimah, als dessen natürliche Fortsetzung. Jugendliche mit fortschrittlichen Ansichten denen der bisherige, unverbindliche Rahmen nicht genügte, gründeten 1927 Haschomer Hatzair als Bewegung mit Chalutz-zionistischer Ideologie. Gründer und viele Jahre lang die treibende Kraft in "Nest" von Topoltschany war Rafi Goldstein, der vorher auch im Haschomer-Kadimah aktiv gewesen war. Ihm zu Seite standen treu-ergebene und erfahrene Freunde. Die neue Bewegung eröffnete ihr Heim in Hause des Schlossers Botschek, neben der Synagoge und begann ihr erzieherisches Werk. Es dauerte gar nicht lange bis sich viele Jugendliche der Bewegung anschlossen und das Heim in das Haus von Adolf Weiss, Ecke Krušchovská und Hviezdoslavova, gegenüber dem Eckstein'schen Haus, übersiedeln musste. In dieser Zeit, anfangs der 30-er Jahre, pflegten mehr als 50 Jugendliche sich an der Tätigkeit des Heims zu beteiligen. Dieses zog wieder um, diesmal in das Kalnai Haus und die erzieherische Tätigkeit dehnte sich nun auch auf Schulkinder aus, die bisher von keiner zionistischen Tätigkeit erfasst worden waren.

Haschomer Hatzair war der erste der es unternahm die Idee des Zionismus in allen Schichten der jüdischen Jugend von Topoltschany zu verbreiten.

Im Laufe der 30-er Jahre wuchs die Bewegung ständig und in beträchtlichem Ausmasse. Einschliesslich der Schulkinder umfasste sie über 100 Jungen

ZIONISTISCHEN JUGENDBEWEGUNGEN HASCHOMER KADIMAH

Die jüdische Jugend stand noch unter dem Eindruck der Schrecken des Weltkrieges und der Umsturzzzeiten, die ihm gefolgt waren. Vor ihren Augen spielten sich schicksalsschwere Ereignisse ab und die jungen Leute suchten über das Persönliche hinaus, einen Rahmen auch für ihre nationale Betätigung. Darum begann sich die zionistische Jugend in Topoltschany zu organisieren und es entstand eine Bewegung unter den Namen "Haschomer-Kadimah". Unter ihren ersten Trägern nennen wir Aladar Rosenberg, und die Brüder Ludwig und Schmuël Schwarz. Josef Felsenburg, einer der Gemeindevorsteher, und ein alter Zionist, kam ihnen zu Hilfe, in dem er ihnen für ihre Zusammenkünfte einen Raum in seinem Hause zur Verfügung stellte.

Die Bewegung hatte keine klare Ideologie, es war eher eine Pfadfinderorganisation, die auf einheitliche Kleidung, Umzüge durch die Stadt und Übungen Wert legte. Trotzdem wehte ein frischer Geist: es gab Ausflüge in's Freie, Turn und Sportübungen, und, man studierte nationale Probleme des jüdischen Volkes, man lernte hebräisch und hebräische Lieder. In vieler Hinsicht war die Bewegung sicher von der grossen tschechischen Sokol Organisation beeinflusst, die um diese Zeit eine vielseitige Tätigkeit entfaltete. Dabei dürfen wir nicht vergessen, dass die Mitglieder alle aus Häusern mit religiöser Tradition stammten, und für sie war es ganz natürlich, dass sie nach den Morgenübungen auf dem Jarmot-schisko-Platz geradeaus zum Morgengebet in die Synagoge gingen. Es war ein erfrischender Anblick früh am Morgen jüdische Jungen in Pfadfinder Uniform, mit breitkrämpigen Hüten in geschlossenen Reihen, die blau-weiße Fahne voran, durch die Stadt marschieren zu sehen.

Die Anfänge waren bescheiden, nur wenige wagten es, sich der Bewegung gleich anzuschliessen. Eine Handvoll Jungen und Mädchen, Rafi Goldstein, Zwi Bachner, Jolan Felsenburg, Jakob Büchler, Armin Benau, Sandor Nagel etc. Nach einiger Zeit hatte die Bewegung 50-60 Mitglieder. Nachdem die Bewegung

Benjamin-Seew (Wilhelm) Reichentahl, trat der Z.O. bei ihrer Gründung in Ungarn bei, noch als Student der Jeschiwah im Pressburg. Propagierte den Gedanken der Rückkehr nach Zion unter den orthodoxen Juden. Ein begeisterter Redner, der das Publikum zu fesseln wusste. Einer der Führer der "Misrachi" in Ungarn und später in der C.S.R. Starb 1970 im Alter von 98 Jahren in Naharija.

Oberrabbiner Dr. Elieser Schweiger war schon als Student zionistisch tätig, und fungierte beiden zionistischen Weltkongressen in der Schweiz als offizieller Dolmetscher. Stand Dr. Herzl nahe. Beherrschte die hebräische Sprache, in der er schrieb und die er übersetzte. Er war Mitglied des zionistischen Landesrates der C.S.R. Seine Frau, Sofie, war Vorsitzende der WIZO in der Slowakei.

Moritz Graus, gehörte zu den Gründern der "Misrachi" in Ungarn und war Mitglied seiner obersten Behörden. Nahm als "Misrachi" Delegierte an zionistischen Kongressen teil.

Auch die jüngere Generation trug ihr Teil bei, und wurde zu wichtigen Ämtern gewählt.

Rafi Goldstein, einer der Führer des Hashchomer Hatzair, gehörte der obersten Leitung an und war Abgeordneter des Zionisten-Kongressen im Jahre 1939.

Imrich Kasriel wurde auf der zionistischen Landeskonferenz der Slowakei in's Landessekretariat gewählt.

Dr. Frantisek Müller wurde zum Generalsekretär der "Gordonia", Bund der jüdischen Akademiker, gewählt.

gelmässige Tätigkeit entfalten. Auch als in Topoltschany die Hachscharah Zentren der Bne Akiba und des Haschomer Hatzair gegründet wurden, reichte ihnen die Ortsgruppe ihre helfende Hand.

Gegen Ende der 30-er Jahre ging die Leitung der Ortsgruppe in die Hände der neuen Generation über, an der Spitze standen jetzt Schmuel Schwarz, Imrich Kasriel, Ing. Artur Stassny, und Rafi Goldstein. Die Änderung war spürbar und kam gerade zur rechten Zeit, vor den schicksalschweren Stunden.

Auch unter den Frauen fand die zionistische Bewegung ein reiches Betätigungsfeld. Ausser der zionistischen Frauenbewegung "WIZO" an deren Spitze Frau Laura Feher stand, gab es auch den religiös-zionistischen Frauenverband "Miriam" mit 120 Mitgliedern (1939) unter dem Vorsitz von Frau M. Graus.

Nach der Gründung des faschistischen Slowakischen Staates und dem Beginn der Judenverfolgungen entstand auf Betreiben der Zionisten eine jüdische Zentralorganisation, die alle jüdischen Organisationen am Platz umfasste (ausser der Gemeinde). Diese Zentralorganisation organisierte Kurse zur Berufsumschichtung, Sprachkurse, und Auswanderungsberatung. Leider benutzten nur wenige die Möglichkeiten, die damals noch bestanden. Die grosse Mehrheit der Juden blieb am Platz und fiel den Nazi Bestien zum Opfer.

Einige der aktivsten Zionisten vom Topoltschany wurden in die Organe der Zionistischen Organisation gewählt und nahmen an den Kongressen teil. Wir nennen zunächst Dr. IGNATZ FRIEDMANN, einen der ersten die sich der Bewegung anschlossen, Jahrelang Vorsitzender des Keren Hajesod in Ungarn, Mitglied der Jewish Agency und einer der Gründer der Organisation "Pro-Palestina". 1929, auf dem 17-ten Kongress der ungarischen Zionisten, wurde Dr. Friedmann in's Präsidium der Z.O. gewählt und auf dem 17. zionistischen Weltkongress erschien er als Vertreter der "Pro-Palestina" Organisation bei der Jewish Agency, ebenso, bei den folgenden Weltkongressen.

Raw Dr. HERMANN ABRAHAMSON war einer der Führer der religiösen Zionisten. Im Jahre 1902 betrieb er mit anderen die Gründung des Landesrats der ungarischen Zionisten, der sich aktiv betätigte, wurde in's Präsidium der Z.O. Ungarns gewählt, gehörte zu den Gründern der "Misrachi" und nahm teil an der Weltkonferenz in Pressburg 1904. Er war aktiv in der Verbreitung der hebräischen Sprache und Kultur, Delegierter für Ungarn zum 5-ten und 6-ten zionistischen Weltkongress.

schäften, die damals blühten, nur mit Gemeindeangelegenheiten. Nur wenigen, aus dem alten Kern der Bewegung, lag der Zionismus noch am Herzen. Es waren meistens Anhänger der "Misrachi". Moritz Graus blieb Vorsitzender der Ortsgruppe und mit ihm der alte Kämpfer Benjamin-Seew Reichtahl und der Kassenwart Viktor Linkenberg. Aktiv betätigten sich: Max Kutscher, Josef Porges, Isidor Linkenberg, David Friedmann, Josef Felsenburg, Philipp Hilwert, die Brüder Grausz und Dow Weiberger, die alle, der religiösen Richtung angehörten, und Dr. Wilhelm Welwart, Dr. Ignatz Verö, Alfred Braun, Simon Reif, Arthur Stassny und Herr Laufer und Müller aus Tovarniky, von den allgemeinen Zionisten. In den 30-er Jahren verstärkte sich die Tätigkeit der Ortsgruppe durch den Beitritt von jungen Leuten, die durch die Jugendbewegung gegangen waren. Um diese Zeit erschienen auch zionistische Parteien und die Tätigkeit gewann an Intensität.

Am stärksten war die "Misrachi", der Leute schon seit vielen Jahren in der Bewegung tätig waren. Ausser dem gab es die "Allgemeinen-Zionisten" und die "Eretz Jisrael Haovedet". Zum erstenmal wurde der Vorstand nach Parteizugehörigkeit gewählt und auch die Jugendbewegungen waren dort vertreten.

Die Tätigkeit im Kreise der Erwachsenen war nicht besonders rege. Von Zeit zu Zeit gab es Versammlungen und Vorträge von örtlichen Rednern oder Gästen, darunter auch Schlichim aus Eretz Jisrael, die bei der Bevölkerung grosses Interesse erregten. An solchen Abenden war der grosse Saal des "Koruna" Hotels voll. Auch wenn Moritz Graus von seinen Besuchen im Lande versichtete zog er ein zahlreiches Publikum an, besonders Jugendliche. Die Ortsgruppe hatte viel Erfolg bei den Geldsammlungen für den K.K.L. und Keren Hajesod. Auch hier leisteten die Jugendlichen die meiste Arbeit und diese wurde auch von der Zionistischen Organisation der C.S.R. gewürdigt. Rafi Goldstein leitete diese Tätigkeit.

Um das Recht, dem K.K.L. Thorahspenden zuzuwenden entspann sich ein heftiger Kampf zwischen den Zionisten und dem den Gemeindevorstehern, die sich entschieden widersetzten. Diesen Kampf führte David Friedmann vom "Misrachi" und er fand Echo in der ganzen jüdischen Presse der C.S.R.

Die Mitglieder der zionistischen Ortsgruppe bildeten die Stütze der zionistischen Jugendbewegungen und dank dieser Hilfe konnten diese eine rege und re-

sehen auch, dass in vielen grossen und wichtigen Angelegenheiten man nicht gegen die "Misrachi" handelt. Die Kolonial-Bank ist am Sabbath und an Feiertagen geschlossen und sie operiert genau nach den Vorschriften der "Heter Iska" (Die Dispensation vom Zinsverbot), und alles geschieht wie es die "Misrachi" will.

Darum sind wir verpflichtet ihnen zur Seite zu stehen und sie bei der grossen Mitzwah, die Besiedlung von Eretz Jisrael zu unterstützen, die Unterdrückten unseres Volkes zu erretten von ihren Unterdrückern. Ich sage "Jischar koach" es war wohlgetan—und zur rechten Zeit, unsere Brüder, das jüdische Volk, zu erwecken, zu begeistern und ihre Liebe zu ihren Brüdern zu stärken."

Die "Misrachi" Konferenz in Bratislava hatte einen weitgehenden Einfluss auf die Stärkung der zionistischen Bewegung in Ungarn überhaupt, und besonders in Topoltschany. In diesen Jahren vor dem ersten Weltkrieg zeichnete sich durch sein Wirken für die zionistische Bewegung in Topoltschany und Umgegend besonders Benjamin-Seew Reichentahl aus. Er benutzte jede Gelegenheit um für die Bewegung zu werben, auf Hochzeiten, in der jüdischen Schule und auch in der Synagoge. Über die Grenzen der Stadt hinaus pflegte er sogar entlegene Dörfer zu besuchen, wo Juden wohnten, um ihnen die Botschaft der neuen Bewegung zu bringen.

Dieses Stadium der Entwicklung kam mit Ausbruch des Weltkriegs zu einem abrupten Ende. Während der Kriegsjahre ruhte die zionistische Tätigkeit fast völlig, und auch die grossen Veränderungen am Ende des Krieges waren ihr nicht günstig. Die zionistische Ortsgruppe schlief ein und der Brennpunkt der zionistischen Aktivität verlegte sich auf die Jugendgruppen, die anfangen sich zu bilden. Die Ursachen hierfür sind nicht nur in den Umwälzungen nach dem Weltkrieg zu suchen, sondern auch in der Gemeinde selbst.

Die Rabbiner Schlesinger und Schweiger, die wie oben erzählt, den Zionismus gefördert hatten, waren nicht mehr, und an ihre Stelle traten andere, auch sie bedeutende Persönlichkeiten, mit liberalen Anschauungen, aber mit wesentlich negativer Einstellung zum Zionismus. Dieser Umstand wurde von den Antizionisten zu einer wilden Hetze gegen die Mitglieder und Anhänger der zionistischen Ortsgruppe ausgenutzt. Ein grosser Teil der Öffentlichkeit wurde den nationalen Fragen gegenüber gleichgültig und befasste sich, ausser mit Privatge-

Einen begeisterten Anhänger fand die zionistische Ortsgruppe besonders in Rabbi Jitzchak Schweiger. Er war einer der ersten orthodoxen Rabbiner Ungarns, der sich der zionistischen Bewegung anschloss, ihr seine Fähigkeiten zur Verfügung stellte und sie gegen ungezügelte Angriffe von verschiedenen Seiten in Schutz nahm. Im Jahre 1902 erklärte er öffentlich seinen Beitritt zur zionistischen Ortsgruppe und kaufte von da ab regelmässig jedes Jahr den "Schekel". Auch der Oberrabbiner sprach sich für die Rückkehr nach Zion aus und unterstützte die Ortsgruppe in ihrer Tätigkeit. Diese Erscheinung war unter den streng orthodoxen Kreisen der ungarischen Judenheit etwas Ungewöhnliches.

Die Ortsgruppe unterhielt auch enge Beziehungen mit den Zentren der zionistischen Bewegung, besonders durch 2 junge Männer, Elieser Schweiger und Hermann Abrahamson, die mit Herzl persönlich bekannt wurden und dem Publikum in Topoltschany wiederholt über ihre Unterhaltungen mit ihm Bericht erstatteten.

Die Aktivität der Ortsgruppe wuchs im Hinblick auf die Welt-Konferenz des "Mizrachi", die 1904 in Pressburg stattfand. Da der grösste Teil der Mitglieder der zionistischen Ortsgruppe fromm war, erweckte die Konferenz lebhaftes Interesse. Versammlungen wurden abgehalten und mehrere Beobachter gewählt. Benjamin Seew (Wilhelm) Reichentahl war Mitglied des vorbereitenden Komitees der Weltkonferenz und trug viel zu ihrem Gelingen bei. Dr. Hermann Abrahamson aus Topoltschany, der in's Präsidium gewählt wurde, rief die orthodoxen Juden von Ungarn auf, der "Misrachi" beizutreten. Unter den Teilnehmern befand sich auch Herr Moritz Graus.

Vor Eröffnung der Konferenz veröffentlichte Rabbi Jitzchak Schweiger einen Aufruf, dessen Inhalt wir hier wiedergeben:

"Es hat mich erfreut in "Tel Talpiot" über den Zionismus zu lesen und seit Jahren nehme ich jedes Jahr den Schekel um der grossen Mitzwah meine Unterstützung zu geben, die Söhne unseres Volkes von den Fremden zu erretten.

Aber in dem Aufruf fehlt die Hauptsache, wir müssen wissen und bekannt machen, dass die "Misrachi" in Russland eine Versammlung von Gerechten und Frommen ist, die die Torah lieben, so das sich ihnen jedermann anschliessen muss. Es ist gut, dass der Einfluss der Frommen in den Organen der Bewegung stark sei, dann brauchen wir uns wegen den (Freisinnigen) nicht zu sorgen. Wir

gelehrte einerseits und Intellektuelle und mehr freisinnig Eingestellte, anderseits.

Diesen Charakter bewahrte sich die Gruppe so lange sie bestand. Zum ersten Vorsitzenden wurde Herr Moritz Graus gewählt, ein Gelehrter und stolzer Jude, der jahrzentelang auf diesen Posten blieb. Er besuchte Eretz Jisrael, sah mit eigenen Augen den Zionismus in der Verwirklichung, kehrte nach Topoltschany zurück und erklärte als begeisterter Redner in vielen Versammlungen die Prinzipien der Rückkehr nach Zion.

Die zionistische Tätigkeit in der Stadt ist mit seinem Namen verknüpft und dank ihm erwarb sich die zionistische Bewegung einen Ehrenplatz unter der Topoltschaner Judenheit.

Von Anfang an übte die Ortsgruppe eine segensreiche Tätigkeit aus, vor Allem durch Geldsammlungen für die Juden in Eretz Jisrael und für jüdische Ansiedlung. Sie organisierte Aufklärungsversammlungen und andere Kultur veranstaltungen, sorgte für den Verkauf von Etrogim aus Eretz Jisrael,—mehr als 100 im Jahre 1902. Dutzende von Mitgliedern kauften jedes Jahr den "Schekel". In der zionistischen Zeitung "Die Welt" finden wir einen Bericht über eine der grossen Versammlungen, die die zionistische Ortsgruppe von Topoltschany am Sukkot 1902 organisierte.

"Die Versammlung eröffnete der Vorsitzender der Ortsgruppe Herr Mosche Graus, der nach einer kurzen Einführung Herrn Wilhelm Reichtahl, aus dem Dorfe Kruschovce, das Wort erteilte. Dieser sprach hebräisch über den Weg des Zionismus. Nach ihm sprach Herr Paul Wittman, Lehrer an der jüdischen Schule in Topoltschany, er disputierte mit den neologisch-assimilatorischen Kreisen über ihren ungarischen Patriotismus. Dr. Hermann Abrahamson sprach deutsch und entkräftete die Argumente eines Teiles der Orthodoxen gegen den Zionismus. Der Gastvortragende, Herr Moritz Zobel, Redakteur der "Welt" berichtete über die zionistische Weltbewegung und ihre Tätigkeit. Der Leiter der jüdischen Schule in Trnava Herr Adolf Reichtahl rief die Zuhörer in einer begeisterten Rede zur Aktivität in der zionistischen Organisation auf.

Es ist besonders zu bemerken, dass die Rabbiner, Rabbi Feiwele Schlesinger und Rabbi Jitzchak Schweiger bei dieser Versammlung zugegen waren."

Wie wir sehen unterstützten weite Kreise in der Stadt die zionistische Bewegung von Anfang an und dazu trugen ohne Zweifel die Rabbiner bei.

DIE ZIONISTISCHE ORGANISATION, IHRE ENTSTEHUNG UND TÄTIGKEIT

Für den Juden in Topoltschany, war Chibat Zion (Liebe zu Zion) kein leeres Wort. Die grossen Rabbiner hatten seine Bedeutung den Juden seit vielen Jahren eingepflegt und lange vor Herzl gehörten viele junge Leute in Topoltschany zu den "Chovevé-Zion". Nach dem Charakter und der Tradition der Gemeinde war die Motivation dazu religiöser Natur.

1897 wurde die Zionistische Organisation gegründet und die "Chovevé-Zion" schlossen sich ihr in Massen an. Das neue Gedankengut fand Eingang auch bei der ungarischen Judenheit, besonders in gebildeten Kreisen. Die jüdische Jugend von Topoltschany, erzogen zu den geistigen Werten des Judentums und tief verwurzelt in der Tradition stand sowohl der Chibat-Zion, wie dem politischen Zionismus nahe. In erster Linie waren das junge Leute, die in den Grossstädten studierten und sich dort zionistischen Kreisen näherten: Ignatz Friedmann, Elieser Schweiger, Hermann Abrahamson in Wien und Budapest und Wilhelm Reichtahl an der Pressburger Jeschiwah.

Wenn diese zu den Feiertagen in's Elternhaus kamen, erzählten sie voll Begeisterung von der neuen Bewegung und verbreiteten ihre Ansichten in der jüdischen Öffentlichkeit. Kaum ein Jahr nach dem ersten Zionisten Kongress wurde auch in Topoltschany eine zionistische Vereinigung gegründet, eine der ersten fünf in Ungarn. Einer der aktivsten Zionisten, im' ganzen Lande, war Ignatz (Jitzchak) Friedmann aus Topoltschany, der gleich nach dem Kongress das Buch "Zion bemischpat tipadeh" (Zion wird durch Gerechtigkeit erlöst werden) übersetzte.

Entsprechend der Tradition unserer Stadt und nach dem Beispiel der Gemeinde, gab es in dieser Zeit in der zionistischen Vereinigung in Topoltschany, keine Fraktionen. Sie trug einen ausgesprochen religiösen Charakter und trotz des Widerstandes oder sogar der Hetze gegen den Zionismus von Seiten gewisser Kreise, beteiligten sich an der zionistischen Ortsgruppe Rabbiner und Religions-

Der Jüdische Frauenverein

Der jüdische Frauenverein hatte eine langjährige Tradition im Leben der Gemeinde. Er wurde noch im vorigen Jahrh. gegründet. Die Tätigkeit wurde ausschliesslich ehrenamtlich ausgeübt. Der Verein war völlig selbständig und Frauen aller Schattierungen beteiligten sich an der überwiegend sozialen Tätigkeit: materielle und moralische Unterstützung der Bedürftigen, Waisen, Witwen und Greise. Zu den Feiertagen gab es Geschenkpakete und Kleider, besonders für die Kinder. Die Damen des Frauenvereins zeichneten sich auch in der Volksküche aus, wo sie abwechselnd das Kochen und die Essenverteilung besorgten. Der Frauenverein zählte Hunderte von Mitgliedern und an seiner Spitze stand viele Jahre lang eine Frau von grossen Edelmüt, Frau Galandauer und nach ihr Frau Linkenberg.

Der Jüdischer Mädchenverein "Emunah"

Der Mädchenverein "Emunah" stand unter dem Patronat der Gemeinde. Er widmete sich hauptsächlich der jüdisch-religiösen Erziehung und der Erweiterung der Bildung, sowohl der jüdischen, wie der allgemeinen. Es gab auch gegenseitige Hilfe und Sozialarbeit. Den Mädchen, die die Schule absolviert hatten, wurde die Möglichkeit geboten, ihre theoretischen und praktischen Kenntnisse auf verschiedenen Gebieten zu vertiefen. Die Unterweisung lag in den Händen von Lehrerinnen, die besonders zu diesem Zweck von Wien, Frankfurt und Pressburg nach Topoltschany kamen und von der Gemeinde bezahlt wurden. Der Mädchenverein hatte einen streng religiösen Charakter, trotzdem gehörten ihm auch Mädchen aus nicht so frommen Häusern an, denn er hatte hohes Niveau und die Lehrerinnen waren sehr angesehen und beliebt.

Wie schon erwähnt, wurde auch Sozialarbeit geleistet, jeden Donnerstag abend pflegten die Mädchen Alte und Notleidende zu besuchen, ihnen Lebensmittel zu bringen und ihnen bei der Vorbereitungen zum Sabbath zu helfen. Lange Jahre bestand der Verein und bereitete eine Zahl von jungen Mädchen für ein Leben im Geiste der jüdischer Tradition vor.

Vorsitzende war Ella Linkenberg, und Serén Weill Kassenwart. In späteren Jahren entwickelte sich aus dem Mädchenverein "Emunah" die "Beth Jakow" Bewegung, welche bis 1942 existierte.

Als sich die Lage der Juden verschlechterte, wurde in Topoltschany von der Agudath Jisrael Jugendgruppe ein Hachschara Zentrum gegründet. Zu diesem Zwecke wurde ein Haus nicht weit vom Bahnhof gemietet und ca 20 Jugendliche aus mehreren Städten bereiteten sich zur Einwanderung nach Eretz Jisrael. Von diesem Unternehmen genoss die Unterstützung der Agudath Jisrael, die auch für Arbeitsplätze sorgte. Die Jungen in der Hachscharah fanden ihren Platz in der Jugendgruppe, beteiligten sich an ihrer Tätigkeit und pflegten auch freundschaftliche Beziehungen mit der Hachscharahgruppe des Haschomer-Hatzair. Man besuchte sich gegenseitig und es fanden rege Diskussionen statt. Kurz vor dem grossen Unglück organisierten sich einige Mitglieder der Jugendgruppe und es gelang ihnen zu entkommen und nach Eretz Jisrael zu gelangen.

Diese weitverzweigte Tätigkeit beruhte auf der hingebenden Arbeit einiger aktiver Mitglieder. Als Vorsitzende der Jugendgruppe fungierten im Laufe der Jahre: PINCHAS LINK, ALFRED FRIEDMANN, WEINREB, LUDWIG WEILL, MORDECHAJ GELLIS, ABRAHAM FRIEDMANN, JENÖ KATZBURG, ALEXANDER BERNFELD, RUWEN ROSENBAUM. Als Sekretäre: JULIUS LINK, JAKOW MARGULIUS, JULIUS KORNFELD, RICHARD SCHWARZ u. A.

Die Jugendgruppe verfügte über einen Lokal mit 2 Sälen im Hause des Oberrabbiners Schlesinger. Dort wurden tägliche Gottesdienste abgehalten und an Sabbath und Feiertagen war das Haus gedrängt voll.

Bei den Erwachsenen war die Tätigkeit weniger ausgedehnt, da die Dinge von der Gemeinde behandelt wurden, in der die Mitglieder der Agudath Jisrael die wichtigsten Ämter innehatten. Es gab hin und da Zusammenkünfte und Diskussionen. Die Tätigkeit war weitgehend repräsentativ und die Agudath Mitglieder von Topoltschany war in den Zentralstellen der Agudath Jisrael der Tschechoslowakei vertreten und nahmen auch an den Weltkongressen der Bewegung teil.

In 1923 vertrat der Rabbiner Abraham Elieser Weiss die Agudath Jisrael der Slowakei auf dem Weltkongress in Wien, 1929 fuhr eine Dreierdelegation von Topoltschany zum Weltkongress, der Rabbiner Weiss, Pinchas Link und David Löw-Beer. Am Weltkongress in Marienbad 1937 beteiligten sich von Topoltschany der Rabbiner Weiss, Elieser Breuer, Israel Bernfeld, Richard Schwarz, Jenö Katzburg und Ruwen Rosenbaum.

Durchschnitt umfasste die "Pirche Agudath Jisrael" ca 50 Kinder.

Die Hauptträger der Tätigkeit, die die Agudath Jisrael in Topoltschany entfaltete waren die Mitglieder der Jugendgruppe, der stärksten von allen jüdischen Jugendbewegungen in der Stadt. Die Zahl ihrer Mitglieder aus Topoltschany und Umgebung ging in die Hunderte. Ihre Organisation war vorbildlich mit einem gewählten Vorsitzenden, Sekretär etc. Die Generalversammlung das oberste Organ trat zu festen Terminen zusammen und diese Terminen wurden in "Sman-Hatofilot (Sman-Zetell), dem Mitteilungsblatt, das die Mitglieder selbst redigierten und herausgaben, bekannt gegeben.

Die Generalversammlung wählte die Exekutivorgane der Bewegung (Wahlberechtigt war nur, wer seinen Mitgliedsbeitrag richtig bezahlte. Die laufen der Tätigkeit war durch ein Statut geregelt).

Veranstaltungen der Jugendgruppe fanden jeden Abend statt. An Wochentagen waren sie in 2 Gruppen geteilt. Das Program umfasste das tägliche Talmud-Blatt, Tenach und Raschi. Am Freitagabend gab es einen Vortrag über den Wochenabschnitt und der Vortrag über den Abschnitt "Bereschit" war dem Oberrabbiner vorbehalten, über "Noah"—dem Dajan etc. Am Sabbat war die Tätigkeit besonders rege und die Vorträge wurden gewöhnlich von den Jungen selbst gehalten. Nach Sabbatausgang versammelten sich die Jungen zum geselligen zussammen sein, das auch Nicht-Agudah-Jugend anzog. Unter den ständigen Vortragenden erwähnen wir die Herrn Chone Friedmann, Hermann Trutzer, Hirsch Kornfein u.A. Ausserdem pflegte man gelegentlich die Rabbiner, Lehrer und andere einzuladen. Das Niveau der Vorträge war hoch und die Beteiligung zahlreich und rege.

Das Mitteilungsblatt "Sman Tefilah" gelangte am Freitag in jedes jüdische Haus und war besonders beliebt. Ausser den Zeiten für Gebet und Lichtanzünden gab es Berichte über Ereignisse in der Gemeinde, über die Agudath Jisrael und Anzeigen gesellschaftlichen und geschäftlichen Charakter. Unter den Herausgebern erwähnen wir Jenö Bernfeld, Richard Schwarz, Julius Kornfein und Ruwen Rosenbaum.

Den grössten Erfolg hatten die Purimfeiern, die jedes Jahr veranstaltet wurden. Das "Purimspiel" war in ganz Topoltschany berühmt und zog ein grosses Publikum, nicht nur Juden, an.

JÜDISCHEN VEREINE UND ORGANISATIONEN IN TOPOLTSCHANY

Agudath Jisrael

Gegründet 1912 entwickelte sich die Agudath Jisrael zur Weltorganisation der streng orthodoxen Judenheit. In der jüdischen Gemeinde spielte sie eine ausschlaggebende Rolle. Eines der Hauptziele der Agudath Jisrael war es alle Fragen, die im jüdischen Leben auftauchten, im Sinne der Thora zu lösen. Binnen kurzer Zeit gelangte die Agudath Jisrael dazu, dass ihre Mitglieder die entscheidenden Posten in den orthodoxen Gemeinden einnahmen. Die Tätigkeit der Agudath Jisrael wandte sich vor Allem geistigen und Erziehungsfragen zu, aber auch sozialen Dingen und ihr Wirkungskreis erstreckte sich auf Eretz Jisrael und das Diaspora.

In Topoltschany wurde die Agudath Jisrael noch vor dem ersten Weltkriege geründet und binnen kurzer Zeit wurde sie zum stärkstem und einflussreichsten Faktor in der Gemeinde. Ihre Mitglieder, deren Zahl mehrere hundert erreichte, versahen die wichtigsten Posten in der Gemeinde und ihre Tätigkeit war in allen Sphären des jüdischen Lebens bis zum Untergang spürbar.

Organisatorisch unterschied man 3 Altersgruppen:

- 1) Pirché Agudath Jisrael (Kinder von 8-15 J.)
- 2) Die Jugendgruppe (Junge Männer von 16-ten Jahre bis zur Heirat)
- 3) Die erwachsenen Mitglieder der Agudath Jisrael.

Bei den Kindern beschränkte sich die Tätigkeit auf Sabbath und Feiertage und trug erzieherischen und sozialen Charakter. Jede Woche gab es Vorträge über jüdische Geschichte, Bräuche, die Mischnah und den Wochenabschnitt. Mitgliedschaft war nicht verpflichtend und an den Veranstaltungen nahmen auch Kinder aus nicht streng-orthodoxen Häusern teil. Die Veranstaltungen fanden gewöhnlich im Saale der Agudath Jisrael statt und sie wurden von Mitgliedern der nächstälteren Schicht, der Jugendgruppe, geleitet. Als besonders tätig waren die Chaverim Jecheskiel Kutscher, Gebrüder Katzburg die Bernfelds u.A. Im

Rabbi Schimon Zwi Haberfeld

Geboren im Jahre 1879 im Dorf Tura-Luka, in der West-Slowakei. Er absolvierte seine Ausbildung an verschiedenen Jeschiwot, bis er nach Pressburg kam, um dort beim berühmten Rabiner, Gaon Simcha Bunem Sopher aus Qullen der heiligen Lehre zu schöpfen. Er war dort einer der beliebtesten Schüler seines Rabbinen und nach einigen Jahren wurde er durch seinen grossen Lehrer zum Rabiner geweiht. Seine erste Rabinerstelle trat er in der Gemeinde Velky Keveschd an, wo er auch seine Familie gründete.

Nach Topoltschany kam er, um dort die Nachfolge des Rabbi Jitzhak Schweiger als Dayan antreten. Schon nach kurzer Zeit genoss er grosses Ansehen dank seinen breiten Kenntnissen in der Halachah. Seine Aktivität galt dem Gebiet der Halachah, Kaschrut und der Sache des jüdischen rituellen Gesetzes. Ausserdem wirkte er als Rabiner im Schomre-Torah Synagoge.

Trotz seinen hervorragenden Kenntnissen blieb Rabbi Haberfeld sehr bescheiden, war bei der Gemeinde beliebt wegen seiner Güte und Gerechtigkeit. Er war berühmt als Gelehrter, Talmid Chacham und führte sehr intensive Korrespondenz über die Sache der Halachah mit grossen und bekannten Rabbinen, u.a. auch mit Hagaon Simcha Bunem Sopher und dessen Sohn und Nachfolger Akiwah Sopher. Seine Zitate und Beiträge erschienen in mehreren Büchern.

Mehr als 20 Jahre lang wirkte er in der Gemeinde als Dayan und verliess seinen Amt nicht bis zum bitteren Ende. Nach der Flucht des Oberrabbiners wurde er an dessen Posten berufen und leitete bis zum letzten Tag das jüdische Leben in Topoltschany, auch während der Zeit, in der die Stadt von den SS-Mördern besetzt war.

Er wurde mit den letzten Juden am 8 September 1944 aus Topoltschany vertrieben, nach Auschwitz deportiert, wo er als 65-jähriger ermordet wurde.

ihm, das Vertrauen aller Kreise der jüdischen Bevölkerung in der Stadt zu erwerben. Dies gelang ihm auch in kürzester Zeit und in bester Weise. Dank seinem umfassenden Kenntnisse, seinem Auftreten und seinem Verständnis für Alle, gelang es dem Oberrabbiner, die Einigkeit der Gemeinde zu bewahren und so in den Fusstapfen seiner Vorgänger zu treten.

Trotz seiner kompromisslosen Frommmigkeit konnte er auch jüdische Einwohner für die Sache der Gemeinde gewinnen, welche während der Zeit vom geistigen jüdischen Leben entfernt worden waren.

Sein Auftreten war eindrucksvoll und repräsentabel. Er war ein hervorragender Prediger und seine Reden genossen einen breiten Ruf. Der Oberrabbiner unterhielt in seinem Hause eine grosse Jeschiwah. Er beteiligte sich auf verschiedenen Gebieten des jüdischen Lebens in der Stadt, der Gemeinde und deren Institutionen und bereicherte alle diese durch sein wirken. Auch bei der nicht-jüdischen Bevölkerung war er anerkannt. Nebst der heiligen Sprache beherrschte er fließend Deutsch, Französisch und Ungarisch, in der slowakischen Sprache hatte er dagegen geringe Kenntnisse.

Während der ganzen Zeit unterhielt er intensive Kontakte mit vielen berühmten Persönlichkeiten, mit Rabanim und Gaonim. Ausserdem wirkte er aktiv mit im Verband der orthodoxen Rabiner in der Slowakei und gehörte zu den aktiven Mitgliedern der Agudat Jisroel.

Er wurde von Schicksal auserwählt während der schwersten Zeit das geistige Haupt seiner Gemeinde zu sein. Er stand ihr in diesen schicksalhaften Tagen vor, bis 1942, der Zeit der Vertreibung. Erst dann entschied er sich, die Gemeinde zu verlassen und nach Ungarn zu flüchten, wo seine Töchter lebten.

Zwei Jahre lang konnte er sich in Budapest versteckt halten, bis er in die Hände der Nazi-Mörder fiel. Zusammen mit seiner Gemahlin, Frau Livia, geb. Leitner, wurde er in das Vernichtungslager von Auschwitz deportiert. Bei seinem Tode war er 71 Jahre alt.

Die letzten Rabiner der Gemeinde

Rabbi Abraham Elieser Weiss

Der letzte Oberrabiner der jüdischen Gemeinde von Topoltschany wurde im Jahre 1871 im Städtchen Kralovsky Chlumec / Kiraly Halmecz / , Ostslowakei geboren. Die Anfänge seiner religiösen Bildung absolvierte er in seiner Heimatstadt. Von dort ging er nach Pressburg, um seine Kenntnisse an der berühmten Pressburger Jeschiwah zu ergänzen.

Jahre verbrachte er dann in der Nähe von grossen Gelehrten, insbesondere des Gaon, Raw Simche Bunem Sopher, was sich auf seine zukünftige Laufbahn auswirkte. Er war ein bekannte und lerneifriger Talmid Chacham und ausser einer glänzender religiöser Bildung erwarb er auch eine breite Allgemeinbildung. Sein grosser Lehrer, der Gaon Simche Bunem Sopher verlieh ihm den Rabinertitel.

Sein erster Weg in seiner Laufbahn als Rabiner führte ihn nach Wien, Hauptstadt der Monarchie, wo er bei der bekannten Familie Leitner als Privatlehrer wirkte. Später übernahm er auch den Posten eines Vorlehrers im Bêth Hamidrassch des berühmten Schiff-Schül.

Die erste Rabinerstelle trat er in Kostel, Mähren, an. Nach einigen Jahren, sein Name war bereits bekannt, wurde er zum Oberrabiner der Gemeinde Jánosháza-Ungarn gewählt. Als unser Oberrabiner Nachum Schlesinger verstarb, suchten die Gemeindevorsteher einen würdigen Nachfolger für diesen wichtigen Posten. Als Kandidaten wurden hervorragende Persönlichkeiten, u. a. auch Raw Duschinsky und Raw Osterlitz, vorgeschlagen. Nach heftigen Diskussionen und nur nach längeren Zögern wurde der Raw Abraham Elieser Weiss gewählt. Fast 20 Jahre übte er dann sein ehrenwürdiges Amt aus. Die grausame Tragödie machte seinem segensreichen Wirken ein vorzeitiges Ende.

Die Anfänge des neuen Oberrabiners in Topoltschany waren nicht leicht. Er musste mit den schwierigen Aufgaben einer grossen und traditionsreichen Gemeinde fertig werden und als geistiges Oberhaupt einer Gemeinde vorstehen in welcher früher sehr berühmte rabinische Kapazitäten wirkten. Es lag nun an

Die Repräsentanz

Josef Bernfeld, Samuel Bernfeld, Max Bernfeld, Isidor Linkenberg, Hermann Linkenberg, Dr. Aladar Löw-Beer, Samuel Löw-Beer, Heinrich Friedmann, Salomon Friedmann, Schajeh Friedmann, Hermann Friedmann, Max Hartenstein, Moriz Graus, Salman Graus, Josef Felsenburg, Karol Pollak, Max Weiss, Dr. Friedrich Taus, Philipp Linkenberg, Tobias Braun, Alfred Braun, Isidor Schimko, Philipp Krojnik, Moritz Hochberger, Josef Porges, Salamon Gelley, Ignatz Gelley, Emanuel Gelley, Simon Reif, Philipp Link, Josef Link, Emmanuel Link, Bernat Schlesinger, Schalom Katzburg, Adolf Löwy, Dr. Wilhelm Welwart, Emmanuel Zarkower, Bernat Löw-Berr, David Löw-Berr U.A.

Gabaim der Grossen Synagoge Synagoge

Heinrich Friedmann, Bernat Schlesinger, Josef Felsenburg, Salamon Friedmann, Emmanuel Link u.A.

Gabaim der Chewrah Kadischa

Josef Felsenburg, Hermann Schenk, Emmanuel Zarkower, Max Bernfeld, Josef Link, Emmanuel Nay.

Vorbeter, Kantor und Schächter

Oberkantor Bejamin-Seew Abrahamson und Abraham Klein. Isser Schwarz, Ludwig Tobovits, Abraham Weiss, und Grossinger.

Gemeindesekretäre

Wolf Abrahamson und Eliezer Liebermann.

Schamaschim

Böhm und Mandelbaum in der grosse Synagoge, Sehmiedel in Sehomre-T-hora.

vollen Zuwachs durch mehrere junge akademisch gebildete Lehrer und Lehrerinnen. Diese trugen viel zum Gelingen bei und führten auch moderne Methoden ein. In diesen schwere Zeiten fiel die Leitung der Schule auf LADISLAV STEINER und ihm zur Seite standen treu ergeben: EDUARD KREINER, VIKTOR SCHLESINGER, CHARLOTTE WEISS, DORA und GERTI SCHWARZ, LADISLAV ROTH, JANKA PRAGER, MIKULAS STECKAUER und RUDOLF SCHWARZ. Religion lehrten wie bisher HERMANN TRUTZER und ARMIN SCHENK. All'diese bewiesen treue, Hingabe, verliessen ihre Schüler Augenblick nicht und bis zum letzten hielten den Unterricht aufrecht, bis zu Vertreibung, während die Zahl der Schüler von Tag zu Tag abnahm. Im Jahre 1942 wurde das Schulgebäude beschlagnahmt. Die meisten jüdischen Kinder waren verschickt und der Unterricht hörte auf. Später, als eine Pause in der Aktionen eintrat, wurden der Unterricht für die wenigen, die am Ort verblieben waren, wieder aufgenommen und zwar im Hause des jüdischen Altersheims.

Im 1944 kam das Ende der jüdischen Schule, die beinahe 100 Jahre lang bestanden und viele Generationen von Schülern zu Lehre und Leben erzogen hatte.

Persönlichkeiten und ihre Tätigkeit

Viele von diesen wurden bereits im Zusammenhang mit den Institutionen erwähnt, denen sie sich widmeten. Die folgende Aufzählung erhebt auch bestimmt keinen Anspruch auf Vollständigkeit und ich muss die Verzeihung der Leser erbitten. Die Leute wurden zu ihren Ämtern auf grund ihrer persönlichen Eignung gewählt. Es springt jedoch ins Auge dass einige Familien besonderen Einfluss auf das Geschehen in der Gemeinde hatten und, dass ihre Mitglieder die wichtigsten Ämter innehatten, als Gemeindevorsteher, Finanzchef und Mitglieder der Repräsentanz. Darin glich unsere Gemeinde den anderen, wo sich alter brauch bis auf unsere Tage erhielt.

Die folgende Aufstellung bezieht sich auf die Zeit zwischen den beiden Weltkriegen.

Gemeindevorsteher

MOSES BERNFELD, SALAMON GELLEY, JOSEF BERNFELD,
DAVID LÖW-BEER, HERMANN LINKENBERG, MAX BERNFELD
Nach der Zerstörung wählten die Überlebenden Herrn PHILIPP NAGEL

WEISS, als Schulleiter, SCHENK, BREUER, WITTMAN, HAUER, RABBI JAKOW EHRENFREUND und Frau HAUER.

Nach einiger Zeit wurde das Haus verkauft und die Gemeinde errichtete ein grosses und modernes Schulgebäude in der Mudronová Gasse, neben dem Bezirksgericht. Dieses Gebäude besteht noch heute, es enthält 8 Klassenzimmer eine Schuldienerwohnung, etc. und einen grossen Hof. Der allgemeine Unterricht wurde in 5 Klassenzimmer abgehalten, 2 dienten dem Thorastudium und eines als Lehrerzimmer und Bureau.

So blieb es bis 1940, als 3 weitere Klassen eröffnet wurden für die Schüler, die die Mittelschulen nicht mehr besuchen konnten. Unterrichtssprachen waren bis 1918 deutsch und ungarisch und danach slowakisch und deutsch. In dieser Periode amtierten die Lehrer: ARMIN WEISS als Leiter, JOACHIM POLLAK, PAUL WITTMAN, REIMANN, SCHENK, BREUER und RABBI J. EHRENFREUND.

Nach dem ersten Weltkrieg gab es weitgehende Änderungen. Infolge des gesetzlichen Schulzwangs wuchs die Zahl der Schüler und die Schule musste viele neue Kinder aus der Stadt und den umliegenden Dörfern aufnehmen, ebenso wie neue Lehrer, die, die slowakische Sprache beherrschten. Joachim Pollak wurde zum Leiter ernannt, Lehrer waren: LADISLAV STEINER, EDUARD KREINER, VIKTOR SCHLESINGER, CHARLOTTE WEISS, Religionslehrer waren HERMANN TRUTZER und ARMIN SCHENK und Frau SERAPHINE LICHTENSTEIN Handarbeitlehrerin.

Die Schulkommission des Gemeinderates, die Mitte der 30-er Jahre gewählt wurde, war die letzte und zählte als Mitglieder: Den Oberrabbiner ABRAHAM ELIESER WEISS als Vorsitzenden und die Herren: EMMANUEL LINK, ADOLF HABERFELD, EMMANUEL GELLEY, Dr. MAX EISDORFER, CHUNE FRIEDMANN, Dr. WILHELM WELWART, ISIDOR SCHIMKO, JOSEF FELSENBURG, PHILIPP KROJNIK, LUDWIG WEILL und BERNAT SCHLESINGER.

Als beim Ausbruch des II Weltkrieges die jüdischen Schüler aus den Regierungsgymnasien und der Bürgerschule vertrieben wurden, stand die Kommission über Nacht vor der schwierigen Aufgabe einen geordneten Gang des Unterrichts zu sichern und das Niveau aufrechtzuhalten. Das Lehrerkollegium erhielt wert-

und wurde von ihr verwaltet. Sie arbeitete nur ein paar Monate vor Pessach und ihre Produktion genügte um die ganze Umgegend zu versorgen. In der Saison beschäftigte die Fabrik ca 40 Arbeiter, meistens Juden und 2-3 Kaschrut-Aufseher. Der Preis wurde von vorhinein festgesetzt, einheitlich für alle Gemeindemitglieder. Bedürftige erhielten die Mazzoth umsonst. Neben der Mazzefabrik bestand ein Geflügelschlachthaus, das 3 Schächter beschäftigte.

Die Jüdische Volksschule

Die jüdische Volksschule in Topoltschany erfuhr im Laufe der Zeit grosse Veränderungen. Im Anfang gab es nur die traditionellen "Cheder" Schulen. Später kam dann Unterricht in der deutschen Sprache hinzu, besonders Lesen und Schreiben.

Nach 1850 beschloss die Gemeinde eine Volksschule zu gründen, in der ausser religiösen Stoff auch Fächer der allgemeinen Bildung gelehrt werden sollten. Zuerst war die Volksschule in einem Haus in der Kruschovská Gasse untergebracht, gegenüber dem Linkschen Haus. Später erwarb der "Fiaker" Besitzer Adolf Weiss dieses Gebäude. Die Schule hatte 3 Klassenzimmer, nur für Knaben. Erst viel später wurden auch Mädchen zugelassen. Die Aufsicht lag in den Händen der Gemeinde, d.h. ihrer Schulkommission unter den Vorsitz der Oberrabbiner. Die Unterrichtssprache in den allgemeinen Gegenständen war deutsch. Nach dem "Ausgleich" von 1867 wurde ungarisch zur offiziellen Sprache in den Ländern der Stefanskronen und von da an wurde ausser deutsch auch ungarisch unterrichtet.

In den 80-er Jahren wurde ein viertes Schuljahr eingeführt und bald darauf ein fünftes. Die Schule war offiziell anerkannt, aber ihre Leitung blieb in den Händen der jüdischen Gemeinde. Das Lehrer-Kollegium bestand gegen Ende des 19-ten Jahrh. aus den Herren Philipp Kohn, Schenk, Reiss, Fischer und Armin Weiss. Die jüdischen Gegenstände unterrichteten Rabbi Faiwel Rudolf und Rabbi Jakow Ehrenfreund.

In den 90-er Jahren übersiedelte die Schule in die Tovarnická Gasse wo später das Hotel und Café Machatsch gebaut wurde. Die Übersiedlung wurde notwendig, weil der Raum für die vielen jüdischen Schüler, die hier aus der näheren und weiteren Umgebung zusammenströmten, nicht mehr ausreichte.

Im Anfang des 20-ten Jahrh. bestand das Lehrer-Kollegium aus: ARMIN

Vorstellungen benutzt wurde. Während des Krieges wurde dort auch gebetet. Diese Küche funktionierte regelmässig bis 1944, zuletzt von Herrn Ludwig Lajos Löwy geleitet. Zur Zeit des Krieges und der Verfolgungen war ihr Bestand von besonderer Wichtigkeit. Für viele Verfolgte und Flüchtlinge, die nach Topoltschany kamen, war sie der einzige Ort, wo sie etwas warmes Essen bekommen konnten. Zur Zeit der Vertreibungen organisierte diese Küche die Lebensmittelversorgung in den Arbeits und Konzentrationslagern aus Spezialzuteilungen, die die Küche erhielt und den Vertriebenen zuwandte.

All das hörte im September 1944 auf, als die letzten Juden aus Topoltschany vertrieben wurden.

Der Koschere Fleischerladen

Befand sich im alten Gemeindehaus in der Lipovagasse neben der Schomre-Thora Synagoge. Es gab dort eine Anzahl von Verkaufsständen, die die Gemeinde den verschiedenen Metzgern vermietete. Die Gemeinde behielt sich die Aufsicht über Kaschrut vor, und das Amt wurde viele Jahre lang von Herrn Israel Feldmann verwaltet, in dessen Händen sich die Schlüssel befanden. Niemand war befugt in seiner Abwesenheit die Läden zu betreten. Die Metzger verpflichteten sich streng auf Kaschrut zu achten und bei dem orthodoxen Charakter der Gemeinde wurden die Forderungen auch strikt eingehalten. Dieses galt auch für einen nichtjüdischen Metzger, Alois Pistel, der von der Gemeinde die Erlaubnis erhalten hatte, Koscheres Fleisch zu verkaufen.

Die Gemeinde hatte von den Fleischerläden grosse Einnahmen, denn ausser dem Pachtzins, den die Metzger zu zahlen hatten, erhob sie eine Steuer von 2-3 Ktsch pro Kg. Fleisch. Ausserhalb des Gemeindegrundstückes durfte koscheres Fleisch nicht verkauft werden.

Unter der faschistischen Herrschaft wurde das rituelle Schachten gesetzlich verboten und die Fleischerläden geschlossen. An ihrer Stelle wurde eine Tischlerei eröffnet. Der ganze Gebäudekomplex, einschliesslich der alten Synagoge wurde ca 1960 abgerissen, nachdem er über 200 Jahre bestanden hatte, und so verschwand ein weiteres Stück jüdischer Geschichte aus Topoltschany.

Die Mazzefabrik

Die Mazzefabrik wurde nach dem ersten Weltkriege auf dem Grundstück der Gemeinde Ecke Masaryková-Mudronová erbaut. Sie gehörte der Gemeinde

halten und auch neue Insassen aufzunehmen, die infolge der Verfolgung in Not geraten waren. Bei der Vertreibung im Jahre 1942 waren die alten Leute unter den ersten Opfern und das Haus stand leer. Es wurde dann dort Unterricht für die jüdischen Kinder abgehalten, nachdem die jüdische Volksschule von den Behörden beschlagnahmt und einer Regierungsfachschule übergeben wurde.

Nach dem Kriege kehrte von den alten Leute keiner zurück und die Gemeinde richtete dort Wohnungen für die Überlebenden der Verfolgung ein. 1947 erliess die Stadtverwaltung einen Enteignungsbefehl, der, nur dank der energischen Einmischung von Herrn Schimko nicht zur Ausführung kam. Einige Jahre danach wurde das Haus der Stadtverwaltung verkauft, die dort Büros einrichtete. Der Erlös wurde der "Haganah" und dem K.K.L. überwiesen.

Die Volksküche

Die Küche für Bedürftige, auch Volksküche genannt wurde auf dem Grundstück, Ecke Masaryková and Polná Strasse im Jahre 1925 errichtet. Auf diesem sehr grossen Grundstück befanden sich der alte Friedhof, die Mazzefabrik, das Geflügelschlachthaus und die Wohnung des Schochet und, wie schon erwähnt, das Altersheim.

Herr Simon Reif, ein wohlhabender Holzhändler spendete 2/3 der zum Bau und zur Einrichtung der Küche erforderlichen Summe. Der Rest kam durch eine Sammlung unter den Mitgliedern der Gemeinde zusammen. Diese Volksküche funktionierte ähnlich wie das Altersheim und an der Spitze der Treuhänderkommission stand Herr Simon Reif. Die Bedürftigen der Stadt wurden nach Bestätigung durch die Gemeinde umsonst verköstigt. Die Küche versorgte auch Jeschawah Studenten und auswärtige Schüler des Lehrhauses "Machsike Thora", soweit diese nicht "Kosttage" in Privathäusern hatten. Auch sonst kam es vor, dass Juden aus verschiedenen Gründen die Küche zu verbilligten Preisen in Anspruch nahmen.

Den Unterhalt deckte grossenteils Herr Reif durch einen regelmässigen Monatsbeitrag, ausserdem gab es Thoraspenden etc.

Eine wichtige Rolle bei der tag-täglichen Erhaltung spielten die Mitglieder des Frauenvereins, die beim Kochen und bei der Essenverteilung mithalfen. Die Zahl der Beköstigten belief sich auf 120 pro Tag. Es gab einen geschmackvoll eingerichteten Speisesaal, der bei vielen Gelegenheiten als Sitzungssaal oder für

rückgegeben und diese richtete dort eine Koschere Küche und Speisesaal für die Überlebenden ein, die aus den Konzentrationslagern zurückgekehrt waren.

Das Jüdische Altersheim

Wurde von Herrn Ignatz Weimann, einem der Notabeln von Topoltschany auf dem Grundstück der jüdischen Gemeinde ander Ecke der Masarykstrasse gleich nach dem ersten Weltkrieg erbaut.

Noch vor dem Beginn des Baus erhob sich ein Disput zwischen Herrn Weimann und den Vertretern der Gemeinde. Weimann forderte von der Gemeinde den Verzicht auf die Leitung des Alterheims, die in den Händen von unabhängigen Treuhändern liegen sollte, er bestand auch darauf, das Grundstück auf den Namen des Heim's einzutragen. Darüber gab es Diskussionen in der öffentlichen Meinung in Topoltschany, schliesslich gelangte der damalige Gemeindevorsteher Josef Bernfeld zu einem vollen Einverständnis mit Herrn Ignatz Weimann und der Bau konnte beginnen

In dem Heim gab es 15 Wohnzimmer für die Insassen, Wohnungen für das Personal, eine grosse gemeinsame Küche, Bad etc., so wie eine Synagoge, nicht nur für die Insassen des Heims, sondern auch für die Nachbarn. Weimann erwarb für das Heim 2 Torahrollen. Am Sabbath und Feiertagen zählte man ca 50 Beter. Herr Schmajovic war Vorbeter und Herr Adolf Löwy als Gabai.

Das Haus stand inmitten eines grossen Gartens, in dem am Sabbath die Juden zu spazieren pflegten. Bei der Einweihungsfeier wurde eine Marmorgedenktafel für den Spender, Ignatz Weimann und seine Frau Regina angebracht.

Vorsitzender der Treuhandkommission war der Oberrabbiner Abraham Elieser Weiss und Herr Philipp Hilwert wurde zum Leiter und Kassierer gewählt. Sie verwalteten ihr Amt auf Beste und ihre Tätigkeit war von Juden und Nichtjuden anerkannt. Finanziell stand das Heim auf eigenen Füßen. Seine Einnahmen kamen erstens aus einem Fonds von 800.000 Ktsch, den Herr Weimann bei der Gründung in einer Bank hinterlegt hatte, Das war damals eine bedeutende Summe, deren Zinsen die laufenden Kosten weitgehend deckten, zweitens pflegten auch die Insassen bei ihrem Eintritt gewisse Summen einzuzahlen, so dass ein angemessener Unterhalt gesichert war.

Bei Ausbruch des Krieges beschlagnahmte das faschistische Regime das Bankkonto. Man versuchte das Heim durch besondere Spenden am Leben zu er-

Das Lehrhaus "Machsike Thora"

Die Talmud-Thora Schule "Machsike Thora" in Topoltschany hatte eine grosse Tradition von mehr als 100 Jahren und diente den Absolventen der jüdischen Volksschule als "Kleine Jeschiwah". Gegründet im Anfang des 19-Jahrh. stand das Haus auf dem grossen Grundstück der Gemeinde in der Lipová Gasse, neben der "Schomre-Thora" Synagoge. Als die Zahl der Schüler wuchs, baute die Gemeinde noch vor dem ersten Weltkrieg 2 weitere Klassen in Sokolská Gasse.

Im Jahre 1928 wurde ein weiteres Haus errichtet, eine Spende von Moses Hochberger, zum Andenken an seine Eltern. Infolge des hohen Niveau's der Studien, genoss das Lehrhaus einen guten Namen weit über die Grenzen von Topoltschany hinaus. Mit seiner Blütezeit ist unauslöschlich der Name von Rabbi Chajim Fürst verbunden, der mehr als 50 Jahre lang dort wirkte, ein wahrer Gelehrter und grosser Erzieher, verehrt von hunderten seinen Schüler. Er war in dem Dorfe Oslany geboren und studierte zuerst in ungarischen Jeschiwot und später an der Jeschiwah in Frankfurt am Main, wo er ausser jüdischer Weisheit auch der hebräischen Sprache und vermittelte die Liebe zu ihr auch seinen Schülern. Auch mit der Reinheit der deutschen Sprache, der Unterrichtssprache des Lehrhauses, nahm er es genau. Zum Jubiläum seiner Lehrtätigkeit veranstalteten seine Schüler aus aller Welt ihm eine würdige Feier.

Das Lehrhaus Machsike-Thora verfügte über 4 Klassen und die Studien dauerten 3-4 Jahre. Lehrgegenstände waren die Tenach Mischna und Gemarah, 6-7 Stunden täglich. In den Abendstunden gab es für alle Schüler Unterricht in Gegenständen der Allgemeinbildung im Rahmen der bürgerlichen Mittelschule, die von den Behörden anerkannt war.

In den letzten Jahren des Bestehens der Machsike-Thora waren die Schüler wie folgt verteilt: In der ersten Klasse unterrichtete R. Abraham Felbert, in der zweiten R. Chajim Fürst, in der dritten R. Ben-Zion Braun und in der Vierten R. Pinchas Deutsch. So blieb es bis sich Rabbi Chajim Fürst zur Ruhe setzte und dann verblieben nur 3 Klassen mit ca 200 Schülern.

Das Lehrhaus stand unter der Aufsicht der Schulkommission, die auch sein Budget verwaltete. Bei der Vertreibung im Jahre 1942 wurde auch das Lehrhaus geschlossen. Nach dem Kriege wurde das Gebäude der jüdischen Gemeinde zu-

schiwah zu unterstützen, und ermöglichte es vielen Schülern frei von Nahrungs-sorgen ihren Studien nachzugehen und binnen kurzer Zeit erwarb sich das Institut einen bedeutenden Namen in jüdischen-religiösen Kreisen. Auch nach dem Abgang des grossen Lehrers führten seine Nachfolger das Werk fort und die verbesserte Wirtschaftslage der Stadt trug das ihre bei.

Den Gipfel ihrer Entwicklung erreichte die Jeschiwah zur Zeit der Rabbiner Feiwele-Kaleb Schlesinger und Jitzchak Schweiger, gegen Ende des vorigen Jahrhunderts. Damals stand sie unter der Leitung des hochgelehrten Rabbi Abraham Prager und zählte mehr als 150 auswärtige Schüler, ausser 30-40 Einheimischen.

Hunderte von ehemaligen Schülern leben zerstreut in aller Welt, viele von ihnen als Rabbiner und Gelehrte und haben den Ruf der Jeschiwah weithin verbreitet. Die Juden der Stadt unterstützten sie und halfen bei der Unterbringung und Verköstigung der Bachurim.

Infolge der territorialen Veränderungen nach dem ersten Weltkriege, verkleinerte sich der Umfang. In den 20-er und 30-er Jahren zählte die Jeschiwah nur ca 100 Schüler. Sie stand unter der Leitung des Rabbi Abraham Elieser Weiss und des Dajan Simon Zwi Haberkamp. Sie übersiedelte damals in das Haus des Oberrabbiners, während im alten Haus die Schüler untergebracht wurden.

Die Jeschiwah stand nicht direkt unter der Leitung der Gemeinde, sie galt, als selbständige Institution mit alter Tradition. Die Gemeinde unterstützte die Jeschiwah und weitere Einkünfte erhielt sie durch Thoraspenden und besondere Sammelaktionen für den Jeschiwahfonds.

Im zweiten Weltkrieg wurde sie geschlossen und die Schüler zerstreuten sich. Das Gebäude stand lange Zeit leer, wurde erst kürzlich abgerissen und an seiner Stelle wurden Wohnungen gebaut.

Ausser den obenerwähnten Gründern lehrten dort die Rabbiner: Seew-Wolf Tartzes, Rabbi Jehoschua Filiph, Rabbi Aharon Eckfeld, Gaon-Raw Jeremijah Lev, Rabbi Jehoschua Dawid Zwi Katzburg, Rabbi Pinchas Link, Rabbi Mosche, Rabbi Schalom und Rabbi Naftali Sofer, Rabbi Eleasar Lev, Rabbi Jeschajah Friedmann, Rabbi Mendel Deutsch, Rabbi Nachum Schlesinger, Rabbi Chajim Fürst, Rabbi Benzion Braun und andere.

Haus für den Schochet Isser Schwarz, der in den umliegenden Dörfern und auch bei der Familie Rosenthal tätig war. In diesen Haus gab es auch Zimmer für die Jeschiwahstudenten und Gäste. Die Synagoge fasste mehrere hundert Beter, sie hatte eine Abteilung für Frauen und die Inneneinrichtung war geschmackvoll. Gottesdienste wurden dort bis zur Vertreibung 1942 abgehalten und danach sammelte man dort alle Bücher religiösen Inhalts, die man in den Häusern der Vertriebenen gefunden hatte. Das slowakische Finanzamt beschäftigte in der Rosentahl Synagoge eine Anzahl von Juden, deren Vertreibung man aufgeschoben hatte, mit der Sichtung und Verpackung der Bücher, die man in's Ausland verkaufen wollte. Merkwürdigerweise blieb diese Synagoge im Kriege völlig unberührt und Juden, die nach der Befreiung nach Topoltschany zurückkehrten, fanden im "Aron-Ha Kodesch" 4 unbeschädigte Thorarollen und andere Bücher religiösen Inhalts.

Nach dem Kriege wurde die Rosentahl Synagoge durch die Gemeinde repariert und der Gottesdienst wurde dort bis 1965 abgehalten, bis die letzten Juden die Stadt verliessen. Die Thorarollen wurden anderswohin überführt und die Synagoge geschlossen.

Ausser diesen Synagogen bestanden in der Stadt auch mehrere Betstuben, z.b. die der Agudath-Jisroel, die jederzeit von Betern überfüllt war. Betstuben bestanden im Altersheim Siechenhaus, im Hause des Oberrabbiners, in der Jeschiwah, Die Familie Bernfeld baute eine am Hauptplatz und die Familie Eckstein an der Kruschovská Gasse. Es gab noch eine Anzahl kleinerer, die z.T. auch als Lehrstuben dienten.

Die Jeschiwah

Die Jeschiwah von Topoltschany, gegründet 1810 dank der Bemühungen der damaligen Rabbiner, Rabbi Abraham Ullman und Rabbi Ascher-Anschel Roth, war wohlbekannt in der Slowakei. Sie war während der meisten Jahre ihrer Existenz in dem grossem Hause der Gemeinde untergebracht, das für diesen Zweck gebaut war. Die Anfangsjahre waren nicht leicht, aber ein Wendepunkt wurde erreicht als der Gaon-Raw Benjamin-Wolf Lev das Rabbinat in der Stadt und die Leitung der Jeschiwah übernahm.

Der Ruhm dieses Lehrer's zog Dutzende von Schülern von überallher an. Unter dem Einfluss des Rabbi Benjamin-Wolf Lev begann die Gemeinde die Je-

rolle angekündigt wurde, die diese Dieberei an den Tag gebracht hätte, hätten sie die Synagoge mit allem was darin war, angezündet. Nach der Befreiung fürchteten sie Strafe und beschuldigten darum die Deutschen.

Leider konnten wir bisher diese Version nicht nachprüfen. Jedenfalls ist die Synagoge abgebrannt und zerstört und mit ihr Thorarollen und Kultgegenstände, nicht nur solche, die unserer Gemeinde gehörten, sondern Kisten die von vielen Gemeinden der Ostslowakei hergebracht worden waren. Auch das Gemeindebüro und Archiv verbrannten und mit ihnen historische Dokumente von unschätzbaren Wert.

Im Laufe der 50-er Jahre kaufte die Stadtverwaltung das Grundstück und baute darauf Lagerräume.

Die Synagoge "Schomre Torah"

Gebaut wurde die "Schomre Torah" im Stil der Altneuschul in Prag und glich den anderen alten Synagogen in Mähren und in der Slowakei. So wie in anderen alten Synagogen stieg man auch hier einige Stufen vom Niveau der Strasse zum Fussboden herab um dem Psalmenvers nachzukommen: "Aus den Tiefen rufe ich Dich"(Ps. 130, V.1).

Auch mit ihrer Inneneinrichtung glich diese Synagoge anscheinend an dem Zeitgenössischen, obwohl wir es nicht mit Bestimmtheit sagen können. Die Synagoge stand im Stadtzentrum mit der Front zur Lipová Strasse. Seinerzeit stand sie im Mittelpunkt des jüdischen Lebens und auf dem Grundstück das der Gemeinde gehörte, entstanden u.A. die Jeschiwa, Fleischerläden, "Talmud Tora" und Wohnungen für die Gemeindebeamten. An der Ostseite stand die Wohnung des Oberrabbiners und im Hof wohnten die Dajanim, Schächter etc.

Der Schwerpunkt des jüdischen Lebens wechselte nach Erbauung der neuen Synagoge, aber die "Schomre Torah" bestand weiter bis zu der Vertreibung 1942. Sie wurde dann geschlossen, als Speicher benutzt, und schliesslich ca 1960 abgerissen. An ihrer Stelle wurden Wohnhäuser gebaut.

Die Rosenthal-Schul

Wurde von der Familie Rosenthal aus dem Dorfe Nedanovce bei Topoltschany, zum Andenken an ihren Sohn, der im ersten Weltkrieg gefallen war, errichtet. Sie stand auf dem Grundstück der Gemeinde, nicht weit von der grossen Synagoge in der Ruzschova Gasse und daneben bauten die Rosenthals auch ein

der Gemeinde, die noch am Leben sind und denen die Erhaltung am Herzen liegt. Es gibt keine jüdische Gemeinde mehr in Topoltschany, aber dank der Spenden, die von den Überlebenden in aller Welt einlaufen, ist der Friedhof wohl erhalten — als einziges Zeugnis der Vergangenheit, das wir für Zukunft bewahren wollen.

Die Grosse Synagoge

Wurde gegen Ende des 19-ten Jahrh. erbaut und 1900 eingeweiht. Es waren Jahre der wirtschaftlichen und sozialen Blüte für die ungarische Judenheit, so dass viele Gemeinden sich prächtige Synagogen bauen konnten. Wie anderswo, diente die Synagoge auch im Topoltschany als Zentrum des jüdischen religiösen Lebens. Die Synagoge stand im Stadtzentrum in der Ruzschová Strasse und die Ostwand ging auf den Markt. Es war ein weithin sichtbarer Prachtbau in dem damals weitverbreiteten Neo-Klassischen Stil, eine Kombination von Klassisch-orientalischen und modernen Elementen, errichtet von dem Architekten und Bauunternehmer Bilig aus Topoltschany, und galt als einer der schönsten in der Tschechoslowakischen Republik.

Sie hatte etwa 500 Sitzplätze und die Säulen des Saales trugen die Frauenteilung—Esrat Naschim—die den Saal von 3 Seiten umgab. Im Oberstock befand sich auch das Büro der Gemeinde und dort wurden die Sitzungen der Repräsentanz abgehalten.

Die grosse Synagoge diente ihrem Zwecke geweiht bis zur Verschickung der letzten Juden am 8. September 1944. Danach diente sie als Aufbewahrungsort für die Habe der Juden, die aus ihren Häusern hierher gebracht wurde und stand unter der Aufsicht der lokalen Beamten des Finanzministeriums. Die wenigen Überlebenden, die nach dem Kriege in die Stadt zurückkehrten, fanden zu ihrem Schrecken, statt der Synagoge nur einen Trümmerhaufen vor. Es wurde erzählt, dass die Deutschen sie vor ihrem Rückzug im März 1945 angezündet und zerstört haben. Viele Jahre später wurde eine andere Version bekannt.

Nach den Erzählungen einiger Einwohner, waren es nicht die Deutschen, die die Synagoge zerstörten, sondern einige der slowakischen Einwohner. Danach hatten der nicht-jüdische Synagogendiener Mokran, die Beamten des Finanzamts, in deren Händen sich die Schlüssel befanden, und andere, fortgesetzt grosse Mengen der dort aufgespeicherten Habe gestohlen. Als dann eine Kont-

allem, was unter den Begriff "Gemilat-Chasidim" fiel, also Instandhaltung der Friedhöfe, Sorge für die Bestattung, Psalmenlesen, Tröstung, der Leidtragenden, aber auch Unterstützung, Krankenbesuche, ärztliche Hilfe und allgemeine Wohltätigkeit. Diese weitverzweigte Tätigkeit wurde von den Mitgliedern der Chewrah Kadischa ehrenamtlich ausgeübt.

Kein Gesetz verpflichtete dazu, aber de facto traten die meisten Gemeindemitglieder auch der Chewrah Kadischa bei, was ihnen die Zahlung eines Betrages von 100-500 Ktsch auferlegte—, keine kleine Summe damals. 3 Jahre lang galt man als Kandidat,—Mladschi genannt—und erst danach wurde man volles Mitglied. Die Mitgliedsbeiträge—nach dem Vermögen abgestuft—50-100 Ktsch pro Jahr—waren jährlich fällig. Wahlen fanden alle 4 Jahre statt, zu den Ämtern der 4 Gabaim und des Kassenwirts. Zu Pesach wurde die Jahresversammlung abgehalten, die sich gewöhnlich mit Finanzangelegenheiten zu befassen hatte.

Die finanzielle Lage der 'Chewrah Kadischa war im allgemeinen nicht schlecht. Ihre Haupteinnahmen kamen von Beerdigungen und dem Verkauf von Grabstätten, die sehr teuer waren, manchmal wurden 5-6000 Ktsch für eine Grabstätte verlangt. Andere Einnahmen erhielt die Chewrah Kadischa für das Kaddisch-sagen in der Synagoge zur Jahrzeit. Wie gesagt, waren alle Einnahmen der Wohltätigkeit gewidmet. Die Chewrah Kadischa von Topoltschany verwaltete 2 Friedhöfe.

Der Alte Friedhof

Lag Ecke Spitalgasse Masarykova und wurde cca 1755 eingeweiht und war einer der ältesten in der Slowakei. Gegen Ende des 19-ten Jahrh. wurde er geschlossen. Als am Anfang des zweiten Weltkriegs die Faschisten an die Macht kamen, wurde der Friedhof geschändet und viele Gräber und Grabsteine zerstört, infolge der Erweiterung der Strasse. Der Chewrah Kadischa gelang es einen kleinen Teil der Grabsteine nach dem neuen Friedhof zu überführen. Der Rest wurde nach dem Kriege dort hin gebracht, als die Stadtverwaltung den Platz zum Wohnungsbau benötigte, so dass heute nichts mehr an den alten Friedhof von Topoltschany erinnert.

Der Neue Friedhof

Wurde gegen Ende des vorigen Jahrhundert eingeweiht in der Kruschovská Gasse. Er besteht bis heute, dank der Hingebung einiger ehemaliger Mitglieder

und die Entscheidung fiel nach der Mehrheit der Stimmen. Ebenso wurden auch die anderen Funktionäre der Gemeinde gewählt.

Kommissionen, Aufgaben, und Funktionen

DIE FINANZKOMMISSION, zählte 5-6 Mitglieder, und ihr Vorsitzender war der Kassierer oder Finanz-Chef. Diese Kommission hatte über die Höhe der Besteuerung zu beschliessen, die jedes Gemeindemitglied zu zahlen hatte. Das Prinzip war zwar die Steuerkraft jedes einzelnen in Betracht zu ziehen aber es gab doch oft Berufungen gegen die Beschlüsse der Kommission. Nach dem Gesetz waren diese Beschlüsse rechtsgültig und im Bedarfsfalle konnte gegen Steuerflüchtige Pfändungsbefehle erlassen und ausgeführt werden, was auch in einigen extremen Fällen geschah. Die finanzielle Lage der Gemeinde zwang von Zeit zu Zeit zu Revisionen in den Steuerlisten. Solche Änderungen müssten von Plenum der Repräsentanz bestätigt werden und das führte oft zu Debatten.

DIE WIRTSCHAFTSKOMMISSION, zählte 3-4 Mitglieder unter dem Vorsitz des Ökonomen. Ihre Hauptaufgabe war die Verwaltung des Gemeindeeigentums jeder Art. Die Gemeinde Topoltschany besass Grundeigentum, Synagogen, Schulen, eine "Mikweh", eine MazzeFabrik, Schlachthaus und Fleischerläden und ausserdem Wohnhäuser und leere Grundstücke. All'das verlangte natürlich ständige Betreuung.

DIE GABAIM, verwalteten die Synagogen und sonstigen religiösen Institutionen.

DIE SCHULKOMMISSION, deren Mitglieder nicht ausschliesslich der Repräsentanz angehören mussten, war autonom in ihrer Geschäftsführung. Nach altem Brauch stand an ihrer Spitze der Oberrabbiner und ausser ihm hatte sie 12 Mitglieder. Sie hatte die Aufsicht über den Unterricht und sorgte für Besetzung der Lehrerstellen. Es unterstanden ihr die Volksschule und die "Machsike-Torah". Die Volksschule war offiziell anerkannt und erhielt demgemäss finanzielle Unterstützung vom Staate.

Die Chewrah Kadischah

War eine selbständige Institution, unabhängig von der Repräsentanz und ihren Organen. Ihr Statut war altherwürdig, ging noch auf den "Maharal" von Prag zurück, und war mit gewissen Änderungen im ganzen Bereich der habsburgischen Monarchie gültig. In der Gemeinde Topoltschany befasste sie sich mit

das Eigentum der Gemeinde zu verwalten, etc. In Kultusangelegenheiten bestand enge Zusammenarbeit mit dem Oberrabbiner und den Dajanim, wobei die Rabbiner als letzte Instanz galten.

Gemeindewahlen

Geheime Wahlen zur Representanz wurden alle 4 Jahre abgehalten. Das Wahlrecht hatten alle Gemeindemitglieder, die die Gemeindesteuer zahlten, oder ihre Witwen. Die Steuer war progressiv, der Zahlungsfähigkeit der Leute angepasst, so dass jeder wahlberechtigt sein konnte. Nur einzelne waren steuerfrei und somit nicht wahlberechtigt. Ein paar Wochen vor dem Wahltag wurde die Liste der Wahlberechtigten veröffentlicht, um die Korrektur von Irrtümern zu ermöglichen. In meinen Händen befindet sich eine Wählerliste aus dem Jahre 1934 mit 311 Namen. Gewöhnlich gab es in Topoltschany nur eine Kandidatenliste obwohl die Einreichung mehrerer durchaus möglich gewesen wäre. Die Liste wurde von der Representanz zusammengestellt und ein paar Tage vor der Wahl ausgehängt. Die Wähler hatten das Recht einen Kandidaten, der ihnen nicht genehm schien, zu streichen und einen anderen Namen hinzufügen und das geschah recht oft.

Die Liste enthielt 36 Kandidaten, 31 Representanten und 5 Stellvertreter. Die Wahlen und die Zusammenstellung der Liste erregten grosses Interesse und es gab Propaganda um die Wahl der vorgeschlagenen Kandidaten zu sichern, besonders die Wahl von Leuten traditionell-orthodoxer Anschauung, die gewöhnlich 75-80% der Representanz stellten.

Die Wahlen leitete ein Komitee und der Gemeindesekretär führte Protokoll. Gewöhnlich verlief alles ruhig und in bester Ordnung.

In den Sitzungen des Gemeinderates wurde deutsch gesprochen. Als Sekretär und Protokollführer diente viele Jahre lang Herr Elieser Liebermann. In früheren Zeiten, als die Gemeindevorsteher den Behörden gegenüber alleinige Vertreter der Juden waren, und sie demgemäss weitgehende Befugnisse besaßen, pflegten direkte Wahlen stattzufinden und wer die Mehrzahl der Stimmen erhielt, wurde gewählt. Später erfolgte die Wahl des Gemeindevorstehers indirekt, aus der Mitte der 31 Representanten. Gewöhnlich wurde ein Kandidat vorgeschlagen, und wenn kein Widerspruch laut wurde, fand eine öffentliche Abstimmung statt. Im Falle von Meinungsverschiedenheiten war die Abstimmung geheim,

DIE GEMEINDE, IHRE ORGANE UND TÄTIGKEIT

Wie schon erwähnt, entstanden nach der Spaltung in der ungarischen Judenheit Landesorganisationen für jede der Richtungen und die Gemeinde Topoltschany schloss sich der Landeskanzlei der orthodoxen Gemeinden an, die ihren Sitz in Budapest hatte, und regelte ihre Angelegenheiten nach dem "Statut", das von der Regierung bestätigt wurde und bis zum Ende des ersten Weltkrieges in Kraft blieb. Als dann 1918 der tschechoslowakische Staat gegründet wurde traten weitgehende organisatorische Änderungen ein.

Die jüdischen Gemeinden der Slowakei fanden sich auf einmal von ihren Zentren abgeschnitten, denn die Österreich-Ungarische Monarchie hatte aufgehört zu bestehen.

In der tschechoslowakischen Republik wurde die jüdische Minderheit zum ersten mal auch als Nationalität anerkannt. Die demokratischen Gesetze und Einrichtungen der Republik ermöglichten den Juden ihre geistige, religiöse und wirtschaftliche Entwicklung. 1920 wurde die "Landeskanzlei der orthodoxen Gemeinden der Slowakei" offiziell anerkannt und sie erhielt das Recht die Gemeinden ihren religiösen Überzeugungen gemäss, ohne Einmischung von aussen zu verwalten. Die Organe der Gemeinde genossen volle Handlungsfreiheit, obwohl die alten Statuten offiziell in Kraft bleiben. Manche Gemeinden passten das Statut den örtlichen Verhältnissen und dem Zeitgeist an. In Topoltschany blieben Bräuche und Satzungen unverändert, wie sie seit Generationen in den orthodoxen Gemeinden der Slowakei gewesen waren, weitgehend unter dem Einfluss des Lehrhauses von Pressburg.

Änderungen in den Satzungen führte der Gemeindevorsteher Salamon Gelly ein.

Die Leitung lag in den Händen einer gewählten "Representanz" von 31 Mitgliedern, aus deren Mitte der Vorsteher und die anderen Funktionäre gewählt wurden. Die Representanz war befugt die Gemeindesteuer aufzuerlegen und zu erheben, Schulen zu erhalten, die vom Unterrichtsministerium anerkannt waren,

breitschultrig, das Gesicht schön und ausdrucksvoll, er glich seinem Lehrer, dem ‘Ketaw Sofer’”.

Rabbi Jitzchak Schweiger starb im Jahre 1922. Er hatte noch ein Buch “Birkat Jitzchak” geschrieben, das seinen veilen Schülern und Familiemitgliedern zuing.

Wie sah nun die jüdische Gemeinde in Topoltschany in den Jahren vor dem ersten Weltkrieg aus?

Die jüdische Bevölkerung der Stadt war bis auf 2000 Seelen angewachsen, darunter 250 Steuerzahlende und wahlberechtigte Bürger.

Oberrabbiner war R. Nachum Schlesinger und Rabbiner und Dajanim: Rabbi Jitzchak Schweiger und Rabbi Mendel Deutsch.

An der Spitze der Gemeinde stand eine gewählte Repräsentanz mit dem Vorsitzenden Rosch-Hakahal Jakow Eckstein und seinen Stellvertretern Ignatz Weimann und Mosche Bernfeld.

Die übrigen Mitglieder der Repräsentanz waren: Jakob Hillwert, Moritz Kopfstein, Salomon Gelley, Ludwig Kohn, Ludwig Müller, Moses-Aron Löw Beer, Phillip Link und Bernat Schlesinger.

Als Vorbeter und Schächter fungierten, Oberkantor Seew Abrahamson, Moses Grosinger und Moses Weiss.

Im Jahre 1911 verstarb der grosse Rabbiner der Gaon Feiwei Kaleb Schlesinger und mit ihm endet ein Zeitabschnitt der Geschichte der jüdischen Gemeinde zu Topoltschany.

bauen, aber der Plan musste immer wieder hintangestellt werden. Endlich konnte der Traum zur Wirklichkeit werden, dank der Wirtschaftskonjunktur und der Hingebung der Gemeindevorsteher und Rabbiner: Raw Schlesinger, Raw Schweiger, Raw Prager und anderen.

Der Bau begann 1895 und im Jahre 1900 konnte die Grosse Synagoge eingeweiht werden, in Anwesenheit von Hunderten von geladenen Gästen, Vertretern von Gemeinden aus dem ganzen Land, Rabbinern und vor allem natürlich der Juden der Stadt selbst.

Dem Bau wurde viel Überlegung gewidmet, Kunstfertigkeit und Liebe, so, dass eine der schönsten Bauten in der Stadt entstand, auf die die Juden stolz sein konnten. Damit schloss sich ehrenvoll das 19. Jahrh., dass für die Juden von Topoltschany eine Zeit der Entwicklung und der Blüte gewesen war. Die Hoffnungen für die Zukunft waren gross. Es war eine Zeit der wirtschaftlichen und kulturellen Blüte und die Juden der Stadt erfüllte Befriedigung und Selbstvertrauen.

Wegen seines hohen Alters trat 1908 der Oberrabbiner Feiwele Kaleb Schlesinger von seinem Amte zurück, das er 40 Jahre lang innegehabt hatte und auf seinen Wunsch wählte die Gemeinde zum Nachfolger seinen Sohn Rabbi Nachum Schlesinger. Dieser — in Trentschin geboren und auf mehreren Jeschiwoth ausgebildet, war den jüdischen und auch anderen Einwohnern der Stadt wohlbekannt. Mit seinen vielseitigen, allgemeinen Kenntnissen, seinen guten Beziehungen zu den Leuten und anderen Eigenschaften glich er seinem Vater.

Als Stellvertreter des Oberrabbiners und als Rosh Beth Din fungierte der seit 1880 Rabbi Jitzchak Schweiger. In den 50 Jahren seiner Tätigkeit hatte er grossen Einfluss auf die Geisteshaltung der Gemeinde. Er war in Ungarisch Brod in Mähren geboren und studierte an den Jeschiwoth Vrobe, Ungvar und schliesslich bei dem "Kataw Sofer" in Pressburg. Danach heiratete er und liess sich in Topoltschany nieder. Studierte und lehrte und wurde zum Aw-Bet-Din ernannt. Hunderte seiner Schüler in der Jeschiwa von Topoltschany erinnern sich an ihn als Gelehrten und glänzenden Erklärer. Einer seiner Schüler, selbst ein berühmter Rabbiner widmete Rabbi Jitzchak Schweiger ein Kapitel seines Buches, aus dem wir einige Sätze zitieren:

"Sein ganzes Wesen war rein und heilig, seine Seele zartfühlend und lauter. In seinem Äusseren glich er den Helden der Vorzeit, gross gewachsen, stark,

manchmal an die Gerichte des Staates in Angelegenheiten, für die weltliche Gerichte eigentlich gar nicht zuständig sind.

Auch eine Delegation von Topoltschany nahm am Kongress teil. An ihrer Spitze stand der Gaon-Raw Feiwele Kaleb Schlesinger, der für alle sprechen konnte. In einer hervorragenden Rede rief er zur Einigkeit der Gemeinden auf der Basis der Tradition und machte grossen Eindruck auf die Zuhörer. Seine Erscheinung und Ausgeglichenheit hatten Echo auch ausserhalb der Versammlung und in der jüdischen Presse. Aber sein Wunsch ging nicht in Erfüllung und zu ihrem Unglück war nach diesem Versuch die ungarische Judenheit heillos gespalten und im Streit mit sich selbst.

Unsere Gemeinde war eine der wenigen die einig blieben und unter der Spaltung nicht zu leiden hatten. Toleranz, Achtung vor der Ansicht der Andern und die Führerrolle des Rabbi Schlesinger, der in diesen Tagen seine Grösse bewies und über Kleinigkeiten hinweg sah, bewahrten die Gemeinde vor dem tragischen Schicksal so vieler anderer. Auch nach seinem Tode standen an der Spitze der Gemeinde Männer mit weitem Horizont, die ihm folgten und die Einigkeit der Gemeinde zu bewahren wussten.

So ging das Leben in Ruhe weiter seinen Gang und die Wirtschaft blühte. Die Gemeinde als solche schloss sich der "Landskanzlei der orthodoxen Gemeinden" an und regelte ihre Angelegenheiten nach deren Status, das Gesetzeskraft hatte und mit leichten Änderungen auch bis zum Schluss gültig blieb.

In den 80-er und 90-er Jahren des 19-ten Jahrh. nahmen die Juden auch ihren Platz im öffentlichen Leben der Stadt ein. Ihre Vertreter wurden in die Stadtverwaltung gewählt und 2 von ihnen wurden später auch Vizebürgermeister. Der erste hiess Herr Josef Felsenburg und nach ihm kam Herr Karl Pollak. Dr. Fleischmann und nach ihm Dr. Wiliam Berger aus Topoltschany wurden Bezirksärzte und ihre Tätigkeit wurde sehr anerkannt.

Nach statistischen Erhebungen zählte die jüdische Gemeinde von Topoltschany 1885 etwa 1500 Seelen. An ihrer Spitze standen Notabeln mit praktischen Sinn und Führerbegabung. Infolge des ständigen Wachstums der Gemeinde genügte die alte "Schomre-Thora" Synagoge nicht mehr — sie konnte die vielen Andächtigen nicht fassen und viele kleine Bathe Midraschim entstanden an allen Ecken. Schon oft war davon die Rede gewesen eine neue Grosse Synagoge zu

Topoltschany keine. ernsten Fälle von Körperverletzungen vor, von Steinwürfen und Schlägen abgesehen. Plünderungen und Zerstörungswut hinterliessen Spuren, die noch lange nachher sichtbar waren. Besonders wurden Läden und Lagerhäuser geplündert, sowie jüdische Verkaufsstände auf dem Markt—denn es war gerade Markttag.

Im Verlaufe der Revolution und des ungarischen Befreiungskampfes verkündete die revolutionäre Regierung unter Lajos Kossuth die Rechtsgleichheit der Juden. Nach dem Scheitern der Revolution wurde diese Rechtsgleichheit wieder aufgehoben. Die blutigen Kämpfe des Jahres berührten die Gemeinde kaum, da sie für keine Partei Stellung nahm. Viele jüdische Gemeinden hatten damals schwer zu leiden.

Auch die folgende Zeit brachte der ungarischen Judenheit keine Ruhe. Es begann der entscheidende Kampf zwischen den Orthodoxen und den Neuerern “-Neologen”, wie man sie in Ungarn nannte. Die Gegensätze verschärften sich dergestalt, dass sich die Regierungsorgane einmischen mussten und diese standen naturgemäss den Neologen bei. Im Jahre 1868 veröffentlichte die Regierung einen Erlass nach dem die jüdischen Gemeinden Ungarns Delegierte zu einer besonderen Versammlung wählen sollten, die durch Mehrheitsbeschluss alle Angelegenheiten die die Verwaltung der jüdischen Gemeinden betreffen, regeln sollte.

Diese Versammlung ist unter dem Namen “Kongress” in die Geschichte eingegangen und ihre Rolle in der Geschichte der jüdischen Gemeinden in den Ländern der Stephanskrone war tragisch. Schon der Wahlkampf verschärfte die Gegensätze, die sowieso schon schlimm genug waren. Der Kongress wurde im Dezember 1868 eröffnet und es geschah nichts zur Ueberbrückung der Meinungsverschiedenheiten, im Gegenteil, als die neologen mit ihrer Mehrheit die Orthodoxen Resolutionen aufzwingen wollten, die mit ihren religiösen Ueberzeugungen im Widerspruch standen, verliessen diese den Kongress.

Das Resultat war für die ungarische Judenheit unheilvoll. Sie zerfiel danach in 3 getrennte Richtungen, welche bis zu ihrem Untergang existierten. In Folge dieser Spaltung wurde 1871 die “Landskanzlei der selbständigen orthodoxen Gemeinden” gegründet, die von den Behörden offiziell anerkannt wurde. Parallel entstand die “Organisation der neologen Gemeinden” und manche Gemeinden fuhren fort wie vorher, Status quo ante.

Der Bruch zwischen den verschiedenen Strömungen war absolut und vollständig. Unfähig zu einem Einverständnis zu gelangen, wandten sich die Parteien

Hagaon Rabbi Feiwele Kaleb Schlesinger

Amtierte als Oberrabbiner von Topoltschany 1860-1908. Geboren in Trentschin 1828, als Sohn des Rabbi Nachum Schlesinger. Studierte an der Jeschiwa in Pressburg beim "Kataw Sofer", wurde berühmt als Prediger und im Laufe der 48 Jahre seiner Rabbinertätigkeit in Topoltschany erwarb er sich Ehre und Hochschätzung. Seine Schüler wurden bekannte Rabbiner. Er war beliebt und geachtet und wusste die Gemeindeangelegenheiten mit Klugheit zu leiten. Seine Grösse erwies sich zur Zeit der grossen Krise in der Ungarischen Judenheit. Es ist grossenteils sein Verdienst, dass in der Gemeinde Topoltschany keine Spaltung eintrat, so dass sie einig und ihrem geistigen Pfad treu blieb.

Im Jahre 1908, im Alter von 80 Jahren, übergab er das Amt seinem Sohne Nachum. Er starb 1911. Seine Werke sind: "Thorath bar Nasch" und "Chai Agadot".

Rabbi Pinchas Link

Geboren in Topoltschany, studierte in Pressburg bei dem Chatam Sofer, der ihn sehr liebte und ihn "seinen Bücherschatz" nannte.kehrte in seine Heimatstadt zurück und amtierte vom 1850 dort als Rabbiner, Dajan und Lehrer an der Jeschiwa. Starb 1882.

Rabbi Jesaia Friedmann

Geboren in Topoltschany, Enkel des "Chatam Sofer". Sein Vater, R. Zwi Jehuda Friedmann gehörte zu den Honorationen der Gemeinde. Er studierte beim "Kataw Sofer" in Pressburg. Angebote von mehreren grossen und bedeutenden Gemeinden dort Rabbiner zu werden wies er ab.

Während der ersten Hälfte des 19-ten Jahrh. war das Leben seinen ruhigen Gang gegangen. Das änderte sich im Jahre 1848. Revolutionen brachen in Europa aus und auch die Oesterreich-Ungarische Monarchie blieb nicht verschont. Unruhen und Pogrome ereigneten sich an vielen Orten. Ausschliessend an die Pogrome in Pressburg in der Osterwoche, breiteten sich die Unruhen in Dutzenden von Dörfern und kleinen Städten der westlichen Slowakei aus. In der ersten Maiwoche gab es Plünderungen, Raub und Körperverletzungen auch in der Gegend von Topoltschany. Viele Juden wurden betroffen, besonders in den Dörfern Krušovce, Podhradie, Banovce und in Nove Mesto. In Topoltschany brachen die Unruhen am 3. Mai aus. Rotten von Bauern aus den Nachbardörfern zusammen mit Leuten aus Topoltschany selbst, brachen in Läden und Häuser ein und richteten schweren Sachschaden an. Zum Unterschied von anderen Orten kamen in

ging, übernahm er seine Stelle. 1854 ging er nach Ujhely, einer der grossen Gemeinden Ungarns, wo er als Oberrabbiner bis zu seinem Tode wirkte. Im Jahre 1867 gehörte er zu den Gründern und Tonangebern der Vereinigung der "Schomre Dath", die Reformen in Religion und Bräuchen bekämpfte. Er stand an der Spitze der Delegation der orthodoxen Rabbiner beim Kongress der Juden Ungarns im Jahre 1868-69. Rabbi Jeremia war auch von Nichtjuden sehr geehrt. Der Kaiser Franz Josef empfing ihm zweimal als Vorsitzenden einer Delegation von orthodoxen Rabbinern. Er starb 1874 und hinterliess viele Schriften.

Rabbi El'asar ben Jeremia Lev

Geboren 1831 in Topoltschany, wo sein Vater und Grossvater Oberrabbiner waren. Er lernte an der Jeschiwa in Topoltschany und lehrte dort auch später. Verheiratete sich am Ort und trieb dort Handel. Viele Gemeinden, die ihm Rabbinerstellen anboten, wies er ab. Als sein Vater starb, drangen bedeutende Rabbiner in ihm, die Stelle des Oberrabbiners von Ujhely zu übernehmen und schliesslich erklärte er sich einverstanden. Er war einer der grossen Gelehrten seiner Zeit. Geehrt und geachtet auch vom Kaiser und seinen Ministern. Starb 1918 im Ujhely. Auch er verfasste mehrere Bücher, darunter "Pekudat El'asar".

Rabbi Jakow Schalom Sofer

Geboren in 1815 in Pressburg. War Schüler des "Chatam Sofer" der ihn sehr liebte. Nach Beendigung des Studiums, verheiratete er sich in Topoltschany. Er war ein grosser Gelehrter und Verfasser verschiedener Bücher. Starb in Topoltschany. Einer seiner Söhne, Rabbi Mosche Sofer war Raw und Aw Beth Din in Tisza-Füred, der zweite Rabbi Susman Sofer machte sich einen Namen als Rabbiner und Prediger bei der orthodoxen Gemeinde in Budapest.

Hagaon Rabbi Naftali Sofer

Ein Bruder des Jakow-Schalom, war auch in Pressburg geboren. Er war einer der brilliantesten Schüler des "Chatam Sofer" und nach dessen Tode studierte er weiter unter seinem Sohn "Ketaw-Sofer" an der Pressburger Jeschiwa. Er verheiratete sich in Topoltschany mit der Tochter des R. Leopold Friedmann. Anfangs war er Lehrer an der Jeschiwa. Im Jahre 1860 übersiedelte er nach Iglo [Spiska Nová Ves] um dort Oberrabbiner zu werden. Unter seinen Büchern erwähnen wir: Mate Naftali "Gewul Bnei Naftali", "Jalkut Bejt Efrajim". Er starb 1899.

Rabbi Abraham Ullman

War Oberabbiner von 1810-1825, bekannt und persönlich befreundet mit dem "Chatam Sofer", ein grosser Gelehrter und Verfasser vieler Bücher. Beim Tode seines Vaters Rabbi Schalom Ullman, kehrte er nach Lackenbach zurück, um dort die Rabbinerstelle bis zu seinem Tode 1849 zu versehen. Auch seine Söhne waren als Rabbiner in verschiedenen Gemeinden in Ungarn bekannt. Sein Sohn Rabbi David Ullman schrieb ein Buch über seinen Vater betitelt "Das Haus Abrahams".

Hagaon-Raw Benjamin Wolf Lev

Der Verfasser des Werkes "Schaaré-Thora" wurde zum Oberrabbiner von Topoltschany im Jahre 1826 gewählt. Er ist 1772 geboren. Sein Vater war der berühmte "Baal Schemen Rokeach". Rabbi Benjamin-Wolf Lev lernte zuerst bei seinem Vater und später bei den Gaon Lew Prosnitz in Mähren. 1813 übernahm er die Rabbinerstelle in der Gemeinde Kolin in Böhmen und dort begann er mit der Verfassung seines grossen Werkes, das er in Topoltschany vollendete. Er trug viel zur Festigung der Gemeinde bei, die zu seiner Zeit ein bedeutendes Zentrum des Judentums und des Thorastudiums wurde. Infolge von Meinungsverschiedenheiten mit den Vorstehern der Gemeinde in Topoltschany, ging er in 1837 nach Vrbove und amtierte dort bis zum seinem Tode 1851.

Rabbi Seew Wolf Thartzes

Wurde 1785 in Matersdorf geboren. Er studierte beim "Chatam Sofer" und machte sich bald einen Namen durch Gelehrsamkeit und Frömmigkeit. Anfangs amtierte er in Matersdorf und von 1826, 40 Jahre lang in Topoltschany als Rabbiner und Aw-Beth-Din. Wegen seines Wandels wurde er von den Grossen seiner Zeit verehrt. Er starb 1866 in Topoltschany, verfasste ein Buch "Tiferet-Schabat".

Sein Sohn Rabbi Mosche-Zwi Thartzes erbte sein Amt als Rabbiner und Aw-Beth-Din. Auch er war ein bedeutender Gelehrter.

Hagaon-Raw Jermia Lev

Sohn des Gaon's Benjamin-Wolf Lev, wurde 1811 im Kolin geboren. Von Jugend auf widmete er sich dem Thorastudium. Er studierte an der Jeschiwa in Nikolsburg, Mähren, bei Rabbi Mordechai Baneth und liess sich in Topoltschany nieder, wo sein Vater Oberrabbiner war. Als sein Vater 1837 nach Vrbove

Dutzende von jungen Leuten aus Topoltschany erwarben sich ihre Bildung in der Jeschiwa von Pessburg.

1810 ist ein bedeutsames Datum in der Geschichte der Gemeinde: die Zahl der Juden näherte sich 500 und im diesem Jahre wurde in Topoltschny eine Jeschiwa gegründet die viel zum Ruhme der Gemeinde beitrug. Unter den Gründern ragten besonders die Rabbiner Ascher Ansel Roth und Abraham Ullman hervor.

Raw Ascher Ansel Roth wurde im Jahre 1778 in Topoltschany geboren, studierte in mährischen Jeschiwoth und fungierte als Vertreter des Rabbiners in Topoltschany bis 1810, und danach als Dajan und Lehrer an der Jeschiwa bis zu seinem Tode im Jahre 1839. Er galt als grosser Gelehrter und auch seine Verwandten machten sich einen Namen als Rabbiner in verschiedenen Gemeinden.

Raw Abraham Ullman fungierte als Oberrabbiner von Topoltschany von 1810 an. Er ist in Leckenbach im Burgenland im Jahre 1790 geboren, wo sein Vater Rabbiner war. Gleich nach seiner Ankunft in Topoltschany gehörte er zu den Gründern der Jeschiwa, aus der in den 130 Jahren ihres Bestehens Generationen von Rabbinern hervorgingen, die ihren Namen weit und breit berühmt machten. Die Jeschiwa war im Oberstock der Synagoge "Schomre-Thora" untergebracht.

Typisch war im 19-ten Jahrh. die Abwanderung von Juden aus den alten Gemeinden der Slowakei ins Innere Ungarns. Diese Tendenz war lange Zeit fühlbar und manche wohlbekannte und früher zahlreiche Gemeinde schrumpfte zusammen. Auch aus Topoltschany zogen viele der jüngeren Generation fort, aber die Gemeinde fuhr trotzdem fort zu wachsen und um 1830 finden wir am Ort 600 Juden, statt 500, 30 Jahre vorher. (Dazu trugen die vielen Schüler bei, die von Nah und Fern kamen, um an der Jeschiwa und "Machsike-Torah" zu studieren). Die Juden machten in dieser Zeit ein Drittel der Stadtbevölkerung aus und sie waren jetzt nicht mehr von der Gnade der Christen abhängig. Sie machten der Stadt einen Namen als Zentrum des Handels und der Jahrmärkte, die die Umgebung mit ihren Waren versorgte.

Die Gemeinde erbaute sich ihre Institutionen und berühmte Rabbiner-Gaonim wirkten in Topoltschany.

werken zu vertreiben. Das berührte zwar nicht die Juden von Topoltschany selbst, aber viele andere der Umgebung.

In derselben Angelegenheit wandten sich am 20. Dezember 1758 die gewählten Vertreter des Comitats Nitra an den Königlichen Statthalter mit der Bitte die Vertreibung und Beschränkungen vom 1755 aufzuheben und für die Wohnsitze der Juden neue Grenzen, einschliesslich des Gebietes östlich der Nitra, festzusetzen.

Grundlegende Aenderungen traten für die Juden ein, als Kaiser Josef II. an die Regierung kam [1780-1790.] Der aufgeklärte Herrscher veröffentlichte im Jahre 1782 den "Toleranzbrief," in dem die Beschränkungen teilweise aufgehoben wurden, und sofort begann eine Massenwanderung von Juden in die Städte und Flecken, wo sie bis dahin nicht wohnen durften. Es wurden neue Gemeinden gegründet und die alten wuchsen schnell. Der Kaiser, dessen Absicht es war, die Juden ihrer Isolierung zu entreissen und sie dem allgemeinen Bildungsniveau anzunähern, ordnete, auch die Gründung der Schulen für jüdische Kinder im ganzen Reiche an. Auf Anregung des Kaisers wurde im Jahre 1785 eine weitere Judentzählung abgehalten und die Ergebnisse zeigen, dass auch die Gemeinde von Topoltschany gewachsen war. Neue Familien waren hinzugekommen und sie zählte nun 220 Seelen. Als Zentrum des jüdischen Lebens stand die Synagoge "Schomre-Torah" schon seit Jahren auf ihrem Platz.

Und so begann die Blütezeit der Gemeinde im 19-ten Jahrh. Damit meinen wir nicht so sehr die zahlenmässige Ausbreitung, wie, die des Geisteslebens. Es wurde schon von der engen Verbindung gesprochen die mit den Zentren jüdischen Lernens und jüdischer Weisheit in Mähren von Anfang an bestanden hatte. Besonders enge Beziehungen bestanden auch mit dem grossen geistigen Zentrum in Pressburg, an dessen Spitze der G-R "Chatam-Sofer" und seine Söhne standen. Diese hatten den grössten Einfluss auf die Gemeinde Topoltschany, und ihre Entwicklung. Generationen lang wirkten in Topoltschany Rabbiner, Dajanim und Lehrer ausschliesslich Schüler des Chatam-Sofer und seiner Söhne, unter denen sich auch 2 Schüler des grossen Raw befanden, Rabi Naftali und Rabi Jakob-Schalom Sofer, die nach Topoltschany übertreten. Zu der Geistesverwandtschaft kamen auch Familienbände: R. Zwi-Jhuda Friedmann, ein grosser Gelehrter und wohlhabender Lederhändler, heiratete die Tochter des Chatam-Sofer.

wahren Ziffern liegen also wahrscheinlich höher, sowohl für den Comitat Nitra, wie für die Stadt Topoltschany, ausserdem wissen wir, dass damals viele Juden ohne offizielles Wohnrecht im Ungarn lebten, und gezählt wurden nur solche, die als ständige Einwohner galten.

Weitere Dokumente, grossenteils aus den 50-er Jahren des 18-ten Jahrh., sind allgemeinen Charakters und behandeln meistens die Einschränkung der Wohnrecht in verschiedenen Bezirken, darunter auch in Topoltschany und Umgegend. Unter Maria Theresia wurden die Wohnrechte und Freizügigkeit der Juden eingeschränkt. Diese Beschränkung-en trafen die Erwerbsmöglichkeiten der Juden besonders schwer, da viele von ihnen Hausierer waren und Städte und Dörfer regelmässig besuchen mussten. Wie schlecht die Lage der jüdischen Händler war, ergibt sich aus einen Brief der Juden von Banovce, vom 2. April 1753 an den Königlichen Statthalter in Ungarn. Sie bitten darin um Erlaubnis die Stadt Topoltschany zu besuchen um dort gewisse Beträge zu erheben, die ihnen Juden von Topoltschany schuldeten. In diesen Brief beschreiben sie die Schwierigkeiten infolge der Freizügigkeit beschränkungen und bitten um ihre Aufhebung. Den Juden von Banovce war nicht einmal gestattet das benachbarte Topoltschany zu besuchen.

Dasselbe Thema behandeln auch andere Zeitdokumente. In diesen Tagen bestand ein Interessengegensatz zwischen dem königlichen Statthalter und dem eingesessenen Adel, unter dessen Schutz die Juden standen. Adel und Provinzgouverneure genossen bedeutende Einkünfte von den Juden und litten unter den Beschränkungen, die den Juden auferlegt wurden. Die Adligen versuchten deren Lage zu erleichtern und appelierten wiederholt an die Behörden um die Wohnrechte im Comitat Nitra und Kreis Topoltschany zu erweitern. Am 3. August 1753 setzte der Hauptgspan von Nitra neue Grenzen für die Wohnsitze der Juden fest, die den Ort Topoltschany, bis zum Nitrafluss einschlossen. Dagegen findet sich in demselben Dokument eine lange Liste von Dörfern, des Bezirkes Topoltschany, in denen die Behörden das Wohnrecht der Juden aufhoben, Diese Dörfer lagen östlich des Flusses, nahe bei den Bergwerkgebieten der Mittelslowakei.

Im Jahre 1755 erschien ein Königlicher Erlass, der die örtlichen Behörden anwies die Juden aus allen Wohnsitzen im Umkreis von 7 Meilen von den Berg-

Aehnlich steht es um die Familie Meir, von der 4 Mitglieder im Jahre 1649 nach Topoltschany kamen, und ihre Nachkommen mindestens noch bis 1727 dort wohnten. In diesem Jahre bittet ein Moses Meir um Erlaubnis mit seinen 2 Söhnen und deren Familien nach Nove Mesto/Neustadt zu übersiedeln. Da diese Familie in Topoltschany nicht mehr erwähnt wird, hat die Übersiedlung anscheinend stattgefunden. Um diese Zeit gab es in Nove Mesto eine grosse und bedeutende Gemeinde, die viele Juden anzog. Wir besitzen noch ein weiteres Dokument über eine solche Uebersiedlung von Topoltschany nach Nove Mesto. Es handelt sich um einen wohlbekannten Juden mit Namen Leib Boschan, einer der Gemeindevorsteher. Der Name Boschan besagt, dass er selbst oder einer seiner Vorfahren aus dem Dorfe Boschan, Boschany, bei Topoltschany stammte, d.h. dass es Juden auch in den umliegenden Dörfern gab. Dafür gibt es auch andere Beweise.

Wir beschliessen diese Uebersicht der Namen mit einem Dokument vom 5. Juli 1756. Es ist ein Verhaftungsbefehl gegen den Juden Jakob Nitra, etwa 35 Jahre alt, der mit Frau und 3 Kindern in Topoltschany wohnte. Er ist beschuldigt, mit anderen, das Schloss eines ungarischen Adligen, des Grafen Gabor Pronay, beraubt zu haben. Der Verhaftungsbefehl gibt alle Daten über den Verdächtigen an und danach wissen wir, dass er im Kreise Nitra geboren war und von dort nach Topoltschany gelangte.

Im 18-ten Jahrh. wuchsen also die jüdischen Gemeinden in Ungarn und es wurden auch neue Gemeinden gegründet, aber gleichzeitig gab es Verfolgungen und antijüdische Verfügungen, besonders zur Zeit des Kaisers Karl VI und seiner Tochter Maria-Theresia, die den Juden feindlich gesinnt waren. Es gab beständig neue Ausnahmeverfügungen, Vertreibungen, hohe Steuern und Abgaben. Im Jahre 1735 liess der Kaiser Karl VI. eine Zählung der Juden in Ungarn nach Bezirken abhalten, in der Absicht ihnen neue Steuern aufzuerlegen. Ueber die Zählung sind wir gut informiert. Danach hatte das Comitatus Nitra die grösste Jüdische Bevölkerung in Ungarn – über 2000, so gut wie alle. Einwanderer aus Mähren. Die Ziffern über Topoltschany sind nicht so sicher, aber nach vorsichtiger Schätzung muss es 1735 dort 75-80 Juden gegeben haben. Die Ziffern der Volkszählung sind nicht als genau anzusehen, denn aus verständlichen Gründen hatten die Juden ein Interesse daran, möglichst niedrige Zahlen anzugeben. Die

sich also anscheinend nur auf ihn und seine engere Familie. Das Dokument trägt das Datum von 31 Mai 1711 und bezieht sich auf 5 Juden aus Topoltschany: Elieser Topoltschan, Abraham Kepetsch, Hirsch und Isaak Jakob und Bürgl. Alle 5 beteiligten sich auf Seite der Kaiserlichen an den Kämpfen gegen die ungarischen Aufständischen bei Neuhäusel [Nové Zámky] und zeichneten sich, nach den Worten des Kaiserlichen Oberbefehlhabers in Ungarn, Feldmarschall Graf Janos Pálffy, durch Heldentaten auf dem Schachtfeld und wertvolle Unterstützung des Kaiserlichen Heeres aus. Graf Pálffy betont besonders, dass die Obenerwähnten mehrere Offiziere auf die Seite des Kaisers gebracht hätten und, dass sie auch wirtschaftlich geholfen haben, ohne auf Einzelheiten einzugehen.

Das zweite Dokument ist nicht datiert, stammt aber anscheinend auch aus dem Jahre 1711. Darin bitten dieselben 5 Juden die Regierung um Verleihung besonderer Rechte und berufen sich dabei auf das Lob des Feldmarschalls, Grafen Pálffy wegen ihrer Heldentaten bei der Belagerung der Festung Neuhäusel. Sie erwähnen ihre Verdienste im Kampf und auch sonst.

Hirsch und Isaak Jakob stammten aus der Familie, die schon 1649 nach Topoltschany kam. Ueber Bürgl ist nichts weiteres bekannt. Von Abraham Kepetsch und Elieser Topoltschan berichten 4 weitere Dokumente, nach denen es sich um wohlhabende Leute handelte, die eine ehrenvolle Stellung unter den Juden der Stadt einnahmen. Dank der Rechte, die ihnen für ihre dem Kaiser geleisteten Dienste verliehen wurden, konnten sie ausgebreitete Geschäfte führen, die sich bis an den Hof erstreckten.

Zwei von diesen Dokumenten stammen aus dem Jahre 1716, 5 Jahre nach dem Krieg, und damals waren die beiden anscheinend recht gutsituiert. Der Inhalt ist jurisdischer Natur und bezieht sich auf Anleihen und Bürgschaften, an denen einerseits Abraham Kepetsch und Elieser Topoltschan und andererseits der Graf Butler beteiligt waren. Abraham Kepetsch's Frau wendet sich an den König, da ihr Mann und Elieser Topoltschan auf Geschäftsreisen abwesend waren.

Mitglieder der Familie Jakob wohnten nachweisbar beinahe 100 Jahre in der Stadt, wo sich Abraham Jakob im Jahre 1649 niedergelassen hatte. Ein offizielles Aktenstück des Comitats Nitra aus dem Jahre 1746 bezeugt, dass Isaak Jakob und seine Familie, zusammen 6 Mitglieder, ständigen Wohnsitz und Wohnrecht in Topoltschany besaßen.

dessen Vorfahren seinerzeit mit dem Grundbesitz auch die Einnahmen von den Juden erworben hatten, widersetzte sich der Vertreibung der Juden, von denen er eine hohe, regelmässige Einnahme bezog. Nicht aus besonderer Liebe, sondern aus finanziellem Interesse liess er den Befehl des Königs unausgeführt. Nach einer weiteren Verwarnung vom Hofe, wandte sich der Graf Bereny am 29. Mai 1727 an des Königliche Hofministerium mit einem Gesuch den Juden den weiteren Aufenthalt in Topoltschany zu gestatten, in dem er auf den schweren Schaden an Geld und Ansehen hinwies, der ihm aus der Vertreibung der Juden erwachsen würde.

Unter dem Datum des 19. August 1727 wurde dem Grafen beschieden, dass der König auf seinem Befehl beharre und dass die Juden Topoltschany zu verlassen hätten. Wir stellen fest, dass schliesslich nicht alle Juden aus Topoltschany vertrieben wurden, sondern nur einige wenige und auch diese nur für kurze Zeit, anscheinend nur, um dem Befehl des Königs Genüge zu tun.

Die Juden müssen also eine Stellung von Bedeutung eingenommen haben und um ihre Vertreibung rangen der König, als oberste Autorität, mit dem Adligen, der sich durch diesen Akt in seinen Rechten und seiner Stellung beeinträchtigt sah. Es handelte sich hierbei nicht um einzelne Juden, die von der Gnade einer örtlichen Behörde abhingen, sondern um eine wohlorganisierte zahlreiche jüdische Gemeinde, die ihren Einfluss geltend machen konnte, um die Vertreibung zu verhindern, denn der Graff Bereny war auf sie angewiesen.

Wer waren also diese Juden, die im Anfang des 18-ten Jahrh. die die Gemeinde gründeten, die bis in's 20-te Jahrh. bestand?

Wir finden in den Urkunden 2 Namen deren Bedeutung zu ihrer Zeit über die Grenzen von Topoltschany hinausging: Elieser Topoltschan und Abraham Kepetsch. Da zu dieser Zeit der vielfachen Wanderungen die Juden den Namen ihres Herkunftsortes ihrem eigenen Namen hinzuzufügen pflegten, dürfen wir annehmen dass Elieser Topoltschan in Topoltschany geboren war. Das Dokument, das ihm erwähnt, stammt aus dem Jahre 1711 und er war damals bereits nicht mehr jung. Danach muss er in den 70-er Jahren des 17-ten Jahrh. in Topoltschany geboren sein, was unsere Annahme bestärkt, dass damals bereits Juden in Topoltschany sesshaft waren.

Der Name Topoltschan, kam weder damals, noch später häufig vor, bezog

zen 6 Personen die Rede, die damals in Topoltschany wohnten. Da auch ein Abraham Jakob zu den Vertragspartnern von 1649 gehörte, verstärkt sich die Annahme, dass es sich in beiden Fällen um die Enkel der ersten Einwanderer handelt, deren Nachkommen später die Gemeinde gründeten. Leider besitzen wir keine weiteren Dokumente aus dem 17-ten Jahrh., die Gründung der Gemeinde, die Namen ihrer Vorsteher etc. ans Licht bringen konnten.

Die wichtigste Entdeckung über die Existenz der jüdischen Gemeinde in Topoltschany, finden wir in einem jüdischen Jahrbuch [Kalender] erschienen in Wien im Jahre 1915-16. Ausser anderen Daten über die jüdische Gemeinde in Topoltschany finden wir den Vermerk, dass am Orte ein alter jüdischer Friedhof besteht, der vor ungefähr 160 Jahren eingeweiht wurde. Danach musste dieser alte Friedhof aus dem Jahre 1755 stammen. Diese Annahme scheint uns begründet, da auch die Synagoge "Schomre-Torah" um diese Zeit, oder etwas früher, gebaut wurde. Danach muss es in der Mitte des 18-ten Jahrh. in Topoltschany eine jüdische Gemeinde mit allen dazugehörigen Einrichtungen gegeben haben.

Das 18-ten Jahrh. brachte manche Veränderungen im jüdischen Leben. Viele neue Gemeinden wurden in der Slowakei [Oberungarn] gegründet. Die allgemeine Konsolidierung der Verhältnisse trug das ihre auch zur Lage der Juden bei. Trotz mancher Versuche, besonders in der ersten Hälfte des 18-ten Jahrh. die Juden aus Topoltschany zu vertreiben, erhielt sich die Gemeinde ohne Unterbrechung. Es lohnt sich auf diese wiederholten Versuche genauer einzugehen. Es begann mit einem Erlass des Königs vom Mai 1727, in dem dem Grafen Peter Bereny, in dessen Schutz die Juden standen, befohlen wurde, sie aus der Stadt zu entfernen. Wir können natürlich nicht genau wissen, von wem die Initiative zur Vertreibung ausging: von den Einwohnern der Stadt, die in den Juden Konkurrenten im Handel sahen, oder von dem König selbst, oder von den Kirchenbehörden, deren Hand in allen möglichen Verfolgungen zu spüren war, die die Juden damals trafen. Das Urkundenmaterial lässt klar die Beziehungen zwischen dem Grafen der die Juden beschützte und dem, der auf der Vertreibung bestand, und sich persönlich dafür einsetzte, erkennen. Es handelt sich um einen Ungarischen Adligen, den Grafen Peter Bereny, der seinen Wohnsitz im Dorfe Krntscha bei Topoltschany hatte und auf dessen Grund die Juden der Stadt lebten. Der Graf,

Grenze, sie folgten der Tradition ihrer Muttergemeinden, holten sich ihre Rabbiner, Dajanim, Schächter und Lehrer aus Mähren.

Die jungen Leute aus den neuen Gemeinden pflegten in die mährischen Schulen und Jeschivoth zu fahren, um dort zu lernen. Diese enge Verbindung hielt lange Jahre an und ist typisch für die Juden, die sich in der Slowakei ansiedelten, auch in Topoltschany war es nicht anders.

Das erste Dokument, das wir besitzen, bezeugt, dass die ersten Juden, die sich in Topoltschany niederliessen, auch aus Mähren stammten. Es handelt sich um einen Vertrag, der am 11. Dezember 1649 auf dem Schlosse Galgoc [Hlohovec] zwischen dem Fürsten Adam Forgacz und 5 Juden aus Ungarisch-Brod und Hradiste in Mähren abgeschlossen wurde. Danach erhielten die Juden Meir ben Jolisch Selig, Abraham ben Jakob, Meir ben Josef, Meir ben Moses, und Meir ben Samuel Katz das Recht in Topoltschany Wegzoll [Maut] zu erheben. Da, wie wir wissen, das Recht Zoll oder Maut zu erheben mit dem Wohnrecht verbunden war, bedeutet dieser Vertrag, dass die Unterzeichner die ersten Juden waren, die sich dauernd in Topoltschany niederliessen. Demnach gehörten diese 5 zu den ersten Einwanderern, noch vor der Massenbewegung und Topoltschany war eine der ersten Städte, die Juden aufnahmen.

Eine nähere Untersuchung der Namen bringt 2 Tatsachen an's Licht die bezeugen, dass es sich um ältere Leute handelt, denn hinter dem Vatersnamen erscheint der Vermerk "SAL". Danach müssen sie wohl selbst schon Familien gehabt haben. Vier von ihnen waren auscheinend miteinander verwandt und dieser Umstand hat seine Bedeutung. Zweitens, muss es sich um Leute gehandelt haben die sowohl in Mähren wie in Ungarn bedeutendes Vermögen besaßen: sie verpflichteten sich zur Erlegung grosser Summen und im Falle der Nichterfüllung ihrer Verpflichtungen konnte ihr Besitz gepfändet werden.

Wir wissen weder wieviele Seelen, damals nach Topoltschany kamen, noch ob sie alle dort blieben. Wir besitzen eine Urkunde wonach im Jahre 1727 ein Jude namens Meir ben Moses in Topoltschany wohnte, der um Erlaubnis nachsuchte mit seiner Familie nach Nove Mesto überzusiedeln. Da Juden mit Namen Meir den ursprünglichen Vertrag unterzeichnet hatten, muss es sich hier wohl um einen ihrer Nachkommen handeln. Ein weiteres Dokument stammt aus dem Jahre 1746 und es ist darin von einem Jakob Isaak und seiner Familie, im Gan-

ANFÄNGE:

Juden siedelten sich in der West-Slowakei schon ziemlich früh an. Die grösseren Gemeinden und einzelne Persönlichkeiten waren schon im Mittelalter berühmt. Auch im Bezirk von Nitra gab es einige alte Gemeinden, von denen in den Dokumenten oft und ausführlich die Rede ist. Was die alten Gemeinden in der Slowakei kennzeichnet, ist ihre Unbeständigkeit. Immer wieder wurden die Juden aus ihren Wohnsitzen vertrieben. Gemeinden entstehen und nach einiger Zeit verschwinden sie und andere werden gegründet. Das war das Los des Jüdischen Volkes im Ungarischen Königreich im späten Mittelalter.

Nichts bezeugt die Anwesenheit von Juden in Topoltschany im Laufe dieser Jahre. Urkunden aus dem 14-ten Jahrh. erwähnten den Aufenthalt jüdischer Händler in der Stadt, aber keine Gemeinde. Auscheinend kamen sie nur für kurze und begrenzte Zeit in die Stadt, deren Märkte damals weit und breit bekannt waren. Berechtigt scheint die Annahme, dass einzelne jüdische Familien in Schutze der Adligen auf den Gütern in der Nachbarschaft von Topoltschany sesshaft waren und dass diese dann in Geschäften die Stadt besuchten. Vor 1526, dem Jahre der vernichtenden Niederlage der Ungarn bei Mohács, bestand scheinbar keine jüdische Gemeinde in Topoltschany.

Während der Türkenkriege wurde der Bezirk von Nitra zum Grenzland, das lange Jahre hindurch bitter umkämpft war. Städte und Dörfer standen leer und die Juden hatten besonders schwer zu leiden und zerstreuten sich um nur ihr Leben zu retten, doch viele kamen um.

Als die Kriege gegen Ende des 17-ten Jahrh. aufhörten, begann eine Periode jüdischen Lebens. Mährische Juden wanderten in grosser Anzahl in ungarische Gebiete ein. Das waren alteingesessene Juden mit jüdischer Tradition, die viele Generationen lang in den Mauern ihrer Ghettos eingeschlossen gelebt haben. Die mährischen Juden hatten jetzt unter Verfolgungen und Vertreibungen zu leiden. Sie fanden in den verwüsteten Landstrichen neuen Lebensraum und bildeten die Grundlage für die spätere jüdische Bevölkerung Ungarns.

Die ersten Gemeinden entstanden meistens nicht weit von der mährischen

orthodoxe Gemeinde von Topoltschany, die nach ihrer Grösse, Bedeutung, und ihrem Beitrag zum jüdischen Leben so manches aufzuweisen hatte, kaum erwähnt.

Quellen begnügen und versuchen mit ihrer Hilfe die Geschichte zu rekonstruieren.

Bei meiner Arbeit über die jüdische Gemeinde in Topoltschany traf ich auf diese beiden grossen Schwierigkeiten. Bei der Zerstörung der grossen Synagoge in der Stadt, wurde unter Anderem auch das Archiv der Gemeinde vernichtet, sowie zusätzliches gedrucktes Material, das, wie mir versichert wurde, von grossen historischen Wert war.

Aber damit nicht genug: auch der alte Friedhof, gelegen Ecke Spitalgasse, wurde schon am Anfang des Krieges geschändet und zerstört und eine Strasse durch ihr gebaut. Ein Teil der Grabsteine wurde nach dem neuen Friedhof überführt, aber der Grossteil, und zwar gerade die alten Grabsteine wurde zerschlagen, die Inschriften verwischt und sind wegen mangelnder Pflege im Laufe der letzten Jahre unlesbar geworden. Bei dem Mangel an schriftlichen Urkunden hätten gerade alte Grabsteine als Quellen zur Geschichte der Gemeinde dienen können, besonders, was die Namen derer betrifft, die sich aktiv am Leben der Gemeinde betätigten.

Auch zu einer dritten Quelle die uns Informationen über die Juden der Stadt geben könnte, dem Archiv der Stadt Topoltschany, haben wir, wie die Dinge liegen, keinen Zutritt. Es bleiben mir also nur zwei Quellen, aus denen ich Material für diese Arbeit schöpfen konnte: 1.) Bücher und andere Veröffentlichungen, die in Israel und im Ausland erschienen sind, und, 2.) Zeugnisse von Leuten die irgendwie im jüdischen Leben von Topoltschany tätig waren.

Leider steht nur wenig über unsere Gemeinde in den Büchern und Zeitungen der alten Monarchie. Nur tropfenweise, hier und da, war es möglich kurze Notizen zu sammeln, die die verschiedenen Seiten des jüdischen Lebens in Topoltschany beleuchten. Dieser Mangel an Information erklärt sich aus dem besonderen Charakter der Gemeinde im Laufe der letzten Generationen. Zum Lobe unserer Väter sei es gesagt, dass auch nach der Spaltung der jüdischen Gemeinden Ungarns die Gemeinde von Topoltschany—eine von wenigen—einig blieb bis zum bitteren Ende. Der grösste Teil der reichen jüdischen Literatur, die in Ungarn erschien, ist von Reformjuden—Neologen—geschrieben, während unsere Gemeinde solange sie existierte konsequent der orthodoxen Richtung angehörte. Zusammenarbeit zwischen den beiden existierte kaum und darum finden wir die

Die Revolution der Jahre 1848-49 traf die Stadt schwer und hielt ihre Entwicklung auf. Das erste Industrieunternehmen wurde erst im Jahre 1870 gegründet, eine Zuckerfabrik, auch von einem Baron Stummer errichtet. Lange Zeit blieb sie die einzige Fabrik in der Stadt und beschäftigte ungefähr 300 Arbeiter sie erzeugte ca 6000 Tonnen Zucker pro Jahr, hauptsächlich für Export. Auch ein Krankenhaus mit 77 Betten spendete Baron Stumer im Jahre 1885.

Die Zählung vom Jahre 1885 ergab in Topoltschany 350 Häuser mit 4500 Einwohnern: 2650 Slowaken, 1160 Deutsche und 530 Ungarn. Die grosse Zahl der Deutschen erklärt sich dadurch, dass damals die meisten Juden als Nationalität deutsch angaben. Diese Ansicht wird bestärkt durch die Ziffern über die Religion der Einwohner: 2900 Katholische, über 1500 Juden und der Rest Lutheraner.

Der erste Weltkrieg änderte kaum etwas am Charakter der Stadt. Nach der Gründung des Tschechoslowakischen Staates, kam Ende der 20-er Jahre die grosse Wirtschaftskrise und mehrere Unternehmungen in der Stadt mussten ihre Tore schliessen. Topoltschany verlor den Status als Stadt und zählte beim Ausbruch des zweiten Weltkrieges nicht mehr als 12.000 Einwohner. Im zweiten Weltkrieg hatte die Stadt kaum zu leiden, ausser kurzen Strassenkämpfen zur Zeit des Slowakischen nationalen Aufstands im September 1944 und den Rückzugsgefechten der Deutschen im März 1945, bekam sie militärische Tätigkeit nicht zu spüren.

Quellen zur Geschichte der jüdischen Gemeinde in Topoltschany und ihre Schicksale

Ich muss gleich am Anfang dieses Kapitels feststellen dass das Material über die jüdischen Gemeinden in Europa nicht reich ist. Das trifft besonders für die jüdischen Gemeinden in Mittel und Osteuropa zu, die im Weltkrieg von der grossen Vernichtung betroffen wurden. In diesen Ländern trifft der Forscher auf grosse Schwierigkeiten wenn er Urkundenmaterial aus offiziellen Quellen sucht. In vielen Fällen bleibt ihm nichts übrig als auf solches Material von vornherein zu verzichten, obwohl es manchmal das Einzige ist, das Aufschluss über das Leben der Juden in der Vergangenheit geben könnte.

Auch die Archive der jüdischen Gemeinden wurden während des Weltkrieges zum grössten Teil vernichtet und wir müssen uns leider mit unvollständigen

Norden die Feldmark von Praznovce, im Westen verlief die Grenze bei dem Dorfe Tovarniky, bis nah am Nemtschice, im Süden schliesslich bildete der Chocinafluss die Grenze. Und so blieb es bis ins 20-te Jahrh.

Keine Urkunde bezeugt, wann Topoltschany offiziell zur Stadt wurde. Zum erstenmal ist sie als solche im Jahre 1342 erwähnt, als König Karl-Robert den Städten Ungarns eine besondere Steuer auferlegte und von Topoltschany 15 Mark Silber verlangte, zahlbar im 15 Tagen. Im Jahre 1347 verlieh König Ludwig der Grosse der Stadt auch Gerichtsbarkeit.

Im Anfang des 15-ten Jahrh. verlieh Kaiser Sigismund Stadt und Burg der bekannten Adelsfamilie Sécsény, die viel für sie tat. Sie wurde ein bedeutender Handelsplatz und im Jahre 1429 wurde dort Wegzoll erhoben. Die Blüte der Stadt endete mit den Hussiten Kriegen. Die Hussiten unter Jan Schmikovsky eroberten sie im Jahre 1434 und benutzten sie als vorgeschobenen Befehlsposten. Die Hussitenherrschaft dauerte viele Jahre und die Bevölkerung hatte viel zu leiden. Nach einer Urkunde aus dem Jahre 1481, nach der Vertreibung der Hussiten, verlieh König Matthias Corvinus die Stadt dem Michael Ország und seinem Sohne Laszlo, Später herrschte ein Ritter Lévy und seine Nachfolger über die ganze Gegend. Aus dem 16-ten Jahrh. sind uns nur wenige Zeugnisse geblieben, wahrscheinlich wegen der Türken-Kriege, die damals wüteten und die auch Topoltschany nicht verschonten. Im Jahre 1599 wurde sie von grossen Türkischen Truppenteilen erobert und völlig zerstört. Ein Teil der Bevölkerung wurde totgeschlagen, die andern in die Sklaverei verkauft und besitz wurde geplündert. Die Türken blieben nicht lange in der Stadt, aber es dauerte viele Jahre bis sie wieder aufgebaut wurde.

Im Jahre 1731 traf sie ein neues Unglück: ein ungeheurer Brand zerstörte beinahe alle Häuser. Bei dem Wiederaufbau und der daran anschliessenden Erweiterung erhielt dann die Stadt die Form, die ihr bis auf unsere Tage geblieben ist. Um diese Zeit, im Jahre 1779, wurde im Stadtzentrum die Katholische Kirche erbaut, als Beitrag des Barons Stumer zum Wiederaufbau der Stadt.

Das 19-Jahrh. brachte einen weiteren Aufschwung. Private und öffentliche Bauten wurden errichtet und Topoltschany wurde eine der bedeutendsten Städte im Comitatus, ein Handelszentrum dessen Markttage grosse Menschenmassen anzogen. Die Handwerker waren in Gilden organisiert und ihre Produkte hatten einen guten Ruf.

DIE STADT TOPOLTSCHANY UND IHRE GESCHICHTE

Unsere Heimatstadt Topoltschany liegt in der westlichen Slowakei im fruchtbaren Tale der Nitra.

Bergketten umgeben das Tal von 3 Seiten: die Inovec-Berge im Westen, die Vtatschnik Berge im Norden und die Tribetsch Kette im Osten. Nur nach Süden öffnet sich das Tal und erstreckt sich bis zur Donau. Diese topografische Lage verleiht dem Tal ein milderes Klima. Die Bergketten beschützen es von den kalten Winden und die Nitra bewässert seinen Boden. Daher war diese Gegend von alters her bewohnt, Boden und Klima machten sie zu einem gesegneten Fleck Erde. Das bezeugen auch die vielen Ausgrabungen, die hier gemacht wurden, und die reichen Funde. Auch die nähere Umgebung der Stadt war schon früh besiedelt. Der Ort erhielt seinen Namen von der Burg Topulchan, deren Ruinen noch heute oberhalb des Dorfes Podhradie ca 15 Km westlich von der Stadt zu finden sind. Diese Burg wurde anscheinend im 9-ten Jahrh. von den slawischen Fürsten des Grossmährischen Reiches erbaut. Der altslawische Name Topulchan veränderte sich im Laufe der Zeit bis zu seiner heutigen Form Topoltschany. Nach der magyarischen Invasion, gegen Ende des 11-ten Jahrh. wurde der Bezirk Nitra dem ungarischen Königreich einverleibt und diente den Herrschern der Arpadendynastie als Vorwerk zum Schutz gegen die Tschechen und Germanen vom Westen.

Das Gründungsjahr der Stadt Topoltschany ist nicht genau bekannt. Die ältesten Urkunden in denen der Name erwähnt ist, stammen aus dem Jahre 1173—noch als Topulchan—und als Besitz des Königs. Schon damals gehörte der Ort nicht mehr zu der Burg. Später wurde Topoltschany der Familie Turda verliehen und als diese zur Zeit des Königs Bela IV ausstarb, bekam sie ein ungarischer Ritter mit Namen Denes. Damals gehörten zu der Stadt bereits mehrere Güter und Dörfer, die in der Lebensurkunde erwähnt sind, und die Grenzen lagen bereits fest so wie sie bis in die Jetztzeit geblieben sind. Die Grenzen nach Bela IV. Urkunde waren: im Osten die Boschmühle an der Nitra, im

GELEITWORT.

Dieses Buch, das Du, lieber Leser hiermit erhältst, konnte erscheinen Dank der Hingebung einer kleinen Anzahl von Leuten, die sich mit ganzen Seele der Aufgabe gewidmet haben das Andenken an unsere Gemeinde auf diese Weise zu verewigen.

Es ist praktisch unmöglich die Geschichte der Juden von Topoltschany in allen ihren Einzelheiten hier zu erzählen. Es ist nur ein bescheidener Beitrag und was ich zeigen wollte ist das inhaltsreiche jüdische Leben, erfüllt von der geistigen Tradition, tief verwurzelt in den Werten des Judentums von seinen Anfängen bis zu den Tagen der Vernichtung. Dieses Buch soll für künftige Geschlechter Zeugnis ablegen von der jüdischen Gemeinde Topoltschany, die nicht mehr existiert. Es ist ein weiteres Glied in der Kette der Veröffentlichungen, die das Andenken an verschwundene Gemeinden bewahren sollen. Die Initiative lag bei dem Komitee der Einwanderer aus Topoltschany in Israel, das auch eine Erinnerungstafel auf dem Berg Zion in Jerusalem und eine weitere in der Synagoge Chatam Sofer in Tel Aviv anbringen liess und Gedenksfeiern abhält.

Ich möchte allen denen, die mir im Laufe dieser Arbeit geholfen haben dieses Buch zu veröffentlichen herzlich danken, besonders den Mitgliedern des Komitees und Herrn Isidor Simko, einem der letzten Vorstandmitglieder der Gemeinde, dem Urheber des Gedankens, das Buch zu schreiben, der mich bei meiner Arbeit unentwegt ermutigte.

Ich danker für die Beiträge die unsere Landsmänner geleistet haben, besonders schätze ich die Grosszügigkeit des Herrn Theodor Hercsky, West Orange, USA, dessen Beiträge die Erscheinung des Werkes erleichterte.

Jehoschua Robert Bächler.

Lahavot Haviva, Sommer 1975.

Gewidmet dem Andenken der Märtyrer der Gemeinden
von Topoltschany und der Umgebung,
die für Kidusch Haschem
in den Jahren der Verfolgung
1939-1945 umgekommen sind.

Joschua Robert Büchler

QUELLEN ZUR GESCHICHTE
der
JUDISCHEN GEMEINDE
ZU
TOPOLTSCHANY
UND IHRE SCHICKSALE

Übersetzung
Georg Eliasberg

Never Fear:
When bad years come
And darken the world —
Never fear and never tremble!
Remember the spark of hope:
We shall have good days again.
Jews shall be happy
In their ancient homeland;
New life shall bloom
There, in the land of our fathers
And the skies shall again be bright.

This poem was written (in Slovakian) by a girl of 11 from Topoltchany, Esther Kohn, in 1940.

It was printed on May 16th, 1940, in No. 19 of the Jewish paper “Haderech” (The Way).

Esther, daughter to Sigmund Kohn, was sent to a death camp with her parents in 1942 and murdered there.

the fate of the expelled Jews, does not hold. It might have been partly true with regard to the first wave in the spring of 1942. Later on they had learnt the facts from Slovak soldiers, who had come back from the Eastern front, and told quite openly of the mass murders they had witnessed in occupied Russia. Even the Catholic Church published a manifesto that related the fate of the Jews who had been expelled from Slovakia.

Without the active assistance of the Slovaks the German murderers could never have achieved their aim so efficiently and in so short a time, when they apprehended a thousand Jews in a few hours. There is a document extant that sheds light upon this inhuman behaviour. It is written by the commanding officer of the Einsatzkommando 14 and he speaks of the joy and satisfactions which the local people of Topoltchany expressed at the measures taken by the Germans and their Slovak helpers against the Jews of the town.

This document comes to confirm and to support judgement of the townspeople.

In the end we wish to mention the very few cases of noble minds and humanity at its best that shine out amidst the general murky atmosphere of envy and hatred. The few who kept intact the image of man, dared to swim against the current and to extend a helpful hand. Some of these lived in our town, too.

left with neighbours. or which they took off them. The Jews had been allowed only 25 kg of baggage, so that their houses were left full and the population carried off whatever they wanted: clothes, carpets, furniture, household goods, etc. Where the houses were not broken in, the property was sold at auction in the street, for a song, by officials of the municipality.

The second fact that largely determined the behaviour of the gentiles is only indirectly connected with the looted property. When the Jews were expelled, hundreds of apartments stood empty, mostly well located and in superior condition to average Slovak dwellings. Now that their economic condition had improved and their social standing had risen, the Slovaks also wanted better houses and here were those of the Jews to solve the problem.

Another factor was the opportunities to arise at the various places of employment and in the liberal professions, although in these the Jews were not so easily replaced.

Taking all these factors together we can follow the trend of thought that prevailed with the Slovaks and see how the people of Topoltschany were wholeheartedly behind the expulsion of the Jews. If no more Jews were left on Slovakia territory, the gentiles would be rid of all moral and economic obligations towards them, so the Slovaks did whatever they could to expedite the deportation, little caring for what would happen next. It is harrowing to think how, for the sake of sordid gain, Slovaks applied to the authorities and asked them to expel as soon as possible Jews, with whom they had been living together in the same house in good neighbourly relations. "Aryans", whom the Jews had taken into their businesses for the sake of old acquaintance and longstanding trade relations, now demanded the expulsion of their Jewish partners and citizens, who coveted a Jewish apartment, did not rest until its owner had been sent away. This behaviour came to a head at the time of the German occupation.

At this time what had been done to the Jews in the death camps was common knowledge, and yet the population fully collaborated with the murderers not only on the 8th of September, 1944, but after that, too; witness the mass grave at Nemcice.

There is nothing to extenuate this base and dastardly behaviour. The argument brought forward by the Slovaks, as if they hadn't known what would be

The Gentile Population and Expulsion of Jews

This final chapter deals with the behaviour of the gentiles of Topolčany towards the Jews in the hour of their trial. First of all I have to state 2 basic facts that influenced or rather determined this behaviour.

The one is that the bulk of the Slovak population shared in one way or the other, directly or indirectly, in the property that was taken from the Jews, deriving private gains from it. Wide circles among the townspeople had raised their standards very materially when the Jews were dispossessed and they had a direct interest in preserving the great economic advantages that had occurred to them for the future as well.

It will be remembered how Aryanization was the first step in dispossessing the Jews. This meant in practice the transfer of Jewish businesses to non-Jewish hands. At this stage it was mainly the members of the ruling clique and their friends and relations who benefitted, while the greater part of the people went empty.

The next stage was reached when orders were issued to strip the Jews of their valuables, that were to be surrendered to the state. To evade this order many Jews handed over ready money, gold, jewellery, securities etc. to their Slovak friends and neighbours for safe-keeping, hoping to get their property back, if the situation were to change. In many cases the Slovaks themselves offered their Jewish neighbours this service, promising to give everything back as soon as circumstances would allow.

Property to the tune of millions of Ks was thus transferred to Slovaks hands in Topolčany alone and this was never returned to its owners, as they had been murdered in the extermination camps. It is no more than just to mention the exceptions, the rare cases, where Slovaks handed back in an orderly fashion everything they had received from Jews for safekeeping.

When the looting of Jewish property was completed, they were deported. On this occasion, it was mainly the lower orders of society that got their satisfaction, those who until now had been left out.

Immediately after the man-hunt, when the Jews had been brought to the places of concentration, their apartments were broken in, mainly by the Hlinka guards and their friends. As often as not they used the keys, which the Jews had

nobody knows to this day where they are buried. On Sept. 6th, Moritz Hochberger, another notable of the community, was murdered in the town square. The "Aryan" Josef Latkoczi, who had taken over Hochberger's business, had sent a number of drunken S.S. men to his house and, when he tried to escape, they slew him. These cases shook the Jews deeply, but it was too late to attempt rescue.

At noon on Sept. 8th, 1944, the "Action" began. Men of the Einsatzkommando 14 together with Hlinka guards broke into the homes of all Jews and dragged them to headquarters in the Hartenstein house. All this was done with utmost speed, using ready made lists of names and addresses supplied by the local authorities. Within hours all the Jews were caught and brought to the railway station, apart from a few families, 30-40 persons, who managed somehow to get away and go into hiding. At 4 in the afternoon the train left the station, carrying the Jews of Topoltchany to the concentration camp at Sered. Yet this was not the end of the tragedy. On the same day Slovakian peasants betrayed a number of Jews, who were hiding on the "Novy Svet" estate. A detachment of the Einsatzkommando was sent out and murdered 4 Jews from Topoltchany after cruel torture; they were the brothers Gelley, Hermann Friedman and Pollak, the owner of the estate.

The last Jews of Topoltchany were murdered on Sept. 10th near the village of Nemcice. On that day 52 Jews, mostly from Topoltchany whom the S.S. had caught when local inhabitants had ferreted out their hiding places, were brought to an open field between the town and the village of Nemcice and cruelly slain by the Germans and their Slovak helpers. The corpses were thrown into a pit, which the victims themselves had been forced to dig. Among the dead were also 6 children, the smallest, a three months old baby of the Linkenberg family. The murder was perpetrated under the orders of S.S. officers Dr. Gross and Unnselt with the assistance of a detachment of Hlinka guards under Zeisel. After this bloody day there remained in town, apart from 2 or 3 Jews, who were married to Slovak wives, only two Jewesses, a Mrs. Simko, who was over 90 years old, and her daughter, Mrs. Vogel. They were left unscathed till after liberation. The fact is hard to explain, but it is certain that the Slovaks knew their whereabouts, and, maybe, the Germans, too, and yet nobody hurt them.

The gentile population at first greeted the conquerors with reserve; it was not yet clear how they would behave. However, within hours, the streets were filled with people, who showed their joy and fraternized with the Germans. First of all the Hlinka guards came out and reported for duty, as they felt that now their time had come. Within 2 hours their commander, Zeisel, assembled 36 of his trustees and put them at the disposal of the S.S. as helpmates to the men of the Einsatzkommando. On the very first night after the occupation they shared in police duty. Because of his German parentage and his fascist views Zeisel immediately won the confidence of the S.S. command and he and his Hlinka guards were entrusted with various tasks.

On the next day the German conquerors organized an information meeting in which, apart from the S.S. and security police, representatives of the Slovak population in town took part. One of the major points on the agenda was the Jewish question. The district commissioner spoke for the Slovak population and gave his assent in their name to all the measures proposed by the murder gang of the Einsatzkommando 14 in order to achieve the "final solution of the Jewish question in Topoltchany."

Thus the fate of 1,000 Jews, who were left in Topoltchany after the German conquest, was sealed. Before the murders did their work they applied their time-honoured recipe: to calm and reassure the Jews, to arouse hopes and illusions and then to murder them. The recipe was applied in Topoltchany too. First of all, Rabbi Haberfeld was summoned to the commander of the Einsatzkommando, who told him to reassure the Jews, permitted him to hold prayers in the great synagogue and promised that nothing would happen to them. Representatives of the community, whom he received later, were also surprised when he told them to go back to work and to normal life. Slovaks, too, let it be known, that the Germans had no intentions to touch the Jews.

However, parallel with these reassurances and promises, preparations were under way to liquidate the community. First of all came the arrest of Karl Pollak and his wife; he was one of the leaders of the community and a former vice-mayor of Topoltchany. Also arrested were the Findels from the village of Krusovce; Slovaks had informed against them, saying that their sons had joined the rebels. A few days later they were taken out of the district prison and slain —

far from the scene where the game was played out and the Jews of Topoltchany took no part in the turbulent events. The new regime was officially proclaimed only on Sept. 1, when the Nazi forces had already invaded Slovakian territory on their way to the centres of resistance. The bulk of the population received the rebellion with misgivings or open hostility – because of its ideological motivation. Exceptions were the soldiers in their barracks and a small minority, who joined the revolt. Most of the Slovaks kept back, waiting for further developments, the more so as the Germans were said to advance in the direction of Topoltchany. Nothing happened during the 3 days, when the town was in rebel hands. There was no time to organize things and as a matter of fact Topoltchany was abandoned on Sept. 2nd. On Sunday, Sept. 3rd 1944, in the morning, armoured S.S. attacked, coming from Nitra and Topoltchany was taken at 12:30 after a short skirmish, in which the Germans lost 6 dead and 15 wounded as against 50 dead on the rebel side, mostly young men from the surrounding villages with no fighting experience at all. They had been called up hastily, were poorly armed and could be no serious obstacle to the tanks of the experienced butchers of the S.S. About 1,000 Jews were caught in Topoltchany, some remnants of the local community, some who had come back from the liberated territory, when the labour camps there were dissolved. In addition, a number of Jewish families had reached Topoltchany from Eastern Slovakia. All these Jews, who had escaped the slaughter in 1942, found themselves now in the hands of the S.S. murderers, who had declared their intention to exterminate all opponents to the fascist regime. In the wake of the military S.S. formation a special murder band entered town, the so-called Einstazkommando 14 (special purpose commando), which had been formed in Moravia from Gestapo, Security Police and S.D. (Sicherheitsdienst) personnel, when the Slovakian rebellion broke out. They were 150 men under the command of S.S. captain (Hauptsturmführer) Dr. Hauser, whom many of the Jews of Topoltchany knew personally. He set up headquarters in the house of Max Hartenstein. All the men in this unit, which before had been operating for years in the East, had behind them a record of cruel mass murder of Jews by the hundred thousands in occupied Russia. The fate of the remnants of the Topoltchany community was now in the hands of these brutes.

then we shall continue as last year” was the slogan bandied about and the Minister of the Interior was the driving force behind it.

Yet, nothing happened immediately, and the reason is to be sought not so much in basic differences of opinion, which may have existed within the ruling party, but in the military and political situation of Nazi Germany and her satellites. When 1943, which had been comparatively quiet for Slovakian Jews, drew to an end, a glimmer of hope appeared on the horizon for 1944.

In 1944 political concepts of certain circles in the Slovakian state underwent a significant change. The state was now 5 years old and doubts crept in regarding the victory of Nazism and the political future of Slovakia. These doubts found expression in growing opposition activities. There had been years of prosperity, from which many had benefited, not least owing to the Jewish property they had laid hands on. But now a general deterioration had set in, which sharpened social antagonism. The critics of the fascist-clerical regime were joined by some, who until recently had been its strongest supporters, members of the apparatus, of the party and the military, even cabinet ministers. These people were concerned not so much with ideology as with their personal alibi and they would have liked if possible to loosen their bonds with Nazi Germany and to strike a more flexible, independent policy which could be adapted to changing circumstances. With regard to the Jewish question, too, a change made itself felt. The Slovakian government greeted German proposals made in 1944 to bring the Jewish question to a final solution with little enthusiasm and gave an evasive answer. At this time information on what had been done to the Jews expelled from Slovakia became widespread. To exonerate themselves from the terrible guilt the same Slovaks who had planned and executed the expulsion of Slovakian Jews to the death camps, now began to spread a version, as if the Germans had demanded the expulsion of the Jews and they, the Slovaks, had had no choice but to do their will.

To the Jews the Slovak national rebellion that broke out on Aug. 29th, 1944, did not come as a surprise. Tension had been in the air and it was only a matter of timing. The Jewish community of Topoltchany received the news with mixed feelings and no immediate dramatic changes occurred. Topoltchany was

or at the Jewish school. On the way the Jews were subject to vilification and beatings. The deportees were allowed baggage up to 25 kg of personal effects, while all the remaining property was confiscated, i.e. officially became state property. In fact, the Hlinka guards used to carry off whatever they pleased, the moment the owners had been despatched.

The district commissioner usually directed the actions personally and saw to it that the quotas were filled. He saved neither time nor efforts and was always ready to catch a few extra Jews. One time it happened that the Hlinka guards failed to bring in the required number of Jews and the district commissioner decided to make up for the deficiency out of the inmates of the home for the aged. He contacted its manager and requested a list of 40 old people to be added to the transport. The man absolutely refused to be a party to this crime and then the district commissioner went to the home, accompanied by the district medical officer, Dr. Skultety, and they carried off 40 old people in spite of express orders to spare the inmates – for the time being.

When the required number was complete the Jews were brought to the railway station and from there via one of the Slovakian concentration camps to the death camps in Poland. 2500 of our dearest went this way during those days in the spring and summer of 1942.

Only on May 23rd, when one half of the Jews of Topoltchany had already been deported, did the Slovakian parliament pass the law to expel them. The law was passed unanimously, with only one abstention: Count Esterhazy. The deportations continued till August. According to figures published by the Jewish centre, 24448 Jews were expelled from Topoltchany including 750 children under 16, in all 79% of the Jewish population. After September 1942, only 618 persons were left. Deemed vital to the economy, these people and their families were temporarily exempted from expulsion by §2 of the law of deportation.

During the autumn months conditions settled down and there were no more deportations. The remaining Jews anxiously looked forward to what the future had in store for them. The relative quiet was disturbed in February 1943, when extremist elements in the ruling party and in the Hlinka guards raised the question of renewed deportations. The matter was talked about openly and terror and panic seized the Jews who had survived. “Let March, let April come round and

enrichment was much more important to him than his functions in the Hlinka guard. He was prepared to do anything for money. He had taken a lot of Jewish property and also accepted bribes from Jews and in a number of cases he did help. Unlike his predecessor Marko he was very active during the deportations and he is one of those personally responsible. The two remaining commanders, Pukan and Zeisel, were much younger men and belonged to the most extreme fascist elements in town.

Both were radical anti-Semites, who made it their task and duty to make life intolerable for the Jews. To them the deportations were an ideal become reality. Zeisel was of German parentage, born in the town of Handlova, and he served with the local branch of the treasury at Topoltchany. He was most active when the last Jews were deported in September 1944, and took part in the murders near the village of Nemcice. We must name a number of Hlinka guards whose brutality and savage behaviour went beyond anything you might expect even from such criminals. They were the brothers Capaj, Seles, Gergel, Krist, Zelizka, Schuchman, Cepko, Hajovsky, Paluch, the brothers Nagy, Horvat, Martincek and others.

Additional organs who took part in the deportations were the German F.S. and the gendarmerie. The F.S. organization was created for the German minority in Slovakia. Its structure was similar to that of the Hlinka guards. In Top. their number was insignificant and they were no more than helpers to the Hlinka guards.

The share of the gendarmerie in the man-hunts, was also limited and they did it with pronounced ill-will. Their district commander never took part in the actions and was known for his antagonism to the extreme anti-Jewish policy. Among the gendarmes only the deputy commander, Pricinsky, was active, who personally hunted Jews down and also ordered his men to participate. Among the gendarmes there were a few lowest people, who tried to help Jews. Two names deserve to be remembered: Zaborsky and Sirocky.

As explained before, arrests were made according to lists, which the committee compiled in keeping with the demands of the 14th department. The Hlinka guards, who carried out the man-hunts, dragged the Jews from their homes to places of concentration, mostly in the courtyard of the Sokol cinema

at the district commissions office on Shpitalska Street, yet sometimes names of Jews included in the list leaked out, so that they could go into hiding. It was mainly the chief notary, Kantor, who tried to help, but others, too, did so sometimes.

The actual catching of the Jews was performed by the Hlinka guards, or, as they were called the "Garda". Their number in Topoltchany was relatively small, if we take into account the prevailing political orientation and the size of the town population.

In the beginning, they were only a handful of middle-class people with extreme nationalist and fascist views, including officials. Jew-baiting intensified as the numbers of the Garda swelled, and extreme anti-Semitic elements joined its ranks. At the time of the deportation the number of Hlinka guards was at its height, but even then it did not exceed 50, very few indeed, compared with other towns. But meanwhile deep changes had occurred in the quality of the human material. In the beginning the motives for joining had been ideological, but in the lapse of time the "old fighters" dropped out as they had now vastly improved their social and economic position, and the newcomers were such marginal elements as idlers, "Lumpenproletarians" and drunkards, who were attracted by the lure of easy gains through the loot of Jewish property. The whole organization became a gang of hooligans and criminals, and scandals, excesses and drunkenness became daily occurrences, especially during their heyday, the time of deportations, when they would rob Jewish homes, whose owners they had before arrested and sent to the death camps.

Four men became in turn commanders of the Hlinka guards. They were all officials and belonged to the old guard of the party members. We have already mentioned Bela Marko and his attitude to the deportations. He even warned Jews who were about to be deported, and as far as is known, he never touched Jewish property. Unfortunately, he was the exception among the supporters of the clerical-fascist regime in town; maybe it was because he was born in Topoltchany and had many Jewish boyhood friends. I repeat that he was a nationalist and a faithful member of the Hlinka party.

The district commander, Ludwig, was a school-inspector by profession, a typical representative of Slovakian officialdom; he was corrupt and his personal

the Sokol cinema, not far from the railway station. In two transports, on March 27th and 31st, our young folks were sent off from the camp at Novaky to Lublin-Maidanek and on March 28th, Shabbath Hagadol, the girls were sent from Patronka to the extermination camp at Auschwitz, altogether over 220 youngsters, boys and girls, our dear brothers and sisters.

Thereafter the authorities began to spread rumours in order to calm the commotion among Jews, as if deportations from Slovakia were to cease. It was authoritatively said that the Germans were interested in young persons fit for work only, while Jewish families were in no danger of being expelled. These lies succeeded indeed in abating the fears, but the awakening came very soon. The Jewish public and its leaders had not yet adapted themselves to the new situation and here, during the first days of April, came the next manhunt and this time whole families were taken, including women, old people, and children. This was a sad month indeed in the history of the Jewish community. All the time trains were waiting at the railway station and many people were sent on the way from which nobody returned.

The practice was identical everywhere. Deportation began as soon as the district commissioner's office received secret orders from the Ministry of the Interior as to how many Jews he was to "deliver" on a given day. The commissioner, who was also chairman of the committee that compiled the lists, personally directed all phases of the action until the trains left. Therefore he bears personal responsibility for what happened to the Jews of Topoltchany. A similar responsibility lies upon the other committee members and we shall publish their names and functions in this fiendish deed.

Apart from the district commissioner they were the chief notary, Kantor; the deputy notary Mokry; the district secretary of the Hlinka party, a teacher named Boda from the village of Krushovce; Polansky, party secretary in Topoltchany and the commanders of the Hlinka guards; Ludwig, Pukan, Zeisel and Marko, who filled the post one after the other. The mayor Tchap took part occasionally. Here we can state the exception, the case of Bela Marko, commander of the Hlinka guards, who was known for his leniency towards the Jews, and who refused to participate actively in the expulsion, in spite of his being a convinced nationalist. The meetings of the committee were secret; they were held

little town of Banovce near Topoltchany and used to celebrate the mass there on Sundays. The heads of the Jewish centre were asked to establish contacts with him forthwith, and Messrs Gelley and Simko set out immediately for Banovce and the house of a Jewish woman, Mrs. Munk, whose Christian friend was well acquainted with the president. This woman was promised a considerable sum of money, if she would approach the president and find out whether it was indeed intended to expel the Slovakian Jews. After a night of anxious expectation the woman returned and related that she had taken up the matter with the president and that there was no truth at all in the rumours. The president had also told her that Jewish young men would be concentrated at a camp in the district of Orava, where they would be employed in development work of various kinds. So were the words of Mr. Tiso, the president, who was also a priest, yet within a few days, wagonloads of Jewish boys and girls were rolling eastwards in the direction of Auschwitz and Lublin.

The 1942 Deportations

In spite of the spreading rumours, in spite of warnings from some Slovakian quarters about the impending expulsion and in spite of the oppressive atmosphere that presaged something terrible — in spite of all these the man hunt that occurred a few days before “Shabbath Hagadol” (the Sabbath before Passover), fell upon the Jews as lightning from a blue sky, as something incomprehensible. The Jewish public and its leaders were not ready for the danger; unable to grasp the fact, they therefore simply refused to believe that they were not facing mere rumours. The people were like thunderstruck when they heard what was happening and before they came to their senses, hundreds of boys and girls, the flower of the Jewish youth of Topoltchany, had been loaded on railway cars at the station and from there the boys were shipped to the camp at Novaky, and the girls to the concentration point of “Patronka” at Bratislava.

Preparations for the deportation of the youngsters were soon made. The 14th department of the Interior Ministry, that was in charge of the planning, gave notice to the district commissioner. A special committee, headed by the commissioner himself, prepared a list of Jewish young men and women over 16 and their addresses. Hlinka guards in co-operation with the gendarmerie and the German F.S. began to hunt them down and to assemble them in the courtyard of

6th highest number of Jews among the towns of Slovakia. Jews were also living in 51 villages of the Topolčany district.

At the end of 1941 the first stage of persecutions had been completed. Jews were socially isolated, eliminated from economic life, robbed of their property which transferred to Aryans. In most Slovakian towns they were permitted to live only on certain streets and part of the males had been sent to labour camps. They became victims to incited fascist mobs, who would rob them of the remnant of their possessions and leave them entirely destitute.

Everything was ready for the final, decisive stage, their expulsion from the territory of Slovakia.

Preparations for this had already begun before. As far back as May 1941, the head of the Central Bureau of Economic Affairs (U.H.U.) had proposed to the German authorities to expel a number of Slovakian Jews and to settle them on the territory of occupied Poland. Other high officials, too, of the Slovakian government, mentioned in their negotiations with the Germans the possibility of handing over Jews instead of the Slovakian labourers the Germans had demanded. Various authorities did whatever they could to hasten the expulsion of the Jews, who were regarded as a nuisance to get rid of by any means. Early in 1942, agreement with the Germans was reached, and practical preparations began to help the Slovaks with the “final solution of the Jewish Problem”. On the 3rd of March, 1942, the expulsion of Jews was on the agenda of a secret session of the Slovak cabinet, and practical preparatory steps were discussed. On March 13th, the Minister of the Interior, who was in charge of the deportation, asked the Ministry of Transports to prepare vehicles (trains) to carry the Jews out of the country.

Rumours about preparations for the impending deportation reached the Jewish leadership and the Jewish centre in spite of the endeavours to conceal these criminal intentions from the public, and especially from the Jews. Suspicion grew when it became known that certain preparations were made on the grounds of the former munitions factory “Patronka” at Bratislava for temporary accommodation of great numbers of people. It was then resolved to approach the president of the republic himself and to learn from him directly whether there was any truth in these rumours. The president Tiso was also parish priest in the

number of stipulations went beyond the “Nüremberg Laws”. In this code all previous laws against the Jews were consolidated and new ones added to a total of 270 paragraphs. The Jews were obliged to wear the yellow rag; they were debarred from any contacts with the non-Jewish population and all Jews between the ages of 16 and 60 were liable to forced labour. In the fall of 1941, the Ministry of the Interior began to set up labour camps for Jews, who had been expelled from economic life; conditions in these camps were inhuman, to say the least. One of them was situated at the village of Novaky, not far from Topoltchany, and many of the men were sent there. The “Jewish Centre” at Bratislava in co-operation with its branch office at Topoltchany began to support this camp as an opening to the integration of Jews in useful work, while at the same time conditions would be improved. Jews of Topoltchany did a lot for the inmates from the very onset. Money was collected to erect various workshops and to equip them with machinery; food was sent, etc. A Catholic priest, Mucha, from the village of Krushovce, who was close to the Catholic leadership of the Slovak state, proved very helpful and the Jewish centre of Topoltchany found him always ready to listen. He did a lot to make life at the Novaky camp bearable. This camp fully justified the hopes. At the time of the deportations a couple of hundred Jews from Topoltchany were spared and in addition another thousand from various places in Slovakia all owing to the efforts of the Jews of Topoltchany.

In September, 1941, the Central Office of Economic Affairs (U.H.U.) issued an order by which about 10,000 Jews of Bratislava were to leave the capital and to settle in the small towns. They were permitted to take with them only a limited quantity of movables. 365 Jews from Bratislava arrived in Topoltchany on this occasion. The community, the Jewish Centre and the Jewish public at large undertook to help these refugees and establish them in town under more or less normal conditions. They were sent to hotels and to private homes, although many Jewish families had already been driven out of their apartments in the centre of town and forced to settle in smaller apartments on the outskirts. The soup kitchen supplied hot meals until the refugees became able to set up their own households. Within a short time they had been settled. About this time, in the fall of 1941, the number of Jews in Topoltchany reached its peak, 3066, the

bian, had served for several years. He had been tolerant and could be approached by Jews. His treatment of them had been lenient – as far as circumstances permitted. When he left, Jews were anxious to know who would be his successor, as all orders and instructions were passed through him, and the implementation of the anti-Jewish policy was his personal responsibility. The text of the ordinances was very often open to various interpretations and there was room for local initiative and for consideration of local conditions, and severity and timing of implementation was in the hands of the district commissioner.

The new appointee had been serving in the same capacity in the district of Giraltovce in Eastern Slovakia. When his name was announced the Jewish centre decided to try and contact him. It came out that he was a Lutheran, and this fact seemed important, as Lutherans, too, were suffering under the Catholic-fascist rule. There were thus hopes and expectations. By mediation of Mrs. Marko, wife of the commander of the Hlinka Guards, contacts were established with the wife of the new man and the Jews hoped for access to the district commissioner himself. They undertook to defray the cost of his and his family's transfer to Topol'tchany and the furnishing of his apartment, and in this way tried to gain his favour. They were appalled to find out within a very short time, that their attempts to approach him had failed. The man proved to be a rabid Jew-hater and a sworn adherent of the fascist regime. He was one of the cronies of the Minister of the Interior Mach, who was at the head of all anti-Jewish measures in Slovakia. Julius Simko carried out all instructions faithfully and with the utmost harshness. He was a fanatic, absolutely impervious to bribery and the Jews had no access whatever to him. He refused to negotiate with Jewish representatives, issued far-reaching orders against them and saw to it that they were carried out to the last. This attitude of the district commissioner was disastrous for the community, so much the more so as he demanded the same of his subordinates, insisted upon full implementation of all anti-Jewish measures and urged everybody on to uncompromising severity.

1941

In 1941 the enactment of anti-Jewish laws continued and it culminated in the so-called "Jewish Code" which, as confirmed by the fascist leaders in a

The Jewish Centre at Topoltchany

The Jewish Centre was created on Sept. 28th, 1940, to replace all Jewish organizations and movements except for the community, whose authority was limited to matters of religion only. The central office was in Bratislava and it had a number of departments. The branch offices in the provincial and district towns had a similar set-up.

By order from the District Commissioner at Topoltchany, Mr. Ignatz Gelley, one of the notables of the community was appointed head of the local office of the Jewish Centre. With him there were 4 heads of departments and they together were the managing team. They were Hermann Friedman and Isidor Simko as representatives of the community, Dr. Friedrich Taus as lawyer and Dr. Solomon Schonfeld as secretary. The office was housed in Dr. Welwart's apartment. The task of the Jewish Centre was representation of the Jewish public with the authorities, welfare and aid to the needy. Another important feature was retraining of both adults who had been ousted from their businesses following Aryanization and youngsters, who had been expelled from the various institutions of education. The Youth department of the Jewish centre supplied the cover under which the Zionist youth movements, that had been officially suppressed when the Centre was set up, could operate. The head of the Jewish Centre, Ignatz Gelley, was a highly educated and dynamic man with a standing both among his fellow Jews and among Slovakian circles in town. He had connections with high officials in several ministries, among whom there was one in the U.H.U. where all anti-Jewish measures in the state were co-ordinated. His connections were useful if only for the Jews of Topoltchany. The Jewish Centre of Bratislava too, availed itself of his services. The activities of the Jewish centre at Topoltchany suffered a severe setback at a most critical moment, when a new district commissioner arrived in town. He was Julius Simko, a fanatic and rabid anti-semitic who undertook at once to hamper and restrict the work of the Jewish centre.

The District Commissioner

The office of district commissioner was all-important; he was at the head of all administrative organs in the town and the district, and during wartime his powers were practically unlimited. The former holder of this office, a Mr. Fa-

was intoxicated with its political achievements and did not turn against the Jews. Only after the outbreak of the war in September 1939, did the leaders feel that now the time had come to deal with the Jews and first of all in the field of economics. Now the first steps were taken to eliminate them from their economic positions and also to raise difficulties for them in the liberal professions.

Two central figures of the fascist regime, Mach and Durvansky, visited Topol'tchany in those days and addressed a large public from the balcony of the townhall. Pointing at the Jewish shops on the town square they declared: "The day is not far off, when all these shall be in Slovakian hands."

"Aryanization"

In 1940, after an internal struggle in the ranks of the Hlinka party, radical forces of extreme Nazi and anti-semitic views came to power. The government then began to take very severe measures and published a number of anti-Jewish laws and ordinances (1940). Venomous propanganda was let loose in preparation for what was called "the final solution of the Jewish question in Slovakia."

A central economic office (U.H.U.) was created and a "Jewish Centre-U.Z." set up; the law was enacted and with that the authorities now had the tools with which to implement their Anti-Jewish policy and in fact to rob Jews of the most elementary rights. Their liberty of movement was severely curtailed; Jews were forbidden access to public places and some were already expelled from their apartments. Jews had to hand in securities, valuables and jewellery. Under the "Aryanization" Law, 2250 businesses were transferred to "Aryan" hands within a year and many more were wound up and closed. (in Whole Slovakia)

Those who benefited were first of all the supporters of the regime, the party bosses in town and in the vicinity, the friends and relations of the new rulers. The Aryanization gave them the opportunity overnight to lay hands on Jewish property and consolidate their economic and political positions. Their greed knew no limits and the number of dispossessed and destitute Jews increased daily. According to an estimate by the Jewish Centre, property taken away in 1940 amounted to 120 million Ks in Topol'tchany alone. The real value must have been still higher. According to this estimate the Topol'tchany district ranked fourth among the districts of Slovakia regarding the value of confiscated Jewish property. The income from business enterprises sequestered in Topol'tchany alone in 1940 amounted to 92 million Ks.

did the job and helped the citizens to dissemble and feign innocence, if need be. The middle class people were the real cause of our tragedy, they were the mainstay of the clerical, fascist, anti-Jewish regime in Slovakia.

In the days of the Czechoslovakian republic equality of rights was assured to all, and there was no room for anti-Jewish incidents, let alone persecution. True, even then there were elements who spread clandestine anti-Jewish propaganda, but this was kept within tolerable limits. Only, when fascism came to power in Europe, could Slovakian nationalism, which used anti-semitism in its struggle, raise its head. With the dissolution of the CSR and the establishment of the "independent" Slovakian state, outspoken or latent anti-Jewish elements in the population and above all in the Catholic leadership came out into the open. It needed no great effort to make the Slovaks take measures, which, in the end, led to the annihilation of Slovakian Jewry.

No drastic changes were felt in Topolčany when the political situation deteriorated in the winter of 1938-9. Apart from the Jews, the population consisted of devoted Catholic Slovaks, adherents of the priest Hlinka's Popular party. This party was known for its nationalistic and anti-Jewish ideology. The bulk of its supporters were middle class people and its representatives had been dominating the municipality for years. The watchmaker, Zsák, member of Hlinka's party, was mayor. The leaders of this party knew how to harness the nationalistic and religious feelings of the Slovak populace for their own ends and to gain the sympathies of wide circles.

On March 14th, 1939, Slovakia was declared an independent state and there was general rejoicing in Topolčany yet life went on as usual.

The Jewish community followed the events that were happening around it with some concern. The writing on the wall was there, but in those fateful days Jews did not really worry. The community seemed well consolidated economically and felt secure. 80% of the trade was in Jewish hands. They enjoyed prosperity and did not react to events as they should have done. In Topolčany people had known each other well for generations. The Jew knew the gentile and vice versa and relations had always been cautious rather than cordial. Jews did not duly appreciate the impending danger. This attitude was in a way encouraged by the behaviour of the Slovak population, that in those days

The Tragedy of the Jews of Topolcany

We are now coming to the saddest part of the history of our community and its tragic end. It must be said at once that the fate which overtook the Jews of Topolcany was one with that of Slovakian Jewry as a whole. What happened at Topolcany was in no way different from what was done elsewhere; only that here nothing happened to alleviate the fate, as was the case here and there in other places. There is a bloody account to be held against the inhabitants of our home town and it is our bounden duty to remember and to remind those who would like to forget what has been done to us after a residence of nearly 300 years next to the Slovakian population, and how things reached this pass.

Jews never lacked enemies in our town, neither in the distant nor in the recent past. There have always been parts of the population, who hated Jews as something foreign to get rid of. Yet, over nearly 300 years there never was any real pogrom and no Jew was ever murdered. True, in both 1848 and 1918 there were riots and Jews suffered material damage and were also beaten up; but what happened here bears no comparison with a full fledged pogrom. The motives were not outspokenly racial and anti-Jewish but rather social; not only Jews, but gentiles, too, suffered on those occasions. This is not said to exculpate the non-Jewish inhabitants; it is just a statement of fact to be borne in mind, so much the more so as in our part of the world pogroms were by no means infrequent.

Throughout the ages hatred of Jews was persistent in the middle classes, as to them the Jews were competitors, real or potential. We have seen how, in the 18th century, traders and craftsmen tried – although unsuccessfully – to have the Jews expelled from Topolcany. In our days it was again the traders, artisans and officials, together with the peasants, who came pouring into the town, in order to share in the loot, who attacked the Jews and in the end achieved their wholesale deportation to the death camps.

The simple folks, the “Zochar” as they were called, were as tools in the hands of the “honourable citizens”, who were hiding behind them. The peasants

lived within their own sphere. The attitude towards the Slovakian youth was always one of estrangement and suspicion, inculcated by education until every Jewish boy and girl was imbued with it.

On the Slovakian side the situation was the same and in addition, Slovakian boys and girls were steeped in anti-semitism, which they absorbed at home, in school and elsewhere. When the fascists came to power they found enthusiastic supporters in the Slovakian Catholic population. Thus for the Jewish youngsters there was nothing left but to organize in their own, separate power.

As the bulk of the youth came from traditional homes – the community being largely Orthodox – it was only natural, that they adhered to religious youth movements, such as that of Agudath Israel, the strongest in town, or to “Bnei Akiba”, which appeared a little later. For Orthodox girls there was the “Beth Ja’acob” association and the progressive Zionists had a number of movements such as Hashomer Kadimah and its sequel Hashomer Hatzair. In the 1930s “Betar” and “Maccabi Hatzair.” appeared. There were also so-called “general” movements, where young people of different circles could meet and the girls’ association “Emunah,” that occupied itself with social and educational work, as well as the Maccabi, in which a great number of boys and girls took part, without regard to political affiliation, if any.

Each movement had rooms of its own, which on Sabbath days would be humming with activity, that made itself felt outside, in the street as well. In those days life in Topoltchany was highly intensive: each of the movements tried to attract any boy or girl as yet unaffiliated with any organization.

On beautiful summer Sabbaths and holidays the youngsters would go for hikes out of town, each movement preferring its traditional place: The Wild-Park, the Tovarniky forest, the woods alongside the River Nitra or the Chocina. On Saturdays all these places would be occupied by Jewish youths and also by adults, who went out for a walk.

This atmosphere was characteristic of our younger generation to the very end.

physical training, David Buchler as treasurer, Silly Goldstein, Mrs. Angela Doman, Armin Benau, Blanka Kreiner, Imrich Kasriel — all these were members of the presidium.

Among the distinguished sportsmen of Topoltchany there was Feri Feher, who represented Jewish sports on the national as well as the international scene. His branch was javelin and disc throwing and for many years he was the Maccabi champion in this field; he also took part in a number of Maccabean games and national championships. He was a member of the famous Maccabean Bratislava club.

Andor Schonhauser was famous as a teacher of gymnastics and as a practitioner on the bars. Later on he was chosen to direct all physical training activities of the Maccabi in Slovakia.

It is worth mentioning that the S.K. Topoltchany football team, one of the best in Slovakia, was in fact Jewish, all the important posts on the management, including the chairman, being filled by Jews. The team was financed by Jews and among the players, too, there was a number of Jews from Topoltchany such as Miso Nagel, Vojtech Hochberger, Micki Wiesner, Josef Kohn, Paul Hertschki etc.

To sum up this chapter on Jewish Youth Movements in Topoltchany we may state that, following the First World War, there were far reaching developments. The 1920's and 30's witnessed increasingly intensive organization of Jewish youth in many directions, Zionist and non-Zionist life was pulsating to the very last.

This process of organization finally reached the great majority of Jewish youth, boys and girls alike. To understand it we must consider the special demographic circumstances prevailing at Topoltchany where Jews made up one third of the total population and Jewish consciousness was highly developed. The 2/3 majority were Roman Catholics with ingrained prejudices. Thus the two parts of the population kept aloof from each other and contacts were limited to the sphere of economics. Jews and Slovaks of Topoltchany lived separate lives. Under these circumstances this question of assimilation did not arise, except in a few isolated cases.

The same conditions prevailed with the Jewish boys and girls as well. They

First came a group of Jewish boys who organized a football club, named “Maccabbeah”, after the great Jewish football club of Bratislava, that dated back to 1912. The team was all-Jewish and took part in district and provincial games with considerable success. Activities were however short-lived and ceased after a few seasons.

1924 witnessed the foundation in Topoltchany of the “Maccabi,” “Association for Physical Culture,” and this marked a turning point in the attitude of many Jews towards sportive activities. Here was an actively new phenomenon and in praise of the founders it should be said that they did not limit themselves to physical culture, but stressed Jewish national values as well and developed a widespread cultural and social activity. Within a short time “Maccabi” had established its fame and took part in various events in town. Membership was not limited to those interested in sports and included young people and adults with a wide range of views. Many children and youngsters from traditional homes took part in the physical training lessons that were the mainstay of activities. This, too, was something peculiar to Topoltchany. From the very outset Maccabi became a representative organ of the Jews of Topoltchany on national celebrations or other public events, when Maccabi members would march in the parade with the Star of David embroidered on their uniform and on the blue-white banner. In every respect, Maccabi played a most important role in strengthening Jewish national consciousness, both in the eyes of the gentiles and of the Jews themselves.

There were hundreds of Maccabi members in Topoltchany and their variegated activities centered round the “Maccabi” house on Sokolska Street, a former cinema whose auditorium had been turned into a physical training hall, while the adjoining rooms were used for cultural activities. The big hall also served other Jewish movements and organizations for their performances.

Members were devoted to their association; membership fees were considerable and were paid regularly, so that the financial position of Maccabi was satisfactory.

Among the founders we should name first of all Eng. Arthur Stasny, who was president of the association as long as it existed. Other members who devoted much time to Maccabi were: Andor Schonhauser, who was in charge of

Zionist Youth movement in Topoltschany. Bnei Akiba applied themselves to the organization and education of children, who until then had never been reached by anybody else and the work they did educating them in the spirit of Zionist pioneering and of the Torah was invaluable. In 1936 a Hachshara (training) group was founded in Topol. Its members were employed on the farm of Mr. Schwartz and elsewhere. The trainees contributed largely to the work done in the movement and the Zionist Orthodox public began to sponsor the training centre and to aid it in all possible ways. There was close and fruitful co-operation between Bnei Akiba and other youth movements and all took part in current Zionist activities in Topoltschany.

On Sabbath day the “Heim” was humming with youngsters of all ages, activities being staggered by age groups: for children in the morning hours and for adolescents in the afternoons and evenings. Every year there used to be public performances, that were widely advertised, and attracted a large public. In addition to activities of the mind, there were outings in the vicinity and during the vacation, children and youngsters participated in summer camps organized by the movement’s headquarters.

When the CSR broke up its Jews were facing severe trials; at that time a new leadership took over the management of affairs in the Bnei Akiba movement in Topoltschany. They were young men, who had grown with it. The number of members reached 300 and the leaders were Richard Bröder, Simha Friedman, the Schlesinger brothers, Steckauer, Trauer and others. Later, when the government dissolved all Zionist youth organizations, Bnei Akiba continued to operate illegally; meetings were held in the restaurant of Mrs. Holz. This the movement was able to function down to the deportations in 1942. Just before matters came to a head a group of youngsters from the Topoltschany Bnei Akiba went to a training centre for Israel. They were saved in time and managed to arrive in the ancient homeland.

The Maccabi Sports Organization

In Topoltschany as in other Orthodox communities, there was no attention at all given to physical training or sports before the First World War. Interest in sportive activities among the Jews made itself felt at the time when the great sports associations of the CSR – the Czech Sokol and the Slovak Orol – established local branches in Topoltschany.

Bnei Akiba

With the dissolution of Hashomer Kadimah its religious elements found shelter in the “Zeirei Mizrahi” organization, which had been in existence for a couple of years and had developed a rather widespread activity in the towns of Western Slovakia.

The Topoltchany branch of Zeirei-Mizrahi came into being owing to the initiative of Shmuel Schwartz and other former members of Hashomer Kadimah. Samuel Schwartz was, for many years, the driving force behind the Z.M. and the Zionist activities among Orthodox youth at Topoltchany. The members were adolescents only and the Z.M. worked in close contact with the local branch of Mizrahi, that had a tradition of long standing in town.

Activities of Zeirei Mizrahi were rather sporadic and limited to the narrow circle of its members. There was no continuity, no younger generation to take the place of the original members, who were growing older and dropped out of the picture.

The change came with the foundation of the religious-Zionist youth organization “Bnei Akiba” in 1929. In the beginning, its path was thorny and it took a number of years before the new movement could become finally established among the younger generation of the Orthodox communities in Slovakia. Bnei Akiba came to fill a void, which had hitherto existed: it organized those aged 10-16 and educated them toward realizing pioneering Zionism, while remaining faithful to religious tradition. The movement had to wage an incessant struggle, mainly with the extreme Orthodox, who wouldn't allow Bnei Akiba to take root in Topoltchany. The first local branch was opened only in 1932 and then solely owing to the stubborn insistence of the Zeirei Mizrahi, who went from house to house, trying to persuade parents to let their children join the new organization. The reluctance of Orthodox parents is understandable, but in the end the efforts made by people like Shmuel Schwartz, Ruben Friedman, the brothers Porges etc., were successful and Bnei Akiba became part of the human landscape of Topoltchany. With time they secured a very important position: their numbers grew and they contributed greatly to Zionist activities in town.

Towards the end of the 1930's, when Bnei Akiba had acquired a footing in the Jewish elementary school, numbers swelled and they became the strongest

were now over 100 boys and girls. Meetings were held twice a week and at the head of the “nest” were experienced members, such as Havivah Low-Beer, Zehavah Rosenthal, Baruch Gross, Emil Kaufmann, Shmuel Kreiner etc, who knew how to lead such a big and vigorous group, full of vitality. Old members of Hashomer Kadimah, now in their late 30’s, who still cherished the movement, gave it important help, both moral and material. These adults were organized in “Ha’oved”, which in its ideology was close to Hashomer Hatzair. Rafi Goldstein, Imrich Kasriel, Dr. Ignatz Vero, Sigmund Kohn and others instinctively supported Hashomer Hatzair with their time and money. The movement postulated personal realization and every year part of the activists left for training and eventually for Eretz Israel — yet this did not impair the activities, as all the time new forces were growing up, who undertook to shoulder the work and continue it. There was study of the Hebrew language and of the problems of Zionism alongside scouting and sportive events and social and cultural goings-on, adapted to the various groups. On Friday nights there used to be “Oneg-Shabat” for all the “nest” and in summer one used to go for outings in the green. Cultural activities were at their peak during Hanukkah and Purim festivities which always attracted a large public. Hashomer Hatzair shared in activities organized by the local branch of the Z. O. drives for the J.N.F. etc.

On national holidays of the CSR, such as the 1st of May or Mother’s Day, members of the “nest” would march in the general procession, in special uniform under the blue-white banner making a great impression.

The apogee was reached with the foundation of the training centre at No. 10 Polna Street. The members of the group, who had undergone training in farm work towards Aliyah to Eretz Israel were a living example for the younger people in Hash-Hatz. and for the Jewish youth in town at large. A number of those in the Hachsharah group undertook to lead the “nest”, which by now had expanded considerably, when many students joined it, so that in 1939 the number of members of all age groups reached 300.

In order to absorb so many youngsters, premises were transferred to the old “Sokol” cinema, which was very suitable for large scale activities. All this came to an end with the deportations. Activities were resumed temporarily after liberation when, among the survivors, a few young people had come back.

boys and girls: Rafi Goldstein, Tzvi Bachner, Josef Felsenburg, Jakob Buchler Sandor Nagel, Silly Goldstein, Armin Benau, Imrich Kasriel, and before long they were 50-60. When they became a movement, they also set themselves a goal: Aliyah. A number of training centers sprung up in Slovakia in the early 20's, where candidates prepared themselves for work in Eretz Israel. The first from Topoltchany to leave home for training was Tzvi Bachner. The same year the first pioneers from Topoltchany went to Eretz Israel and this continued for a number of years: members of Hashomer Kadimah went for training and also reached Eretz Israel. By then, most of those who had been active had either left for Eretz Israel or were now grown-up, the tempo slackened and in 1926-27 the movement ceased to exist. Some of the remaining activists decided to create new forms and in the late 20's we find in Topol. a number of Jewish Youth movements, in which former members of Hashomer Kadimah were the driving force.

HashomerHatzair was the natural heir to Hashomer-Kadimah. Young people with progressive ideas, who were not satisfied with the old loose, informal setup, created Hashomer Hatzair as an ideologically determined movement in 1927. For years the initiator and the driving force in the local "nest" of Topoltchany was Rafi Goldstein. Other devoted and experienced members from the early days were Kartchi Klein, Tzvi Bachner, Baruch Gross, Mantzi, Jeno Freund, Yona Deutsch and others. The new movement had its "nest" in the house of the locksmith Bocek, near the synagogue and began to educate members towards realization of the pioneering-Zionist ideal. Before long the number of adherents grew and the "nest" had to move to the house of Adolf S. Weiss on the corner of Krusovska and Hviezdoslavova Streets, opposite the Eckstein house. When part of the first members had gone to training centres, younger people filled their place such as Jozko Rosenzweig, Yaffa and Willi Immergut, Zerah Scher, Rosenthal sisters, Izo Frank, etc. At this time in the early 30's over 50 boys and girls took part in the educational work. The "nest" moved again to the house of Kalnay and now schoolchildren, too, were included, who until now had been outside the sweep of any Zionist activity. Hashomer Hatzair was the first Zionist movement to undertake the spreading of Zionist ideas among all the various circles of Jewish youth in Topoltchany. Throughout the 30's the movement expanded steadily and, counting the school children, there

Zionist Youth Movements

1) *Hashomer-Kadimah*

In the post-war period Zionist activities concentrated above all in the Youth movements. The horrors of the war and the turmoil that followed it were over. Political events of great portent were taking place all around and the young people were looking for guidelines how to approach national questions that were troubling them, beyond the narrow circle of family and friends. On this background the younger generation of Zionists began to organize and to create a movement, named "Hashomer-Kadimah," at the head of which were Aladar Rosenberg and the brothers Ludwig and Shmuel Schwartz. They were encouraged by Mr. Josef Felsenburg, one of the heads of the Jewish community, an old Zionist who allowed them the use of rooms in his house, where their meetings were held.

The movement did not have any elaborate ideology; it was rather a scouting association, that set great store to uniform clothing and parades in the streets or exercises. Yet, this was something new for Jewish youth. There were excursions, physical training and sports, but also study of the Jewish people's national problem. All these had never been offered to the youngsters of Topoltchany. The movement also stressed the study of the Hebrew language, of Hebrew songs etc. It was no doubt, influenced by the great Czech National Sports organization, the "Sokol" that, began to develop widespread activities about this time.

It should be stressed, that all the members came from orthodox homes, and in Topoltchany it was but natural for them, after the morning exercises on the Jarmocisko grounds, to go straight to the synagogue for morning prayers. It was a heartening sight to see such a group of Jewish youths in the early morning hours with their blue and white banner, in uniform with broadrimmed hats, marching through the streets.

The beginnings were by no means easy. Suspicion and aloofness had to be overcome and only a handful dared to join the new venture. To name the first

The younger generation, too, bore its share and served the movement in various capacities. Rafi Goldstein was one of the leaders of Hashomer Hatzair and a delegate at the Zionist Congress in 1939. Imrich Kasriel was elected to the secretariat of the Z. O. in Slovakia.

Dr. Frantisek Muller became secretary of the Association of Jewish University Graduates "Gordonia".

clude all local Jewish organized bodies, apart from the community itself. This new body dealt with retraining courses, language studies and advice and aid to emigration. It is a pity that only a few availed themselves of the facilities that still existed, while the majority stayed and fell victim to the Nazi beasts of prey.

A number of active Zionists of Topoltchany were also elected to central organs and took part in the Zionist Congresses.

Dr. Ignatz Friedman, one of the first to join the Zionist movement in Hungary, served for many years as head of the Keren Hayesod in that country, was a member of the council of the Jewish Agency and among the founders of "Pro-Palestina" organization and its chairman. At the 17th Hungarian Zionist conference in 1929 Dr. Friedman was elected as one of the heads of the Zionist organizations there. At the 17th Zionist Congress he appeared as representative of the "Pro-Palestina" organization, with a seat in the council of the Jewish Agency and took part in a number of congresses.

Rabbi Dr. Herman Abrahamson, one of the leaders of religious Zionism, was, in 1902, among the founders of the Hungarian Zionist committee and one of its active members. He was among the founding members of the Mizrahi and participated in its world conference in Pressburg in 1904. He was active in propagating the Hebrew language and culture and was a delegate for Hungary to the 5th and 6th Zionist congresses.

Benjamin-Ze'ev (Wilhelm) Reichenthal joined the Zionist movement at its inception, when he was a student at the Pressburg Yeshivah. For many years actively propagating the idea of the return to Zion among the Orthodox; he was a famous orator at numerous meetings. He belonged to the leaders of the Mizrahi in Hungary and later the CSR. He died at Naharia in Israel in 1970, aged 98. Rabbi Dr. Eliezer Schweiger was active in the Zionist movement while still a student in Switzerland, served as official interpreter at the Zionist Congresses and was in close relations with Dr. Herzl. He had a thorough knowledge of the Hebrew language and his original writings and translations were well known. In the Zionist organization of the CSR he was a member of the central committee. His wife, Mrs. Sophie Schweiger, was head of the Slovakian Wizo.

Moses Graus was one of the founders of the Mizrahi in Hungary and a member of its highest organization. He participated in a number of congresses as delegate for the Mizrahi.

The local Zionist branch became more active again in the 1930's, when it was reinforced by young men who had been in the Zionist Youth movement. At that time parties too began to appear, first of all the Mizrahi whose leaders had a tradition of long standing in the movement. For the first time the leaders were elected on the basis of party affiliation and the youth movements, too, were represented in the secretariat.

The scope of activity among adults was not very wide. From time to time there were meetings and lectures by local people and also guests, e.g. emissaries from Eretz Israel. These last aroused keen interest among the Jewish public and on such occasions the great hall of the Koruna – Hotel was brimful. Reports by Moses Graus on his visits to Eretz Israel, too, attracted a large public, among them many young people. Drivers for the J.N.F. and the Keren-Hayesod were successful, mainly owing to the work done by the youth, and the central Zionist organs of the CSR appreciated the fact. Rafi Goldstein was at the head of these drives. There was a rather sharp controversy between the Zionists and the heads of the community about the right to earmark Torah donations (in the Synagogue, on Sabbath days) for Zionist purposes. At the head of this struggle on the Zionist side was David Friedman of the Mizrahi party. The issue aroused great interest all over Slovakia and its echo reached the Jewish press of the CSR. The members of the local branch supported the Zionist youth movements and helped them to function regularly and vigorously. Again, when training centres (Hakhsharah) of Bnei Akiba and Hashomer Hatzair were opened at Topolčany, the local branch lent them a helping hand. At the end of the 1930's younger men took over the leadership, such as Shmuel Schwartz, Eng. Arthur Stasny, Imrich Kasriel and Rafi Goldstein and the change made itself felt.

When the hour of trial came, the Zionist organization again occupied its due place in Jewish public life.

Among the women the Zionist movement found a wide field of action. Apart from the "Wizo", whose leading member was Mrs. Laura Feher, the movement of Orthodox Zionist women "Miriam" distinguished itself. In 1939 it had 120 members in Top. and at its head was Mrs. M. Graus.

With the establishment of the fascist Slovakian state persecution began and, following Zionist initiative, a central Jewish organization was created to in-

The Mizrahi world conference at Bratislava strengthened the influence of the Zionist movement in Hungary as a whole and in Topoltchany too.

In those years, before the First World War Mr. Benjamin Ze'ev Reichenthal distinguished himself by activity for Zionism in Top. and the vicinity.

He used every opportunity to win over more people for the movement: at weddings, in the Jewish school and in the synagogue too.

His activity was not limited to the town of Topoltchany: he used to travel all over the countryside and reached even outlying villages, where Jews lived to carry to them the call of the new movement.

This period in the development of the local branch came to an abrupt end with the outbreak of the war. Throughout the war years there was practically no activity and its end and the ensuing period of upheavals did not help the Zionist cause.

Zionist activities in Topoltchany were at a low ebb and revived only when youth group began to organize. The reasons for this were not so much external but are rather to be sought within the community itself. The chief rabbi Schlesinger and the dayan Schweiger, who, as related, had been sympathetic to the Zionist cause were no longer there and their place had been taken by new men, men of stature no doubt and no fanatics – but basically opposed to Zionism. This change was exploited by the Anti-Zionists for a sudden campaign against the members and supporters of the local Zionist branch. The public became indifferent to Jewish national issues and, apart from private business matters that were thriving, gave attention to community affairs only. A mere handful of people, the original nucleus of the movement, remained faithful to their convictions. They were mostly Orthodox, leaning towards the “Mizrahi”, who, in spite of adverse conditions, never abandoned the Zionist idea. At the head of the local branch there was still Moses Graus and with him the old fighter Benjamin Ze'ev Reichenthal and the treasurer, Victor Linkenberg. Other active members in those years were: Max Kutscher, Josef Porges, Isidor Linkenberg, Dov Weinberger, David Friedman, Josef Felsenburg, Philip Hilwer, the Graus brothers – all these belonging to the Orthodox wing and Dr. Wilhelm Welwart, Dr. Ignatz Vero, Alfred Braun, Simon Reif, Ing. Arthur Stasny and Messrs Laufer and Muller from Tovarniky of the general Zionists.

too, — the G-R. Feivel Kaleb Schlesinger — expressed himself in favor of the return to Zion and encouraged activities of the local branch. This sympathetic attitude of the rabbis had a great influence with wide circles among the Jews of Top. In the general atmosphere of Hungarian Orthodox Jewry, it was an exception.

The local branch maintained a close connection with the centres of Zionism. This was largely the merit of two young men, Eliezer Schweiger and Hermann Abrahamson, who became personally attached to R. Herzl and used to report on their talks with him to the public at Topoltchany.

Activities in the local branch intensified as the world conference of the “Mizrahi” at Bratislava approached. As most members were Orthodox, this conference aroused keen interest. Benjamin Zeev Reichenthal was elected to the committee that made the preparations and contributed greatly to the success. Dr. Hermann Abrahamson was elected to the presidium and in his speech called upon the Orthodox Jewry of Hungary to join the “Mizrahi.” Moritz Grauss, too, was among the participants. Before the conference, R. Isaak Schweiger published a declaration, which we quote here: “I was pleased with what I read about Zionism chiefly in ‘Tel Talpioth’ and for a number of years I have been buying the Zionist ‘Shekel’ in order to assist with thy good work to rescue our people from the hands of the strangers.”

Yet, in the declaration the most important fact was missing: namely that the “Mizrahi” in Russia is a gathering of Godly and Godfearing people who extol His name and love the Torah, so that everybody is obliged to join them. This is a good deed to strengthen the flock of the truly Godfearing and their influence in the councils of the organization. We need not be afraid of the worldly as the Mizrahi keeps them down. And here is proof: The Koloniabank (Jewish Colonial Trust) is closed on the Sabbath and on holidays and its transactions are done according to the rules of “Heter Isska” (the dispensation from the ban on interest); the influence of the Mizrahi is paramount and everything is done as they decide.

Therefore we must support them and help them in the great Mitzvah of settling in Eretz Israel and of rescuing our brethren from those who oppress them. I say God bless them, they have done well and in time rouse our brethren of Israel, to kindle their enthusiasm and to strengthen brotherly love in Israel.”

a proud Jew, who headed the Topoltchany branch for dozens of years. He went to visit Eretz Israel, saw Zionism being realized, came back to Topoltchany and began to lecture with enthusiasm in many meetings, where he explained the principles of the return to Zion. His name is connected with all Zionist activities in town and he was persona grata with both Orthodox and liberals.

From the very outset the Topoltchany branch began to collect money for the Jews of Eretz Israel and for settlement. It convened propaganda meetings and helped to sell Ethrogim (citrons) from Eretz Israel, over 100 in 1902. Dozens of members were buying the Zionist Shekel every year.

In the Zionist paper "Die Welt" we find a report on a big meeting organized by the Topoltchany branch of the Zionist organization during the Sukkoth half-holidays in 1902.

The meeting was opened by the chairman of the local branch, Mr. Moses Graus, who made a short speech and invited Mr. Wilhelm Reichenthal from the village of Krushovce. Mr. Reichenthahl spoke in Hebrew — on the ways of Zionism. Then Mr. Paul Witman, teacher at the Jewish school of Topoltchany, spoke in Hungarian. He attacked the Neologue assimilants and their Hungarian "Patriotism". Dr. Hermann Abrahamson, who spoke in German, answered arguments against Zionism brought forward by some of the Orthodox. The guest speaker, Mr. Moritz Zobel, editor of "Die Welt" reported on the world Zionist organization and its activities. In an enthusiastic speech, Mr. Adolf Reichenthal, director of the Jewish school at Trnava, called upon the public to be active in the Zionist organisation. It should be mentioned that the rabbis, the Chief Rabbi, R. Feivel Kaleb Schlesinger, and the dayan, R. Isaak Schweiger were present at the meeting."

This report bears witness to the widespread Zionistic activities in Topoltchany from the beginning and the measure of public support they enjoyed. No doubt the attitude of the rabbis played an important part. Above all, the local branch found a warm supporter in R. Isaak Schweiger. He was one of the first Orthodox rabbis in Hungary to join the Zion movement. He devoted to it his great abilities and defended it against sudden attacks from various quarters. In 1902 he announced publicly his adherence to the Topoltchany branch and from then on he bought the Shekel regularly. The Chief Rabbi,

The Zionist Organization, Origins and Ways

“Hibbat Zion” – the love of Zion – was not an empty word in Topoltchany. It had been inculcated in former generations by the great rabbis and many of the younger men were Hovevei Zion long before Herzl. As would be expected the motivation behind this longing for the Holy Land was religious.

In 1897 the Zionist organization was founded and the bulk of the Hovevei Zion joined it. The new ideas spread also among Hungarian Jews, first of all among the educated.

Jewish youths in Topoltchany brought up on Jewish spiritual values and steeped in tradition were naturally prepared for both Hibbat Zion and political Zionism. Young men from Topoltchany who were studying in the great urban centres, were attracted by Zionist circles. Ignatz Friedman, Eliezer Schweiger, Hermann Abrahamson in Vienna and Budapest and Wilhelm Reichenthal at the Pressburg yeshivah were among the first. When they came back to the parents’ homes for the holidays they spoke with enthusiasm of the new movement and spread this enthusiasm widely among the public. No more than a year after the first Zionist congress, in 1898, Ignatz Friedman took the initiative to set up a local Zionist branch organization at Topoltchany; it was one of the 5 first to be founded in Hungary. Ignatz (Isaak) Friedman was the driving force not only in his home town but in the country as a whole. Immediately after the first congress he translated the book, “Zion Will Be Redeemed by Justice,” “Zion Bemishpat Tipadeh.”

In keeping with the tradition of the Jewish community at Topoltchany, the new Zionist local branch acted as a united body without factions. Its spirit was outspokenly religious and rabbis and scholars took part alongside with people of worldly education and more liberal views. In spite of the reservations of certain Orthodox circles, who even went to the lengths of incitement to hostility, this mixed social setup remained typical for the local Zionist branch throughout.

Moritz-Moses Graus was elected to be its first chairman, a learned man and

Bernfeld, Richard Schwartz, Jeno Katzburg, and Ruben Rosenbaum attended it.

The Jewish Women's League (Frauenverein) had a tradition of long standing in the life of the community. It was founded sometime in the last century and all its activities were on a strictly voluntary basis. Women in all walks of life did their share of social work extending material aid and moral support to those who were in need of it: orphans, widows and the aged. Gift packages and clothes were sent for the holidays, mainly for the children. The women also ran the soup-kitchen, taking turns in the cooking and in serving the food. The Women's League counted hundreds of members in Topoltchany. For many years it was headed by a lady of noble spirit, Mrs. Galandauer, and later on by Mrs. Linkerberg.

The Jewish Girls' League "Emunah" organized young girls under the auspices of the community: They were active in Jewish religious and general education, also in mutual help and social work. Members of Emunah, who had no more than their general school education, were given the opportunity to acquire a wider knowledge of Jewish life, on both the practical and philosophical side. Instruction was given by special teachers invited and paid by the community from Vienna, Frankfurt and Bratislava. Emunah was run on strictly Orthodox lines, but it had girls from non-Orthodox homes among its members, as the level of instruction was high and the (women) teachers enjoyed great popularity. On Thursday evenings the girls would visit the homes of old and needy people, bring them food and help them with preparations for the Sabbath. For many years the girls' league provided a haven for dozens of young girls and prepared them for life in the spirit of Jewish tradition. Ella Linkenberg served as president and Seren (Sara) Weil as treasurer.

The Agudath Israel Youth Group also helped in fund-raising campaigns for the Torah fund, the Yeshivah, and also for Eretz-Israel. In 1925 the Youth Group of Topoltchany purchased 20 dunams in the Holy Land.

There was a rich library at the service of the Jewish youth which contained both sacred and secular literature, in Hebrew, German and Slovakian. Among social activities there was the Third meal, held every Sabbath by one of the members for the whole group.

When the situation of Jews deteriorated a training centre was founded in Topoltchany for the Agudath Israel Youth Group. Premises were hired near the railway station and about 20 youngsters from various towns prepared themselves for Aliyah to Eretz Israel. This training centre was administered by the Agudath Israel, that also secured employment for the youngsters. The trainees integrated well with Jewish life in town and helped the Agudath Israel Youth Group with its activities. There was also friendly contact with the training (Hakhsharah) group of Hashomer Hatzair, mutual visits and lively talks were frequent. A short time before the disaster a number of Agudath Israel youths from Topoltchany organized and managed to escape and to reach Eretz Israel. This widespread and useful activity was borne by a number of devoted people. The following served over the years as Chairmen of the Agudath Israel Youth Group: Pinhas Link, Lajos Weil, Mordehai Gelis, Abraham Friedman, Jeno Katzburg, Alexander Bernfeld, and finally Ruben Rosenbaum. The secretaries were: Jacob Margulius, Julius Kornfein, and Richard Schwartz.

The Agudath Israel had a spacious club with large rooms in the house of the Rabbi Schlesinger. Every day there would be several prayer meetings and on Sabbath and holidays the premises were full of worshippers.

Activities of adult circles of the Agudath Israel were limited, as these people were busy with running community affairs; yet, occasionally meetings of members were held and there was participation in the central institutions of the Agudath Israel in the CSR and also in the world-congress. In 1923, Chief Rabbi Abraham Eliezer Weiss represented the Slovakian Aguda at the Congress of Vienna. In 1929 a 3-man delegation from Topoltchany went to the congress: Rabbi Weiss, Pinhas Link and David Löw-Beer and, when the congress convened at Marienbad (CSR) in 1937, the Rabbi Weiss, Eliezer Breuer, Israel

and assistants. The supreme organ, the general assembly of all registered members — there were several hundred — convened on fixed dates, announced in advance in “Prayer Times”, a bulletin edited and published by the youth group. In the general assembly the executive organs were elected, only those who had paid their membership fees being entitled to vote. The movement was ruled according to a statute. Other topics such as funds, drives etc. would be discussed at the general assembly.

Activities were held every evening. On week-days there were lessons in two groups, including the daily page (of the Gemarah), Bible and Rashi’s commentary. On Friday nights there would be a lecture on the weekly portion and it was the custom that the Chief Rabbi would speak on the first portion (Bereshith), the dayan on the second (Noah) and so on.

On Sabbath days activities were most intensive and lectures were mostly given by one of the members. On Saturday nights there would be social gatherings which attracted many young people.

For years lectures were regularly given by Hone Friedman, Hermann Trutzer, Hirsch Kornfein, and others and, in addition, occasionally the rabbis, teachers and others were invited. The level of the lectures was high and participation was widespread and lively.

The Agudath Israel Youth Group showed initiative in other respects too. We did already mention the bulletin “Prayer Times”, distributed on Fridays to every Jewish home in town, which enjoyed great popularity. Apart from the times for prayer and for Sabbath candle lighting it published views about social events and about goings on in the community, notices from the Agudath Israel and also advertisements. Among the editors of this publication were Jeno Bernfeld, Richard Schwartz, Julius Kornfein, Ruben Rosenbaum, etc.

Great efforts were devoted to the preparations and all talents of Topoltchany were enlisted, not only members of the Agudath Israel. The performance used to be held in the “Sokol” or “Tatra” cinemas and later on in the hall of the “Maccabi” and the “Koruna Hotel”.

Most successful were the Purim balls, given by the Youth Group every year. The Purim-spiel became a popular event in Topoltchany and attracted big crowds, including non-Jews.

Organizations and Movements

Agudath Israel

The Agudath Israel was founded in 1912 and now became a world wide organization of Orthodox Jewry. In the community of Topoltchany it played a decisive part. One of its aims was to solve all problems that arose in Jewish life in the spirit of the Torah. Within a short time the Agudath Israel acquired preponderance in the orthodox communities and its members filled key positions. Activities were focused on both spiritual-educational and social matters and applied to Jews in the Diaspora as well as in Eretz Israel.

The Topoltchany branch of the Agudath Israel was founded before the first World War, among the first in Hungary and immediately became the most influential factor in Jewish public life. It had hundreds of members, who occupied the most important posts, and their activities were manifold and continued down to the last.

The Agudath Israel was organized in 3 age groups: 1) the children (Pirchei Agudath Israel) from 8-15, 2) Agudath Israel Youth (Jugendgruppe) for boys from the age of 16 to marriage and 3) the adults.

1)The activities for children, mostly on Sabbath and holidays, were largely educational and social. There would be talks on Jewish history, on customs, on the Mishnah and the weekly Bible portion. Activities were open to all and children of parents not organized in the Agudath Israel and also from non-Orthodox homes participated. The gatherings took place on the premises of the Agudath Israel and members of the youth group served as leaders. Among the youths most active as leaders, we remember J. Kutscher, Katzburgs, David Habermeld, the Bernfelds etc. On the average 50 children belonged to this group.

2)The Youth Group was the most active part of the Agudath Israel in Topoltchany. Among the youth organizations in town it was the strongest and over the years it educated hundreds and hundreds of youngsters in the spirit of Jewish tradition.

At its head there was an elected leadership including a chairman, secretary

Janitors of the Synagogues.

Old Synagogue “Shomre Torah”: Mr. Schmiedel.

Great Synagogue: Messrs. Bohm and Mandelbaum.

The secretary of the Jewish Community: Wolf Abrahamson and Eliezer Lieberman.

already been mentioned as rabbis, teachers etc. The following list does not intend to evaluate or to compare achievements. It is just an enumeration of those who were deleted and served in one of the capacities just now described. It is also possible, that the list compiled is incomplete — and we beg the forgiveness of our readers. People were elected according to their personal abilities, yet we see that a number of families had a very big influence in the management of affairs and their members occupied some posts as presidents, gabbaiim and members of the “Repräsentanz” (council). In this respect our community was much like others and old customs were kept to the end. The following list covers the period from the end of the First World War to the end of the second.

Heads of the Community.

Moshe Bernfeld, Salamon Gelly, Josef Bernfeld, David Löw-Beer, Hermann Linkenberg, Max Bernfeld.

After the holocaust, the survivors elected Mr. Philip Nagel.

The Council “Repräsentanz”

Josef, Samuel, Max Bernfeld, Isidor, Philip, Hermann Linkenberg, David, Samuel, Dr. Aladar Low-Beer, Schayah, Salamon, Hermann, Heinrich Friedman, Max Hartenstein, Moses Graus, Salman Graus, Josef Felsenburg, Karl Pollak, Max Weiss, Dr. Friedrich Taus, Tobias Braun, Alfred Braun, Isidor Simko, Philip Krojnik, Moritz Hochberger, Josef Porges, Salamon, Emmanuel and Ignatz Gelley, Simon Reif, Philip, Josef, and Emmanuel Link, Bernat Schlesinger, Hermann Weill, Jacob Schwartz, Abraham Gelis, Armin Schlesinger sen., Schalom Katzburg, Adolf Lowy, Dr. Wilhelm Welwart, Emmanuel Zarkower, Bernat Löw-Beer.

Gabbaim of the Great Synagogue.

Hermann Friedman, Bernat Schlesinger, Josef Felsenburg, Salamon Friedman, Emmanuel Link.

Gabbaim of the Hevra Kadisha.

Josef Link, Josef Felsenburg, Hermann Schenk, Emmanuel Zarkower, Max Bernfeld, Emmanuel Nay.

Kantors and Shochtim.

Benjamin-Zeev Abrahamson, Abraham Klein, Isser Schwartz, Ludwig Tobovic.

Rabbi Shimon Zvi Haberfeld

He was born in 1879 in the village of Tura-Luka, West Slovakia. He studied in a number of yeshivoth (Torah schools) in Slovakia, until he transferred to the Pressburg Yeshiva of Slovakia, where he studied under the great scholar R. Simcha Bunim Sofer. His noted instructor spoke in high praise of him, and he was indeed an unmistakably fine young scholar. After a number of years of learning in Bratislava, he was ordained and invested with the title of Rabbi by his renowned instructor. He accepted a rabbinic position in the community of Velky-Kevesd, and there he began raising a family. It was after the death of Rabbi Isaac Schweiger that he moved to Topoltschany, in order to take his place as *dayyan* of the community — the judge of the religious court, with the authority to decide questions of Torah law.

In our community he immediately gained great esteem, on account of his immense knowledge in matters of halacha (definitive religious law). His main activities were connected with problems of halacha, kashruth (kosher food), and matters of law. But he also served as rabbi of the Shomrey Torah Synagogue. His vast store of knowledge notwithstanding, however, Rabbi Shimon Zvi Haberfeld was modest in his ways. He was generous at heart, and was beloved by the people generally.

He gained renown as a learned man, and carried on a wide correspondence with great rabbis, among them his master instructor, R. Simcha Bunim Sofer, and the latter's son, R. Akiva Sofer. His views and legal decisions became widely known, as they appeared in various printed works.

For over twenty years he maintained with honor the community's religious standards of law; and he did not leave his post until the final, bitter end. After the chief rabbi left, Rabbi Haberfeld accepted the responsibility of the city's rabbinic leadership; and until the last day he regulated Jewish life in Topoltschany — even at the time that the bestial Nazis were in the city. On the 8th of September 1944 he was deported with the last of the Jews to Camp Sered; and from there, at the end of September, to Auschwitz. He was about 65 when death came.

Personalities and their functions. At the end of this chapter about the Jewish community, its institutions and organizations, we would like to mention the names of those who served in the various functions. Part of these have

where outstanding rabbis of their times had served as spiritual heads. He had to gain the confidence of all circles and sectors of the Jewish populace. And he passed this test too with honor. Hardly had a few years passed by when everyone accorded him the esteem due his position — thanks to his erudition, his dedication to his task, his noble distinguished appearance, and his amiable temperament that made him receptive to all.

R. Abraham Eliezer Weiss continued in the tradition of his predecessors; and above all he preserved the solidarity of the community. Despite his great, uncompromising adherence to authentic Judaism, he knew how to establish ties of mutual respect with all circles in the local Jewry, and to interest in the affairs of the community even people with the freest and most radical viewpoints on matters of religion. Rabbi Weiss was able to take into account the changes and upheavals of the period, and he was able to conduct the affairs of the community accordingly.

His every appearance was impressive. A striking figure, he would speak with a Divine grace. His sermons in the synagogue were the fruit of careful thought, and had a far-reaching effect. In his own home this chief rabbi conducted a *yeshiva*, a Torah academy for older, advanced students. He took an active part in various areas of Jewish life and in Jewish institutions, enriching the scene with his participation. And he gained great esteem in the eyes of the non-Jews as well. Apart from his expert knowledge of Hebrew, he had a complete mastery of German, Hungarian and French. However, he did not know the local language.

During his years in the rabbinate, he remained in close touch with renowned and outstanding Talmudic scholars and authorities. He was active in the organization of Orthodox rabbis, and ranked among the active members of Agudath Israel.

Yet it was his bitter fortune to stand at the head of the flock during the most difficult and trying days, when the dark power of the Nazis gained ascendancy. This cruel task he fulfilled with honor until 1942. When the deportations were in progress, he decided to cross the boundary into Hungary, where his daughters lived. For two years he lived in hiding in the city of Budapest, until he fell into the hands of the murderous Nazis. With his wife, Livia-Yente, nee Leitner, he was deported in 1944 to the death-camp of Auschwitz. He was 71 when he died.

THE LAST RABBIS

Chief Rabbi Abraham Eliezer Weiss

The last rabbi of the community of Topoltschany was born in 1871 in the small town of Kralovsky Chlumec (Király-Halmec), East Slovakia. He received his early education in his home town, then went on from there to the city of Bratislava, to gain a mastery of the sacred study in the renowned Yeshiva of Pressburg.

He spent years there in the company of outstanding rabbis of the generation, principally the great Talmudic scholar R. Simcha Bunim Sofer; and they set his path for the future. He was a learned scholar who studied assiduously; and in addition to his education in Torah, he gained a wide range of secular, worldly knowledge. The title of Rabbi was bestowed on him when he was ordained by his master instructor and mentor, the noted R. Simcha Bunim Sofer.

The first road he took after his formal schooling ended, led to the capital city of Austria, Vienna. There he served as private tutor to the Leitner family, and as instructor in the religious school of the famed Schiff Synagogue. It was in the town of Kostel, Moravia, that he held afterward his first rabbinic position; and after a number of years, when his name was already known, he was appointed the rabbinic head of the community of Janoszhaza, Hungary.

When the chief rabbi of our community, R. Naḥum Schlesinger, passed away, the heads of the community sought a rabbi of stature to take his place. A furious debate arose about a suitable candidate, and the names of several rabbis were brought up — prominent Torah scholars such as Rabbi Austerlitz and Rabbi Duschinsky. After considerable argumentation and thought it was decided that Rabbi Abraham Eliezer Weiss should receive the rabbinic position, in which he was destined to served for almost twenty years. Only the nightmare of the Holocaust cut off his Heaven-blessed activity.

The first years of his rabbinic ministry were not easy ones for him. He not only had to contend with problems connected with the rabbinate and the leadership of a large and established community, heir to a resplendent tradition,

Max Eisdorfer, Dr. Wilhelm Welwart, Isidor Simko, Josef Felsenburg, Philip Krojnik, Ludwig Weil and Bernat Schlesinger as members.

When, at the beginning of the World War, the Jewish pupils were expelled from government secondary schools, 3 new classes were added to the Jewish school to ensure for them further regular studies. The community and especially its school committee and the teaching staff had to face a new situation overnight and did their best to maintain the traditional high level of teaching. A member of young, highly trained teachers of both sexes, born in Topoltschany, joined the staff and had their share in improvement and in the introduction of modern methods.

In those very difficult times, Mr. Ladislav Steiner was director of the school, and helped by his devoted staff: Edward Kreiner, Victor Schlesinger, Charlotte Weiss, Dora and Gerti Schwartz, Roth, Janka Prager, Micky Steckauer and Rudolf Schwartz. Religious subjects were taught by Hermann Trutzer and Armin Schenk as before. We want to stress the devotion of these teachers, who stood by their charges to the very last and kept up lessons even while deportations were going on and the number of pupils was dwindling from day to day. In 1942 the government sequestered the building. Nearly all Jewish children had been sent away and education came to an end. Later on, when deportations were halted temporarily, lessons for the few Jewish children left were resumed in the now empty home for the aged. The final end came in 1944. For nearly 100 years the school at Topoltschany had educated generations of pupils for the Thora and for life.

riculum in addition to German. In the 1880's another class was added and a few years later a 5th. Lessons were held in the traditional way and the school was officially recognized, although the management was left in the hands of the community. At the end of the 19th century the teaching staff included: Philip Kohn, Schenk, Reiss, Rischer, and Armin Weiss. Religious subjects were taught by Rav P. Rudolf and Rav Jakob Ehrenfreund.

In the 1890's the school was moved to Tovarnicka Street, where later the hotel and cafe Machac was built. The transfer to the new premises became necessary, as the old place had become too small for all the Jewish children who were being sent there from the vicinity and even from outlying villages. After 1900 there were on the teaching staff: Armin Weiss as director, Schenk, Breuer, Witman, Hauer, Jakob Eehrenfreund and Mrs. Hauer.

Sometime later the house was sold and the community erected a large, modern school building on Mudronova Street, near the district court. This building, which is still standing, contained 8 classrooms, an apartment for the janitor and a spacious courtyard. 5 classrooms were used for general subjects, 2 for religious studies and 1 served as staff room and office. This was the state of affairs until 1940, when 3 were classes were opened for the pupils, who had been expelled from public secondary schools. Until 1918, teaching had been in German and Hungarian. After the foundation of the CSR the Slovakian and German languages were used. During this period Armin Weiss was still director and with him on the staff were Joachim Pollak, Paul Witman, Reiman, Schenk, Breuer and Rav J. Ehrenfreund.

Great changes occurred during this period. Following the law on compulsory education, the school took in hundreds of pupils from the town and the surrounding villages; also a new generation of teachers conversant in the Slovakian language. Joachim Pollak became director and with him served Ladislav Steiner, Edward Kreiner, Victor Schlesinger, Charlotte Weiss: Hermann Trutzer and Armin Schenk taught religious subjects and Mrs. S. Lichtens-tein taught handicrafts.

In the late 30's what was to be the last school committee was elected. Its members were: the chief rabbi, the G-R Abraham El'azar Weiss, chairman, and Emmanuel Link, Adolf Haberfeld, Elhanan Friedman, Emmanuel Gelley, Dr.

owners undertook to observe the laws of Kashruth very strictly – in keeping with the orthodox character of the community. The butchers lived up to their obligations, including one non-Jew named Laois Pistel.

Revenue from these shops was high, as apart from the fixed rent the butchers also collected a tax of 2-3 Kc per kg. Nobody was allowed to sell Kosher meat in Topoltchany, except on the premises of the community. When the fascists came to power Kosher slaughter was forbidden by law and the municipality closed the shops. After the deportations the empty shops were made into a carpentry and in 1960 all the buildings on the site, including the old Synagogue and the Yeshivah, were pulled down and apartments went up instead. A landmark of Jewish history in Topolcany was also destroyed. Experts thought that the buildings must have existed for 200 years.

The Matzoth Factory was founded after the First World War. It was situated on Mudronova Street. Ownership and management was in the hands of the community. The factory was in operation only for a few months, before Passover. Its output was large enough to supply the whole district.

During the season some 30 people were employed, mostly Jews. In addition there were inspectors to assure Kashruth. The price was fixed in advance at market price level, equal for all. Needy people got their supply gratis. Next to the factory there was the poultry slaughter house, which employed 3 shochatim. *The Jewish Elementary School.*

The school underwent a number of changes. In the beginning only the traditional “Cheder” existed in Top. Next, reading and writing in the German language were added to the curriculum. After 1850, the community decided to have a Jewish elementary school, where apart from bible and prayers, general subjects, too, were to be taught. The school was first housed on Krusovska Road, opposite the Link house in a building later acquired by Mr. Adolf Weiss (the stage-coach owner). There were 3 classrooms for boys only. Girls were admitted only much later. The school was under the supervision of the community and its school committee, headed by the chief rabbi, the G-R Feivel Kaleb Schlesinger. General subjects were taught in German. After the merge between Austria and Hungary in 1867, the Hungarian language was recognized as the official language on Hungarian territory; then it, too, was included in the cur-

the members of the community. There was a well-equipped kitchen, a large dining room, store-rooms etc. Management was on the same lines as that of the home for the aged, with Simon Reif at the head of the committee of trustees. This institution fed those among the poor, who were designated by the community, free of charge. It also catered to yeshiva students and pupils of the Beth Midrash "Machsike Torah" from outside Topolitchany, who had not been assigned to householders for meals on fixed days. Apart from that there were Jews who, for one reason or the other, had to take their meals at the kitchen and paid only a minimal price.

Current expenditure was largely covered by fixed monthly payments made by Mr. Reif. In addition, there were gifts on various occasions, such as "Aliyoth to the Torah" in the Synagogue. The local women's league played an important part, as its members did part of the cooking and serving. This was another example of the public spirit that prevailed in our community. About 120 people were being fed every day. The large and tastefully furnished dining room was quite often used for meetings or performances, which various Jewish organizations used to give. During war time it was also used for prayer.

This Kitchen functioned down to 1944, at the end under the management of Mr. Ludwig Löwry. It became all-important following the outbreak of the war and persecutions, when it was practically the only place where Jewish refugees, who managed to reach Topolitchany, in those days, could get food. Later the Kitchen organized some food supply for those detained in labour and concentration camps. For this purpose the management used special food rations allotted to the community. All these beneficial activities came to an end when the last Jews were deported in September 1944.

The Kosher Meat Stores

These were housed in the old community premises on Lipova Street, next to the old synagogue. It was a large store parcelled out into a number of butcher shops that sold kosher meat. The Jewish community owned the shops and rented them to the butchers, reserving the right of inspection which was exercised by a permanent Kashrut control officer, in whose hands were the keys to the premises. For many years this job was held by Mr. Israel Feldman and nobody was allowed to enter when he was not present. There were 5-6 shops whose

a marble tablet was unveiled in honour of the generous gift by Mr. Ignatz Weimann and his wife Regina. The committee of trustees was headed by the chief rabbi, the G-R Abraham Eliezer Weiss and Mr. Philip Hilwert was chosen as manager and treasurer. These 2 excellent men took charge of the institution as long as it existed and the Jewish community as well as the general public of Topolchany took pride in its administration. The home for the aged was financially independent. It had two sources of income: at its foundation Mr. Weimann deposited the amount of Kc800,000 – a considerable sum at the time – in a bank account, the interest of which served for current expenditure and maintenance.

In addition people used to pay according to ability upon entering the home. Altogether the means at the disposal of the institution were adequate.

When war broke out and the fascist regime took over the bank deposit was confiscated and the situation became strained accordingly. Gifts were collected to make continued operation possible and to take in more people, whose situation had deteriorated because of the persecutions. In 1942 the inmates of the home were among the first victims to be deported and the premises stood empty. Later they were used as classrooms for Jewish children, as the Jewish elementary school had been taken over by the government and made into a vocational school – which, of course, admitted no Jews.

Of the aged people none came back after the war and the community used the rooms to accommodate – temporarily – the survivors, who had come back from concentration camps. In 1947 the municipality tried to sequester the building and only energetic protests by Mr. Simko staved this off.

A year later the property was sold to the municipality that used it for offices – the purchase money was transmitted to the J.N.F. and to the “Haganah”.

The Soup Kitchen

This institution, too, was situated on the grounds of the community at the corner of Masaryk and Polna Streets. It was opened in 1925. It was a very large piece of land where there was room for a number of institutions: the old cemetery, the matzoth factory, the poultry slaughter house and livestock quarters for the shochet as well as the home for the aged.

Mr. Simon Reif, a wealthy wood merchant, donated two thirds of the amount necessary to erect and support the kitchen; the rest was collected from

In the Beth Hamidrash there were 4 classrooms and the course of studies was planned for 3-4 years. The curriculum included the Bible, the Mishnah and Talmud. There were 6-7 lessons a day. In the evening all pupils had lessons in general subjects on the level of the secular secondary schools and these, too were recognized by the authorities. During the last years of the Machsike Torah school classes were divided as follows: Grade A: Rabbi Abraham Felbert; Grade B: Rabbi Haim Furst; Grade C: Rabbi Ben-Zion Braun and Grade D: Rabbi Pinhas Deutsch. When R. Hayim Furst finally retired only 3 classes with 200 pupils were left. The Beth Midrash came under the supervision of the school committee that also controlled its budget.

The school was closed in 1942 at the time of the expulsion. After the war the building was returned to the Jewish community that used it as a Kosher Kitchen and dining room for the survivors, who had come back from the concentration camps.

The Jewish Home for the Aged

The structure was built on community grounds at the corner of Mararyk Street, by Mr. Ignatz Weimann, one of the notables of Topoltchany, soon after the First World War. Before construction could begin, differences of opinion had to be smoothed out between Mr. Weimann and the "Reprasentanz". The donor demanded that the management of the institution be independent of the community and that a special body of trustees be appointed for the purpose. He also wanted the ownership of the ground on which the house was to be built registered in the name of the new institution. A lively public campaign ensued on this issue. In the end the current head of the community, Josef Bernfeld, reached a full understanding with Weimann and building could begin.

There were 15 rooms for the inmates of the home, apart from accommodation for the staff; there was one kitchen, bathroom and conveniences, also a synagogue, used not only by the inmates but also by Jews who lived nearby. Mr. Weimann acquired 2 Torah scrolls, and on Sabbath and holidays there used to be 50 worshippers with Mr. Schmajovic acting as Kantor and Mr. Adolf Lowy as Gabai. The house stood in the midst of a large garden where many Jews promenaded on Saturdays.

A celebration was held at the inauguration of the home and on this occasion

Yeshivah declined. In the 1920's and 30's it had no more than 80 pupils. In those days it moved to the new house of the chief rabbi and the former premises were used to house the students.

The teachers were then the Gaon-Rav Abraham Eliezer Weiss and the dayan Simon Tzvi Habermeld. Management was independent from the community according to tradition and to its venerable statute. Financial aid was given by the community and, besides, the Yeshivah received gifts from "Aliyoth" to the Torah and from special drives for the so-called Yeshivah fund. After the war the building remained empty and was recently pulled down to make room for dwelling houses.

The Beth-Midrash "Machsike Torah"

This school had a long and glorious history of over a century. It was, in fact, from the very outset, a "little yeshivah" for those who graduated from the Jewish primary school. "Machsike Torah" was founded at the beginning of the 19th century to help prepare Jewish youths for higher studies. It stood on the grounds of the community on Lipova Street, back from the Old Synagogue. Later on, when the number of pupils grew, the community erected 2 more classrooms on Sokolska Street. In 1928 another enlargement took place. A new house was built as a gift from Moses Hochberger in memory of his parents and therewith the school took its final shape.

This school was most important and became famous for its high standards of teaching.

Its flourishing is inseparably connected with the name of Rabbi Hayim Fürst, an outstanding scholar and educator whose numerous students remember him with unbounded veneration and love. He served with the school 50 years.

R. Hayim Fürst was born in the village of Oslany and after studying at Pressburger yeshivah he went to Frankfurt Main, where in addition to Jewish subjects, he also acquired a great deal of general learning. He had a profound knowledge of the Hebrew language and inculcated its love to his pupils. He also insisted upon the purity of the German Language that was in use in the Beth Hamidrash. At the 50th anniversary of his activity as a teacher his many pupils from all over the world came together to pay tribute to their great teacher in a worthy celebration.

Somehow, the Rosenthal Shul was wholly unaffected by the war and, when in 1945 Jews returned to Topol., they found 4 undamaged Thora scrolls in the Ark and all sorts of sacred books besides. After the war the community had this synagogue repaired and services were held until 1965. When the last Jews left Topoltchany, the Torah scrolls were removed and the building closed.

In addition to these synagogues, prayer meetings were held in many places in town. I would mention the meeting room of the Agudath Israel, that was presented throughout the year. Prayer meetings were held at the home of the aged, at the house of the chief rabbi, in the yeshivah. Smaller places of worship were built by the Bernfeld family at the market square and by the Eckstein's on the corner of Krusovska road. These were also used as Beth-Medrash study rooms.

The Yeshivah of Topoltchany was well known in Slovakia. It dates back to 1810, when it was founded owing to the initiative of the rabbis, R. Abraham Ulman and R. Asher Roth. It was housed in a building erected for the purpose, close to the apartments of the rabbis. The first years were difficult but by and by the yeshivah developed and became one of the largest and most famous in old Hungary.

The turning point coincides with the coming to Topoltchany of the G-R Benjamin Wolf Lev to serve as chief rabbi and head of the yeshivah.

Attracted by the name of this famous teacher dozens of pupils from all parts of the country came to study at Topoltchany. The community responded to the call of its rabbi and took upon itself to support dozens of these pupils, so that they could devote themselves to study free from material cares. This continued also under the successors of R. Benjamin Wolf. The Yeshivah reached the apogee of its development in the days of R. Feivel Kaleb Schlesinger and R. Isaak Schweiger at the end of the 19th century. At that time R. Abraham Prager, an outstanding scholar, was its head and the number of pupils reached 150, apart from several dozen from Topol. itself. Many of the hundreds of alumni who are scattered all over the world, became well known rabbis and scholars in their own right. The central community was behind this institution and helped to support the needy among the students.

After the first World War and the political changes in its wake, the

archives of the Jewish community were destroyed and with them invaluable historic documents.

In the 1950's the ground was sold to the municipality that erected store rooms for cloth on the spot.

The Old Synagogue "Shomre Torah" was built after the pattern of old Synagogues in Moravia in the Baroque style. The main floor was a few steps lower than street level to confirm the verse of Psalms 130:1: "Out of the depths have I called Thee, O Lord."

Internal decorations too were probably similar to other 18th century synagogues, but we are not sure. This old synagogue, too, was built in the centre of town on a large piece of ground, that belonged to the Jewish community, looking towards Lipova Street. In its day it was the centre of all Jewish life; around it were built the Yeshivah, the butcher shops, a poultry, slaughter house and apartments for the community officials. To the east, overlooking the market square, there was the chief rabbi's house and in its yard the homes of the dayanim, the shohatim etc. When the new great synagogue was built, the centre of gravity moved there, but the old synagogue continued to be used until the expulsion of 1942, when it was closed. Later on it became a store room until, in 1960, it was pulled down to make room for apartments.

The Rosenthal Shul (synagogue) was built by the family Rosenthal, estate owners in the village of Nedanovce, in memory of their son who fell in the First World War.

It stood on ground belonging to the community and behind it the Rosenthal's built a house for the shohet Isser Schwartz, who formerly had been working in the villages around Top. including the Rosenthal farm. In the same house a number of rooms were set aside for the Yeshivah students from out of town.

The synagogue could seat several hundred worshippers and it also had a women's gallery. Internal arrangements were in good taste. Prayers were held to the date of the expulsion in 1942. Thereafter it housed religious literature collected from the private libraries of the Jews, who had been sent to their fate. The Slovakian treasury employed a few Jews, who had been temporarily exempted from expulsion, to sort and pack these books in order to sell them abroad.

The Great Synagogue

The Great Synagogue was built at the end of the 19th century and dedicated in 1898. Those were years of prosperity for Hungarian Jewry and many communities could afford to erect splendid new synagogues. As everywhere the synagogue was the centre of Jewish life generally, and specially of religious life. In Topolčany the Great Synagogue stood in the centre of town on Ruzhova Street, its eastern wall turning to the market place. It could be seen from afar and excelled in its beauty. It was indeed among the finest in Czechoslovakia. Like many other synagogues of the period it was built in the neo-classic style, combining classic, oriental elements with modern ones. The construction was in the hands of the architect and contractor Bilig of Topolčany. The building could seat 500 people and the pillars supported the women's gallery, that surrounded the hall on 3 sides. The upper floor also housed the community offices and the meeting room of the Repräsentanz.

The great synagogue remained open to worshippers to the day when the last Jews were transported from Top. on Sept. 8th, 1944. Thereafter it served as a storeroom for property taken from Jewish homes after the expulsion, under the administration of the local branch office of the treasury. Upon returning to Top. at the end of the war, survivors found only ruins where once the synagogue had been. They were told that the Germans had burnt it before leaving in March 1945. Many years later an entirely different story became known. According to information received from a number of local inhabitants, it was not the Germans who set fire to the Synagogue but Slovaks. The same authority asserts that several people, amongst whom the non-Jewish porter Mokran and a number of treasury officials, who held the keys, had been carrying away large quantities of property systematically. When they learned of an impending control visit to check the inventory, they were afraid lest the theft be discovered and set the building and everything in it on fire. Being afraid of punishment after the liberation the townspeople then accused the Germans. Unfortunately, to this day it has not been possible to verify this account. We only know that the synagogue was burnt and with it Torah scrolls and other sacred vessels not only of our community of Topolčany. but also boxes and boxes of similar contents that had been brought to Top. from Eastern Slovakian communities. In addition, the

functions which go by the name of “Gemilat Hassadim” (charitable deeds): maintenance of the graveyards, psalm-reading, arranging the funeral, consoling the bereaved, but also assistance, visiting the sick, extending medical aid and other charity. All these functions were carried out by members gratuitously. There was no legal obligation for anybody to join the Hevrah Kadisha but as a matter of fact the overwhelming majority did so. Any new candidate had to pay an entrance fee of 100-500 kc, a sum far from negligible in those days. For 3 years he was a candidate, called “Mladshi” and only thereafter he became a full member. Membership fees were due once a year and varied from 50-100 kc, according to the ability to pay. Management was organized much upon the same lines as that of the community. Elections were held every 4 years for the 4 gabbaim and the treasurer. Once a year, at Passover, there was a general assembly of members to discuss current affairs and above all matters of finance.

In general, the financial situation of the Hevrah Kadish of Topol'tchany was sound. Most of its revenue came from burial arrangements and from the sale of burial places, that were expensive, up to 5000 or 6000 kc. Another source of income was fees for saying “Kaddish” in the synagogues at ‘Yahrzeit’. All revenue of the Hevra Kadish was devoted to charity and its care of the needy was highly appreciated.

Under the administration of the Hevrah Kadisha there were two graveyards in Topol'tchany: the old cemetery was situated at the corner of the Spitalska St. Opened in 1755 ca., it was one of the oldest in Slovakia. It was closed at the end of the 19th century. At the beginning of the 2nd World War, when the fascists came to power, it was desecrated. The road was widened and many tombs and tombstones were destroyed. The Hevra Kadisha succeeded in transferring a few of them to the new cemetery. The rest was brought there as well after the war, when the municipality decided to use the ground for the construction of apartments. Today no traces are left of the old cemetery.

The new one, on Krushovska road, was inaugurated at the end of the last century. It still exists owing to the devotion of a number of people to whom this tie with the past is dear. There is no longer a Jewish community at Topol'tchany, but the cemetery is maintained in a proper and dignified way through contributions of former inhabitants, now scattered all over the world.

Repräsentanz out of their midst. Generally one or more of the members proposed a candidate and in the absence of objections voting was by show of hands. If more than one candidate was in the field, voting was secret, and the plurality decided. In the same way the other functionaries were elected.

Committees, Functions and Fields of Activity

The Finance Committee had 5-6 members, with the treasurer as chairman. It managed revenue and expenditure and fixed the amount of tax each member of the community would have to pay. This was supposed to be in proportion to his economic situation but protests and appeals were frequent. The committee's powers were wide, it could enforce payment with the aid of the courts and in some rare and extreme cases recourse was had to execution. The financial situation required revisions and reassessments and such changes had to be approved by the Repräsentanz in plenary session. Discussions on matters of taxation were apt to be stormy.

There was a committee of economy, of 3-4 members, whose task was the maintenance of community property. The community of Topoltschany held a great deal of property, real estate, such as synagogues, schools, a ritual bath and other bath houses, a Matzoth factory, slaughter house and butcher stores, also dwelling houses and other landed property. All this required constant management and care. *The Gabbaim* were in charge of religious institutions especially the Synagogues.

The School Committee was the only one whose members were not necessarily elected out of the Repräsentanz and it was autonomous in its activity. It was the custom to appoint the chief rabbi as chairman and there were 12 members besides. It had to supervise the teaching and see to it that vacancies on the staff were filled. Under its jurisdiction there was the elementary school and the (secondary) Talmud Torah, called "Machzike-Torah". The elementary school was recognized by the Ministry of Education and received a grant in aid.

The *Hevrah Kadisha* was an independent institution, operated under an ancient statute going back to the 16th century Rabbi of Prague, Loew ben Bezalel, the Maharal. This statute, with adaptations necessitated by time and local conditions, was in force in many Jewish communities in the Habsburgian Monarchy. Thus the task of the Hevrah Kadisha in Topoltschany was to carry out all the

them to maintain schools, recognized by the ministry of education, to administrate the property of the community etc. Regarding details of worship the Repräsentanz maintained close contact with the chief rabbi and the dayan, the former being the final authority.

Secret elections for the Repräsentanz were held every 4 years. Eligible voters were all householders who had paid the tax, or their widows. Taxation was progressive, according to the means of each householder, so that everybody could bear his share and vote. Only a small minority was exempt from the tax and therefore also excluded from the voting. A couple of weeks before election day voters lists were published so than anybody not included might have time to appeal. I have a list of voters for the year 1934 where 311 names appear. Generally, in Topoltchany, only one, generally agreed list of candidates was submitted, although the handing in of more lists would have been perfectly possible. The list (or lists) was prepared by the Repräsentanz and brought to the notice of the public a few days before the election. Voters had the right to delete the name of a candidate whom they didn't like and to insert another name instead. This happened frequently. There were 36 candidates, 31 for seats in the Repräsentanz and 5 deputies.

Electioneering time brought great activity, first around the composition of the list of candidates and then propaganda to ensure the election of those proposed by the Repräsentanz. There were also meetings to persuade people in order to secure a number of seats for people of traditional Orthodox views. These always got 75-80% of the seats. The elections were organized by the elections committee and the secretary of the community kept the protocol. There was very little excitement and the whole matter was carried through in perfect order. The language used in the meetings of the Repräsentanz was German. For many years the protocols were kept by the secretary, Eliezer Lieberman.

As to the election of the chairman, there were two methods; in former days, when the heads of community had been the sole representative of their people with the government, and their authority, had accordingly been extensive, direct elections were the rule and the candidate who received a plurality of votes was declared elected.

Later on this was changed and the chairman was elected by the 31

THE COMMUNITY, ITS INSTITUTIONS AND ACTIVITIES

After the split, which had occurred in Hungarian Jewry, each of the parts organized in a separate countryside body that managed the affairs of its adherents in its own way. The community of Topoltchany as a whole, joined the Organization of Orthodox Congregations (Landskanzlei), whose head office was at Budapest, as soon as it was formed. The Hungarian government recognized this organization soon after its creation and gave legal sanction to its "Statutes" that remained binding on all members to the end of the First World War.

Following the war and the foundation of the Czechoslovakian Republic (CSR) great changes became necessary. The Slovakian communities that until now had belonged to a countrywide body suddenly found themselves cut off from their centre, when the Austro-Hungarian monarchy ceased to exist.

In the C.S.R., for the first time, the Jewish minority was recognized also, as a nation. The republic enacted democratic legislation and created institutions that facilitated their spiritual, religious and economic development. In 1920 the Organization of Orthodox Congregations in Slovakia got official recognition and the right to administrate its communities according to their religious convictions without outside interference. Community institutions had full freedom of action, although the old statutes were still in force. Some communities, ours among them, adapted the "statute" to local and more modern conditions, but life in our community continued to follow traditional habits and customs common to the Jews of Western Slovakia, that were largely under the influence of the Presburger Yeshivah.

Some important changes in the statutes of the community were introduced when Salamon Gelley was its chairman. At the head of the community was an elected body of 31 called the Repräsentanz (in German) which, out of its midst elected the chairman and other functionaries. The Repräsentanz managed affairs according to statutes and by-laws that gave it the power to levy taxes and collect

times: of high stature, broad shouldered and a beautiful and radiant face — he was like his teacher, the Katav Sopher. Rav Yitzhak Schweiger died in 1922; before his end he wrote a book named “Birkat Yitzhak” (Isaac’s Blessing) which was distributed to his many pupils and family relations.

What then was the shape of the Jewish community at Topoltchany on the eve of the First World War? Its total population amounted to about 2000, of whom some 250 were taxpaying householders and voters. Chief Rabbi was Rav Nahum Schlesinger and additional rabbis and dayanim, Rav Yitzhak Schweiger and Rav Mendel Deutsch. At the head of the community there was an elected body, called “Reprasentanz” chaired by Jakob Eckstein and his deputies, Ignatz Weimann and Moshe Bernfeld. Other elected members were Jakob Hilwert, Moritz Kopfstein, Salamon Gelley, Ludwig Kohn, Ludwig Muller, Moses-Ahron Low-beer, Philip Link and Bernat Schlesinger. Chief Kantor was Benjamin-Ze’ev Abrahamson and Kantors and Shohatim: Moshe Grosinger and Moshe Weiss.

In 1911 occurred the death of the great rabbi, the Gaon-Rav Feivel-Kaleb Schlesinger and a period in the history of the community came to an end.

With growing prosperity the time came at last, when the dream could be realized and planning and construction could proceed. The public as a whole, and first and foremost the leaders, R. Feivel Kaleb Schlessinger, R. Isaak Schweiger, R. Abraham Prager and R. Mendel Deutsch bent to the task. Building started in 1895 and 1898 the great synagogue of Topoltchany was inaugurated in the presence of hundreds of guests: representatives of communities from the whole country, famous rabbis and, of course, those directly involved – the Jews of Topoltchany.

Much thought was given to the planning and the result was a splendid building, the most beautiful in town and the pride of the Jewish community.

This was a worthy conclusion of the 19th century which had brought the Jews of Topoltchany prosperity and high hopes for the future.

The beginning of the 20th century may be described as its most flourishing period regarding both economic and spiritual life when people were brimful with energy and confidence.

In 1908 Rav Feivel Kaleb Schlesinger retired as chief rabbi at the age of 80. The community had to let its beloved leader go with regret and, according to his wish, his son Rav Nahum Schlesinger was elected in his place. Rav Nahum Schlesinger was born in Trencin, studied with great teachers and was well known to the members of the community. He had a very extensive grasp of both religious and general knowledge; his temper was equable and friendly towards all. He followed his father's ways in every respect.

As deputy chief rabbi and Av-Beth-Din there served from 1880 on, Rav Isaak Schweiger, whose activity in Topoltchany extended over 50 years; and contributed greatly to the spirit of the community. He was born at Uhersky Brod (Ungarisch Brod) in Moravia and was educated at the Yeshivoh of Vrbove and Ungvar and finally under the guidance of Rav "Katav Sopher" at Pressburg. He then married and settled in Topoltchany studied and taught at the local yeshivah and was appointed rabbi and Av-Beth-Din. Hundreds of his pupils do remember him as an outstanding scholar and exegete. One of his pupils, a famous rabbi in his own right, devoted a chapter in his book to Rabbi Yitzhak Schweiger, of which we quote here a few sentences: "His personality was pure and holy, his soul was sensitive and limpid. His appearance was like one of the figures of olden

secular, gentile courts to give judgment on matters that, normally would have been none of their business. There was a delegation from Topoltchany at the Congress. It was headed by the chief rabbi, Rav Feivel Kalib Schlessinger, and appeared as a united body. The rabbi made a brilliant speech, calling for unity within communities on the base of tradition; his moderation made a deep impression upon the hearers and also outside the Congress hall, where the Jewish press discussed it widely.

Unfortunately for Hungarian Jewry his counsel did not prevail and, after the Congress Jews were irremediably split and at loggerheads with each other.

Fortunately, our community was one of the few who did not suffer; it remained united.

Tolerance and respect for different opinions and the leadership of the chief rabbi, who in those days proved his greatness and never succumbed to selfishness, saved the Jews of Topoltchany from the dire fate that overcame so many others.

After the death of the great Rabbi F. K. Schlessinger his place was taken by broadminded men, who followed in his steps and maintained unity, so that life in the community could unfold free from internal strife and reach spiritual and economic prosperity.

The community as such joined the "Landskanzlei" of orthodox congregations at its foundation and was ruled by its statute, which became legally binding and remained in force — with minor changes — to the end.

At this time, the 1880's and '90's, Jews also took their place in municipal activities and later on two of them were elected to the post of vice-mayor. They were Josef Felsenburg and Karl Pollak. Dr. William Berger became district medical officer and his work was highly appreciated.

Statistics showed 1500 Jews in Topoltchany in 1885. At the head of the community were respected persons, resourceful leaders, who managed public affairs very well. With the growing number of Jews the old synagogue "Shomré Torah" became inadequate, insufficient to hold all the worshippers so that smaller places for prayer meetings had to be opened all over town.

This situation was felt to be undesirable and time and again there was talk of a new main synagogue. The idea had however to be shelved as impractical.

During the revolution and the Hungarian war of liberation, the revolutionary government of Lajos Kossuth granted the Jews equality of rights in the Hungarian monarchy. This was rescinded after the revolution failed.

The bloody battles fought at the time did not touch the Jewish community of Topoltchany as it abstained from taking sides, thus saving itself the troubles which affected many other Jewish communities.

During the following years tranquility was not restored to the Jews of Hungary. For years a fateful struggle was going on within the communities between the Orthodox and the Reformers – Neologues, as they were called in Hungary. The struggle became so exacerbated that the government was forced to step in, favoring, of course the reformists. In 1868 it issued an order for delegates to be elected by the Jewish communities to a special assembly which would have powers to settle all matters concerning the administration of Jewish communities, as the majority would decide. This assembly, known in history as “the Congress”, was to play a decisive part in the development of Jewish life in the countries under St. Stephen’s crown for generations to come. The electioneering was keen and it still heightened the tension and the differences that had been very wide even before.

The Congress convened in December 1868 and differences, instead of being healed, grew worse.

When the Neologue majority tried to force upon the Orthodox a number of resolutions that went against their religious convictions, the Orthodox walked out. The results were destructive for Hungarian Jewry, which, following the Congress, split in three; and the split never healed down to the days of the Holocaust. As a result of the split a “National Office of Independent Orthodox Communities” was set up in 1871 (known as Landskantzlei), which was officially recognized by the authorities.

Parallel with it, the Organization of Neologue Communities was created. There were also some communities that continued as before (status quo) and in time there was complete severance between the different persuasions.

Echoes of this “War among the Jews” even reached the emperor, who had to intervene, personally, in a number of cases and to hand down decisions on **spiritual** matters. Unable to reach agreement the litigants would apply to the

The Gaon-Rav Feivel Kaleb Schlesinger served at Topoltchany as chief rabbi from 1860 to 1908. He was born in 1828 at Trencin, where his father was one of the leaders of the community. He studied at Bratislava (Pressburg) with the Katav Sopher. He was greatly honoured and loved by all members of his community and showed much wisdom in the management of its affairs. This he proved at the time of the great crisis in the Jewish community in Hungary. It is largely the merit of Rav F. K. Schlesinger that the community of Topoltchany did not split and remained faithful to its spiritual tradition. In 1908, when he was 80, he retired and was succeeded by his son Nahum. He died in 1911. He wrote the books: "Torat Bar Nash" and "Hai Agadot".

Rav Pinchas Link was born in Top. and studied at the Pressburg Yeshivah under the "Hatam Sopher" who loved him and called him a "Bookcase". At the end of his studies he returned to his native town where he served from 1850 as rabbi, dayan and teacher at the Yeshivah to his death in 1882.

Rav Yeshayah Friedman was born at Topoltchany, a grandson to the "Hatam Sopher". He studied at Pressburg and gained fame as a scholar and erudite. A number of big and important communities offered him the office of rabbi. But he refused. In Topoltchany he became rabbi, dayan and teacher at the Yeshivah.

Throughout the first half of the 19th century life had been tranquil. This changed in 1848, when a revolutionary wave swept all over Europe and deeply stirred the Austro-Hungarian monarchy. In various parts anti-Jewish riots broke out. During the Easter week, following the disturbances at Bratislava, there was violence in shops of towns and villages in Western Slovakia. In the first week of May, looting, robberies and cases of assault occurred in the vicinity of Topoltchany and many Jews had to suffer, mainly in the villages of Krusovce and Podhradie, in Banovce and Nove Mesto. In Topoltchany, riots broke out on the 3rd of May, when mobs of peasants from the surrounding villages, together with local inhabitants, broke into Jewish shops and homes and caused severe damage. Not as elsewhere, Jews were not seriously injured at Topoltchany, except for stone throwing and beatings. Damage to property was considerable and it took a long time to repair it. It was mainly stores and shops that were looted, but also Jewish booths on the market — as it happened to be market day.

Nikolsburg, Moravia, whose head was R. Mordecai Banet. He then settled at Topoltchany where his father was chief rabbi.

When his father moved to Vrbove he took his place. In 1854 he went to Ujhel, one of the major Jewish communities in Hungary, where he served until his death. In 1867 he was among the founders and leaders of the "Shomre Dat" association for the preservation of religion and religious customs and against reform, which he fought sharply. He headed the delegation of orthodox rabbis at the Congress of Hungarian Jewry in 1868-69. He was much honoured by non-Jews and as one of the leaders of a delegation of Orthodox Rabbis he was twice received in audience by the Emperor Francis-Joseph. He died in 1874, leaving a number of important writings.

Rav El'azar Ben Gaon-Rav Jeremya Lev was born in Topoltchany in 1831, where his father and grandfather were chief rabbis. He studied and later taught at the local Yeshivah and, when married, settled in his native town, where he became a prosperous merchant. Many communities offered him the post of rabbi, but he refused. When his father died, great rabbis entreated him to fill his place as chief rabbi of Ujhel and in the end he accepted. He was one of the great scholars of his time and honoured and respected by the emperor and his ministers. He died at Ujhel in 1918. Among the many books he wrote we mention "Pekudot El'azar".

Jakob Shalom Sopher was born at Bratislava in 1815, a relation and pupil of the "Hatam Sopher" who cherished him very much. At the end of his studies he was married at Topoltchany where he served first as Dayan and later as rabbi; an outstanding scholar, who left a number of books including "Sha'are' Naftali". He died at Topoltchany. Of his sons one, Rav Moshe Sopher was Rabbi and Av-Beth-Din at Tisa Fured and another, Rav Sussman Sopher became famous as rabbi and preacher of the Orthodox community at Budapest.

The Gaon-Rav Naftali Sopher, brother of Rav Jakob Shalom, was also born at Bratislava; he was a pupil of the "Hatam Sopher" and, after the latter's death, of his son, the Katav Sopher. He was married in Topoltchany to the daughter of Rav Lippman Friedman; taught at the Yeshivah and served as Dayan and rabbi. In 1860 he moved to Iglo where he became chief rabbi. Among his scholarly works are "Gvul Bnei Naftali" and "Yalkut Beth Efraim." He died in 1899.

The Jews were now about one third of the total population of Topoltchany; they no longer lived here on sufferance. It was they who made the town famous for its fairs, and as a trading centre that supplied the whole region with its merchandise. At the same time the community also developed its institutions and outstanding rabbis were its leaders.

Rav Abraham Ullman officiated from 1810-1825. He was a personal friend of the "Hatam Sopher" and a great scholar in his own right, who also wrote a number of books. Upon the death of his father he returned to his native town of Lekenbach to be its chief rabbi until his death in 1849. His sons, too, became rabbis in various communities. One of them, R. David Ullman, wrote a book about his father named "The House of Abraham."

The Gaon-Rav Benjamin-Wolf Lev, author of "Shaaré Torah" (the gates of learning) was elected to the post of chief rabbi of Topoltchany in 1826. He was born in 1772. His father was the Gaon-Rav El'azer, author of "Shemen Rokah."

He studied first with his father and later with the Gaon-Rav Leib Prosnitz in Moravia. In 1813 he became chief rabbi of the community of Kolin in Bohemia, where he began to write the first part of his famous book, which he completed when serving at Topoltchany. He contributed greatly to the shape of the community which, in his time, became an important centre of Jewish learning. In 1837, following differences with the heads of the community, he went to the town of Vrbové, where he was chief rabbi to his death in 1851. His sons, sons-in-law and grandsons were all important rabbis in their day.

The Gaon-Rav Zeev-Wolf Tartzes was born in 1785 in Matersdorf, studied with the "Hatam-Sopher" and became famous for his learning and piety. First he was dayan in his native town and for 40 years, from 1826 on, he served as rabbi and as Av-Beth-Din (Head of the rabbinical court) at Topoltchany. His ways were pure and holy and he was venerated in his day by great men.. He wrote a book "Tifereth Shabbat, Pné Shabbat" and died in 1866. His son, R. Moshe Tzvi Tartzes inherited his post as Av-Beth-Din. He, too was a famous rabbi and a great scholar.

The Gaon-Rav Jeremya Lev, son of the Gaon-Rav Benjamin Wolf Lev, was born in 1811 at Kolin, Bohemia. He devoted himself to study from early youth and became known as a scholar. His alma mater was the Yeshivah of

among the founders of the Yeshivah were the rabbis, Rav Asher Anshel Roth and Rav Abraham Ulman. The first was born in Topoltchany in 1778, educated in Moravian Yeshivah and served as second rabbi until 1810 and as dayan and teacher at the yeshivah from then on till his death in 1839. He was a great scholar and his sons, too, were famous as rabbis of various communities.

Rav Abraham Ullman became chief rabbi of Topoltchany in 1790. He was born in the township of Leckenbach in the Burgenland in 1790, where his father was chief rabbi. Upon his arrival at Topoltchany he became one of the founders of the Yeshivah that, in the 130 years of its existence produced generations of rabbis and scholars, who spread its fame far and wide.

The Yeshivah was located near the old synagogue in a house belonging to the community on Lipova street. We have a long list of outstanding rabbis and scholars who taught there.

Apart from the founders, R. Asher Anshel Roth and R. Abraham Ulman, they were: The Gaon-Rav Zeev-Wolf Tartzes, the Gaon-Rav Benjamin-Wolf Lev, Rav David Tzvi Katzburg, Rav Jehoshua Filip, Rav Aron Eckfeld, the Gaon-Rav Jermija Lev, Rav Jakob Shalom Sopher, Rabbis David Ullman, Naftali Sopher, El'azar Lev, Pinhas Link, Jeshayah Friedman, Moshe-Tzvi *Tartzes, the Gaon-Rav Feivel Kaleb Schlesinger, Abraham Prager, R. Isaak Schweiger, R. Menahem-Mendel Deutsch, R. Hayim Fürst. All these – and others – were teachers at the Yeshivah during the last century and were its maments.

Typical for the 19th century was internal migration of Hungarian Jews from the older community in Slovakia to the interior of the country. As a consequence of this tendency, that made itself felt throughout the century, some formerly flourishing Jewish communities dwindled down and some disappeared entirely. Topoltchany too, had its share of young men leaving the town, but not to an extent to stop its growth. If, at the beginning of the century, there were 500 Jews in Topoltchany, a generation later, in 1830, there were already 600.

Following the foundation of the Yeshivah dozens of young men from near and far came to study and gave the human landscape a certain flavour it was to retain for many years.

this migration wave new communities were established while the older ones were expanding rapidly. The emperor's aim was to take the Jews out of their isolation and to integrate them in the general trend of education. Among other things he ordered schools for general education to be founded for Jewish children throughout the monarchy.

In 1785 he had a new census of the Jewish population taken and the figures show that the Jewish community of Topoltchany too had expanded and had, by now, reached the number of 200.

At this time the old Synagogue, Shomre Torah, had already been standing for some time as a centre for Jewish community life.

So now we are approaching the 19th century, which brought the community to its most flourishing state and made it one of the finest in Slovakia. By that we mean not only the growth in numbers, but mainly the development of spiritual values.

This development is characterized by the very close connection with the centres of Jewish learning and wisdom in Moravia, which had existed from its very beginnings and throughout the 18th century, as well as by the personal ties with the big and important centre of learning at Bratislava (Pressburg at the time), whose heads were the G. R. (Gaon-Rav) Moshe Sopher, known as the "Hatam-Sopher" (the name of his outstanding work) and his sons. They were the decisive influence in the development and direction of the Jewish community at Topoltchany. These ties were closest at the time of the rebbi Moshe Sopher and impressed their mark on all facets of Jewish life in Topoltchany. For generations all rabbis, dayanim and teachers were exclusively pupils of the "Hatam Sopher" and his son Katav Sopher, among them R. Naftali and R. Jakob-Shalom Sopher, who made Topoltchany their home. Spiritual ties were strengthened by family connections when R. Yehuda Tzvi Friedman, a very learned man and wealthy trader in hides and skins, married the Hatam Sopher's daughter. Dozens of young men of Topoltchany who had gone to Pressburg for their studies, returned to their town to spread its fame.

1810 is an important date in the history of the community. While the number of inhabitants was approaching 500, this year saw the foundation of the Yeshivah, that was to contribute greatly to its' fame. The outstanding figures

the right of residence and they refer to Topoltchany too. In the reign of Maria Teresia residence and travel rights of Jews were severely restricted. This hit hard e.g. the livelihood of the many peddlers who had to visit towns and villages. In a letter dated April 2nd, 1753, Jewish tradesmen of Banovce, next door to Topoltchany, applied to the Royal Governor of Hungary, asking permission to visit the town in order to collect money which Jews of Topoltchany owed to them. In this letter, the Jews of Banovce describe their situation caused by the restrictions and asked to have them rescinded.

Other documents of the period deal with the same subject of residence and travel rights. In this respect there were differences of interest between the Royal Governor, who represented the Empress, and the local nobility under whose protection the Jews lived. Local nobility and provincial governors were deriving considerable income from the Jews and suffered from the restrictions imposed upon them, that hamstrung trade. The nobles did whatever they could to improve the situation and also repeatedly applied in writing to have restrictions on residence in the province of Nitra and Topoltchany removed.

In a patent dated Aug. 3rd, 1753, new limits for the residence of Jews were fixed by the district governor of Nitra, including the town of Topoltchany down to the river Nitra. Annexed to this document we find a long list of villages east of the river and close to the running settlements, where rights of residence were abolished.

In 1755 a royal order was issued enjoining the local authorities to expel all the Jews from any place within 7 (geographic) miles (30 English miles) from the mining towns. This did not affect the Jews of Topoltchany but many others.

On Dec. 20th, 1758, the elected representatives of Nitra province applied to the royal province governor, strongly demanding the repeal of the expulsion order and establishment of new borders of Jewish residence, to include the area east of the river.

Far-reaching changes occurred when the Emperor Joseph II (1780-90) ascended the throne.

This enlightened ruler issued the "Edict of Tolerance", (1782) which abolished many of the former restrictions. Thereafter a mass immigration of Jews set in to towns, where they had not been allowed to live before. Following

same can be said of the Meir family, 4 of whose members came to Topoltchany in 1649, and there are records of their descendants down to 1727 at least. In that year a Jew by the name of Moshe Meir asked for permission to move to the town of Nove Mesto (Neustädtel) together with his two sons and their families. As this family is no longer mentioned in Topoltchany it seems that the permission was granted. We hear of another Jew, Leib Boschan, a man of substance and one of the heads of the community, who also moved from Topoltchany to Nove Mesto, which at the time had a large Jewish community that attracted many newcomers.

The name Boschan comes from the village of Boshany near Topoltchany and is proof that Jews were living in the villages as well.

We conclude this list of names with a document dated July 5th, 1756. It is a warrant for the arrest of a Jew, Jakob Nitra, aged about 35 and living at Topoltchany with his wife and 3 children. He is accused — with others — of having robbed the manor house of a Hungarian nobleman, Gabor Pronay. The warrant gives many details about the accused and so we know that he was a native of the district of Nitra.

In the 18th century existing Jewish communities expanded and new ones were established but, at the same time there was persecution and legal restrictions were imposed, mostly during the reigns of the Emperor Charles VI and of his daughter Maria Teresia, who both hated Jews. Every now and then new orders were issued, new taxes imposed, and Jews were expelled.

In 1735 a census of Jews was held in the provinces of Hungary, the aim being to increase taxation. We have many details of this census and they show that the province of Nitra had the greatest number of Jews in all Hungary, over 2000, mostly immigrants from Moravia. The figures for Topoltchany are none too reliable. By a conservative estimate it seems that there were some 75-80 Jews in town in 1735. The official figures are certainly not correct, as for obvious reasons the Jews had an interest in giving low numbers. It should be borne in mind also, that at the time many Jews living in Hungary held no legal rights of residence, and were, of course, not counted, so that the real number of Jews in the province of Nitra and in Topoltchany was probably much higher.

Other documents, mainly dating from the 1750's, deal with restrictions on

The first document is dated May 31st, 1711, and names 5 Jews of Topoltchany: Eliezer Topolchan, Abraham Kepetch, Hirsh and Isaak Jakob and Bürgel. All these Jews took part in fighting the Hungarian rebels on the side of the imperial army in the skirmishes around the fortress of Neuhäusel (Nove Zamky), and the supreme commander of the imperial forces, field marshal Count Palfy extols their behaviour both on the battlefield and in the substantial aid they extended to his army. Count Palfy states expressly that the above mentioned brought over a number of officers to the imperial side and also gave material aid, the nature of which is not mentioned.

A second letter, connected with the first, was also written in 1711. It is addressed to the government by the 5 above mentioned Jews who, on the strength of their merits at the siege of Neuhausel, as confirmed by fieldmarshal Count Palfy, asked for certain privileges.

From these letters we learn the names of the Jews of Topaltchany at the time: Hirsh and Isaak Jakob belong to the family of one of the first 5 Jews who settled in Topoltchany in 1649. We know no more details about Bürgel, but on Abraham Kepetch and Eliezer Topolchan we have 4 more documents which show that they must have been substantial men of good standing in the Jewish community and outside it.

Their service to the Emperor in 1711 was rewarded and their business connections were widespread and extended to the court. In 1715, 5 years after the war in which they took part, their situation must have been well consolidated. The 1716 documents are of a commercial nature, dealing with loans and securities transactions between Abraham Kepetch and Eliezer Topolchan on the one hand and Count Butler on the other. Abraham Kepetch's wife applied to the king, as her husband and Eliezer Topolchan were away from home on business trips.

The Jakob family lived in Topoltchany for nearly 100 years after arriving in the town first in 1649. Hirsh and Isaak Jakob who, in 1711 took part in the war against the Hungarian rebels, were apparently grandchildren of the first Abraham Jakob.

In 1746 the Nitra region office confirmed that Isaak Jakob and his family, altogether 6 persons, were permanent residents of Topoltchany by right. The

lived, received a royal order to expel them. We do not know exactly who was behind this: inhabitants of the town who feared them as competitors in trade or the rulers, the Catholic clergy whose hand was felt in many hardships imposed upon the Jews at that time. The documents bring to light the interplay of forces between the court, who gave the Jews protection, and the higher authority that interfered personally in order to see the expulsion carried out. On the one hand we have a Hungarian Nobleman, Count Peter Bereny who lived at the village of Krntcha near Topoltchany. The Jews were living on parts of the town that belonged to him. This count, whose ancestors, had, together with the property, also acquired the revenue from the Jews, had no interest at all to remove them, as he derived a very handsome, fixed income from them. It was apparently no special love for the Jews but material interests that made him balk at the royal order. After receiving additional warning to comply, the count wrote – on May 29th 1727 – to the Hungarian royal court office, asking for permission to keep the Jews, who were living on his estate. Among his reasons he gives the severe damage to his position and income he was likely to suffer if the Jews were forced to leave. In reply to this appeal Count Peter Bereny was told, on August 19th 1727, that the King had not changed his mind and that the Jews would have to leave. As a matter of fact not all the Jews were expelled, but only a few of them and they, too for a short time only, to mark formal compliance with the King's order. To understand the outcome of this struggle between the supreme authority of the King and the local interest of the nobleman, who feared a diminution of his status and revenue, we should remember, that it was not a matter of a few isolated Jews, depending upon the good graces of a nobleman, but of a well established community, able to enlist the support of the count, who was dependent upon them for his income.

Who, then were these Jews of Topoltchany at the beginning of the 18th century? Our knowledge is limited and we shall mention only two outstanding persons: Eliezer Topolchan and Abraham Kepetch. The first was probably born in Topoltchany as it was the custom in those days for Jews to add the name of their birthplace to their own and father's name. A document, to which we refer, was dated 1711 and mentions him as middle-aged, so that he must have been born about 1670. By the way, the name of Topolchan is rare, mentioned in fact only in connection with him and his nearest relations.

conclude that they must have had substantial property both in Moravia and Hungary, as they undertook to pay considerable sums for the right they were granted and gave this property as security in case of non-payment.

We do not know the number of family members of these founders, also not whether they all continued to live in Topoltchany. We know, though, that in 1727 a Jew of Topoltchany named Meir Moshe asked for permission to move to Nove Mesto with his family. As Jews named Meir signed the above-mentioned agreement it might well be that this Meir Moshe was one of their descendants.

We have another document, dated 1746, relating to one Jakob Isaak and his family, 6 altogether, who, at the time were living at Topoltchany. As among the signers of the agreement we also find one Abraham Jakob. Our assumption is strengthened that the Jews who came to Topoltchany in 1649 and their descendants were among the founders of the community. Unfortunately there is no more evidence from the 17th century and we know nothing about the year when the community was established, how many numbers it had nor who were its leaders, rabbis, etc. or any other details of its early existence.

The 18th century brought in many changes. There was a mass immigration of Jews into Slovakia or Northern Hungary as it was then called, and many new communities were established. Of this period we also have a wealth of contemporary material including Topoltchany; yet we cannot tell exactly when the Old Synagogue was built (Shomre Torah) which, according to expert opinion, belonged to the first half of the century. We also do not have the names of the rabbis who served at the time. We found an important piece of information in the Vienna Jewish Calendar for the year 5676 (1915-16). Among other details about the Jewish community of Topoltchany it says that there is an old Jewish cemetery in town, consecrated about 160 years ago. If this is true it means that this cemetery dates back to about 1755. Other sources, too, come to confirm this view, also the fact that the Synagogue Shomre Torah belongs to the same period, maybe a few years earlier than the cemetery. If so we can be more or less certain that about the middle of the 18th century a full-fledged Jewish community was functioning in Topoltchany. In spite of attempts to expel the Jews from town there was no interruption in Jewish presence. Now, about these attempts: In May 1727 Count Peter Bereny, under whose protection the Jews of Topoltchany

Topoltchany were already well known. It seems that single Jewish families settled on the manor, in the vicinity under the protection of the nobles and then did visit the town on business. No Jewish community seems to have existed in Topoltchany before 1526, the year of the Battle of Mohacz, in which the Turks defeated Hungary. During the long Turkish wars the district of Nitra became a contested border area. Towns lost their inhabitants and the lot of the Jews was especially hard. Communities dispersed as everybody tried to save his life – very often unsuccessfully.

With the end of the fighting towards the turn of the 17th century, a new period in Jewish life begins. Moravian Jews, steeped in Jewish tradition and cultural values, who had been living shut up in their ghettos for centuries, now came out to settle on Hungarian territory. At home they had been suffering from restrictive legislation and outright expulsion and here they found new living space and served as the seed from which Hungarian Jewry later developed.

The new communities were mostly founded close to the Moravian border and modeled their habits and institutions after the Moravian pattern. They took their rabbis, dayanim (judges), shochtim, (butchers), and teachers from their old homes. Their young men went to study in Moravian Yeshivah. These close ties went on for many generations and typify the Jews who came to settle in Slovakia and Topoltchany.

We have a very interesting document dated Dec. 11th, 1649. It was signed in the castle of Hlohovec. This is an agreement between Prince Adam Forgacz and five Jews from Uhersky Brod and Uherske Hradiste (both in Moravia). By this agreement the Jews Meir ben Jolish Selig, Abraham bar Jacob, Meir bar Josef, Meir ben Moshe and Meir ben Schmuel Katz are given the right to levy road toll at Topoltchany. As the right to levy road toll curtailed the right to settle, this is proof that the above mentioned 5 were the first to settle permanently at Topoltchany. This means that Jews came to this town rather early, ahead of the big immigration wave of Moravian Jews into Hungary, and Topoltchany was one of the first places where Jews were allowed to settle permanently.

From the word Selig (late) added to the father's name we learn that we are dealing with older, married people, 4 of whom were apparently related to each other (4 by the name of Meir, probably named after the same ancestor). We also

This is not all; the old Jewish cemetery situated at the corners of Masaryk Street (Spitalgasse) was desecrated at the beginning of the war and a road paved through it. Part of the headstones were transferred to the new cemetery, but most, and certainly the older ones, were torn up and broken and inscriptions on those that were left are no longer legible because of neglect. Now, in the absence of written material, these old tombstones might have served as an important source of information, regarding names and data on persons active in Jewish life.

There is no access to another source of information about Jewish life in Topoltchany: under present circumstances the town archives are closed to us. So only two sources were left to us to draw upon: 1) books or pamphlets published in Israel or abroad where Topoltchany or its Jews are mentioned, with evidence of living people who were active in the community or in any way connected with it. Unfortunately, there was little mention of Topoltchany in the Jewish press or periodicals in the days of the old Austro-Hungarian monarchy. No more than short notes can be gathered here and there. This explains itself by the peculiar character of our community. In praise of our fathers it should be stressed that in contradistinction to most Jewish communities in Hungary, there was no split in Topoltchany and it remained united to the bitter end. Now, most of the wealth of Jewish literature in Hungary was written by reformists – Neologues, as they were called – while the Jews of Topoltchany belonged to the Orthodox wing. No co-operation existed between the two and so it happened that the community of Topoltchany never got the publicity it warranted by size, importance and contribution to Jewish life in the country.

Jews came to live in Western Slovakia rather early. Important communities and their leaders became famous in the Middle Ages.

In the Nitra district there was a number of ancient communities that are frequently mentioned in old documents. However, this existence was sporadic rather than permanent, as very often the Jews were expelled, had to settle elsewhere, after some time were allowed to return and so on. Such was the lot of the Jewish people in the Hungarian Kingdom in the Late Middle Ages.

We know nothing of any Jews living in Topoltchany in those days. Jewish merchants are mentioned in a document of the 14th century, but no community, so people must have been allowed to stay in town temporarily, as the fairs of

this remained the only industrial enterprise in Topoltchany.

In 1885 a hospital with 77 beds was erected, another gift of the Stummer family. The census of 1885 showed for Topoltchany 350 houses and 4,500 inhabitants, 2650 of whom were servants, 1160 Germans, and 530 Hungarians. The large number of Germans is explained by the fact that most Jews gave their nationality as German. This is confirmed by the religious breakdown: there were 2900 Catholics, over 1500 Jews and the rest were Lutherans.

There were no major changes in the character of the town following the First World War. The great depression that set in during the late 20's also hit Topoltchany and a number of enterprises had to close their doors. The town lost much of its importance and at the outbreak of the Second World War it had no more than 12,000 inhabitants.

The Second World War did not touch Topoltchany directly. It suffered no retaliatory actions, except for a short scuffle during the Slovak national uprising in September, 1944 and at the time of the German withdrawal in March, 1945.

*The Jewish Community of Topoltchany
Its Origins and Fate*

I have to state at the very onset to whoever wants to investigate the history of Jewish communities in Europe, that the sources at his disposal are very limited. This is especially true with regard to Jewish communities in Central and Eastern Europe because of the holocaust. In the countries concerned it is extremely difficult to obtain official documents relating to Jewish communities, and in many cases the research worker can only throw up his hands and write off this most important and often unique source of information.

In addition, archives of the Jewish community were largely destroyed or lost during the war years and there is nothing left but to make do with incomplete and secondary sources and to try and reconstruct from them the history of these communities.

When working on the history of the Jewish community of Topoltchany I was faced with all these difficulties. Together with the destruction of the Great Synagogue in town, we also lost — among the rest — the archives of the community and other printed material that was, so I was assured, of great historical value.

Topoltchany officially became a township. The earliest document mentioning it as such, is of 1342, when King Karol-Robert imposed a special tax upon the towns of Hungary, demanding from Topoltchany 15 measures of silver payable within 15 days. In 1347, King Louis the Great conferred upon the town the privilege of its own jurisdiction.

In the beginning of the 15th century, town and castle were bestowed upon the well known Szecseny family, by Emperor Sigmund who did much to help develop it into a trading centre. From 1429 on the road toll was levied. But this situation didn't last long: in 1434 the Husits under Jan Shmikovsky conquered the town and castle and used them as a garrison and a military outpost. This rule was maintained for many years and the local inhabitants suffered greatly. A document of 1481 shows that after the expulsion of the Hussites, King Matthias Corvinus of Hungary gave the town to one Michael Orszag and his son Laszlo. Later, the knight Levay ruled over the region.

We have few records from the 16th century. This is probably because of the Turkish wars that raged during the period. Topoltchany too was not spared. In 1599, strong Turkish forces invaded the town, which was totally destroyed. The inhabitants were either slaughtered or sold into slavery and their property looted. The Turks did not stay long, but it took many years to rebuild the town.

In 1731 we read of another catastrophe: a huge fire consumed nearly all the houses. The reconstruction and building activities undertaken after the fire gave the town the shape it preserved to our day. During this period, in 1779, the main Catholic church was erected as a gift by the Baron Stummer, whose family lived at the village of Tovarniky and, over a protracted period, contributed greatly to the development of Topoltchany.

This development was continued in the 19th century and many private and public buildings were erected, converting Topoltchany into one of the major trading and supply centres of the Nitra valley. Its artisans were organized in guilds and their products became famous.

A setback was caused by the revolution of 1848-49 and thereafter came a period of virtual stagnation: the first factory in town, a sugar factory, was founded in 1870, by Baron Stummer. It employed about 300 workers and produced some 6000 tons of sugar a year, mostly for export. For many years

HISTORY OF THE TOWN OF TOPOLTCHANY

Our hometown Topoltchany is situated in Western Slovakia, in the fertile valley of the River Nitra. Mountain ranges surround the valley on three sides: to the west the Inovel mountains, to the north the Vtatchnik, and the Tribetch range to the east. Only to the south the valley opens and stretches down to the Danube. This topography makes for a mild climate; the mountain ranges protect it against cold winds, while the river waters its soils. These conditions favoured settlement from early times; soil and climate made the valley very fertile. Rich archaeological finds have proved this fact.

that preceded Topoltchany drew its name from a castle Topulkhan the ruins of mwhich can still be seen near the village of Podhradie, some 15 km. to the Wes This castle must have been built by the Slav rulers of the Great Moravian Kingdom in the 9th century and its early Slavic name, with little change, became the name of our town Topoltchany.

Following the Magyar invasion, the region of Nitra was annexed to Hungary (at the end of the 11th century) and it served the Hungarian rulers of the Arpad dynasty as an important military outpost in defence of their country against German and Czech invasion and influences from the West.

We do not know exactly when the town of Topoltchany was founded. It is first mentioned as such in a document in 1173, still under its old name, as belonging to the King's domain. By then it was no longer an appendage to the castle. Later Topoltchany was given as a feif to the Turda family and when they died out, in 1235, to an Hungarian knight Denes (in the reign of Bela IV). At this time a number of villages and manors already belonged to the town, whose

The boundaries, as mentioned in Bela IV's document, were as follows. To the east the "Bosch" flour mill on the river Nitra, to the north the fields of the village of Praznovce, to the west the villages Tovarniky and Nemtschice, and in the south, the little stream of Chocina. We have no record of when

Preface

This book which is presented to the reader was able to be published due to the devoted endeavours of a small number of people, who took it upon themselves to perpetuate the memory of our glorious community in this manner.

It was technically impossible to present a comprehensive and fully detailed report on the history and the fate of the Jews of Topoltchany. I can only offer a modest contribution giving illustration to the rich Jewish life of our town, steeped in Jewish tradition, from its beginnings to the bitter end in the holocaust.

This book bears witness for future generations to existence of a Jewish community that is no more. It is but another contribution preserving the holy memory, others being the installation of memorial tablets on Mount-Zion Jerusalem and the “Hatam-Sofer” synagogue in Tel Aviv, as well as memorial services.

I wish to thank all those who helped me during the various stages of my work and especially the members of the committee for the publication of this book and particularly Mr. Isidor Simko, one of the last leaders of the community, whose initiative and encouragement provided me with the necessary impetus to complete this work.

I am grateful to all our townsmen for their donations and especially appreciate the contribution of Mr. Theodore Hercsky, West Orange, USA, whose generosity expedited the realization of this work.

Lahavot Haviva, Summer 1975

Joshua Robert Buchler

Sacred to the memory of the Martyrs
of Topoltchany and Vicinity,
who died on Kidush HaShem
during the holocaust 1939-1945.

©

Copyright by
the Committee for Commemorating the Jewish Community of Topoltchany
Phototypesetting by Ram-Ot Ltd., Jerusalem
Printed by Ahvah Press, Jerusalem
Printed in Jerusalem — Israel
PRINTED IN ISRAEL

THE STORY AND SOURCE OF
THE JEWISH COMMUNITY OF
TOPOLTCHANY

by
Yehoshua Robert Büchler

translated by
Georg Eliasberg

Published by the
COMMITTEE FOR COMMEMORATING THE JEWISH
COMMUNITY OF TOPOLTCHANY AND VICINITY
ISRAEL – 1976

**TOPOLTSCHANY,
the Jewish Community**

*PXT
(Topol'dany)
83-380

